

İMAM HASAN'IN (A.S) BARIŞI
Tarihin En Büyük Kansız Devrimi

Eserin Orijinal Adı: Sulh-i İmam Hasan (a.s)
Eserin adı: İmam Hasan'ın (a.s) Barışı

Yazan: Üstad Râzî Âl-i Yâsîn
Çeviri: Cafer Bendiderya, S. Necat Karakuş
Cafer Bayar, Vahdettin İnce, Alican Görel

İÇİNDEKİLER

ALLÂME ŞEREFUDDİN'İN ÖNSÖZÜ	4
İMAM HASAN'IN CİHADI	8
İMAM HASAN'IN SABRI.....	10
İMAM HASAN'IN FEDAKÂRLIĞI.....	12
BARIŞIN GÖRÜNÜMÜ	14
1- ALLAH YOLUNDA ŞAHADET	19
2- MEDAİN'İN ANORMAL DURUMUNA BİR BAKIŞ	20
3- İMAM HASAN'IN (A.S) HEDEFLERİNE KARŞI MUAVİYE'NİN İZLEDİĞİ STRATEJİ	21
ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	24
3. BÖLÜM.....	30
BARIŞ	30
İKİ TARAF AÇISINDAN BARIŞI GEREKTİREN SEBEPLER.....	30
BARIŞ ANLAŞMASI	33
İKİ TARAFIN İMZASINA SUNULAN ANLAŞMA METNİ.....	34
ANLAŞMANIN ÖNEMLİ MADDELERİNİN TETKİKİ	34
1- İKİ TARAFIN AÇIKLAMALARI.....	35
2- BİAT KONUSU	38
3- İŞİN TESLİMİ.....	39
4- MUAVİYE'DEN SONRA HİLÂFETİN KADERİ	41
5- ANLAŞMANIN DİĞER MADDELERİ.....	42
KÛFE'DE KARŞILAŞMA	43
BAŞKA BİR SAHNEDE.....	46
ANLAŞMA ŞARTLARINA VEFA	48
1- BİRİNCİ ŞARTA VEFA.....	49
2- İKİNCİ ŞARTA VEFA	50
3- ÜÇÜNCÜ ŞARTA VEFA.....	54
4- DÖRDÜNCÜ ŞARTA VEFA	56
5- BEŞİNCİ ŞARTA VEFA	56
MUAVİYE VE HZ. ALİ (A.S) ŞİASI.....	56
MUAVİYE VE ŞİA'NİN ÖNDE GELENLERİ	60

A) SAVUNMASIZ BİR ŞEKİLDE KATLEDİLEN ŞEHİTLER	61
1- Hucr b. Adiyy el-Kindî.....	61
2- Amr b. Hamık el-Huzaî	65
3- Abdullah b. Yahya el-Hadremî ve Arkadaşları.....	67
4- Rüseyd Hacerî ^[288]	67
5- Cüveyriyye b. Mushir el-Abdî.....	68
6- Evfa b. Husayn	68
B) BASKI VE TEHDİT ALTINDA OLAN KİMSELER	70
1- Abdullah b. Haşim Mirkal	70
2- Adiyy b. Hatem et-Tâî.....	71
3- Sa'saa b. Sûhan	73
4- Abdullah b. Halife et-Tâî.....	75
MACERANIN SONU	76
SON SÖZ.....	79
İMAM HASAN VE HÜSEYİN'İN KOŞULLARININ KARŞILAŞTIRMASI	79
İKİ İMAMIN DOSTLAR VE YARDIMCILAR AÇISINDAN FARKLILIĞI.....	79
İKİ İMAMIN DÜŞMAN AÇISINDAN ÖZEL DURUMLARI	80

ALLÂME SEREFUDDİN'İN ÖNSÖZÜ

Bismillahirrahmanirrahim

İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'yle imzaladığı barış antlaşması, Resul-i Ekrem'den (s.a.a) sonra bu ümmet tarafından Ehlibeyt İmamlarının (hepsine selâm olsun) içerisine düşürüldükleri en zor olaylardan biridir. İmam Hasan (a.s) böyle bir antlaşmayı imzalayarak, Allah Tealâ'nın yardımını olmaksızın hiç kimsenin tahammül edemeyeceği sıkıntılara göğüs gerdi. O, bu büyük imtihana sabır ve metanetle tahammül etti ve bu imtihandan alnı dik, muzaffer ve hedefine ulaşmış bir hâlde çıktı. İmam'ın hedefi yüce Allah'ın, Kur'ân-ı Kerim ve Resulullah'ın (s.a) hükmünü uygulamak ve Müslümanların çıkarını gözetmek idi. İmam bütün söz ve davranışlarında bunu kendine amaç edinmiş ve buna gönül vermişti sadece. İmam Hasan'ı rahatlık ve ferahına düşkünlüğüyle suçlayanlar, diğer yandan heyecana kapılıp duygusal davranarak İmam Hasan'ın da Muaviye'yle savaşıp, direniş ve şahadet yolunu seçmemesinden ve tıpkı Aşura günü kardeşi İmam Hüseyin'in yaptığı gibi savaş yöntemini esas almamış olmasından dolayı hayıflanan Şîîlerin, bu düşünceleri kayda değer olmayıp, bu iki kesim de olayların ve objelerin ötesini kavrayacak akletme yeteneğinden yoksun kimselerdir. İnsanların hâlâ bu barış hakkında yanlış içinde olmaları, yanlış düşünceler geliştirmeleri şaşırtıcıdır. Bu barışı tüm ayrıntılarıyla inceleyip, özelliğini ve İslâm ümmetinin geleceği üzerindeki etkilerini aklî ve naklî delillere dayalı olarak ortaya koyacak birinin bu güne kadar çıkmamış olması ise daha da şaşırtıcıdır. Birkaç kere kendim böyle bir çalışma yapmaya yeltendim. Fakat Allah Tealâ bu işi her açıdan herkesten daha ehil birinin yapmasını diledi... İşte bu ehil kişi, kendi alanında son söz sayılacak, hakem konumunda, hak ve batıl sınırlarını belirten bu eserin -İmam Hasan'ın Barışmüellifidir. Değerli yazarının faziletini gösteren bu eserin aydınlık saçan bölümlerinden bir kaçını inceleme fırsatını buldum. Kitabın titiz bir araştırmanın, dikkatli ve ılımlı bir gözlemin sonucu hazırlandığını, açıklamalarının kesin kanıtlara dayandığını, en ince ayrıntısına kadar her mevzuun incelendiğini, birtakım değerlendirmeler nakledilirken takva duygusunun ve özenli objektifliğin esas alındığını, en çetin tartışmalara girmekten çekinilmediğini, meselenin büyük bir cesaretle savunulduğunu, konu hakkında bilinmesi gereken tüm detaylara büyük bir vükufiyetle eğilindiğini, akıcı bir üslûbun benimsendiğini, ifadeler arasında bir uyumsuzluğun bulunmadığını, kısaca geçilmesi ve özet bir sunumun esas alınması gereken yerlerde açık ve anlaşılır bir açıklama yönteminin, uzun ve detaylı anlatılması gereken yerlerde de güzel ve sürükleyici ifadelerin kullanıldığını gördüm. Eser, değerli müellifinin tüm fazilet ve üstünlüklerini içerir bir mahiyettedir. Kitap, disiplinli, güçlü ve üretken bir zihnin ürünüdür. Uyumluluğu ve ifadeler arasındaki bütünlük, aklî ve naklî kanıtlar fıskıran bir memba görüntüsü kazandırıyor. Konular arasındaki uyum her açıdan kendini belli etmektedir. Zengin içerikli, mükemmel bölümleri arasındaki bağlantı olağanüstü bir becerinin ve dirayetin ürünüdür. Bu da kitaba belli bir düzen, kapsamlı bir ufuk ve derinlik kazandırmıştır. Müellife gelince, okuyucularımız onun seçkin özelliklerini bu kitabın güzelliklerinde bulabilirler. Eğer onu tanımamış olsaydım, kitabın konularından ilham alarak onun çehresini gözümde canlandırabilirdim. Bu eser yazarını, açık yüzlü, aydın simalı, tatlı sözlü, uyumlu ve uysal yapıya sahip, açık yürekli, yumuşak ahlâklı, üstün zekâyâ sahip, anlayışlı, geniş ilmî birikimi olan, çehresi güzel, ifadelerinde düşündürücü nüktelere, hoş kinayelere, göz alıcı istiarelere, hikmetli sözlere yer veren, bilgi ürünü sağlam bir mantıkla argümanlarını ortaya koyan, davranışları güzel, üstün bir ahlâka sahip, fitratı bozulmamış, Ehlibeyt'in biliminden kaynaklanan dalgalı bir denizi andıran, araştırmacı bilgin, Ehlibeyt'in sırlarına vakıf, karanlıkları aydınlatan, güzeli çirkinden ayıran vb. bu saydığımız bütün meziyetlere ilâveten diğer belirgin sıfatlara ve daha başka özelliklere sahip biri olarak tanıtmaktadır. Bu kitabın konularını dikkatli bir şekilde gözden geçirip İmam Hasan ve Muaviye'nin durumunu inceleyen birisi, bu ikisinin arasındaki savaşın çok eskilere dayandığını, yeni bir gelişme olmadığını, her birinin kendi cephesinde birbirine ters düşen ve zıt iki ahlâk ve yapının mirasçıları olduğunu; İmam Hasan'ın ahlâkının Kitap ve sünnet veya Hz. Muhammed

ve Hz. Ali'nin ahlâkı, Muaviye'nin ahlâkının ise Emevîlerin veya Ebu Süfyan'la Hind'in ahlâkı olduğunu ve tüm zıtlıklarıyla birbirinin karşısında yer aldıklarını görecektir. Nitekim bu iki ailenin (Haşimî ve Emevî ailelerinin) tarihini, ister erkek olsun, ister kadın her birinin kahramanlarının hayatını tam olarak inceleyen birisi bu hususu tüm varlığıyla hisseder. Fakat İslâm dini geldiğinde ve Allah Tealâ kulu ve Peygamber'ini o parlak zafer ve fethe ulaştırınca Emevî hanedanının körüklediği kötülük ve fesat ateşi yatıştı; Ebu Süfyan ve yandaşlarının hayat anlayışları ayaklar altına alındı; Furkan-ı Hekim, sırat-ı müstakîm (ilâhî ayetler) ve tüm direnişleri yerle bir eden Muhammed'in keskin kılıcının bereketiyle Resulullah'ın Allah Tealâ tarafından getirdiği gerçeğin üzerine serilen batıl perdesi yere düştü. İşte bunun üzerine Ebu Süfyan, Ebu Süfyan'ın evlâtları ve dostları teslim olmaktan başka bir çareleri olmadığını gördüler; çünkü ancak bu durumda canlarını koruyabilirlerdi ve direnecek olsalardı kesinlikle öldürülürlerdi. İşte bu nedenle görünüşte iman ettiler; fakat kalpleri Muhammed'e karşı düşmanlıkla doluydu ve ona karşı besledikleri kin ateşiyle yanıp tutuşmaktaydı. Sürekli ona karşı desise ve komplolar üretmekteydiler.

Resulullah onların kendisine karşı derin bir düşmanlık beslediklerini bildiği hâlde, iltifatlı söz ve davranışlarıyla, büyük miktarda malî yardımlarla onların dostluğunu kazanmaya çalışıyor, belki ıslâh olurlar, doğru yolu bulurlar diye sürekli onlara karşı açık ve güler yüzlü davranıyordu... Tıpkı kötülüğünü isteyen diğer insanlara ve münafıklara davrandığı gibi.

Resulullah'ın bu davranışı, onların kendisine karşı düşmanlıklarını gizlemelerine, can korkusu veya zenginlik tamahı yüzünden kin ve düşmanlıklarına dostluk maskesi takmalarına neden oldu. Bu durum, yani kendilerini ustaca kamuflaj etmeleri halkın, Emevîleri doğum yerleri ve küçük vatanları -Mekke'de- bile unutmalarına yol açtı. Emevîler kendilerini kurnazca unutturmuşlardı. Resul-i Ekrem'in (s.a.a) vefatından sonra, savaş ve zafer meydanlarında Emevîlerin sadece Resulullah'ın akrabaları ve sahabeleri kimliğiyle ön plâna çıktıklarını görüyoruz. Nitekim sonraları, Resulullah'ın ailesinden olmayan insanlar onun makamına ve yerine oturma fırsatı bulunca, Muaviye de onların sayesinde İslâm'ın en büyük valilerinden biri olarak belirginleşmeye başladı, söz ve davranışlarında en liyakatli Müslüman emirlerinden birisi olarak ün saldı. Muaviye, zekâsı ve şeytanî düşünceleriyle "saltanat" yönetimini İslâm'a uygun doğru bir yol olarak insanlara kabul ettirmeyi başardı. Resulullah'ın (s.a.a) buyurduğu gibi: "Allah'ın dinini insanları aldatma kaynağı, Allah'ın kullarını da kulağı halkalı köleler hâline getirdi ve Allah'ın malını kendinin özel malı yaptı..." Kuşkusuz Resulullah'ın (s.a.a) bu işareti, onun peygamberliğini ispatlayan göstergelerden biridir. Muaviye, ikinci ve üçüncü halifenin dönemlerinde Şam'da yirmi yıl görev yaptı. Bu süre zarfında büyük bir ciddiyetle çalışarak Şam'ı egemenliğinin güçlü bir merkezi hâline getirdi. Yaptığı çalışmalar sayesinde bölge halkını kendi tarafına çekmeyi başardı. Halkı verdiği bağışlarının Allâme kölesi yapmıştı. İşte bu nedenle bütün Şam halkı onun taraftarı ve destekleyicisiydi; böylece İslâm dünyasında göz kamaştırıcı bir konuma gelmişti. İslâm dünyasının diğer bölgelerinde de Kureyşli yani Resulullah'ın (s.a.a) akrabası ve sahabe olarak tanındı. Öyle ki bu konuda -Allah'ın kendilerinden ve kendilerinin de Allah'tan razı olduğu- Ebuzer, Ammar ve Mikdad gibi öncü ve parlak geçmişleri olan pek çok sahabeden daha meşhur oldu.

Böylece, Emevîler tekrar güçlendiler ve "Haşimoğulları" adına açıkça Haşimoğulları'nın karşısına dikilip, nihayet o eski komplo ve düşmanlıklarını açığa vurdular; zamanla şeytanî yöntemleriyle halk kitlesini aldatıp umuma ait olan beytûlmalden haddi-hesabı olmayan bağışlarda bulunarak Allah Tealâ'nın kendileri gibi hainlere haram kıldığı makam ve mevkileri ele geçirdiler. Bazı gözde kişileri kendi saflarına katmak ve de halifeleri memnun etmek için Müslümanların o bölgede elde ettikleri zaferden yararlanmayı başardılar.

Muaviye'nin şeytanî zekâsı sayesinde Emevîler tekrar canlanınca, haramiler gibi din hükümlerine el uzatarak onda tahrifler meydana getirip dini ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalardan geri durmadılar. Böylece insanların hayat kervanını cehalet, lâubalilik ve inançsızlığa doğru saptırdılar ve asıl amaçlarını, yani maddî kazanç sağlamayı ve sınıfsal

imtiyazlarını korumayı ana gaye hâline getirdiler. Halk kitlesi bütün bunlardan habersizdi. Çünkü "İslâm geçmişi temizler" genel İslâmî kural, Ümeyyeoğulları'nın çirkin geçmişlerinin üzerine kalın bir perde örtüyordu; üstelik Resulullah da onları affetmiş ve onların sevgisini kazanmaya çalışmıştı; ondan sonra da halifeler, bu alçak aileye mensup bazı kimseleri kendilerine yaklaştırmış, Müslümanlara hükmetmelerini sağlamış, valilik makamına getirmişlerdi. Onlara çok büyük imtiyazlar vermişlerdi. Böylece Emevî çetesi hiçbir sorgulanmaya tâbi tutulmadan ve kimsenin kötülük yapmasına engel olmadan 20 yıl kadar bağımsız bir şekilde başarılı bir egemenlik sürdürebildi. İkinci halife, valileri kontrol etme konusunda oldukça titizlik gösteriyordu ve bu konuda hiçbir şey onu engelleyemezdi: Bir zamanlar, Kinsirîn valisi Halid b. Velid'in Eş'as'a on bin dirhem verdiğini öğrenince, Halid'in bu hareketine öfkelenerek Bilâl Habeş'ye, onu kendi sarığıyla bağlayıp başı açık ve yalın ayak bir vaziyette, Hams mescidinde hükümet adamları ve halkın gözleri önünde tek ayak üzerinde durdurup, bu parayı şahsi malından mı, yoksa beytülmalden mi verdiğini sormasını emretti. Çünkü her hâlükârda eğer kendi malından vermiş olsaydı israf etmiş olurdu ve Allah da israf edenleri sevmezdi ve eğer beytülmalden vermişse de ihanet etmiş olurdu ve Allah ihanet edenlerden nefret ederdi. İkinci halife bu olaydan sonra Halid'i görevden aldı ve ölünceye kadar bir daha ona herhangi bir görev vermedi. Bir defasında da Ebu Hüreyre'yi çağırarak ona; "Seni Bahreyn'e vali olarak gönderdiğimde ayağında ayakkabı yoktu! Fakat şimdi bin altı yüz dinara at sattığını duydum!" dedi. Ebu Hüreyre; "Sahip olduğum birkaç atım yavruladı; birkaçını da halk hediye etmişti." dedi.

Halife; "Biz senin giderlerini hesapladık ve bunlar fazla çıktı; dolayısıyla tekrar beytülmale dönmesi gerekiyor" dedi. Ebu Hüreyre; "Malımı elimden almaya hakkın yok." dedi. Halife; "Yapacağım! Ve sana kırbacın acısını tattıracağım." şeklinde cevap verdi. Sonra yerinden kalkarak Ebu Hüreyre'yi o kadar kırbaçladı ki vücudu kana boyandı. Peşinden de; "Şimdi git, paraları getir." dedi. Ebu Hüreyre (onun emrine itaat etmekten başka bir çaresi kalmadığını görünce); "Olsun, Allah'ın katında karşılığını alırız." dedi. Bunun üzerine halife dedi ki: "Bu malları helâl yolla elde etseydin ve de kendi isteğinle verseydin, böyle bir sevap bekleyebilirdin! Desene, Bahreyn'de Allah ve beytülmal için değil, senin için mal topluyorlar! Annen seni sadece eşek otlatmak için doğurmuştur." Ebu Hüreyre'nin kendisi olayı şöyle anlatıyor: "Ömer, beni Bahreyn valiliğinden azledince bana dedi ki: 'Ey Allah ve Kur'ân'ın düşmanı! Allah'ın malını mı çaldın?'" dedi. Bunun üzerine; 'Ben Allah ve Kur'ân'ın düşmanı değilim; ben senin düşmanlarının düşmanıyım; Allah'ın malını da çalmış değilim.' dedim. Ömer; 'O hâlde on bin dirhemi nereden getirdin?' dedi. Dedim ki: 'Atlarım yavruladılar; ardı arkası kesilmeyen hediyeler ve sürekli aldığım paylarım da vardı...' Buna rağmen Ömer bütün malıma el koydu." Ömer'le valileri arasında bu gibi olaylar oldukça fazla vuku buluyordu; isteyenler bunları kitaplarda bulabilirler. Ebu Musa Eşarî, Kudame b. Maz'un ve Haris b.

Veheb'i -Benî Leys b. Bekir kabilesindendir- azlederek bütün mallarını ellerinden almıştır.^[1] Ömer valilerini işte böyle denetliyor ve onlara karşı asla ılımlı davranmıyordu... Fakat buna rağmen, Muaviye, onun bu tutumuna aykırı davranışlarını apaçık bir şekilde sürdürdü. Böyleyken Ömer'in yakın ve seçkin dostuydu; hiçbir zaman Ömer'den bir tepki görmedi. Ömer ondan hesap sormadığı gibi, "Ben sana emir ve nehiy yapmam." diyordu; yani her şeyi onun irade ve isteğine bırakmıştı. Bu durum, Muaviye'nin baş kaldırıp azgınlık çıkarmasına neden oldu. Emevî çetesinin komplolarını uygulamak doğrultusundaki kararını hayata geçirme isteğini güçlendirdi. Muaviye'nin şeytanî desisesi, İmam Hasan ve kardeşi İmam Hüseyin'i, İslâm adına İslâm'ı tehdit etme, hakikat namına hakikat nurunu söndürme amacına yönelik korkunç plânı için kullanmaya çalıştı. Bu iki imamın bu tehlikeyi savmak için önlerinde iki yol vardı; ya direneceklerdi, ya da uzlaşacaklardı. Hasan b. Ali döneminde direnmelerinin din savunucusunun, insanları Allah'a ve doğru yola hidayet eden kılavuzun ortadan kalkmasına neden olacağını anladılar. Çünkü, o gün Hasan b. Ali, kendisini, Haşimoğulları'nı ve dostlarını tehlikeye atarak onları Muaviye'nin güçlü ve teçhizatlı ordusunun karşısına çıkarsaydı, kardeşi

Hüseyin b. Ali'nin Aşura günü yaptığı gibi fedakârlık yapıp canından geçecek olsaydı, kesinlikle savaş, bu cephenin bütün taraftarlarının ölümüyle sonuçlanır ve böylece Emevî cephesi de parlak bir zafere ulaşırdı. Zira bu yenilgiden sonra Muaviye meydanı boş ve rakipsiz görür, canı istediği gibi at koşturup fesat çıkarma imkânı bulurdu.

Sonuçta İmam Hasan'ın da korktuğu başına gelirdi. Bu durumda İmam'ın sergilediği fedakârlığın da kamuoyunda itiraz ve eleştiriden başka bir etkisi olmazdı.^[2] İşte bu nedenle İmam Hasan, Muaviye'yi azgınlık ve küstahlığında serbest bırakmayı ve onun eline geçen bu güçle halkın sınavından geçmesini uygun gördü.

Buna rağmen yine de sulh anlaşmasında Muaviye'den kendisinin, dostlarının ve takipçilerinin gidişatında Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın sünnetine aykırı davranmaması, Şiîlerle Emevîler arasında eşit davranması, diğerlerinin yararlandığı bütün haklardan Şiîlerin de yararlanması gibi, Muaviye'nin uymayacağını ve aksine davranacağını bildiği birtakım şartlara bağlı kalması hususunda söz aldı.^[3] Bu, İmam Hasan'ın Emevîlerin çirkin çehresini örten maskeyi düşürmek ve Muaviye'nin yüzüne sürdüğü boyayı temizlemek için hazırladığı bir zemindi. İmam Hasan öyle bir girişimde bulundu ki bu hareketiyle, Muaviye ve "Emevî Çetesi"nin diğer önde gelen isim yaptırmış kahramanlarının, cahiliye anlayışıyla, İslâm ruhundan ırak yabancı kalpleriyle ve İslâm lütuf ve muhabbetlerinin Bedir ve Huneyn kinlerinden bir kıl kadar dahi temizleyemediği kin dolu kalpleriyle tanınmalarını sağladı. Evet; İmam Hasan'ın metodu, gerçekte kaçınılmaz ve özel şartların, yani hakla batılın birbirine karıştığı ve batılın tehlikeli ve büyük bir güce, donanıma kavuştuğu bir ortamda gerçekleşen uzlaşma görünümünde ama aslında müthiş bir devrimdi. İmam Hasan bu metodu uygulayan son kişi olmadığı gibi bu metodu icat eden ilk kişi de değildi. O, bu hareket metodunu atalarından almış ve evlâtlarına miras bırakmıştır. Çünkü o da Resulullah'ın Ehlibeyt'inin diğer İmamları gibi, ilerleme veya gerileme konusunda risalet kaynağından ilham alıyordu. O, bu hareket metodu aracılığıyla imtihana tâbi tutuldu, bu imtihana sabır ve metanetle teslim oldu ve ondan tertemiz, alnı açık ve büyük bir başarıyla çıktı... Cahiliyenin çirkinlikleri asla ona ulaşamadı, kara ve çirkin elbisesini ona giydiremedi. O, bu metodu -dedesi Resulullah'tan (s.a.a) kalan siyasî bir hatıra mahiyetindeki- Hudeybiye Anlaşması'ndan^[4] öğrenmişti ve onu iyi bir ders olarak uyguladı. Sabat'da İmam Hasan'ın taraftarlarından bazıları onu kınadıkları gibi, Hudeybiye'de de Resulullah'ın bazı yakın ashabı, bu anlaşmadan dolayı onu kınamışlardı... Fakat İmam (a.s) tıpkı Resulullah (s.a.a) gibi, bu kınamalar karşısında gevşemedi, iradesi sarsılmadı. Ve bu yöntemini, kendisinden sonra da -cennet gençlerinin iki efendisinden sonra gelecek olan dokuz Ehlibeyt imamına hatıra bıraktı. Nitekim onlar da bu örnekten ilham alarak, kötülüklerin gemi azya aldıkları dönemlerde sükunet ve metanetle rehberlik etmeyi, tedbiri elden bırakmayan hikmetli bir siyaset izlemeyi seçtiler. Gerçekte bu metot, her zaman, kişinin değil, hakkın galibiyetini esas alan, Resulullah'ın Ehlibeyt'inin, Haşimî siyasetin bir gereğidir. İmam Hasan (a.s) bu barışı imzalamakla Muaviye'nin yolu üzerinde, farkında olmadığı gizli bir düşman yarattı ve onun kendi eliyle kendisini yıkmasına ortam hazırladı. Böylece Emevîlerin çelik kalesine, onların kendi elleriyle açtıkları bir gedikten nüfuz etme imkânını buldu ve sonuçta onların maddî zaferlerini etkisiz ve yararsız kıldı. Çok geçmeden, İmam Hasan tarafından barış antlaşmasının maddelerine yerleştirilen birinci bomba Muaviye'nin elinde patladı... Irak ordusu Nuhayle'de Muaviye'nin güçleriyle karşılaşınca, Muaviye zafer şarabıyla sarhoş olduğu bir hâlde şöyle bir hutbe okudu: "Ey Irak halkı! Vallahi ben sizinle namaz, oruç, zekât ve hac için savaşmadım; sizinle savaşım sadece hükümet içindi ve siz istemediğiniz hâlde Allah beni hedefime ulaştırdı! Şimdi bilin ki Hasan b. Ali'ye verdiğim bütün sözler şimdiden benim ayaklarım altındadır!" Biat işi tamamlanınca, tekrar bir hutbe okuyarak Ali'den (a.s) söz edip onun ve İmam Hasan'ın hakkında çirkin sözler söyledi. Hüseyin b. Ali ona cevap vermek için ayağa kalktıysa da İmam Hasan ona; "Sabret kardeşim!" dedi ve sonra kendi kalkarak şöyle dedi: "Ey Ali'nin ismini anan kişi! Ben Hasan'ım ve babam da Ali'dir. Sen ise Muaviye'sin ve baban da Sahr'dır. Benim annem Fatıma, seninkisi ise Hind'dir. Benim dedem Resulullah ve seninki ise Utbe'dir. Benim

büyük annem Hatice ve seninki ise Fetile'dir. Allah ikimizden de adı ve şanı alçak olana, soyu-sopu düşük olana, geçmişi kötü, sabıkası küfür ve nifakla dolu olana lânet etsin!" Bunun üzerine mescitteki bazı insanlar bir ağızdan "amin" diye bağırdılar. Ondan sonra da Muaviye'nin yönetim tarzı, sürekli Kitap ve sünnete aykırı işler yapmak ve dinin haram kıldığı şeyleri işlemek şeklinde belirginleşmeye başladı. Onun İslâm'a aykırı hareketlerinden bazıısı şöyledir: Salih ve saygın kişileri idam etmek, insanların namusunu hiçe saymak, mallarını müsadere etmek, özgür kişileri zindana atmak, yönetimde ıslâhat ve iyileştirme talep edenleri sürgüne göndermek, Amr b. As, Muğiyre b.

Şu'be, Halid b. Said, Busr b. Ertad, İbn-i Cündeb, İbn-i Simt, Mervan b. Hakem, İbn-i Mercane, İbn-i Ukbe, Ziyad b. Sümeyye gibi hükümet ricallerinin oluşturduğu bozguncu çete unsurlarını desteklemek... Muaviye, Ziyad b.

Sümeyye'nin kendi kardeşi olduğunu söyleyebilmek için, Ziyad'ın öz babası Übeyd'in çocuğu değil de, annesiyle gayrimeşru ilişkiye giren Ebu Süfyan'ın çocuğu olduğunu ilân etmesini sağlamış ve böylece kardeşi olduğunu açıklayarak babasının soyuna katmıştır. Muaviye onu Irak'taki Ehlibeyt Şiîlerine musallat etti ve onun eliyle Irak'ta tavsif edilmez bir mezalim ateşini yaktı.

İmam Hasan bu temel esasa dayalı olarak, ruhanî ve manevî azametini yeryüzüne ve gökyüzüne nakşetmek için maddî egemenliğini yer küresinden silip attı. Şu her zaman yeni ve eskimez ülkenin sınırlarına şöyle bir göz atın! Hak ile haktan başka her şey arasındaki sınırlardan ya da insaniyet sembolü ile sınır nedir bilmeyen benliğe tapma arasındaki sınırlardan başka bir şey görebilir misiniz? Arada bir tek sınır vardır, o da ölümünde ve hayatında Allah'ın sözlerinden başka bir şey ağzından dökülmeyen büyük imamı diğerlerinden ayıran bir sınırdır. "Namazı kılın..."; "Zekâtı verin..."; "Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de oruç farz kılındı..."; "Ona yol bulanların Kâbe'ye hac ziyaretinde bulunması Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır..." Bu sınırın öte tarafında ise zorba bir egemenin maddeperestliği yer alıyor. Bu zorba adam insanlara açıkça şunu söylüyor: "Ben sizinle namaz kılmanız veya zekât vermeniz ya da hac ziyaretinde bulunmanız için savaşmadım. Size egemen olmak için sizinle savaştım. Ve siz istemediğiniz hâlde Allah beni amacıma ulaştırdı..." Bu iki egemenlik alanı, bu iki hedef ve bu iki hayat tarzı arasındaki kesin ayrılıktan başka bir şey görebiliyor musunuz?! İnsanlar böyle bir hadiseyi, hüsrân ve büyük bir zarar olarak görmeye alışmışlardı. Çünkü bu hadiseye dünyanın dar maddî perspektifinden bakıyorlar. Fakat böyle bir perspektiften bakınca da büyük bir hüsrândan başka bir şeyle karşılaşmaları mümkün değildir.

Fakat salt hayır esasına dayalı bir karaktere sahip bu mutmain nefis, bu olayı hedeflerine ulaşmanın aracı olarak görüyordu. Ki bu hedefler iktidardan çok daha azizdiler ve bütün dünyadan daha değerliydi. Aynı zamanda, insanlık tarihinin karanlıklarında çok önemli ve dikkat çekici bir vakıa, bir yıldız gibi parlıyordu. Böylece İmam Hasan gerek cihadında, gerek sabrında ve gerekse fedakârlığında bütün insanlardan üstün olduğunu ortaya koydu. Zaten bu üç erdem diğer tüm erdemlerin anası konumundadır. Bir üçlü özelliği, ayrıca üçüncü bir üçlü karakter yapısı daha var ki, onun sahip olduğu bu erdemler onun büyüklüğünün ve üstünlüğünün somut göstergeleridirler: Birincisi, o imamdı. Onu sevmek ve ona dost olmak farzdı. O, Peygamber'in evlâdıydı. İkincisi, dostlarından, düşmanlarından ve karısından darbe yemişti. Evet, söylediğimiz gibi o, kendine özgü cihat yöntemiyle, o azametli sabrıyla ve eşine az rastlanır fedakârlığıyla bütün insanlardan daha üstündü. Hiç kimsenin tartışma konusu yapmayacağı kadar kesin bir şekilde belirginleşen İmam Hasan'ın bu kendine özgü hasletlerinin daha iyi anlaşılması için bunları birer birer ele alıp açıklamayı gerekli görüyoruz:

İMAM HASAN'IN CİHADI

Onun cihadı gerçekten dikkat çekiciydi. Aynı zamanda en acı, en elem verici cihattı. En geniş alanlara yayılmış ve en uzun süreli acıları barındıran bir cihat örneği idi.

Allah yolunda cihat etti, ama tek cephede değil. Birçok cephede... Düşmanla cephelerde karşılaştı.

Bazen asker sürdü cihat meydanına, bazen düşmanın sebep olduğu fitneyi bastırmakla uğraştı. Düşmanın şeytanlıklarını boşa çıkarmakla meşgul oldu.

Bazen kendi adamlarıyla ve askerleriyle mücadele etmek durumunda kaldı. Onları ıslâh etmek için çeşitli yollar denedi. Bu uğurda nice acılar çekti. Ama sonunda başarılı da olamadı. Nefisle mücadeleye atıldı. Kişisel eğilim ve isteklerini

kontrol etti. Beşerî temayüllerinin azmasına izin vermedi, nefsin egemenliğini alaşağı etti.

İnsanlık tarihi boyunca gelip geçmiş önderlerden böylesine güçlü bir iradeyle kişisel arzu ve temayüllerini kontrol eden bir başkasını bulamıyoruz. Hasan mücadelesinin çeşitli evrelerinde bu egemenliği görkemli bir şekilde sağlamıştı. O samimî Şiîlerin, taraftarların oluşturduğu cepheye karşı da mücadele etmek durumunda kalmıştı. Şöyle ki bunlar azarlama nitelikli sorular sorarlardı. Bazen cüret gösterip eleştirirlerdi. Neden barış yaptığını sorup onu kınamak gibi bir eğilim gösterirlerdi. Onların bu davranışlarına soğukkanlılıkla tahammül etti. Melek karakterli oluşunu sergileyen bir davranışla bir masum imamın büyüklüğünü gözler önüne serdi. Onlarla yüz yüze geldi; yani öfkesini yuttu, sabır gösterdi ve sakin tabiatıyla, tatlı bir dille, gönüllerini almak maksadıyla onlarla konuştu. Her birinin azarlamasını ve eleştirisini en açık ve en doğru bir şekilde cevaplandırdı, hedeflerini açıkladı. Muhatabın eleştirilerinde kullandığı hasmane üslubu bir anda ortadan kaldırırdı. Bu yüzden muhatap bir anda kendini son derece sağlam bir kanıtın, büyük bir hedefin, köklü bir görüşün karşısında bulurdu. İmam'ının bu üstün pozisyonunu seyrederken peygamberlerin konumunu hatırlardı. İmam'ın sözlerini semavî bir vahiy ve ilham gibi algılardı... Zaten öyle değil miydi? Şimdi bu tarz soru cevaplardan birini örnek olarak dinleyelim:

– Ey Resulullah'ın oğlu! Neden Muaviye ile barış

yaptın, niçin saldırmazlık anlaşması imzaladın? Sen ki, hakkın senin yanında ve onun da sapık bir zalim

olduğunu biliyorsun?

– Ey Ebu Said! Ben babamdan sonra Allah'ın

hücceti ve insanların imamı değil miyim?

– Öylesin!

– Resulullah (s.a.a) benim ve kardeşim hakkında,

"Hasan ve Hüseyin kıyam etseler de, otursalar da imamdırlar." buyurmadı mı?

– Evet, buyurdu.

– Bu da gösteriyor ki, ben her durumda imamım;

kıyam da etsem, otursam da. Ey Ebu Said! Beni Muaviye ile barış yapmaya iten etmen, Hz.

Peygamber'i (s.a.a) Damureoğulları ile, Eşca'oğulları ile ve Hudeybiye'den dönerken Mekkeliler ile barış yapmaya iten etkenin aynıdır. Peygamber'in anlaştığı kimseler tenzili (inen vahyi) inkâr eden kimselerdi.

Bunlar ise tevili (vahyin pratik uygulamasını) inkâr eden kimselerdir. Ey Ebu Said! Eğer ben Allah tarafından belirlenmiş bir önder ve imam isem, savaş veya barışla ilgili olarak belirttiğim bir görüşü batıl sayamazsınız; bu görüşlerin hikmeti sizin için açık olmasa da. Duymadınız mı, Hızır gemiyi delirken, çocuğu öldürürken ve duvarı yaparken, Musa onun bu davranışlarından dolayı öfkelenmişti. Çünkü Musa bu davranışların hikmetini algılayamıyordu. Sonra Hızır Musa'ya gerçeği

açıklayınca, Musa anladı ve bu davranışlarına razı oldu. Ben de öyleyim. Şu anda bana kızılıyorsunuz. Çünkü yaptığım işin hikmetini kavramıyorsunuz.

Eğer ben bu işi yapmasaydım, bir tek Şiîmiz dahi yeryüzünde canlı kalmazdı, hepsini öldürürlerdi.

Müellif: Bu cihattan, bir diğer cihat doğdu. Bir diğer gruba, yani Emevîlere karşı yürütülen bir cihattı bu. (Az sonra bu cihattan söz edeceğiz.) Toplam beş mücadele cephesi açılmıştı İmam Hasan'ın karşısında. O mübarek ömrünü bu cephelerde geçirdi. Tükenmek bilmeyen bir güç ve akıllara durgunluk veren bir enerjiyle mücadele ediyordu. Bu mücadelenin verdiği meşakkate ve rahatsızlığa tahammül etti. Hasan'ın (a.s) savaşmadığı bir cephe kalmadı. O iktidar ve hükümetten vazgeçtiği hâlde, İslâm'ın kalıcılığını sağlamak, Müslümanları refaha ve huzura kavuşturmak, müminleri kılıçtan korumak için mücadele veriyordu. Aslında o, Allah yolunda canını hiçe sayan bir kimse portresini çiziyordu. Bu mücadelesinin karşılığı da öbür cihanın nimetleriydi. Bu amaçla canını ortaya koymuştu.

İMAM HASAN'IN SABRI

Onun sabrı, cihadının bir yansımasıydı ki, bütün savaş meydanlarında ve bütün cephelerde sığındığı bir kale konumundaydı. O, zamandan, zamane insanından öylesine yoksunluklar, ihanetler, kalleslikler, ağırdan almalar, sözden caymalar, töhmetler, düşmanlardan sövgüler ve dostlardan azarlar gördü ki... bütün bunlara tahammül etti. Tarihin kaydettiği liderler arasında -hatırlayabildiğimiz kadarıyla- onun gibisine rastlamıyoruz. O bunca elverişsiz koşullara, dağların dayanamayacağı

zorluklara karşı tahammül gösterdi, sabretti. Her taraftan kendisini kuşatan olumsuz koşullara karşı hikmetle, olgunlukla, deneyimle direndi, daima amacına doğru

ilerledi. Hiçbir zaman öfkenin tutsağı ve duyguların esiri olmadı. Hadiseler karşısında kendisini kaybetmedi. Zorluklar karşısında kararsızlık sergilemedi. Kur'ân bayrağını yükseltmekten, İslâm davetini seslendirmekten başka hiçbir etken onu yerinden oynatamadı. Bu meziyetlerin ve bu hasletlerin sahibi, Peygamber'in

(s.a.a) torunu Hasan'dı. Allah'ın kendisini yaratırken öz yaratılışına yerleştirdiği tüm hakikatiyle gözler önündeydi. İnatçı bir cahilden ya da insafsız bir düşmandan başka hiç kimse İmam Hasan'ın bu niteliklerinde, bu hasletlerinde bir kusur bulamazdı. Onun nitelikleri kendi zamanında en üstün niteliklerdi. Cömertliği ve keremi darbimesel olmuştu. Tatlı dilli, hazır cevap biriydi. Güçlü bir mantığa ve heybete sahipti. Yumuşaklığını, aklını ve dirayetini, bırakın dostlarını, düşmanları dahi itiraf ederdi. Şimdi Muaviye'nin ona ilişkin övgülerini dinleyin. Ne zaman Muaviye'nin meclisinde Hasan'la ilgili bir tartışma çıksa, sonunda onun üstünlüğünü vurgulayan bir söz söylerdi. Bazen de böyle bir mevzu olmadan dahi Hasan'dan övgüyle söz ettiği olurdu. Bir keresinde İmam Hasan'ın sözlerinin tatlılığını şu şekilde övmüştü:

"Hasan kadar hiç kimsenin, konuştuğunda konuşmasını sürdürmesini istememişimdir."1

Bir keresinde onun meclisinde Hasan'dan söz edilince şöyle demişti: "Onlar öyle kimselerdirler ki, konuşma onlara ilham edilmiştir."

İmam Hasan'ın heybeti ve hoşsohbeti ile ilgili olarak şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, onu devamlı, yanımda olmayışından mutsuz ve beni azarlamasından da

korktuğum hâlde gördüm." Şöyle demişti bir keresinde: "Allah'a yemin ederim ki, onu yanımda oturmuş hâlde gördüğümde, onun durumundan ve ayıplarımı ortaya dökmesinden korkarım." Muaviye İmam Hasan'ı övücü mahiyette şu şiiri söylemişti:

"Hasan öyle birinin oğludur ki, her nereye gidiyorduyse ölüm de adım adım onu izlerdi.

Aslan yavrusu da aslan gibi olur. Hasan da babası gibidir. Şayet onun ağır başlılığını ve dirayetini ölçmek mümkün olsaydı, Yezbil ve Sebir gibidir, denebilirdi." Evet, bunları söyleyen Hasan'ın bir numaralı düşmanı Muaviye'dir. Mervan b. Hakem de İmam Hasan hakkında şöyle demiştir: "Ağır başlılığı dağlara eşittir." Bu iki düşmanın övücü sözleri İmam Hasan'ın halkın nezdindeki yüksek makamının somut kanıtlarıdır. En azından bu iki düşmanın realiteye teslim oluşlarının göstergesidir. Aksi takdirde bunu, adı geçen iki kişinin İmam Hasan'la ilgili olarak devreye soktukları tehlikeli plânın üzerini örten bir perde gibi değerlendirmek gerekir. Buraya kadar sunduğumuz örnekler ve başka kitaplarda anlatılan

olaylar son derece önemlidirler. Ki bunlar barıştan sonra İmam Hasan'ın Şam'da bulunduğu sırada ve Muaviye'nin Medine'ye yaptığı seyahatlerde İmam Hasanla karşılaştığı zamanlarda gerçekleşmişlerdir. Muaviye geniş katılımlı meclisler düzenler ve yakın dostlarını bu toplantılara davet ederdi. Bunların tamamı tıpkı kendisi gibi, Peygamber'in (s.a.a) Ehlibeytini kendi nüfuzlarının ve halk nazarında sempati toplamalarının engeli gibi görürlerdi. Bu gibi meclislere katılan kişilerin çoğu bu anlayışa sahiptiler. Amr b. As, Utbe b. Ebu Süfyan, Amr b. Osman, Muğiyre b. Şu'be, Velid b. Ukbe, Mervan b. Hakem, Abdullah b. Zübeyr ve Ziyad b. Ebih gibi adamlar bu toplantıların müdavimleriydiler. Bazen bunlardan sadece bir kaçını çağırırdı. Bazen başkalarını da onlarla birlikte toplantılara davet ederdi. Sonra Hasan b. Ali'yi bu meclise çağırırdı. Ardından bu çetenin ileri gelenleri ard arda büyük bir öfke ve nefretle İmam Hasan'a karşı mümkün olabilecek her şeyle övünmeye kalkarlardı. Söylenmedik söz bırakmazlardı.

Böylece içlerindeki hıncı dışarıya dökmüş oluyorlardı. Neticede meclis bir anda İmam Hasan'a karşı mücadele verilen bir sahneye dönüşürdü. İmam Hasan (a.s) Abdullah b. Cafer'in deyiimiyle; "Boyun eğmez sert bir kaya, okların hedefi olmaktan uzak ve ...üstündü." Gönlü o kadar temiz ve o kadar erdemli biriydi ki bu tür alçaklıklara tenezzül etmez, böylesine seviyesiz konuşmalara girmezdi. Kendini daima böylesine düşük seviyeli konuşmaların dışında tutardı. Ama onların seviyesine inme de onlara cevap vermekten de geri durmazdı ve şöyle derdi: "Allah'a yemin ederim ki, eğer Ümeyyeoğulları, benim kendilerine cevap veremediğimi düşünmeleri olmasaydı, onlara cevap vermezdim." Onlara güçlü bir mantıkla, inatlarını kırarak tutarlılıkta

bir konuşmayla cevap verirdi. Cevap verirdi ve dik başlılıklarını derhal teslimiyete, boyun eğişe ve eğilmeye dönüştürürdü. Bazı cevaplarında peygamberlikten miras kalan hikmeti de konuştururdu. Uçsuz bucaksız bilgi deryasından devşirdiği hazır cevaplılığı ve ferasetiyle onları sustururdu. Yumuşak konuşurdu ve bu yumuşaklığıyla onları kendisinin ve babasının hakkını teslim etmek durumunda bırakırdı. Sonra sözlerini sürdürürdü. Öyle şeyler söylerdi ki, onların yakışksız sözlerini ve sövgülerini -onlar gibi yalana ve yakışksız sözlere, sövgülere tevessül etmeden- derhal etkisiz hâle getirirdi. Kendisini eleştirenlerin sözlerine teker teker cevap verirdi. Onların kendileri için övünç kaynağı olarak söz konusu ettikleri soy sop ve özelliklerin üzerinde durur ve bizzat onları hedef alırdı. Hiç kuşkusuz bu gibi meselelerde bir insanın hem kendisinin, hem de geçmişinin üstünlüğünün kaynağı olan övünçlerini bizzat hedef almak ve eleştirmek en etkili yöntemdir. Bu gibi toplantıların sonunda Hasan muzaffer ve güçlü olarak belirginleşir, diğerleri ise zayıf ve yenik olarak ayrılırlardı. Hepsinden en çok zayıflık ve yenilgi hissine kapılan kişi ise, onların lideri Muaviye olurdu. Ki hepsinin içinde en büyük maddî güç ve iktidar onun elindeydi. Kardeşlerinin ve amcazadelerinin her tartışmadan yenik çıkmalarını, ellerinin ve ayaklarının birbirine dolaştığını, perişan bir hâlde meydandan çıktıklarını görmek ona çok ağır gelirdi. Böyle durumlarda onlara döner ve şöyle derdi: "Gördünüz mü! Ne dediysem dinlemediniz! Sonunda öyle sözler dinlediniz ki dünyayı sizin gözünüzde kararttı ve toplantınızın tadını kaçırttı." Ya da şöyle derdi: "Ben size demiştim! O -yani Hasan- sizin tartışarak baş edeceğiniz biri değildir." Bazen Mervan b. Hakem'e döner ve şöyle derdi: "Bu adamla karşı karşıya gelmekten her ne kadar seni nehyettiysen, dinlemedin ve aslında sana bir faydası olmayan şeyi yapmaya kalkıştın. Kendine dikkat et! Çünkü ne senin baban onun babasına denktir, ne de sen onun dengisin! Sen avare ve kovulmuş bir çobanın oğlusun; o ise Allah resulünün oğludur. Ne yazık ki bazı cahiller kendi mezarlarını kendi elleriyle kazarlar ve kendi ayaklarıyla ölümün peşinden giderler." Kınayan ve hakaret amaçlı bir ifade tarzıyla Amr b. As'a şöyle derdi: "Babası -Emir'ül-Müminin (a.s)- sana hücum etmişti de canını avret yerlerini açarak kurtarabilmiştin. Bundan dolayı mı ondan çekiniyorsun!" Ya da şöyle derdi: "Deryayla savaşmaya kalkışma, boğulursun. Dağla boy ölçüşme, nefesin kesilir. Bir köşede otur ki, sonunda özür dilemek zorunda kalmayasın." Zübeyr'in oğlu, o zamanlar Muaviye'nin adamları ve nedimleri arasında yer alıyordu. Bir gün İmam Hasan'la söz kavgasına girmekten

pişmanlık duymuş ve özür dileyerek İmam Hasan'a şöyle demişti: "Beni bağışla, ey Ebu Muhammed! Bu adam (Muaviye'yi işaret ederek) seninle kavga etmeye beni teşvik etti. O aramıza nifak tohumlarını ekmek istemektedir. Eğer ben cahillik ettiysem, sen neden kısa kesmiyorsun! Siz öyle bir ailesiniz ki, görmezlikten gelmek, hataları hoş görmek sizin karakterinizdir." Muaviye onun İmam Hasan karşısında özür dileyen, âciz ve mağlup bir pozisyona düşen biri olarak durmasına tahammül edemediği için ona şöyle demişti: "Doğrusu o gönlümü senin elinden rahatlattı ve senin can damarını hedef aldı. Onun elinde kartalın pençesine düşmüş bir keklik gibiydin. Seninle istediği gibi oynuyordu. Bir daha birine karşı övündüğünü görmeyeyim!" Bir keresinde Amr b. As, Mervan ve Ziyad b. Sümeyye bir tarafta, Hasan (a.s) da bir tarafta tartışıyorlardı.

Toplantının sonunda Muaviye şunları söyledi: "Amr güzel konuştu, fakat mantığı tutarsızdı. Mervan da ne konuştuysa, yenildi." Sonra Ziyad'a döndü ve şöyle dedi: "Sen niye konuya girdin ki! Kartalın pençesine düşmüş bir keklik gibi seni esir aldı." Amr b. As ona şu cevabı verdi: "Bizim arkamızdan ok atan sen değil miydin!" Muaviye şu karşılığı verdi: "Şu hâlde ben de cahillikte sizin ortağınızım! Babası Allah'ın Peygamber'i, geçmiş ve gelecek nesillerin efendisi, annesi dünya kadınlarının önderi Fatıma-ı Zehra olan birine karşı neyle övünülebilir!" Sonra Amr'a döndü ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, eğer Şam halkı bu konuşmayı duyarsa, rezil oluruz." Amr kurnazlıkla şunları söyledi: "Evet o seni bıraktı. Fakat Mervan ve Ziyad'ı en alttaki değirmen taşı gibi sıkıştırdı ve çiğnedi." Ziyad pervasızca söyledi: "Evet, söylediğiniz gibidir. Fakat ne pahasına olursa olsun bizimle onun arasına nifak atmak isteyen de Muaviye'dir." Gördüğünüz gibi, Ziyad da, Zübeyr'in oğlu da bu tartışma ve kavgaların Muaviye'nin tertibiyle gerçekleştiğine tanıklık etmektedirler. Onun maksadı fitne çıkarmaktır. Nitekim İmam Hasan da onlara verdiği cevaplar da Muaviye'nin bu maksadına işaret etmiştir. Söylendiğine göre, Abdullah b. Abbas, İmam Hasan'la yalnız kaldığında onun iki kaşının arasını öptü ve dedi ki: "Kurban olayım sana, ey amca oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bilgi deryan daima dalgalanmaktadır. Şunların üzerine nasıl da hücum ettin ve ...oğullarından intikamımı aldın." Bu tartışmalarda yapılan konuşmalar edebî zarafet ve sanat değeri itibarıyla Arap edebiyat mirasının aslını oluşturacak parlaklıktadır. Bir kere bu konuşmaların söz konusu kişiler tarafından yapıldığı açıktır. Ayrıca konuşmaların düzenleniş biçimi, o dönemin edebî tartışmalarının en parlak örneklerinden birini oluşturmaktadır. Ama bizi bu bölümün akışı içinde söz konusu konuşmaları bütünüyle aktarmaktan alıkoyan şey, Emevîlerin yalancılıklarını, gerçeğe aykırılıklarını ve iğrenç sövgülerini en ileri boyutlara kadar vardırmış olmalarıdır. Neticede düşmanlarını aşağılayalım derken kendilerini rezil etmiş olmalarıdır. Bu tartışmalarda yapılan konuşmaların metnini sunmaktan kaçındık; bir gerçeği aktarmaktan da kendimizi alamadık. Ki bu da şu anda üzerinde durduğumuz "İmam Hasan'ın Sabrı" konusuyla da bağlantılıdır. Çünkü Hasan'ın karşısında yer alan grubun iğrenç davranışlarını, buna karşılık İmam Hasan'ın (a.s) akıllara durgunluk veren sabrını ve olağanüstü tahammül gücünü gözler önüne sermektedir.

Evet Muaviye'nin bu tartışmalar bağlamında sergilediği husumet ve düşmanlık diğer cephelerde sergilediği husumet ve düşmanlıkla aynı türdendi. Bunda en ufak bir kuşumuz yoktur ki, bu toplantılar önceden plânlanmış ve hesaplanmıştı. Bu tür toplantıların gerisinde özel bir siyasî amaç vardı. Bu bakımdan bu toplantıları, Muaviye'nin İmam Hasan ve taraftarlarına karşı savaşım verdiği bir diğer savaş alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Sıcak savaşın ardından soğuk savaş yürütüyordu. Bu savaş başka alanlarda da sürüyordu. Bu alanların bazısına ilerideki bölümlerde değineceğiz.

İMAM HASAN'IN FEDAKÂRLIĞI

İmam Hasan'ın fedakârlığının en büyük ve en somut göstergesi, düşüncesini ve akidesini egemenliğe ve iktidara tercih etmesiydi. İktidara tam anlamıyla ve yasal olarak sahipken bunu değerleri uğruna feda ede bilen bir kimsenin bu fedakârlığı, aynı amaç uğruna canını feda eden

kimsenin fedakârlığından daha dikkat çekicidir ve kişinin büyük bir ruha sahip olduğunu daha açık bir biçimde kanıtlayan bir olgudur. Akide ve ilâhî amaç uğruna ileri görüşe ve yüksek bir ruhi seviyeye sahip olmak, Hasan b. Ali'nin en belirgin niteliklerinden biriydi. Kesintisiz cihadında her zaman göze çarpan ve her zaman dikkat çeken bir nitelikti bu. Bu iki fedakârlık türü -canını feda etme ve yasal yetki ve hakkı varken iktidardan fedakârlık etme- arasındaki fark şudur: İktidar hakkından fedakârlık etmek daha çok acı verir, uzun zaman insanın sıkıntı çekmesine neden olur ve bunun insanın kişiliği üzerindeki olumsuz etkisi daha yıpratıcıdır. Tarihin her döneminde hükümdarların ve padişahların yüreğindeki iktidar aşkı, kesinlikle can aşkından daha derin olmuştur, nerede kaldı düşünce ve inanç aşkı... Nice insanlar tanırız ki, canlarını iktidar ve saltanatlarına feda etmişlerdir, hem de birkaç günlük bir iktidar için. Çok ender insanlar hariç, canını saltanat tahtına tercih eden kimseyi tanımıyoruz. Tarihte saltanat kurbanlarının acı veren ve insanı derinden yaralayan manzaralarını gözlemlemek mümkündür. Padişahlar taçlarını ve tahtlarını korumak için yoğun mücadeleler vermişlerdir. Önce başkalarını feda etmişler, ardından yapacak bir şey olmadığını görünce de canlarını bu uğurda vermişlerdir. Okuyucuların dikkatini bir hususa çekmek istiyoruz ki, canları için taçlarını ve tahtlarını feda eden insanların azlığına karşılık, taçları ve tahtları için canlarını feda eden insanların çokluğu, bize insanların bu iki fedakârlık hakkında, manevî açıdan ne ölçüde farklı yaklaşımları olduğunu gösterir. Bundan dolayıdır ki, bunun gibi ender meydana gelen davranışların, yani iktidar ve saltanatı feda etme şeklindeki adımların insanların daha çok dikkatini çektiğini, bu gibi konular hakkında daha çok konuştuklarını, daha çok söylenti yaydıklarını ve daha geniş bir ilgi yönelttiklerini görüyoruz. Yine bundan dolayıdır ki, değişik görüşlerin ortaya konulması, farklı yorumların gerçekleştirilmesi ve değişik felsefi yaklaşımların tezahür etmesi genellikle bu gibi olaylarla ilgili olarak gerçekleştiğini gözlemliyoruz. Tarihte vaki değildir ki, bir hükümdar tahtından ve iktidarından insin de bunun hakkında insanlar arasında bu konuyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkmasın. Bazıları onu doğru bulurken, bazıları onu yanlış görmesin.

Bazıları böyle bir davranışı mazur görmezken, diğer bazıları bununla ilgili olarak herhangi bir kusur bulmasın. Kısacası bir cephe, yanında yer alırken, bir başka cephe karşısında yer almasın... Böyle bir şey vaki değildir. Evet sadece Hasan b. Ali hariç.... Yalnızca o... Hâkimiyet ve iktidarından vazgeçince, iktidar makamından inince, bütün dünyevî imkânlarını akidesi ve hedefi uğruna feda edince, hiçbir insan onun iyi niyetinden, ihlâsından ve maslahat peşinde oluşundan kuşku duymadı. Fedakârlığının büyüklüğünden şüphelenmedi.

Nitekim o seneye "cemaat yılı" adı verildi. Çünkü herkes onu onayladı ve pratikte onun görüşünü kabul etti. İşte tarihte büyüklüğünün, Müslümanların gönlündeki erişilmez makamının işareti, manevî gücünün ve ruhunun...

büyüklüğünün kanıtı budur. Bu öyle bir kudrettir ki, saltanat elbisesini çıkarmak bu kudrete hâlel getirmez. Bir grup, bu fedakârlık onu silâhlı mücadele meydanından uzaklaştırmıştır diye ondan şikâyetçi olmuşlardır. Hatta bu şekilde ondan şikâyetçi olanlar arasında onun büyük taraftarları arasında yer alan kimseler de vardır. Ancak bu insanlar arasında bir tek kişi dahi, onun bu davranışının dinî gerekçelerden kaynaklandığından, İslâm ümmetinin çıkarını gözetmek ve Müslümanların kanını korumaktan ileri geldiğinden, İslâmî amaçları gerçekleştirmeye yönelik olduğundan en küçük bir kuşku duymamıştır. İleriki bölümlerde göreceğiz ki, kusur arayanların yönelttikleri eleştiri ve itirazların hiçbirisi insafa dayanmamaktadır. Evet, onun problemin üstesinden gelmek için seçtiği yol, bu bağlamda başvurulacak tek yoldu. O koşullarda başka yol da yoktu. İmam Hasan psikolojik açıdan en çok acı veren, dinî açıdan en üstün, tarihî açıdan en nadir ve insanların geleneği açısından en değerli fedakârlığı yapması hasebiyle hiçbir şekilde kuşkunun veya herhangi bir suçlamanın hedefi olmamıştır. Fedakârlık türleri arasında kendisi için en ağır ve başkaları için en faydalı ve Allah'a da en yakın olanı seçen bir kimsenin yaptığından kuşku duymak, onu herhangi bir şeyle suçlamak mümkün olabilir mi? Kaldı ki kendisi herkesin kabul ettiği gibi, Kur'ân'ın açık

nassıyla hata ve ithamlardan beri kılınmıştır! Dünyanın Hasan üzerinde bir etkisinin olması ne mümkün! Dünya hırsının onun iradesinin üzerinde etki bırakması düşünülebilir mi? Düşünülebilir mi ki Hasan ilâhî rahmet ve lütfе kavuşmayı ertelesin, babasının ve dedesinin yanında kendisini bekleyen şerefli ve saygın makam için çaba sarf etmesin?! Hasan b. Ali gibi bir adam o kadar zayıf ve korkak mıdır ki öldürölmekten korksun?! Sırf canını korumak için iktidar ve egemenlikten vazgeçsin...? Zayıflık ve korkaklık gibi nitelikler Hasan b. Ali'ye nasıl atfedilebilir ki?! Allah'ın aslanı ve Peygamber'in yiğit aslanı babasından dolayı mı? Yoksa iki dedesi Resulullah ve Mekke'nin önderi Ebu Talip'ten dolayı mı? Amcaları şehitlerin önderleri Hamza ve Cafer'den dolayı mı? Yoksa şehitlerin serveri kardeşinden dolayı mı? Ya da savaş meydanlarında sergilediğı göz alıcı yiğitliklerden dolayı mı?... Örneğın Osman'ın kuşatma altında tutulduğu günden, Basra Savaşı'nın olduğu günden, Müzlem-i Sabat vakıasından dolayı mı? O düşmanlarının; "Nereye giderse ölüm de onu adım adım izler." Dedikleri aslan değil midir? Bir insanın erdemliliğinin ve üstünlüğünün en büyük kanıtı düşmanların itirafıdır. Aslında İmam Hasan'ın inancı uğruna iktidarı feda etmesi, cesaretinin ve yiğitliğinin en somut kanıtlarından biridir. Böyleyken nasıl olur da onun hayatında, ölüm korkusu ve yaşama tamahı belirtileri bulabiliriz? İmam Hasan açısından tek kıstas ve tek ölçü, yüksek fikirleri ve idealleriydi. Hiçbir şey bunlarla mukayese edilemezdi. O egemenlik ve iktidarını fikirlerine ve ideallerine feda etmesi gerektiğine inanıyordu. Ancak bu büyük fedakârlık sayesinde, bu dünyada rezil olmaktan, öbür dünyada ise ateşe atılmaktan korkmayan kimselerin hain ve düşman ellerinden bu büyük değeri koruyabilirdi. Hayatı hiçe sayan bir tavırla, en küçük bir değişiklik ve sapma yaşamadan bu stratejiyi eksiksiz bir şekilde uyguladı ve değerleri, idealleri korudu. O yaşayarak hedeflerini korumak uğruna, acı bir hayatı göze aldı. Bu öyle bir acıydı ki, ölümün acısı bunun yanında çok hafif kalırdı. O bütün varlığını başkalarının çıkarlarının aracı olarak kullanmaya razı oldu. Ama kendisi bundan en küçük bir maddî yarar görmedi. Yalnızca eşine az rastlanır ıslâhatçıların ve tarihte ender rastlanan büyük önderlerin nail olduğu bir makamı, başkalarının iyiliğini, ıslâhını temin etmeyi, topluma sahih düşüncelerin egemen olmasını sağlamayı, bütün benliğini bu amaca vermeyi ilke edindi. Birçok insan, fikirlerinin ve ideallerinin yaşaması için büyük hizmetler verir. Bu amaç için ağır musibetlere ve dayanılmaz belâlara tahammöl eder. Fakat bu gibi insanlar arasında, türlü türlü belâlara tahammöl etme, ömrünün en son anına kadar yakasını bırakmayan ve sürekli peşinde olan acılara katlanma bakımından Hasan b. Ali'nin ayaklarının düzeyine dahi ulaşacak bir tek kişi yoktur. Dolayısıyla o her açıdan mükemmel bir örnek ve sembol bir şahsiyet, büyük bir ıslâhatçıdır. Fikir ve idealler uğruna en acı ve en ağır bir hayata katlanma hususunda dünya ıslâhatçılarına ders vermiştir. Bu aşamanın ileriki safhalarında da her zaman züht ile hareket etmiş, bu dünyanın nimetlerine değeri vermemiş, bu hususta da en ileri mertebeye sahip olmuş bir kimse portresini çizmiştir. Dolayısıyla, bu dünyadan el etek çekmişliği, hayata karşı takındığı o olağanüstü sabrı, egemenlik ve iktidarı feda etmesinin her biri Allah yolunda cihat etmesinin unsurları, fikir ve inancı ebedî kılmada başarılı olmasının vasıtaları ve kişiliğinin ebedileşmesinin araçlarıdır.

BARİŞİN GÖRÜNÜMÜ

Şu ana kadar, ikna edici bir kanıt olarak, İmam Hasan'ın (a.s) takındığı tavrın gerisindeki sırrı ortaya çıkaran, barışın görünümünü daha açık bir şekilde belirginleşmesini sağlayan ve onun şahadeti tercih etmeyişinin sebebinin analizini yapan sözlere yer vermedik. Hâlbuki bu konu çeşitli eleştirilere maruz kalan İmam

Hasan'ın (a.s) yaptığı barışın en hassas noktasını teşkil etmektedir. Şu ana kadar işlediğimiz çeşitli konulardan hiçbirini, bu anlamda ilgiyi, alâka ve araştırmayı hak etmiyor. Çünkü evvela bu konu, kendiliğinden bir öneme sahiptir. İkincisi bu belirsizlik, İmam Hasan'ın on üç asırdır çözülemeyen sırrını oluşturmaktadır.

Şimdi, bu konunun yönelik olduğu hedefe ulaşmak için gerekli araçların kullanılması noktasında sıkıntı çekmemek için önce, meşhur tarihçilerin bu konudaki sözlerine yer verip, sonra, barışın yapıldığı ortamı ayrıntılı bir şekilde inceleyip sonucu alarak konuyu bitireceğiz.

1- Yakubî Tarihi:

"Muaviye, adamlarını gizlice İmam Hasan'ın (a.s) ordusuna göndererek, Kays b. Sa'd'ın Muaviye ile barış anlaşması yaptığı ve kendisine katıldığı söylentisini çıkardı.

Öbür taraftan da Übeydullah b. Abbas'ın kaçışından sonra, Kays b. Sa'-d'ın komutasına geçen orduya, başka adamlar göndererek, İmam'ın barışı kabul ettiğini ve kendisine olumlu cevap verdiğini yaydı." "Ayrıca, Muğiyre b. Şu'be, Abdullah b.

Kuriz ve Abdurrahman b. Ümm'ül-Hakem'i, o sırada Medain'deki karargâhında bulunan İmam Hasan'ın (a.s) huzuruna gönderdi. Onlar İmam Hasan'ın (a.s) huzurundan ayrılıp dışarı çıktıkları zaman, halkın duyacağı şekilde kendi aralarında şöyle konuştular: 'Allah, Peygamber'in oğlunun eliyle kan dökülmesini önleyip fitne ateşini söndürdü ve o, barışı kabul etti.' Ordu bu sözleri duyunca sarsıldı ve kimse bu sözlerin doğruluğundan şüpheye düşmedi.

İşte bu yüzden askerler İmam Hasan'a (a.s) karşı ayaklanıp çadırını yağmaladılar. İmam atına binip Müzlem-i Sabat'a doğru yola koyuldu; o sırada pusuda bekleyen Cerrah b. Sinan el-Esedî bir ok atarak onu bacağından yaraladı.

İmam (a.s) da Cerrah'ın sakalından tutup başını öyle bir çevirdi ki boynu kırıldı. İmam Hasan'ı (a.s) Medain'e götürdüler; çok kan kaybetmiş, yarası ağırlaşmıştı. Halk da etrafından ayrılmış, onu yalnız bırakmıştı. Muaviye Irak'a gidip yönetimi ele aldı, o sırada İmam Hasan (a.s) ağır hasta idi, direnecek gücünün kalmadığını, adamlarının, etrafından ayrılıp kendisini yalnız bıraktığını gördüğü için, Muaviye ile barışı kabul etti..."

2- Taberî Tarihi:

"Halk, İmam Hasan'ın (a.s) hilâfetini kabul ettikten sonra, İmam halkı Kûfe'den çıkarıp Medain'e getirdi ve Kays b. Sa'd'ı 12 bin kişilik öncü birliğin başında önceden

gönderdi. Muaviye de Şamlılarla hareket edip Meskin bölgesine vardı. İmam'ın Medain'de bulunduğu sırada, ordusunun arasından birisi yüksek sesle şöyle bağırdı: 'Kays b. Sa'd öldürüldü!!! Kaçın!..' Bunu duyan insanlar kaçmaya başladılar ve İmam'ın çadırını yağmaladılar. Hatta ayaklarının altına serdiği bir halı parçası için onunla yaka paça oldular. İmam (a.s) karargâhından ayrılıp, Medain şehrinde bulunan beyaz, etrafı duvarla çevrili küçük bir eve yerleşti." "Muhtar b. Ebu Übeyde, Medain'in temsilcisi olan amcası Sa'd b. Mes'ud'a şöyle dedi: 'Servet ve şeref istiyor musun?' O da; 'Nerde ve nasıl?' deyince, Muhtar; 'Hasan'ı yakalayıp Muaviye'ye teslim ederek bunu elde edebilirsin.' dedi. Sa'd ise; 'Allah'ın lâneti sana olsun! Demek, Allah'ın Resulü'nün kızının oğlu ile savaşacak ve elini ayağını bağlayıp teslim edeceğim ha! Ne namert biriymişsin sen!!!' cevabını verdi." "İmam Hasan (a.s) durumunun elverişsizliğini görünce, barış istemek için Muaviye'ye adam gönderdi. Muaviye de, Abdullah b.

Amir ve Abdurrahman b. Semure b. Habib b. Abdu Şems'i, Medain'de bulunan İmam Hasan'a (a.s) gönderdi. Onlar da İmam'ın önerilerini kabul edip barış anlaşması yaptılar."

3- İbn-i Esir (el-Kâmil) Tarihi:

"Hasan (a.s) Medain'e vardığında, ordunun safları arasında biri şöyle seslendi: 'Ey Millet! Kays b. Sa'd öldürüldü, kaçın!..' Halk bu sözü duyunca kaçmaya ve İmam'ın her şeyini yağmalamaya başladı..." (Bundan sonra, daha önce Taberî'den naklettiğimiz sözleri o da aktarıyor ve) ardından şunları söylüyor: "...Bazıları Hasan'ın, işi Muaviye'ye bırakmasının sebebini şöyle açıklarlar: Muaviye, hilâfetin teslim edilmesi hususunda (evet, aynen böyle geçer) İmam Hasan'la (a.s) yazışmalarda bulunuyordu, işte o dönemde İmam Hasan (a.s) halka bir hutbe irat etti. Hutbesinde, Allah'a hamd-ü senadan sonra şöyle buyurdu: "Allah'a andolsun ki bizim, Şam halkı ile aramızda geçen davamızda bir şüphe ve pişmanlığımız olmamıştır; lâkin biz onlarla birlik, beraberlik ve sabrımızın yardımıyla savaşıyorduk. Şimdi ise birlik, beraberliğin yerini düşmanlıklar, sabrın yerini de sabırsızlık ve karmaşa ortamı almıştır. Sizler Sıffin Savaşı'na

giderken dininizi dünyanıza tercih etmişsiniz; fakat şimdi, dünyanızı dininizin önüne geçirmektesiniz. Şu anda sizler iki maktul arasında bulunmaktasınız: Kendisine ağladığınız Sıffin ve intikamını almak istediğiniz

Nehrevan. Maktulün geride kalanları ahdinde durmayan namertlerdir ve ağlayanlar ise bozgunculuk peşindeler. Biliniz ki, Muaviye bizi, haysiyet ve insaftan yoksun bir işe davet etmekte. Eğer ölmeye hazırsanız, sözünü kendisine yutturalım ve kılıçların gölgesinde onu Allah'ın mahkemesine çıkaralım. Ama eğer yaşamak fikrindeyseniz, önerisini kabul edelim de gönlünüz ferah olsun..." "Halk her taraftan bağırmaya başladı: Mühlet, mühlet... Barışı kabul et!..."

4- İbn-i Ebi'l-Hadid'in Nehc'ül-Belâğa Şerhi:

Müellif Medainî'den naklederek şunları söyler: "İmam Hasan (a.s), Abdullah b. Abbas'la (aynen böyle geçiyor) birlikte Kays b. Sa'd b. Übade'yi, öncü birlik olarak

12 bin kişilik ordunun başında Şam'a gönderip, kendisi de Medain'e gitmek üzere Kûfe'den ayrıldı. Sabat bölgesinde kendisini yaralayıp her şeyini yağma ettiler ve İmam yaralı hâlde Medain'e vardı. Muaviye bu haberi öğrenip her tarafa yayınca, güya Hasan'ın ashabı olan ve Abdullah b. Abbas'ın birliğinde bulunan çoğu eşraf ve tanınmış ailelere mensup kimseler, Muaviye'ye katıldılar. Abdullah b. Abbas bu durumu Hasan'a (a.s) yazınca; Hasan, halkı kınayan ve azarlayan eleştirel bir konuşma yaptı: "Babama o kadar muhalefet ettiniz ki, istemediği hâlde, hakemlik olayına boyun eğmek zorunda kaldı. Bu olaydan sonra sizi Şamlılarla savaşa çağırdı, yine kabul etmediniz ve öylece Allah'ın rahmetine kavuştu. Daha sonra dostumla dost, düşmanımla düşman olma şartıyla, bana biat ettiniz. Şimdi duyuyorum da, ileri gelenleriniz Muaviye'ye sığınmış ve onunla anlaşmışlardır.

Bu kadarı, sizlerin gerçek yüzünü görmem için yeterli, beni hayatımdan bezdirmeyin." "Sonunda, Abdullah b. Haris b. Nevfel b. Haris b.

Abdumuttalib'i, -ki annesi Ebu Süfyan'ın kızı Hind'di- Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine göre amel etmek ve kendisinden sonra kimse için biat almamak koşuluyla, barış istemek üzere Muaviye'ye gönderdi."

5- Şeyh Müfid'in el-İrşad Kitabı:

"...Kabile reislerinden bir grup Muaviye'ye itaat ettiklerini ve emrine girmeye hazır olduklarını belirten bir mektubu gizlice göndererek, onu kendilerine doğru (Irak'a)

hareket etmeye teşvik ettiler; ordusu yaklaştığı zaman da, Hasan'ı kendisine teslim edeceklerini veya bir suikastla öldüreceklerini kesin bir ifadeyle belirttiler.

Hasan (a.s) bu olaydan haberdar oldu ve tam bu sırada Kays b. Sa'd'dan İmam'a bir mektup ulaştı. Çünkü bu olaydan önce İmam, Kûfe'den ayrılıp, Muaviye ile savaşarak onu Irak'tan geri püskürtmesi için, Übeydullah b. Abbas'ı komutan olarak göndermişti, yanına da Kays b. Sa'd'ı vermiş ve 'Eğer sana bir şey olursa, Kays b. Sa'd komutandır.' demişti. Kays'dan gelen mektupta ise şöyle deniyordu: Meskin yakınlarında bulunan 'Cenubiyye' adlı bir köyde, Muaviye'ye yakın bir yere konakladık." "Muaviye, Übeydullah b. Abbas'a haber gönderip, kendi ordusuna katılmasını istedi ve karşılığında yarısı peşin, yarısı da Kûfe'ye gireceği zaman ödenmek üzere bir milyon dirhem ödül vaadinde bulundu. Übeydullah gece, yakınlarıyla Muaviye'nin ordusuna katıldı. Halk sabah uyandığında kendilerini komutansız ve Kays b. Sa'd'ın kendilerine namaz kıldırıldığını, idareyi ele aldığını gördüler." "Bu mektubun ulaşmasıyla, İmam Hasan'ın (a.s), halkın namertlik ve vefasızlığına olan inancı daha da arttı. Açıkça kendisine küfür damgası vuran, canını, malını mubah sayan hakemlik olayı taraftarlarının (Havaric/Haricîler) kirli niyetleri aşikâr olmuştu. Artık İmam'ın, kendisi ve babasının bir avuç has Şiî'sinden başka güveneceği kimse yoktu. Has adamlarının sayısı ise, Şam ordusunun karşısında direnecek kadar değildi. O sırada, Muaviye mektupla kendisine barış önerisinde bulunup, İmam'ın adamlarının, kendisine yazdıkları ve kendisinin kanını dökmek ya da teslim etmek vaadinde bulunduklarını belirten mektupları da gönderdi." "Ayrıca Muaviye bu barış anlaşmasında, tümü İmam Hasan lehine olan ve eğer uyulmuş olsaydı büyük maslahatlar taşıyan birçok şartı da kabul ediyordu.

İmam Hasan'ın (a.s) tüm bunlara rağmen gönlü rahat etmedi ve Muaviye'nin bu şartları kandırmaca ve hileyle kabullendiğini anladı. Ama onun isteğini, yani, savaşı terk edip barış anlaşmasını imzalamaktan başka çaresi de yoktu. Zira İmam'ın yanındaymış gibi görünenler kıt görüşlü, fesat çıkaran, ahdini bozan kimselerdi. Bir kısmı da bu saydıklarımızın dışında İmam'ın kanını mubah biliyor ve düşmana teslim etmeyi tasarlıyordu. Amcası oğlu Übeydullah b.

Abbas'ın namertliği, ahdini bozması ve düşmana katılması tüm bunlara tuz biber ekmişti. Ayrıca halkın birçoğu dünya menfaatlerine düşkün, buna karşılık ahiret nimetlerine karşı ilgisizdi..."

* * *

Yazar: Tarih kitaplarının çoğunda, İmam Hasan'ın (a.s) barış olayı hakkında bu kadar geniş ve buna benzer sözler bulamazsınız artık. Ayrıca, yukarıda verilen açıklamalarda birçok çelişki, söylenmemiş söz ve tutarsız konuşmalar mevcuttur.

Meselâ bir yerde barışı öneren kişinin İmam Hasan olduğu söylenirken, diğer bir yerde Muaviye olduğu söyleniyor. Barışın İmam Hasan (a.s) tarafından önerilmesi veya kabulünün nedeni bazılarına göre, Muaviye yandaşlarının Meskin ve Medain karargâhlarında çıkardığı fitneler; bazılarına göre, onun Sabat bölgesinde yaralanıp hastalanmasından sonra, ordusunun dağılması, üçüncü bir gruba göre, İmam'ın verdiği hutbe üzerine halkın; "Mühlet, mühlet... Barışı kabul et!.." diyerek onun yanında savaşmaya yanaşmaması ve başka bir gruba göre de, öncü birlik komutanının kaçması, adamlarının hıyaneti, kanını dökmeyi mubah bilmesi ve kalanların da, Şam'a karşı savaşmak için yeterli sayıda olmamasıdır.

Ayrıca öncü birliğin komutanının adı hakkında da aralarında ihtilâf var: Kimisi Abdullah b. Abbas, kimisi Übeydullah b. Abbas ve kimisi de Kays b. Sa'd b.

Übade olduğunu söylemekte... Büyük belâların ve ağır musibetlerin yaşandığı böylesine büyük bir tarihî olayda, hak ile batılın, doğru ile yalanın bu denli birbirine karışması ancak bu kadar olur. Diğer tarihî kaynaklar, bu olayı, önemsiz tarihî bir vakıa gibi geçiştirmişler; o kısa dönemde (İmam Hasan'ın İslâmî hilâfete gelmesi, sonra manevî hükümetin maddî ve dünyevî hükümetlerden ayrılması, ardından hilâfetin saltanata dönüştürüldüğü ve son olarak, İslâm'da gruplaşmaların, kavmiyetçiliğin ve neticesinde anlaşmazlıkların had safhaya ulaştığı bu dönemde) vuku bulan büyük hadiselerle en ufak bir ilgi ve duyarlılık göstermemişler. Bu vakıayı, gerek geniş bir şekilde, gerek özet hâlinde nakleden tarihçilerden, barışı kabul etme fikrinin İmam Hasan nezdinde kabul edilebilir hâle gelmesine neden olan veya onu barışa mecbur eden buhranlı ortama, sadece biri değinmiştir. Bir bölümü, itiraf ve sükût yolunu seçmiş, bir görüş belirtmemiş; bazıları olayı tasvip etmiş, deliller ve mazeretler öne sürmüş; işin sırrını ve barışın görünümünü kavrayamayan bazıları da, sert, kırıcı eleştiriler ve zehir zemberek sözlerle, perde arkasında kalan cahilce taassuplarını gün ışığına çıkarmışlardır. İmam Hasan'ın (a.s) çektiği sıkıntı ve zorluklar hakkında, dost, düşman tarihçilerin naklettikleri ve anlattıkları arasında, sözün tertibi ve düzeni açısından veya maksadı beyan etme tarzı bakımından eleştirilerin önünü alacak, en azından; "Hasan (a.s), şüphesiz ebedî bir önder için en iyi son ve en uygun akıbet olan şahadeti neden seçmedi?" şeklindeki masumane soruya cevap oluşturacak açıklamayı içeren bir tek kaynak yoktur. Hâlbuki bu sırrın ortaya çıkarılması yolunda bir adım atabilseler ve bu soruya bir cevap verebilselerdi, bu, İmam Hasan'ın barışının asıl nedenini aydınlatmak için yeterli olur ve onun üzüntülerini, çektiği sıkıntı ve zorlukları saymak için ayrı bir çabaya ihtiyaç olmazdı. Çünkü eleştirenlere göre, tüm bu zorluklar ve sıkıntılar, barışın tek çözüm yolu olduğuna ve başka çıkar yolun kalmadığına delil değildir. Dolayısıyla, "Neden İmam Hasan (a.s) kendisine en yakışan yolu yani, Allah yolunda şahadeti tercih etmedi?" sorusu, bu grup açısından cevapsız kalmıştır.

"Neden kardeşi İmam Hüseyin (a.s), benzer zorluk ve sıkıntılar karşısında şahadet yolunu seçti ve bu üstün seçim onu, zulüm karşısı insanlık tarihinde ebedileştirdi de, kendisi böyle bir tercih yapmadı?" sorusuna tatmin edici bir cevap bulamamışlardır kaynaklarda... İmam Hasan (a.s), kardeşi İmam Hüseyin'in (a.s) sonradan katettiği yolu neden daha önce katetmedi? Ve hülâsa

Hasan'ın (a.s) şahadeti seçmemesinin sebebi ne idi? Korku mu?? Şüphesiz hayır... Zira kardeşi Hüseyin'in, ondan daha yürekli, daha cesaretli, daha iyi kılıç kullanan, tehlike ve savaş meydanına atılma da daha fazla bir geçmişe sahip olan biri olduğunu söyleyemeyiz... Onlar, bütün insanî meziyetlerde eşit iki kardeşti; ahlâkta, dinde, Allah ve inanç yolunda fedakârlıkta, savaş meydanındaki cesaret ve yiğitlikte, kısaca her mücadele meydanında Arapların en cesaretlisinin evlâtları olmakta... Bu durumda onun korktuğundan söz edebilir miyiz?! Yoksa dünya hayatına düşkünlük mü?? Hâşâ, o ruhanî önder, o parlak geçmişiyle, dünya hayatını, Allah'ın kendisine vaat ettiği ahiret nimetlerine ve alçak dünyayı, gençlerinin efendisi olduğu cennete tercih edemezdi.

Esasında, yönetimin zirvesinden inmiş birisinin hayatı ne kadar mutlu olabilir ki?! Ayrıca cihat ve fedakârlık ruhuyla yetişmiş büyük insanların, dünyaya tamah edip göz dikeceğini söyleyebilir miyiz?! Ya da, Muaviye'yi yönetime lâıyk gördüğü(!) için mi hükümeti ona teslim etti?! Hiç şüphe yok ki, Hasan gibi biri, Muaviye gibi birisini bu iş için uygun görmez. Muaviye hakkındaki sözleri bugün elimizde mevcuttur; bütün sözlerinde açıkça, onun zalim biri olduğunu, onunla savaşmanın vacip olduğunu belirtmiş ve bilâhare onun küfrüne hüküm vermiştir. Biat günlerinde, Kûfe'den kendisine (Muaviye'ye) yazdığı bir mektubunda şu cümleler yer alıyor: "Zulmü bırak ve Müslümanların kanını akıtma! Allah'a andolsun, şimdikinden daha fazla kanın vebali boynunda olduğu hâlde, Allah'ın huzuruna çıkman, senin için hayırlı ve uygun değildir..." Barıştan sonra kendisini kınayan dostlarından birine şöyle bir cevap yazdı: "Andolsun, eğer yeterince adamım olsaydı, gece gündüz demeden Muaviye'yle savaşırdım..." Tarihî Medain hutbesinde şunları söylüyor: "Allah'a andolsun, Şam halkı hakkında

verdiğimiz karardan pişmanlık ve şüphe duymuyoruz..." Daha önce naklettığımız, Ebu Said'e hitaben yaptığı konuşmada şu cümleler göze çarpar: "Beni, Muaviye ile barış yapmaya mecbur kılan durum, Hudeybiye'den döndükleri zaman, Allah'ın Resulü'nü, Benî Damure, Benî Eşca' ve Mekkelilerle barışa zorlayan durumla aynıydı. Onlar Tenzil'i (Kur'ân'ı) kabul etmediler, bunlar ise tevili (yorumunu)..." Öyleyse, ne barışı "Muaviye'yi lâıyk görmesi", ne savaşı terk etmesi "korktuğu" ve ne de şahadet yolunu tercih etmemesi "hayata bağlılığı" anlamında idi; bilâkis, onun barışı kabul ettiği şartlar ve ortam, barışın dışındaki alternatifleri içine almayacak kadar dar bir çerçeveye sahipti. İşte kendi konumuyla kardeşi Hüseyin'in durumu arasındaki farklılık ve kesişme noktası da budur. Zira Hüseyin'in (a.s), döneminin kendine has durumu itibarıyla iki çıkış yolu vardı: Şahadet ve barış. Doğaldır ki, halkın en üstünü, çözüm yollarının en iyisi ve uygun olanından vazgeçmez. Fakat İmam Hasan (a.s) öyle bir ortama düşmüştü ki, şahadet yolu yüzüne kapanmış, karşısında tek bir yol (barış yolu) kalmış ve bunu kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı. Ben şahsen, bu konuya yürekten inanıyorum. "Şahadet yolu ona kapalıydı" sözü, ilginç gelebilir... Doğrusu, Allah rızası için, yaşama hakkından vazgeçen, kendisini Allah'a adanmış bir insan için şehit olmak; korkusuzca, Allah yolunda ölmek için, ölümün peşinde savaş meydanına koşmak, dünyayı geride bırakıp, canını Allah'a adamak, bedenini kılıçlara lokma etmek, kanını oklara ve mızraklara içirmekten başka nedir ki?... Ebedî ve gerçekten diri bir şehit konumuna geçmenin yolu bu değil midir? Böyle aydınlık kadere ve böyle bir halis yola kavuşmak için karşısında koskoca savaş meydanı duran bir mücahit nasıl olur da durur? İmam Hasan Meskin'de âdeta süslenmiş bir meydan ve hazır bir düşmanla karşı karşıyaydı! Niçin hemen oraya gitmedi? Ve niçin, oraya gittiğini, düşmanla savaştığını veya sıkıntı ve zorluk anında kendisini ölümün kucağına attığını duymadık?? Şüphesiz eğer o, böyle bir girişimde bulursa, yani, savaş meydanına adım atsa ve canını hiçe sayarak savaşırdı, bütün halis Şiîleri de onun gibi can fedakârane savaşırlardı. Zira onlar, kendilerini ölüm girdaplarına bırakmak için, onun son işaretini beklemekteydiler... Evet; işte burada, İmam Hasan'ın başından geçenler, Ehlibeyt'in yaşadığı bütün zorluklar arasında, kendisine has özelliğiyle belirginleşmektedir. Bu nokta, bu tarihî problemin bileşkesini oluşturan birçok şüphelerin ve eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve daha sonra boşboğazlık edenler, mantıksızca

yaveller düzenler de zoru daha da zorlaştırmış ve gerçeğin zihinlerden biraz daha uzaklaşmasına ön ayak olmuşlardır. Olayların gerçeğine uzak ve yabancı kalan bu mantıksız ve boş konuşmaların asıl amacı, kaçınılmaz sonucu, temelsiz ve asılsız yargıların oluşması ve bu yargıların, her şeyden daha çok, İmam Hasan'ın siyasetine bulaşması, böylece onun zayıf bir siyaset takip ettiğini göstermek ve kuşku duymadan düşüncesizce eleştiri oklarını ona yöneltmekti. Biz, araştırdıktan sonra, bu iki görüşten (İmam Hasan'ın (a.s) seçimi mi, yoksa eleştirmenlerin sözleri mi) hangisinin doğruya daha yakın ve sağlıklı bir siyasete daha uygun olduğunu göstereceğiz.

Göreceğiz ki, Hz. Hasan'ın yüce şahsiyeti, şüpheler barındıracak gibi değildi ve o, eleştirmenlerin kolayca tenkit edebilecekleri bir önder hiç değildi. Konunun özünün, problemin asıl noktasına ve eleştirilerin esas merkezine odaklandığı şu an, iyisi mi, olayı halletmeden önce, konunun düğümünü çözmek için, kilometre taşı işlevini görecektik üç gerçeği aydınlatalım. Bu üç gerçeğin aydınlanmasından sonra, ilk belirsizliğin ardından, konu kendiliğinden açıklığa kavuşacak, eleştiriler özür dilemeye, tenkitler övgüye dönüşecektir. Bu üç gerçek şunlardır:

1- Şahadetin manası. 2- Medain'deki son anlarında, İmam Hasan'ı kuşatan durumun içyüzünün resmedilmesi. 3- İmam Hasan'ın (a.s) hedeflerine karşı, Muaviye'nin yürürlüğe koyduğu plân ve programı. Bu konu bizi, kitapta daha önce geçen incelemelerde işaret edilen bazı gerçeklere yeniden değinme mecburiyetinde bırakmaktadır. Bu tekrarın sebebi, toparlayıcılığına, geniş boyutluluğuna ve çok yönlülüğüne gösterdiğimiz ilgidir.

1- ALLAH YOLUNDA ŞAHADET

Yaşam kaynağı ve hayata yön verme anlamında şahadet; iyi ve övgüye değer bir sünneti, bir geleneği diriltmek veya kötü ve yergiyi hak eden bir sünneti, bir geleneği yok etmek yolunda, insanın canını feda etmesidir. Allah yolunda ve iyiliği müdafaa ya da kötülükle mücadele sahnesinde gerçekleşmeyen fedakârlıklar, hiçbir şekilde şahadet sayılamaz. Örneğin: Eğer bir kâfir savaş meydanında, bir Müslümanı katlederse, o Müslüman şehittir. Yine eğer zulüm ehli (İslâm toplumunun düzen ve sükunetini bozan kimselerden) birisi kendini savunan bir Müslümanı öldürürse, o Müslüman da şehittir. Ama eğer bir Müslüman, başka bir Müslümanı şahsî bir çekişme ve kavgada ya da doğru bir dinî düşünceyi savunmak maksadıyla katlederse, ölen kimse şehit olmadığı gibi, iftihara da mazhar değildir; zira, insanlık tarihinin şehide verdiği değer ve gösterdiği saygı, gerçekte onun insanların maslahatı uğrunda feda olan canının bedelidir. Öyleyse, şahsî olaylar veya insanların maslahatlarına zıt fedakârlıklar, bu değer ve saygıya lâyık olamaz. Diğer bir tür ölüm şekli daha var ki, şahadet kavramından uzak ve bu şekilde akıtılan kanı diğer ölüm şekillerine nazaran daha pis ve değersizdir. Bu da bir liderin takipçilerinin, yaptığı her işe ortak olanların, onun görüşlerini paylaşan kimselerin ve onun her yaptığında hak sahibi olanların, liderlerine baş kaldırıp onu öldürmeleridir. Her toplumda, millet adına milleti yöneten ya da herhangi bir yetkiye sahip olan bir kimsenin güç ve kudretinin kaynağı yine o millettir. Bu da, İslâm'da toplumsal güçlerin dayanağı olan bir temel ve esastır. İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanlardan birinin Ömer b. Hattab'a; "Eğer sende bir eğrilik (yanlışlık) görürsek, kılıçlarla düzeltiriz..." demesi de bu esasa dayanmaktadır. Böyle bir ölümü şahadet kavramından uzak ve apayrı bilmemizi şu açıdan değerlendirebiliriz ki, düzenli ve kalabalık bir topluluğun eşliğinde böyle bir kimsenin kanını dökmeye uzanan art niyetsiz ellerin, mazeret ve amelleri kendi haklarını ispat ettikleri için kamuoyu nezdinde, maktulünkinden daha geçerli ve mantıklıdır... Ayrıca Kaffal Şafî'nin dediği gibi; "Kendisini yönetime getiren ümmet şimdi ona hadd (kisas) cezası uyguluyor." Örneğin; İslâm tarihinin büyük ve güçlü üç şahsiyetinden üçüncüsü olan Osman, onun yaptığında hak sahibi olan ve kendisine başkaldıran adamları tarafından kılıçla öldürüldü ama, ne tarih ve ne sevenleri, onu gerçek manada şehit olarak, tarihe kaydetmeye muvaffak olamadılar. Ama, hayattaki etkinliği, zihinleri kendisiyle meşgul edemeyecek kadar az olan, Ebuzer el-Gıfari'nin azat ettiği Cavn adındaki fakir siyahî köle, [Kerbela'da] Allah yolunda öldürüldüğü için, kelimenin tam

manasıyla şehit sayılmakta ve tarih onu saygıyla anmaktadır. Sonuç olarak şuraya varıyoruz: Şehit sayılmanın şartı veya şahadetin saygınlığının gereği, ölenin büyük şahsiyetlerden olması değildir. Aynı şekilde büyüklüğün gereği de, kişinin her ne şekilde ölürsün şehit sayılacağı değildir. Şimdi bu konuyu bir kenara bırakıyor, ikinci konuya başlıyoruz. Ki yeri geldikçe bu konuyla ilgili olarak söylenenlerden istifade edeceğiz.

2- MEDAİN'İN ANORMAL DURUMUNA BİR BAKIŞ

Geçen konularda gördük ki, İmam Hasan ordusunun en seçkinleri, öncü birlik unvanıyla Meskin'e gönderilen askerlerdi. Medain'de ordusunu teşkil eden birlikler ise, cesaret ve iman bakımından ordunun en zayıfları, ihtilâfa, bölünmeye ve dağılmaya herkesten daha çok yatkın kimselerdi. Ve yine gördük ki, İmam Hasan'ın Medain'e vardığı ilk günlerde ve diğer ordugâhlardan yardımcı birliklerin kendisine katılmasından önce, işin geleceği ve akıbeti konusunda tehlike sinyali verebilecek üç gelişmenin ayak sesleri duyuluyordu. Bu üç gelişmeden biri, Meskin'deki büyük ihanet haberi idi. Diğer, halkı kaçırmaya teşvik eden, yalan ve kışkırtıcı "Meskin ordusunun ikinci komutanı Kays b. Sa'd öldürüldü" şayiasıydı. Üçüncüsü ise, İmam Hasan'a hıyanet eden Kûfelilerin ihanet belgeleri olan mektupları sunmak için, İmam'ın huzuruna gelen Şam heyetinin, İmam'ın karargâhından ayrılırken, herkesin bilmesi için; "Peygamber'in oğlu barışı kabul etti." şeklinde çıkardığı fitne idi.

Kitabın geçen bölümlerinde söylediğimiz gibi, İmam Hasan'ın (a.s) ordusunda, fitneci, çıkarına düşkün insanlar, Haricîlerden bir grup ve diğer birçok sütü bozuk insanlar mevcuttu ve bu kötü niyetli gruplar için, bu üç gelişmenin sonucu olan fitneden daha elverişli ve müsait bir ortam olamazdı. İmam Hasan, halkı toplayıp onlara hitaben, iyi düşünmeye, sebat ve direnişe teşvik etti ve Sıffin Savaşı'nın şanlı hatıralarına ve günlerine götürdü onları. Yeri gelmişken, şimdiki görüş ayrılığı ve bölünmüşlükten duyduğu korku ve üzüntüyü de dile getirdi. Bu konuşmanın Hasan b. Ali açısından en büyük yararı şu oldu: Halktan, savaştan kaçındıkları itirafını açıkça almış oldu; onlara, Muaviye'nin önerisini (barış önerisi) kabul etme konusunda, kendileriyle meşveret ediyor izlenimini verdi; hitabesinin sonunda ise şöyle dedi: "Biliniz ki! Muaviye bizi, haysiyet ve insaftan yoksun bir işe davet etmekte. Eğer ölmeye hazırsanız, sözünü kendisine yutturalım ve kılıçların gölgesinde onu Allah'ın mahkemesine çıkaralım. Ama eğer yaşamak fikrindeyseniz, önerisini kabul edelim de gönlünüz ferah olsun?" Her taraftan sesler yükseldi: "...Mühlet, mühlet!..

Barışı imzala!" **[144]** Yazar: İmam Hasan'ın barış olayı hakkında aktarılan iki rivayet var ki, "rivayet edenlerin çokluğu" itibarıyla, "tarihin reddedilemez gerçeklerinden sayılmak" açısından diğer rivayetlerden üstün sayılırlar.

Bunlardan biri, halkın, İmam Hasan'ın sözlerini duyduktan sonra, her taraftan seslerini yükseltip, barışı imzalamayı istediklerine ilişkin yukarıdaki rivayet; diğeri de, barışı kabul edip imzalamaya itiraz amacıyla, halkın Medain'de İmam Hasan'a karşı ayaklanması ile ilgili rivayettir!! Şimdi acaba, bu iki zıt görüş ve inançtan hangisi, halkın gerçek görüş ve inancı idi... Allah bilir!!! Bu durumda, İmam Hasan'ın ordugâhındaki ihtilâf ve

bölünmüşlüğü açıkça müşahade etmek acaba mümkün değil mi? Ve acaba, o ordugâhta hüküm süren fitne ve kargaşa rahatlıkla anlaşılmıyor mu? Hem de öyle bir fitne ve kargaşa ki, ortaya çıkmasıyla hiçbir savaş meydanı düze girmez. Diğer yandan, öyle bir halktan barış umuyorlardı ki, açıkta insanları barışa davet ediyor, gizlice ise savaş ateşini daha da körüklüyorlardı. Acaba, hem İmam'ın yanında olmak ve cihada davet etmek, hem de fitne ve kargaşayla birlikte olmak mümkün

olabilir miydi? Her hâlükârda bu, Medain ordusunun çeşitli renklerinden biriydi; askerlerin iki yüzölçümünü gösteren bir alâmetti ve bu, ordunun kaderi üzerinde çeşitli unsurların pay sahibi olduğunun göstergelerinden biriydi. Orduda ayaklananların dilinde yükselen; "İmam Hasan (a.s) kafirdir." (hâşâ) sözü de gösteriyor ki, bu isyan Haricîlerin tahriki ile gerçekleşmiş ve onların amacını yansıtmıştır.

Bu, Haricîlerin öfke ateşlerinin bir Müslümana veya Müslümanların liderlerinden birine karşı alevlendiği zaman, onun hakkında sarfettikleri zehir zemberek bir tabirdi.

Haricîlerin bu ateşi yakmak ya da alevlendirmekteki amacı (yani İmam Hasan'a küfür isnadında bulunmaları) kendi kahpece esas ve kurallarına göre, en büyük cinayete yeltenmek yani, Hasan b. Ali'nin (a.s) kanına girmek için bir nevi izin belgesi istemeleriydi. Nitekim onlardan biri, İmam'ın bacağına öyle bir darbe indirdi ki, kemiğe bile işledi. Hatta İmam'ın cübbe ve seccadesini alacak kadar, hayasızca yağma olayı gösteriyor ki bu yağma, eski metin ve kaynaklarda ganimet talepler olarak adlandırılan, İmam'ın ordusundaki diğer bir grubun eliyle gerçekleşmiştir. Ordugâhtaki fitne ve kargaşa çemberinin çok geniş ve genel olması da, bu işte fitne yanlılarının parmağı olduğunu ve hem Kûfe'de, hem de ana ordugâhlar ve kutsal cihat sahnesinde devamlı saflar arasında kendilerine yer bulan bu insanların, fitne ve bozgunculuğun öncülüğünü yaptıklarını ve isyanın genişlemesinde etkili olduklarını gösteriyor. Evet, Medain'de durum bundan ibaretti... Söndürülmesi, İmam'ın samimî Şiîlerinin ve gerçek taraftarlarının gücünü aşan bir fitne ateşi alevlenmişti. Artık bu mümin azınlığın da vazifesini yapamayacak hâle getiren ani ve beklenmedik olaylar...

Direnış imkânlarını ortadan kaldıran gevşeklik ve sebatlılık... Büyük ve mukaddes hedeflerin, yerini adî ve iğrenç hedeflere terk etmesi... Ve nihayet; "Eğer Muaviye ile savaşmanın faydası yoksa, neden Hasan'la savaşmayalım ve eğer savaş ganimetleri elde edemeyeceksek, neden dostlarımızın ve asker arkadaşlarımızın malını yağmalamayalım?! Bunları da yapamazsak, o ordugâhın (Meskin ordugâhı) askerleri ve ileri gelenleri gibi, Muaviye'ye sığınıp ve bize doğru hareket etmesini neden yazmayalım"(!!!) şeklindeki ihanet dolu sözlerin yükseldiği bir ortam." Unutmadan söyleyelim ki: Bunlar, tarihin yazdıklarıdır... Kim bilir buna benzer daha ne kadar olaylar yaşanmış da, ya tarihin unutkanlığına gelmiş veya unutulmak istenmiş ya da tarih sayfalarına dökmeye fırsat olmamıştır. Bunun dışında neler olup bittiğini ancak Allah bilir. Şimdi gelin, İmam Hasan'ın yerine, Muaviye'yi böyle bir konumda farz edin! Böyle bir konum ve ordunun arasında... El-insaf! Acaba Muaviye o kurnazlık ve nüfuzu ile böyle bir zor çıkmazdan, İmam Hasan'dan daha iyi bir şekilde, aynı zamanda hedefini, idealini, plânını ve geleceğini garanti altına alarak kurtulabilir miydi? Şimdi de, İmam Hasan'a şahadet yolunu kapayan sebepleri daha iyi tanımak için bu tarihî seyrin acı ve zor merhalelerinden üçüncüsüne geçelim.

3- İMAM HASAN'IN (A.S) HEDEFLERİNE KARŞI MUAVİYE'NİN İZLEDİĞİ STRATEJİ

Osman'ın ölümüyle birlikte, Muaviye'nin valilik unvanı düşmüş oldu. Ondan sonra kendisine verilmesi gereken diğer bir lakap ve unvanın ya da İslâm geleneğinde hangi ve nasıl bir sorumluluğu üstlendiğini bilmiyoruz... Şu kadarını biliyoruz ki, iki yasal halife, yani İmam Ali ve İmam Hasan (her ikisine selâm olsun), onu vali olarak atamadılar.

Demek ki Muaviye, vali değildi. Ve yine biliyoruz ki, İslâm dini, aynı anda iki halifenin olmasına izin vermez. Öyleyse halife de olamazdı. Buna göre Muaviye, Osman zamanından sonra, kim ve ne idi?? Bilmiyoruz... Evet, biliyoruz ki o, Şam valiliğinden azledildiği andan beri, iki hak halifeye sürekli baş kaldırdı, kılıç çekti. Ve yine biliyoruz ki, İslâm yasaları böyle bir girişimde bulunan kimselere özel bir lakap ve unvan vermiştir; zorba ve zalim...

Ama Muaviye'nin bu lakap ve unvanı kabullendiğinden emin değiliz... Onun, kendisi için, "zorbarın önderi"nden başka bir lakap ve makam tanıdığını düşünebiliyor musunuz?! Öyle görünüyor ki Muaviye, o cesur serkeşliğiyle, biraz olsun lakapsız yaşamaya ya da şeriatın kendisine bir lakap yakıştırmasına o kadar önem vermiyordu... Kılıç zoruyla ve İslâmî kuralları hiçe sayarak, İslâm'ın rıza göstermediği şekliyle en büyük makam ve mevkileri elde etmek isteyen bir Muaviye için, kanunun ona bir lakap vermemesinin ya da veriyorsa, o lakabın "zorba" olmasının ne önemi var?! O ki, daha sonraları Sa'd b

Ebi Vakkas'ın, kendisine "Padişah" dediğini, Müslim b. Ukbe'nin[145], Muğiyre b. Şu'be'nin[146] ve Amr b. As'ın[147] da "Halife" ve "Emir'ül-Müminin" dediklerini biliyoruz. Evet, serveti haddi aşan, kendi

deyimiyle; "Dünyada elde edemediğim hiçbir şey kalmadı." diyebilen birinin umurunda mı ki kanunlar, bu lakap ve unvanları ondan esirgesin ve kılıç zoruyla dinî kimlik ve unvanları elde etmenin caiz olmadığını belirtsin. Yine halife lakabını, Peygamber'e çok benzeyen biri için öngörmesin de Peygamber'le arasındaki mesafe, iki ayrı din arasındaki mesafe kadar olan birine lââyık görsün?! Muaviye'nin, bu unvanları kendisi için veya herkesten daha iyi tanıdığı oğlu Yezid için gasbetmesinden sonra, bu unvanların, onu ne ölçüde dine bağlı kıldığını bilmiyoruz. Aynı zamanda, insanın kendisini sorgulaması gereken konularda, onun, Allah katında kendisini sorgulamaya ne ölçüde ehemmiyet verdiğini, kesin bir şekilde bilmiyoruz. Ama onun, meseleleri halletmedeki becerisine bakarak, gerçekçi bir yaklaşımla hiçbir zaman kendisini sorgulamadığı; makam hırsı ve yükseklerde uçması, itibarsız konumunu ve bozuk kişiliğini devamlı hatırlamasına engel olduğunu; bu lakap ve unvanları üzerinden atmakla ve bu zahirî debdebe ve görkemin altında, örümcek ağı kadar değeri olmayan bir gerçeği unutmamasına imkân vermediğini söyleyebiliriz. Kabileci, vahşi ve serkeş duygular, onun düşüncelerini öylesine köreltmişti ki, Amr b. As'ın, halifeliğini onaylamasını ve Muğiyre b. Şu'be'nin, oğlu Yezid'i halifeliğe aday göstermesini, İslâm'ın açık hükümlerini görmezlikten gelmek için, kendisine âdeti bir izin belgesi olarak görüyordu. Hâlbuki tarihin tanıklık ettiği gibi, her ikisinin de yaptığı alçakça işler (Amr b. As'ın, Muaviye'nin hilâfetini onaylaması ve Muğiyre'nin, Yezid'i halifeliğe aday göstermesi) Mısır ve Irak valiliklerinin karşılığında başka bir şey değildi. Bu ruh hâli ve bu tür işler, Ebu Süfyan'ın oğlundan uzak değildi. Çünkü o, ya gerçekten bir Emevî idi ya da soyunda

bir bozukluk olsa da, gerçek bir Emevî gibi görünmeye çalışan bir kişiydi.¹ [148] Zaten, Ümeyye ve Haşimoğulları'nın ezelden beri süregelen rekabet ve savaşları herkesin bildiği bir olgudur. Dolayısıyla Emevîlerin bu tepkisi doğaldı. Şöyle ki: Emevîlerin, yani hem cahiliye döneminde, hem İslâm'ın zuhurundan sonra, sürekli soylarıyla övünmeyi âdet edinen ve İslâm'ı ancak Mekke'nin fethedildiği gün, o da çaresizlik yüzünden kabul eden ve bu dini, İslâm'ın öngördüğü gibi anlamayan bu topluluğun, geçmişten miras aldıkları eski kinlerini içlerinde saklamalarını ve atalarının yenilgisinin acı ve intikam yüklü hatıralarını unutmamaları gerekiyordu. Muaviye, Mekke'nin fethinden sonra ve nübüvvetin parıltılı altın döneminde, (kendisinin de naklettiği gibi) azat edilmiş ayağı çıplak bir köle idi. Fakat Benî Ümeyye'nin onurunu kurtarmak ve iadei itibar için yeni bir siyaset uygulanarak Emevîlerden biri, halifeyi belirleme kuruluna üye yapılıncaya, artık Muaviye'nin de, halifenin amcası oğlu ve

Şam'ın güçlü valisi hüviyetiyle ortaya çıkmaması, artık kendisine taraftar toplamaması, askerleri, müşavirleri ve maiyetindekileri razı etmemesi, saraylar yapmaması, perdedarlar ve muhafızlar tutmaması ve her vicdansız pis boğazın hırs ve iştahına cevap verebilecek, Şam ilinin hesapsız servetinden yararlanmaması için ne gibi bir engel ve sebep olabilir di ki?? Eğer Muaviye nübüvvet döneminde, ayak takımından ve sıradan biri olarak biliniyor idiyse ve kendisini ve kabilesini bu muhasaradan kurtaramıyor idiyse, kendisinin ve kabilesinin ipleri ele aldığı dönemde, neden geçmişteki hesapları temizlemesini? Ve niçin kendi öz benliğine dönüp de, düşmanın geriye kalanından, çocuklarından, kardeşlerinden ve dostlarından intikam almasında? Bu gerçeklere binaen, Muaviye'nin, eline geçen ilk fırsatta, silâhlı kuvvetleriyle Hz. Ali ve İmam Hasan'a (her ikisine selâm olsun) dört nala saldıracağı ve aynı zamanda diğer bir meydanda (soğuk savaş meydanında) bu iki büyük insana karşı daha uzun vadeli, daha etkin ve İslâm için daha zararlı bir mücadeleye girişeceği kesinlikle bekleniyordu. Uzun süren hükümeti döneminde, Muaviye'nin diplomatik atak ve girişimlerinden, onun, Ali mektebinin temel ve esasları aleyhine top yekun bir saldırıya geçtiği, diğer bir ifadeyle; Ali mektebi ve tertemiz soyunda tecelli

eden İslâm'ın gerçeği ve özü aleyhine plânlar çizdiği gerçeğine ulaşabiliriz. Onun, bu saldırılarla birkaç hedefi gözettiği kesindir:

1- Tek özgür topluluk olan Şia kesimini felce uğratıp, bunlara bağlı olanları yavaş yavaş yok etmek ve kenetlenmiş birliklerini kırmak.

2- Peygamber yakınlarına bağlı merkezler ve Şiîlikle tanınmış vilâyetlerde plânlı, maksatlı karışıklıklar çıkarmak ve sonra bu vilâyetlerin himayesiz halkını, düzeni bozma ve ayaklanma gerekçesiyle bastırıp acı ve ibret verici bir şekilde cezalandırmak.

3- Peygamber soyunu İslâm dünyasından soyutlamak, halkı, onları unutmaya ve sövmeye zorlamak, onların her türlü nüfuz imkânını engellemek ve daha sonra onları, terör ve şüpheli ölümlerle yok etmek.

4- Sınır savaşı başlatmak. Bu alanda, Muaviye'nin zalim saldırıları o kadar yoğunlu ki, tarihte sorgulanması uzun sürdüğü gibi, Allah katında hesabı da uzun sürecektir. Konumuzun akışı içinde Muaviye'nin barışın şartlarına muhalefeti irdelediğimiz zaman, bu zulümlerden örnekler sunacağız. Muaviye'nin Ali'ye ve soyuna, fikirlerine, hedeflerine ve ideallerine düşmanlık yolunda dizginleri koparmasının en belirgin örneklerinden biri; Ali ve soyuna lânet etmeyi, bu amelin (lânet etmenin) gereği olarak, Ehlibeyt'in hilâfet hakkını inkâr etmesi, onların fazileti hakkındaki hadislerin nakledilmesini engellemesi ve halkı, onları sevmediklerini açıklamaya zorlaması ve bunu kesin bir kanun hâlinde yaygınlaştırmasıdır.

Muaviye böyle yapmakla, Peygamber'in sahabesine lânet etmeyi başlatan ilk kişi olmuştur. Bu sabıkası

nedeniyle, hiçbir dindar mümin ona gıpta etmeyecektir! O, bu büyük bidat için kamuoyu oluşturma adına, kendi fikirleri ve ilkeleriyle bağdaşan, ama ilâhî esas ve ilkelere ters olan, plânlı ve şeytanî tedbirlere başvurdu. Toplumların ilginç özelliklerinden biri, halkın, her türlü propaganda dalgasından çok çabuk etkilenmesidir.

Özellikle bu propagandalar mal ve makam vaadiyle birlikte yapılıyorsa, etkilenme çok daha kolay olur. Şimdi elimizi vicdanımıza koyup söyleyelim! Halk, Muaviye'nin nesine aşık olmuştu da, onunla tek ses, tek vücut olmuşçasına Ali'ye, Hasan ve Hüseyin'e (onlara selâm olsun) lânet ediyordu?! Ehlibeyt'te ne gibi eksiklikler görmüştü de, Muaviye'nin isteği doğrultusunda onlara dil uzatıyordu?! Belki de Muaviye halkı, İslâm'a davetin başlangıcında Resul-i Ekrem (s.a.a) ile savaşımların, Allah'ın haramını helâl, helâlini haram sayanların, zinayı meşru ve sahih soyla bir kefeye koyanların, anlaşma ve yeminlerini çiğneyenlerin, ellerini İslâm büyüklerinin kanlarına bulayan canilerin, günahsız insanları diri diri mezara gömenlerin ve Cuma Namazı'nı çarşamba gününde kırdıranların,[\[149\]](#) Ali ve onun soyu olduğuna inandırmıştı! Belki de halkı ikna etmenin zor olacağını düşünerek, halkı dünya malına tamahlandırma yolunu seçmiş veya bundan önce, tehdit ve korkutmayı yeğlemişti. Her ne şekilde olursa olsun, neticede hedefine ulaşmış ve "Halkın ona kayıtsız şartsız itaati öyle bir hadde ulaşmıştı ki, Ali'ye lânet okuma, onların arasında, çocukların onunla büyüüp, yaşlıların onunla öldüğü sağlam bir sünnet hâline gelmişti."[\[150\]](#) Büyük bir ihtimalle bu bidate "sünnet" adını veren, Muaviye'nin

kendisi idi ve onun önderlik ve saltanatına kanalar, ona itaat ve baş eğmeye mahkum olanlar da, onun isteği ve arzusuyla bu ismi kabullenip, kendisinden sonra da bu uğursuz bidatı, Ömer b. Abdulaziz'in bu bidati kaldırıp yasaklamasına kadar sürdürdüler. Aşağıdaki tarihî metne dikkatinizi çekerim: "...Harran camisi hatibi hutbe okuyordu. Hutbe sona erdiği zaman, alışılmışın dışında Ebu Turab'a (Hz. Ali'ye) sövüp dil uzatmamıştı. Aniden halk her taraftan bağırıp: 'Ah, sünnet, sünnet; sünneti terk ettin!' dediler." Sonraki dönemlerde, Muaviye'nin ihdas ettiği bu sünnet, ayrı bir anlam kazanarak ikinci kuşağa aktarılan bir temel, bir esas oldu. Başlangıçtaki siyasî bağlamı da unutulmaya bırakıldı.

Bu adamın kişilik ve ruh hâlinin uyumluluk ve tek düzeligine sağ duyulu bir yaklaşım, bu konuda daha fazla örnek vermenin gerekmediği konusunda okuyucuyu ikna edecektir. Şimdi

tüm bunlardan sonra, eğer İmam Hasan'la Muaviye arasındaki savaşta, zafer Muaviye'nin olsaydı ve İmam

Hasan öldürülseydi, Muaviye nasıl bir tutum sergileyecekti? Acaba tüm bu sabıkalarına rağmen, onun bu durumda ılımlı ve mutedil olabileceği, İmam Hasan'ın gerçek yakınları, dostları ve Şiîlerine, sabıkasına uygun bir tavır takınmayacağı ve onları darmadağın edip, zaferinden en iyi şekilde yararlanmayacağı söylenebilir mi?

Acaba Muaviye'nin, Peygamber'in oğluna gösterdiği apaçık düşmanlık ve yüce Peygamber'in en seçkin aile ferdine, utanç verici bir propaganda mücadelesiyle saldırması gerçeğinden hareketle onun bu durumda (yani İmam Hasan'ın öldürülmesi ve meydanın rakipsiz kalması durumunda) toplu bir soykırıma ve korkunç bir asimilasyon politikasına baş vurmayacağı, Ehlibeyt'in samimî taraftarlarına karşı katliamlar gerçekleştirmeyeceği sonucuna varabilir miyiz? Hiç şüpheniz olmasın, Muaviye bu durumda, korkusuzca ve siyasî taktikler uygulayarak, dinî hiçbir engeli dikkate almaksızın, Ali'nin hilâfetinin başlangıcından, belki de dünyada Benî Hâşim nurunun ilk tecellilerinin zuhur edip yayıldığı zamandan, hatta Emevîliğin, ikilik ve kırgınlıklar sebebiyle Şam'a kaydığı zamandan beri kendisini baskı altına alan ve huzurunu bozan kadim kininden dolayı İslâm'ın esas ve ilkelerini bir anda yok etmeye çalışırdı. Muaviye, İmam Hasan'ı öldürdükten sonra, Şiîleri darmadağın etmek için başka plânlar çizemeyecek ve kandırılmış nesli ve alet ettiği kendi çağdaşlarını, bu plânlar sayesinde yaptıkları işlere razı edemeyecek biri değildi. O, bu tür haylazlık ve hilelerle, Ali'ye lânet okumayı gelenek hâline getirmiş ve Osman'ın öldürülmesini Ali'nin üzerine yıkmayı başarabilmiş bir kimseydi. Şia'nın kökünü kazımanın da, bu cehennemî zincirin üçüncü halkası olmasını ne engelleyebilirdi? O, zaten bu tür hilelerin adamıydı. Şam saraylarının etrafında fır dönen, satılık vicdanlar ve kalemler çoktu. Muaviye'nin yöntemlerini onaylamak için, Resulullah'ın (s.a.a) dilinden hadisler uydurmanın, Ali mektebinin esaslarını saldırıya maruz bırakmanın, fikirlerinin ve öğretilerinin yozlaştırılmasının ve daha sonra Âl-i Muhammed'in bulunmadığı bir muhitte, bu yozlaştırılmış gerçeklerin tümünden, halkı gerçek İslâm'dan döndürmek için bir vesile oluşturmalarının, İslâm'ı ilk bina edenlerin hakarete uğramasının, İslâm'ı ilk öğrenen ve bu mektebin öğretilerinin kaynağı olan kimselerin, İslâm düşmanları şeklinde tanıtılmasının ve bir müddet sonra da yavaş yavaş, Muaviye'nin fikrinden ilham alan ve onun maslahatı yolunda işleyen başka bir İslâm yaratmanın ne sakıncası olabilirdi! Bu, İmam Hasan'ın da, dostlarına hitaben şu cümlesinde işaret ettiği tehlikenin ta kendisidir: "Benim ne yaptığımı bilmiyorsunuz. Allah'a andolsun, yaptığım iş (barış) Şiîlerim için, dünyadaki her şeyden daha değerli idi." Düşünce ve ideali ebedileştirmekten başka, dünyada olan her şeyden daha değerli olan hiçbir şey yoktur. Ve yine, İmam Muhammed Bâkır'a (a.s), İmam Hasan'ın barış yapmasının sebebi sorulduğu zaman, verdiği cevapta işaret ettiği ve "O, ne yaptığını daha iyi biliyordu. Eğer barışmasaydı, şüphesiz büyük bir olay meydana gelirdi." dediği gerçek buydu.

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

Öyle sanıyoruz ki, bu araştırmanın üç aşaması, değerli okurları istenilen hedefe ulaştırmış ve bizim neticeye varmamızdan önce, eleştiri ortamı doğuran birçok meseleyi artık halletmiş ve çözümlenmiştir. Şimdi, Hasan'a (a.s) şahadet yolunun kapalı olduğu şeklinde daha önce söylediğimiz bir sözü kanıtlamak ve onun şahadetten kaçmadığını; bilâkis, şahadetin onun elinde olmadığını göstermek için diyoruz ki: Eğer İmam Hasan (a.s) Medain'de kendisini kuşatan zorlukları tertemiz kanını akıtarak halletmek, 60 bin kişilik Şam ordusunun açıkça benimsediği adaletsiz ve zalimce yöntemi kötülemek için, şahadeti vesile kılıp o değerli makama ulaşmak isteseydi, bunu başaramaz ve şehit olmak yerine, sıradan bir ölümle anılırdı. Üstelik dostlarının bile, ismini bir "şehit" olarak tarihe geçirmeye güçleri yetmezdi. Bu Konunun Delili: Askerlerden bazısının düşmanca naralar atıp, silâh kullanmaları yüzünden, orduda oluşan şiddetli karışıklığı; İmam Hasan'ı öldürmek üzere Muaviye ile anlaşmalarını

gösteren Kûfe hainlerinin mektuplarını ve bilâhare İmam Hasan'ın kendisinin de, mektuplardan anladığı esef verici vaziyeti dikkate aldığımız zaman, Medain'e hâkim olan durumun vahameti üzerindeki sır perdeleri kalkar... Bu esef verici duruma dikkatle bakan herkes, ordugâhın önde gelenleri arasında, çok sayıda taraftarı bulunan sinsi bir düşünce ve plânın olduğu ve buna binaen, İmam Hasan'ı korkunç bir cinayete kurban etmek ve bu plânı uygulamak isteyenlerin fırsat kolladıkları gerçeğini bütün çıplaklığıyla görür. Ordugâhın düzeninin bozulması, askerleri korku ve endişenin kuşatması, Meskin'den tatsız haberlerin gelmesi, bilinçsiz ve aşağılık kitleler arasında yapay karışıklıkların ortaya çıkması, hainler için uygun fırsat doğurdu ve Haricîlerle Emevî gurubunun da bekledikleri, son ve kesin darbeyi indirme imkânını hazırladı... Şunu da unutmayın ki, Muaviye de, İmam Hasan'a yazdığı ilk mektuplarında üstü kapalı olarak, böyle olayların vuku bulacağı tehdidinde bulunmuştu. Acaba, Muaviye'nin mektuplarındaki; "Öyle bir şekilde davran ki, ölümün aşağılık insanların elinden olmasın." ifadesi tehdit içermiyor mu? Durum öylesine hassas ve karışık hâle gelmişti ki, ister savaş, ister barış, ister Meskin cephesine katılmak ve ister Kûfe'ye dönmek şeklinde olsun, İmam Hasan hangi kararı verirse versin, mutlaka şiddetli bir muhalefetle, daha sonra geniş kapsamlı bir başkaldırı ve itaatsizlikle, sonunda da silâhlı bir ayaklanmayla karşılaşılıyordu. Bu da, gerçekleşmesi için Şam hazinelerini seferber eden Muaviye'nin yegane arzusu idi. Böyle olunca da, artık bu azgın alev ancak İmam Hasan'ın temiz kanıyla söndürülebilecekti. Büyük ve akılsızca ayaklanmaların kötülük tanrısı böyledir: Acımasızca yargılar ve günahsız bir kurban ister... Birinin yüceliği ve şahsiyeti dahi, kurban edilmesine engel olmuyor... Acaba, Medain geçidinde Hasan'a indirilen darbe, bu iddianın kanıtı değil mi? Ve acaba bu suikast, plânlı bir şekilde gerçekleşmedi mi? İmam Hasan o anda, o güvenilir yerde, ordugâhın gürültüsünden uzak, fitne ateşini söndürmek için gereken önlemleri alabilmek adına çadırından ayrılmış ve valilik makamına doğru yola koyulmuştu. Bu konuda tarihçiler şöyle yazar: "Yakınlarından bir grup, onu aralarına almış ve kimseyi ona yaklaştırmıyorlardı." Ve diğer bir tarihî metinde şöyle geçer: "Etrafındaki kimseler harekete geçmiş ve halkı ondan uzaklaştırıyorlardı."... Neden halkı ondan uzaklaştırıyor ve kimseyi yaklaştırmıyorlardı? Acaba bütün bunlar, İmam Hasan'ın (a.s) can güvenliğinin olmadığını ve tehdit altında bulunduğunu kanıtlamıyor mu? Acaba bütün bunlardan, cihat adıyla ve Hasan'ı savunma sözünü vererek Kûfe'den ayrılan halkın, kısa bir süre sonra onun kanlı düşmanları şeklinde ortaya çıkacakları anlaşılmıyor mu? caba valisi Sa'd b. Mesud'un yanına gitmesi; fitne dolu, hangi tehlikeleri beraberinde getireceği belli olmayan, büyük olaylara ve geniş çaplı ayaklanmalara gebe olan o ortamdan uzaklaşmaktan başka hangi amaca yönelik olabilirdi? O, emri altındakilerin ve yakınlarının, çadırını yağmalamasını kendi gözleriyle görmüş, kendisini (o yüce makam sahibini) tekfir edip sövdüklerini kendi kulağıyla duymuş, daha önce hesaplanmış plânlarla kendisine eziyet ettiklerine ya da öldürmek istediklerine şahit olmuştu. Düşmanlıklarının, kendisini görmeye bile tahammül edemeyecekleri bir dereceye vardığını, aralarında olduğu zaman, sırf tutumlarının bile, isyan ve başkaldırıya sebep olacağını hissetmişti. Bu yüzden, bu maceralar sahnesinden pek de uzak olmayan bir yere nakli mekân eyledi. Ki bu intikalin kendisi (koşulların çare kabul edebilirliği durumunda) çare ve çözüm vesilelerinden biri olabilirdi. Şurası da açıktır ki, dünyada hiç kimse, İmam Hasan'ın zaferine, onun kendisinden daha fazla ilgi göstermez ve önem vermezdi. Tıpkı hiç kimsenin bu yoldaki faaliyetinin ondan daha güçlü, heyecan ve isteğinin daha fazla ve gerektiğinde kendisini feda etme kararlılığının ondan daha ileri olamayacağı gibi. Yine açıktır ki, bugün bizim için kolaylıkla söz konusu olan çözüm yolları ve görüşler, onun açısından gizli ve bilinmez değildi. Bizlerin aklına gelen tedbirler onun da aklına geliyordu. Onun yaşamının diğer aşamaları, hayatı boyunca - savaşta veya barışta, hükümet makamında (Kûfe) veya İmamet makamında (Medine)- bütün zorlukların üstesinden gelebilecek ve en iyi çözüm yollarını seçebilecek kadar tedbirli ve aydın görüşlü olduğunu gösteriyor. Şimdi vicdanın sesine kulak verelim: Böylesine buhranlı ve karışık bir ortamda, hayat veren ölüm, yani şahadet için

en ufak bir ışığın olduğunu iddia edebilir miyiz?! Kabul etmek gerekir ki, İmam Hasan (a.s) için o durum ve o konum, ebedî ve tesirsiz bir ölümden başka bir sonuç doğurmazdı. Ancak, bir sünneti diriltmek veya bir ümmeti kurtarmak için ölümü göze alan değerli ve büyük şahsiyetlerin böylesine etkisiz ve sonuçsuz bir ölümden kaçınmaları gerekir. İmam Hasan'ı, belâ ve sıkıntıların korkunç dalgaları arasında gösteren hüznü dolu sahnenin fotoğrafını seyretmek, o çok zor saatleri hatırlamak, o güçlü ve kararlı önderi seven biri için pek zor ve dayanılmazdır. İnsan zihni, bir dizi normal ve olağan sebeplerin sonucu olan olayları (şahsî veya toplumsal düşmanlıklar ya da düşünce anlaşmazlıkları gibi) kolaylıkla canlandırabilir, içine sindirebilir ve birtakım sebeplere bağlayabilir. Muaviye'nin İmam Hasan'la düşmanlığı, Ümeyyeoğulları'nın Haşimoğulları'yla düşmanlığı veya Haricîlerin Ali ve evlâtlarıyla olan ihtilâfı bu türdendir. Fakat, pis ve alçak insanî hırslardan başka hiçbir sebebi olmayan olaylar ve gelişmeler, insanın kendi zihninde, halkın sapıklık ve kural tanımazlığını çizip canlandırabildiği en üzüntü verici işlerdendir. Hasan'ın (a.s) İmam (önder) olduğuna, dedesi Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği kadar inanan, üstelik yıllarca onun ve babasının (Ali) varlığının gölgesinde yaşayan bir Şiînin, İmam ve velinimetinin hayatının en buhranlı ve zor dönemlerinde, üstelik Şiîlerin samimiyetine her zamankinden daha fazla muhtaç olduğu dönemde, en büyük ihaneti gerçekleştirmeyi aklından geçirebileceğini düşünebiliyor musunuz?! Evet, bu imkânsız gibi görünen olay gerçekleşti!! İmam'ın beyaz, kale tipli küçük evde ikamet ettiği dönemde, hakkında tertiplenen alçakça entrika yani. Şimdi, İmam Hasan'ın (a.s), düşmanla cihat için askerlerini aralarından seçmek zorunda kaldığı neslin ahlâkî sapma ve çöküşünün ne derece şiddetli olduğuna bakın. Bazen bir fert, yaratılıştan fazilet sahibi; bazen tek başına ve çevresinin etkisinden uzak, ahlâkî karakterlere sahip olur; ama bazen de aynı fert yaratılışında var olan zaaf ve gevşekliğin tesiri altında, genel bir eğilim ve hamaset ile karşı karşıya kaldığında, kişisel düşünce ve kimliğini bırakıp, toplumsal ruhu ve düşünceyi benimseyip, toplum gibi düşünür, hisseder ve onların doğrultusunda hareket eder... Böyle bir fert bu durumda, kendi fitrî asaleti ve anlayışı ile mücadele ve muhalefet etmektedir ve bu muhalefet genellikle fırtınanın dinmesinden, kavga, gürültü ve patırtının sona ermesinden az bir süre sonra, büyük bir pişmanlığa dönüşür. Medain'e öylesine buhranlı bir atmosfer hakimdi ki, bu atmosfer, ılımlı Şiîleri bile önüne katıp sürükledi. Şiîlik, topluluk gururunu, hatta dinle ilgisi olmayan basit Araplık duygularını bile unutturdu. Eğer bu, İmam değilse, velinimet de mi değil? Yoksa, saygıyı hak eden yaralı bir insan da mı değil? Bu, tarihin kaydettiği, ordudaki Şiîlerin davranışlarına ilişkin bir örnektir. "Haricîlerin", "Emevîlerin", "Şüphecilerin" ve "el-Hamrâ'nın durumunu da artık kendiniz tahmin edin. Tarihin kaydettiği bir örnek, genellikle ya tarih sayfalarından silinmiş veya tarihin kaydetmek istemediği diğer birçok örneklerin varlığına delâlet eder. eselenin diğer bir boyutu da, yaptığı barışı tenkit eden Şiîlere İmam Hasan'ın verdiği cevaptan anlaşılmaktadır. Hasan onlara şu cevabı vermişti: "Muaviye ile barış yapmaktaki amacım, sizleri ölümden kurtarmaktan başka bir şey değildi."[\[151\]](#) Bu anlamda daha birçok sözü vardır İmam'ın.Şimdi, bu gerçeği daha iyi kavramak için, okuyucuyu bu cümlelerin anlamına tamamen inandıracak bir açıklama yapma gereğini duyuyoruz: İmam Hasan (a.s) ve Muaviye'nin mücadelesi gerçekte, iktidara gelmek için birbiriyle savaşan iki kişinin savaşı değildi. Bu mücadele, birbirleriyle ölüm kalım mücadelesine giren, yaşamak ve ebediyet uğruna birbirleriyle savaşan iki hayat tarzının ve iki düşünce sisteminin savaşıydı.

Bu mücadelede zafer, iki rakibi karşı karşıya getiren iki yoldan ve iki düşünceden birinin ebediliği, kalıcılığı anlamına geliyordu. İnanç ve düşünce savaşları devamlı böyledir. Bu savaşlarda, silâhla kazanılan zafer, gerçek zaferin göstergesi değil; bilâkis, iki taraftan birinin zaferini tescil eden şey, o tarafın inanç ve ekolünün ebedî ve kalıcı olmasıdır. Hatta birçok defa bu zafer, görünüşte ve silâhlı savaş alanında mağlup olmuş tarafın nasibi olmuştur. O dönemde Müslümanlar, inanç ve ekol yönünden iki gruba bölünmelerinin etkisiyle, iki düşman cephe ve ordugâhta yer almışlardı. Her cephe kendi düşünce ve inancını savunuyor ve mümkün olan her vesileyle o yolda fedakârlık ediyordu. Bu iki mektep (ekol), Ali mektebi ve Emevî mektebiydi.

İki ordugâh da Kûfe ve Şam idi. Muaviye'nin, Osman'ın kanının intikamı adıyla, Şam'da tertiplelediği kışkırtıcı sahneler, Şam ordugâhını, Şiîlere ve Ali'nin (a.s) çocuklarına dar etti. Ali taraftarları sakin ve korkusuz bir yaşantı için mecburen Kûfe ve Kûfe'ye bağlı yerleşim bölgelerine sığındılar. Böylece Ehlibeyt Şiîlerinin geneli Kûfe, Basra, Medain, Hicaz ve Yemen'de toplandılar. Müslüman büyükler ve ileri gelenler, muhacir ve ensardan hayatta olanlar, her taraftan Irak'ın merkezine akın ettiler ve Kûfe, Haşimî hilâfet döneminde İslâm'ın üssüne ve peygamberlik mirasının emniyet ve güvence hazinesine dönüştü. Şu hâlde, bu iki mektebin kaderini tayin etmesi gereken bir savaşa başlamak için İmam Hasan'ın yaptığı genel çağrının, babasının vefatından sonra Kûfe'de kalan ve çoğunlukla kendisinin ve geçmişte babasının taraftarları olup, aynı zamanda dedesi Peygamber'in sahabesi olan bu seçkin kişilerce genel kabul görmesi doğaldı.

Nitekim hepsi de kendi konumlarına yakışacak şekilde Nuhayle ordugâhındaki, ordu birlikleri arasında yerlerini almışlardı. Dünyanın hiçbir yerinde, değerli grupları ve tertemiz Haşimoğulları fertlerini kapsayan bu ordu kadar, İslâm'ın mirasını ve değerlerini koruma imkânına ve yeteneğine sahip başka bir ordu gösterilemez.

Nuhayle ordugâhı saflarında, bu büyük insanların yanı sıra, daha önce elemanlarını, orduya katılış sebeplerini ve yaptıklarının neticelerini genişçe açıkladığımız başka gruplar da vardı. Savaş hazırlığı da, önceki bölümlerde işaret ettiğimiz, durum ve şartların gerektirdiği bir zorunluluktu. Bir elin parmaklarından daha az bir zaman zarfında, türlü türlü, renk renk unsurlar Meskin ve Medain ordugâhlarında toplandılar. Savaşçıların safları, bu renkten renge giren döneke insanlardan meydana geldi. Bu iki ordugâhın her birinde, seçkin sınıftan Müslümanlar yani, inançlı, imanlı ve muhlis fertlerin yanında, ortahâlli, ılımlı, çeşitli sınıflardan insanlar da yer alıyordu. Übeydullah b. Abbas ve yanındakilerin firar edip Muaviye'ye katılmaları, diğer gelişmelerin vuku bulmaması durumunda, pekâlâ faydalı olabilecek bir arınma sayılabilirdi. Nitekim bu olay, düşmanla karşı karşıya kalan Meskin ordugâhının, aslında ordunun satılmış alçaklardan temizlenmesi anlamına geliyordu. Lâkin, Medain'de İmam Hasan ve yakın dostları, yenilgiye uğramış ordunun ruh hâli gibi bir durumda olan halk yığınının arasında kalmışlardı. Bu ordunun ne kaçabilmek için Muaviye'ye ulaşma imkânı, ne de direnebilmek için, kendilerinde heyecan ve şevk uyandıracak görev ve sorumluluk bilinci vardı. İşte bunları kısa bir zaman sonra o büyük tarihî faciaya alet olanlar.

Yani İmam Hasan'la bu savaştaki hedefleri arasına set çekenler, iftihar kaynağı şahadet yolunu yüzüne kapayanlar ve de bütün işlerini berbat edenler. (Nitekim daha önceki açıklamalarımızda buna yer verdik.) Şimdi, İmam Hasan'ın savaşı sürdürmesi ya da barışı kabul etmemesi için bir çıkış yolu olduğunu farz edelim. Nasıl mı? Medain'de kendisini çevreleyen kuşatmanın arasından, Meskin'deki halis dostlarına, yeni komutan Kays b. Sa'd b. Übade'nin komutası altında savaşı başlatmaları emrini vererek. Bu büyük insanın (Kays b. Sa'd b.

Übade) şahsî eğilimlerini incelediğimiz zaman, onun İmam Hasan

barış yapmak zorunda kalırken dahi, savaşı barışa tercih ettiğini görüyoruz.^[152] Eğer itaatsizlik ve Medain bozguncularının ayaklanması, İmam Hasan'ın bu orduyu savaşa hazırlamasına engel idiyse, Meskin'deki vefalı, halis dostlarına gizlice veya açıkça savaş emri çıkarmasına da engel değildi herhâlde. Belki de Medain'de, çoğunluğun tesiri altında kalan vefakâr, halis mücahitlerden birçoğu da, İmam Hasan tarafından teşvik edilselerdi veya fikir birliği ve uyum gösterebilirlerdi, Meskin ordusuna yardımcı kuvvetler olarak harekete geçebilirlerdi. Bu durumda İmam'ın kendisi de, kısa bir duraklamadan ve olaylar tufanının biraz dinmesinden sonra, onlara katılabilir ve orada kesin zafere ya da Allah huzurunda ve tarih muhakemesinde, kelimenin tam anlamıyla şahadete ulaşabilirdi. Öyleyse soruyoruz: Böyle bir çare yolu var idiyse, neden İmam Hasan barışı kabul etti?? Bu soruya karşılık şunu söyleyebiliriz: Medain'deki son günlerinde, İmam Hasan'ın böyle bir emri çıkarma imkânı vardı veya yoktu.

Ama her hâlükârda, başarı umudu olan her çare ve kaçış yolu, çözüm olarak kabul edilebilir mi? Çoğu kere, akıllıca bir işin, başka şartlar altında birçok sıkıntıların ve zorlukların anahtarı olduğu görülmüştür. Her çare ve çözüm yolu seçiminde, mutlaka dikkat edilmesi gereken bir esastır bu. Acaba bu önerinin sahibi, 4 bin kişilik Meskin ordusunun, 60 veya 80 bin kişilik Şam ordusuna karşı ne kadar savaşıacağı hakkında da düşünmüş müdür? (Önceki bölümlerin birinde yaptığımız bir değerlendirmede işaret ettiğimiz gibi, kendilerinden 45 kat daha fazla olan bir topluluğa karşı ne kadar direnebilirdi ki!) Ayrıca, kısa sürecek böyle bir savaşın sonunda, yani, Meskin'deki tüm vefalı dostlarının öldürülmesinden sonra, İmam Hasan'ın durumunun ne olacağı hakkında da düşünmüş müdür? Hiç kuşkusuz, onun, bu durumda eğer sağ kalsaydı kayıtsız şartsız teslim olmaktan başka bir çaresi kalmazdı. Kuşkusuz bu, Kûfe ve Şam arasındaki meselelerin kesin ve ciddi çözümü için, Muaviye'nin beklediği bir fırsattı: Kûfe'yi askerî güçle işgal ederdi; muzaffer bir şekilde bu şehre girerdi; Peygamber ailesinden acı bir intikam alırdı; bütün umut kapılarını kapatırdı; bu toprakların tüm değer yargılarını ortadan kaldırırdı ve bedenleri kana bulanmış on binlerce Allah yolunun en seçkin mücahit şehitlerinin hürmetine ayakta duran ilke ve esasları ayaklar altına alırdı. Bu kesin sonuçları algıladığı hâlde, sözü edilen çözüm yolunun sonuçsuz ve beyhude kalacağını bilmeyen birinin çıkacağını sanmıyoruz. Önerilen bu çözüm yolunun en büyük açmazı şudur: Böyle bir durumda İmam Hasan, kısa bir sürede, barış anlaşmasına kendi şartlarını koydurabilen tehlikeli bir rakip kimliğinden, kayıtsız şartsız teslimiyetten başka çaresi olmayan yenilgiye uğramış bir düşman konumuna düşecekti.

Tabi tüm bu varsayımlar, İmam Hasan'ın savaşın sonuna kadar hayatta kalması durumunda geçerlidir. Bir de bu kısa süreli savaşta İmam Hasan'ın öldürüldüğünü düşünün! Medain'den ayrılıp Meskin'e ulaşırsa, savaşa katılsaydı (olayların akışına bakıldığında, hiçbir şekilde pratiğe dönüşmeyecek bir şey olsa da), bilahare savaşta öldürülseydi ne olurdu? Bu soruya şu cevabı rahatlıkla verebiliriz: İnanç mektebinin tamamen yok olması pahasına gerçekleşen bir şahadet, Allah huzurunda ve tarih muhakemesinde kıvanç vesilesi olamaz. Öyle bir tarih ki, İmam Hasan'ın şahadetinden ve bunun hazin sonuçlarından sonra, bu savaşın ayrıntılarını kaydetmesi gerekirken, Hasan'ın durumunu ve savaşlarını, sonraki nesillere öyle bir tarzda anlatırdı ki, "bozgunculuk", "zamanın halifesi aleyhine kıyam etmek"ten başka bir anlam çıkmazdı.

Bu da, "İmam Hasan'ın hedeflerine karşı, Muaviye'nin plân ve programı" başlığı altında, vurgulamak istediğimiz hususun ta kendisidir. Konuyu biraz daha açalım: Daha önce de bahsettiğimiz gibi, din adamlarının seçkinleri, muhacir ve ensardan hayatta kalanlar ve vefakâr Şiîlerin seçkinleri, topluca İmam'ın çağrısına koşmuş, onun, Muaviye ile savaşmak için oluşturduğu orduya katılmışlardı. Bu seçkin insanlar içinde, bilerek ve isteyerek İmam Hasan'ın cihat çağrısına cevap vermeyen veya kulak ardı eden birini tanımıyoruz. Denebilir ki, İmam Hasan ile Muaviye'nin bu ilkel ve hassas konumu, aynen geçmişte babalarının (Allah Resulü ve Ebu Süfyan) konumuna benzemekteydi. Yani, İman'ın tamamı ile küfrün tamamı karşı karşıya gelmişti. Ayrıca önceki açıklamalarımız sayesinde gördük ki, o dönemde yeryüzünün tamamında, İmam Hasan'ın etrafındaki bir avuç insandan başka, İslâm'ın yüce esaslarını, yüce ve örnek değerlerini doğru bir şekilde korumaya lâyık olabilecek başka bir toplum bulunmuyordu. Bu girişten hareketle şu sonuca varıyoruz: Eğer İmam Hasan (a.s) savaşıyor ve bu değerli topluluğu, bir tanesinin bile sağ kalamayacağı kesin olan bu savaşta kaybetseydi, aslında, tek koruyucusu ve taşıyıcısı bu insanlardan ibaret olan ağır bir emaneti yok olmaya terk etmiş olurdu... Bu değerli emanetin yok olması demek, Ali ve Hasan'ın soyundan gelen imamların (hepsine selâm olsun), sonraki nesillerle irtibatının kıyamete kadar kesilmesi demektir. Bu durumda, İmam Hasan'ın olayı da tarihî etkinlik açısından, ıslâh iddiasıyla ayaklanan, Resulullah'a yakınlıklarını, yaptıklarının gerekçesi ve kanıtı olarak ileri süren, kısa vadede veya uzun vadede yenilip dağılan, davetlerinden ve kıyımlarından geriye, tarih kitaplarındaki veya ensab kitaplarındaki birkaç satırdan başka bir şey kalmayan Ali soyundan Seyitlerin (Alevîlerin) maceralarına benzerdi. Acaba Emevîler, Muhammed'in (s.a.a) soyuna

kesin darbeyi indirsel, Hasan (a.s) ve beraberindeki bütün aile fertlerini ve seçkin dostlarını öldürseler ve İslâm Emevî kimliğine bürünseydi, artık Muhammed'in (s.a.a) yadigârlarından, bıraktığı hatıralarından geriye ne kalırdı? Ruhunu ve özünü bu seçkin insanların benliğine aşıl原因 İslâm'ın, örnek terbiye ve öğretilerinden geriye bir şey kalır mıydı? Meğer İslâm'ın, Şam ordusunun kılıçlarına lokma olacak bu topluluktan başka takipçileri ve öğrencileri mi kalmıştı?!

Geçen bölümlerde, Muaviye'nin ne derece kabilecilik taassubunun etkisinde kaldığını ve bununla övündüğünü gördük. Bu bilgi ışığında ve nihaî sindirme politikasından sonra, Ali adının ve soyunun kötü bir şekilde anıldığını gördüğümüze göre, Muhammed'in (s.a.a) adının ve asil düşüncelerinin, öğretilerinin de saldırıya uğramayacağını, dil uzatmalar ve sövmelere maruz kalmayacağını garantisini kim verebilir? Zafer kazanan düşman; Ebu Süfyan oğlu Muaviye, kendi deyimiyle, halkın günde beş defa bir Haşimînin adını (yani Resulullah'ın (a.s.s) adını) İslâmî geleneğe göre, ezanda zikretmesinden rahatsız olan bir kimse olunca, başka bir şey

beklenebilir mi? Nitekim Muğiyre b. Şu'be şöyle demiştir: "Şu ezan seslerini gömmekten başka artık ne amacımız olabilir!" [\[153\]](#) Zafer kazanmış dostları ve işbirlikçilerinden biri de meşru (!!) kardeşi Ziyad b. Ebih (-her kimse- babasının oğlu Ziyad), diğeri yaşlı sahabe Amr b. As, üçüncüsü açık gözlü, namuslu adam(!) Muğiyre b. Şu'be ve dördüncüsü de, Mekke ve Medine'yi fetheden(!) Müslim b. Ukbe. Ve başkaları, ki hepsi aynı kumaştan ve İslâm'ın maneviyatına aşk, ilgi ve taassup gösterenlerdendi(!!) Ziyad'ın Kûfe'deki cinayetleri, Amr'ın Sıffin ile Dûmet'ul- Cendel'deki fitnecilikleri ve İslâm'da ilk rüşvet alan Muğiyre'- nin, Yezid'i hilâfete çıkarmak, Ziyad'ı Ebu Süfyan'ın oğlu olarak ilân etmek için gösterdiği çabaları ve Müslim b.

Ukbe'nin Mekke ve Medine'de işlediği cinayetler, bu alicenapların, İslâm mirasına, değerlerine ve Müslüman toplumun maslahatlarına olan azamî gayret, ilgi, alâkalarını göstermek için yeterlidir. Bu cinayetskârlar, sözü edilen facialara sebep olurken, Peygamber ailesinin fertleri, takipçileri ve seçkin dostları, keskin emr-i bi'l-maruf ve nehy-i an'il-münker (iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak) silâhıyla onların karşısında duruyor ve her türlü faaliyetlerini gözetliyorlardı. Eğer bu büyük engel bertaraf olsa, Peygamber soyu ve Allah'ın seçkin kulları dünyadan ayrılısalardı, bu cinayetlerin boyutları nereye varırdı? Allah bilir! Bu konunun doğru ve açık sonucu şudur: Eğer İmam Hasan (a.s) Meskin cephesine katılabilseydi, kendisinin ve Şiîlerin canını mutlaka feda eder, kendi eliyle kendi ölüm kararını imzalamış olurdu. İsmi, ensap kitaplarının sayfalarına hapsedmiş; kendi mektebini yok olmaya mahkûm etmiş olurdu.

Mektebinden en küçük bir iz kalmamış, iftihar kaynağı tarihi, soyunun yüce ve şanlı tarihçesi, en kötü efsaneler şeklinde söylenmiş olur ve ardından Muaviye, daha sonra da Mervan ve benzerleri, kendi kafalarına göre bir şeyler eklerlerdi. Bu da aslında, İslâm'ın ve insanlık tarihinin sonu, kendi alâmet ve özellikleriyle Emevîlik tarihinin başlaması anlamına gelirdi. Bir hadiste yer aldığı gibi: "Ümeyyeoğulları'ndan ak saçlı kambur bir ihtiyardan başka kimse kalmasa bile, Allah'ın dinini çiğner ve onu tahrif etmeye çalışırdı." [\[154\]](#) Şu hâlde, İmam Hasan'ın, takip ettiği yoldan başka bir çaresi var mıydı? Küçük bir inceleme ve dikkatli düşünme gösteriyor ki, Hasan'ın yaptığı iş, Muaviye'den beklenen tahrif amaçlı adımların şiddetini azaltabilecek bir yoldu; hatta bunun için tek yol buydu. Bütün bunları önceden gören İmam Hasan, Şiîlerinin ve dostlarının canını korumakla, gelecek nesillerle irtibat hattını korumuş olmakla kalmadı, gelecek nesillerle babası ve dedesi arasındaki bağı da korumuş oldu. Hem de idealini kesin bir yok oluştan kurtardı ve İslâm tarihini tahrif ve yalanlardan uzak tutmuş oldu. Dünyasını kaplayan yenilgi ve perişanlığın derinliklerinden, fikri, maneviyatı ve geleceği için parlak bir zafer ve göz kamaştırıcı bir başarı çıkardı...

Dünyasını dinini korumak için feda etti. Bu ise, bu tertemiz soyun ve peygamberlik ağacının bu güçlü dalının "imamlık" misyonuna sahip olduğunun somut bir işaretidir.

3. BÖLÜM

BARIŞ İKİ TARAF AÇISINDAN BARIŞI GEREKTİREN SEBEPLER

Muaviye'nin, hedeflerine ulaşmak doğrultusundaki girişimlerine bakıldığında, barış önerisinin ilk olarak ondan gelmesi[155] ve bir imtiyaz elde etmek, yani "iktidar"ı elde etmek karşılığında İmam Hasan'a her türlü sözü vermesi, şaşırtıcı olmasa gerek. Muaviye bu plânı, iki tarafın henüz savaş heyecanı içinde oldukları bir dönemde hazırladı ve çabasını, ordugâhının düzenini, savaş hazırlığından çok, bu plânın uygulanması noktasında yoğunlaştırdı. Plân şuydu: İmam Hasan'a barış önerisinde bulunacak; kabul ederse ne alâ, etmezse, zorla kabul ettirecek ve her ne pahasına olursa olsun, savaşın başlamasını önleyecekti. Bu amacın gerçekleşmesi için her şeyden önce, İmam Hasan cephesinde halkı kendiliğinden barış düşüncesine itecek bir ortamın oluşması gerekiyordu. Nitekim plân gereğince, yalan söylentiler bir sel gibi, bu cephenin ordugâhlarına akmaya başladı. Rüşvet pazarı kuruldu. Birçok komutan ya da komutanlık iddiasında bulunanların akıllarını başlarından alacak vaatler sıralanıyordu: Bir ordunun komutanlığı, bir bölgenin yönetimi, bir Emevî prensesle evlenme!! Nakit olarak rüşvetlerde ise bir milyon rakamı telaffuz ediliyordu! Muaviye bu plânı uygulamak için, bütün zekâsını, yeteneğini ve tecrübesini kullandı.

İlk bakışta İmam Hasan'ı terk etmiş gibi görünen birçok kimse ise, günü geldiğinde bu hareketi gerçekleştirmek üzere Muaviye tarafından para ile satın alınmış uşakları ve casuslarıydılar. Ordular, silâhlar ve stratejik taarruzlar da, barış plânını uygulamaya dönük Muaviye'nin diğer kozlarıydı. O, Irak'a ilk saldıran olmak istemiyordu; zira başka bir çare varken, İmam Hasan'la (a.s) savaşa girmek istemiyordu. Şu da var ki, Muaviye'nin kafasındaki çözüm yoluyla, halkın ya da yeni dinin çözüm yolu arasında çok farklılık vardı. Kabul etmek gerekir ki, Muaviye'nin bu konuda seferber ettiği kozların hepsi, onun özel amaç ve hedefini, yani rakibi barış düşüncesine itecek ortamın oluşturulmasını, tam anlamıyla gerçekleştirebilecek, önceden hesaplanmış ve ince ayarlanmış metotlara göre düzenlenmiş birer buluş niteliğindeydi. Bir taraftan Irak cephesi komutanı, ardından da ordunun diğer ileri gelenlerinin çoğu, vicdanlarını mala veya vaatlere satıyorlar; diğer taraftan da aniden kuşkuya düşüren, sarsıcı, korkunç ve yalan söylentiler seli Meskin ve Medain ordugâhlarını birbirine katıyor ve sonra İmam Hasan'ın kendisi, bu söylentilerin yayılması sonucu hiçbir olumlu girişimde bulunma imkânı bulamıyor ve hatta iç düşmanların saldırısına uğramamak için, askerlerinin arasına bile çıkamıyor iken, böyle karışık bir durumda, barışa razı olmaktan başka yolu kalır mı? Çok ilginç bir durumdu. İyilikler ve elverişli koşullar, halkın fesatçılığının ve kötü düşüncelerinin gölgesinde kalıyordu...

Şartlar namüsaî, durum karışık olursa liderin suçu nedir? Ortalık fitne ve fesattan geçilmiyorsa, halka ne diyebilirsin ki?... Tabii kararsızlık içinde kıvranan veya İslâm'ın yükü hâline gelen halkta böyle bir durumun ortaya çıkması için, her biri başlı başına bir etken olan İslâm'ın henüz yerleşmiş olması ve bazı vicdanların sapması gibi

hususları da göz ardı edemeyiz. Şimdi böyle bir konumda yani, İmam Hasan'ın (a.s) askerlerin hıyaneti veya karşı tarafın ustaca fitnecilikleri gibi, kendi iradesi dışında gelişen olaylar neticesinde, ilk saldırıda yenilgiyle karşılaştığı bir durumda, kurallar, o andan itibaren başka bir hazırlık fikrinde olmasını ve Muaviye ile savaşını; askerlerinin ihanetlerinin ulaşmadığı, sapık karakterlerin zarar vermediği, düşman entrikalarının, fitnecilerinin şansını, başarısını, nüfuzunu ve zaferini gittikçe artıracığı bir alana çekmesini gerektiriyordu. Yukarıdaki paragraf, İmam Hasan'ın en iyi şekilde yararlandığı ve Muaviye'nin bütün uyanıklığına rağmen gafil avlandığı ve idrak edemediği plânın bir özetidir. Muaviye'nin barış önerisi, İmam Hasan tarafından kabul edildi ama, bu sadece Muaviye'yi şartlara ve taahhütlere bağlı kılmak amacıyla idi. Lâkin, Muaviye gibi birinin bu taahhütlere uzun süre bağlı kalmayacağı, yakın bir gelecekte onları bir bir açıkça çiğneyeceği ve halkın da bu durumu gördüğünde, onu reddedip, kızgınlıklarını açıkça beyan edecekleri malumdu... İşte halkın kalbinde yer alan ve nesiller boyu

kalıcılığını koruyan öfke ve intikam tohumu bu barış sayesinde serpildi ve bu öfke, tarih boyunca zorba güçleri sindirmeye yardım eden ayaklanmaların kaynağı oldu.

Bu, İmam Hasan'ın barışı kabul etmesine gerekçe olabilecek ve daha sonra en iyi yararlandığı ve Muaviye'yi gafil avlayan siyasî bir plânın özeti sayılabilir, ki bu hareket o mazlum İmam'ın üzerinde, mazlumane bir deha alâmeti gibi parladı. Bu durumda, eğer İmam Hasan, barışı kendi programladığı ve önceden tasarladığı şekilde imzalıyorsa, onu eleştirmek doğru olur mu? İlk sahnede işaret ettiğimiz perişan durum ve ikinci sahnede, ümit edildiğine işaret ettiğimiz hususlar, barışı onun için meşru kılıyordu. Buna ilâveten İslâm ümmetini ıslâh etme olgusu, ümmet arasında kan dökülmesini önleme, mukaddesatı koruma ve İslâm'ın hedefini gerçekleştirme de, barışı tercih etmesine neden oluyordu. Aradan birkaç ay gibi, iki elin parmaklarının sayısı kadar bir süre geçti; fakat meydana gelen sarsıcı olaylar, gökyüzündeki yıldızların sayısı kadar çoktu. Bu, insan kalbinin, her şeyiyle, içinde barındırdığı tüm aşk ve kutlamasıyla ona yöneldiği kısa bir zaman dilimiydi. Peygamberliğin güzel kokusu oradan yükseliyor, gerçek imametın ayrıcalıkları orada tecelli ediyordu. Tüm kısalığına rağmen, birçok kişinin gerçek yüzünü ve kişiliğini ortaya çıkardı. Bu öyle aylardı ki, barış ve ıslâh âleminde dosyası en iyi akıbetle kapandı ve en güzel son olan din ve dünya maslahatı onda buluştu. İmam Hasan (a.s), dedesi Resulullah'ın (s.a.a) bir hadisinde müjdelediği "büyük barışçı" kimliği ile ortaya çıktı: "Bu benim oğlum efendi ve önderdir. Yakın bir gelecekte, Allah onun eliyle, Müslümanlardan iki büyük grup arasında barış sağlayacak." Allah (c.c), bu ailenin, bütün şeref ve onurlara mazhar olmasını irade etti. Kılıç yoluyla zafer mümkün olmazsa, Allah katında ve tarih mahkemesinde değeri olan şahadet yoluyla; her ikisiyle de olmazsa, ıslâh, ümmetin birliği ve tevhit takipçilerini bir bütün hâline getirmek vesilesiyle. Onur olarak bir adam için barış elçisi olmak ve zafer olarak bir insan için de onurunun kalıcı olması yeterlidir. Onurun kalıcılığı, izzetin kalıcılığının garantisidir. İzzet ise insana hayatiyet verir ve efendilik, önderlik ve liderlik üzere kuruludur. Buraya kadar incelediğimiz bölümde, İmam Hasan (a.s) açısından barışı gerektiren sebepleri inceledik. Barış önerisinde bulunan ve bu işte ısrar eden Muaviye'nin sebeplerine gelince, bunlar başka türlü sebeplerdir ki, ne acizliğinden, ne güçsüzlüğünden, ne de dinin isteklerini veya ümmetin ıslâhını göz önünde bulundurmasından ve ne de kan dökülmesini önlemeyi amaçlamasından kaynaklanıyordu. Muaviye açısından, ümmetin barış içinde yaşaması ya da kan dökülmemesi, fatih olma ayrıcalığını göz ardı etmesine sebep olamazdı. Onun, Mekke'de, Medine'de ve Yemen'de düzenlediği gece baskınları, kan dökücülüğü, İmam Hasan'ın Sıffin'deki küstahlığı, şeytanî karakterini ortaya koyan olaylardır. Bununla beraber Muaviye'yi gerçek anlamda tanıyanların sayısı pek de azdır. Bu durumda demek gerekir ki, Muaviye'nin barış önerisinde bulunmasının tek nedeni, menfaatperestlik duygusunun ayağa kalkmasıydı, o kadar... Bu, onun efsaneleşmiş geçmişine uygun ve uyarlanabilir bir durumdur. O, İmam Hasan'ın (a.s), kendisinin lehine hükümetten çekilmesinin, kamuoyunda, hilâfetten feragat anlamında telakki edileceğini ve bu gelişmeden sonra, Müslümanlar tarafından yasal halife olarak tanınacağını sanmıştı. [\[156\]](#) Bu, Muaviye'nin, bütün değerli şeyleri basit ve itibarsız saymasına neden olan tatlı bir rüya idi.

Oysa İslâm'ın, onun gibi birinin adîliklerini ve şarlatanlıklarını kabullenmeyecek ya da azat edilmiş savaş kölelerinin ve onların çocuklarının intikam amaçlı yöntemlerini özümsemeyecek kadar aziz ve yüce olduğunu bilmiyordu galiba. Muaviye'den, savaş karşıtı, barış yanlısı, taahhütlerine, yeminlerine ve anlaşmalarına uyan apayrı bir kişilik yaratabilecek başka gerekçelerin olabileceği ihtimali de inkâr edilmez ama, onun diğer gerekçelerini incelediğimizde, en büyük gerekçe ve davasının, değindiğimiz tatlı rüya olduğu gerçeğini göreceğiz. Şimdi, Muaviye'yi barış önerisinde bulunmaya mecbur eden sebeplerin bir kısmını açıklayalım:

1- Hasan b. Ali'nin (a.s) hükümetin asıl sahibi olduğunu, hükümeti ele geçirmek için, gerçek sahibini -görünüşte bile olsa- ikna etmek gerektiğini ve ikna etmenin en iyi yolunun, barış olduğunu biliyordu. Onun bu inancı (Hasan b. Ali'nin iktidara gelme için önceliğinin bulunduğu

inancı), ordunun Meskin'e hareketinden kısa bir süre önce, İmam Hasan'a gönderdiği bir mektupta yer alan şu tabirle açıklanmıştır: "Sen bu iş için daha uygun ve liyakatlisin." Yine, Peygamber'in Ehlibeyti hakkında, oğlu Yezit ile arasında geçen bir konuşmada şöyle beyan edilmiştir: "Oğlum! Şüphesiz bu hak onlarındır." [157] Ve yine, Ziyad b. Ebih'e yazdığı bir mektupta şöyle der:

"Onun (yani İmam Hasan) sana üstünlük belirtmesi ve emredercesine konuşmasına gelince, bu onun hakkıdır ve böyle yapması gerekir." [158] Çözülmesi güç dinî meselelerde, onun imametine inanan biri gibi, İmam Hasan'ın görüşünü soruyordu [159] ve defalarca; "Hasan Müslümanların efendisidir." [160] diyordu. Doğru ya, Müslümanların imam ve önderinden başkası, onlara efendi olabilir mi?

2- Elindeki bütün olanaklara rağmen İmam Hasan'la savaşmanın sonuçlarından oldukça korkuyor ve bunu da gizlemiyordu. Meselâ, Iraklı düşmanlarını vassfederken şunları söylüyor: "Allah'a andolsun ki! Sıffin'de, miğferlerin altında gözükken gözleri ne zaman hatırlasam, aklım başımdan gidiyor." [161] Bazen de onların hakkında şöyle derdi: "Allah onları kahretsin, sanki hepsinin kalbi bir kalpmiş gibi." [162] Yani barışa eğilimi, onlarla karşılaşmaktan ve miğferlerin altındaki gözleri müşahade etmekten, kaçışının bir yoluydu.!!

3- Resulullah'ın (s.a.a) evlâdı İmam Hasan'ın halk arasındaki konumundan ve İslâmî inançlara göre onun eşsiz manevî makamından çekiniyor ve dolayısıyla, barış sayesinde, onunla savaşmaktan kaçınmak istiyordu. O, Allah'ın, Şam safları arasından birini uyandırıp gerçekleri halka söylemesinin ve İmam Hasan (a.s) karşısında takındıkları tavrın iğrençliğini kanıtlamasının, ihtimal dahilinde olduğunu düşünüyordu. Böyle bir olay şüphesiz, kendi cephesindeki Müslümanları ayaklanmaya, itaatsizliğe itecek ve sonunda ordusunu dağıtacak. O, İmam Hasan'ın (a.s) karşısında durduğu, yani aralarındaki mücadele devam ettiği sürece, Sıffin'deki Nu'man b. Cebele et-Tenuhî olayını aklından çıkaramıyordu. Sıffin Savaşı'nda, Şam ordusunun başlarında olan Nu'man, görülmemiş bir açıklıkla Muaviye ile konuşmuş ve

beklenmedik bir şekilde onu alaya almıştı. Muaviye belki bugün bile, Şam halkının, o gün o insanın sergilediği bilinç kadar bir şuura sahip olduğunu kabul etmezdi.

Onun Sıffin'de Muaviye'ye söylediği sözlerden bir bölümü şuydu: "Allah'a andolsun ey Muaviye! Ben kendi zararına olmasına karşın, senin maslahatını düşündüm; senin mülkünü ve hükümetini, kendi dinime tercih ettim; senin heveslerin uğruna, tanıdığım hidayet yolunu terk ettim; gördüğüm hak ve hakikat yolundan ayrıldım. Allah Resulü'nün (s.a.a) amcası oğlu, ona ilk inanan, onunla ilk hicret edenle savaşan ben, nasıl hidayet ve doğruluk yoluna ereceğim? Eğer senin yetkine bıraktığımız

şeyi (hilâfeti) ona bıraksaydık, inan daha şefkatli bir kalbi ve daha bağışlayıcı olurdu. Lâkin şimdi işi sana bırakmışız ve çaresiz, ister hak, ister batıl olsun, bu işi sonuçlandırmalıyız. Cennet meyvesi ve ırmağından mahrum olmuşuz, bari Gute'nin [163] incir ve zeytinini savunalım!" [164] Muaviye'nin siyasî önlemlerinden biri, Şam dışında

yaşayan İslâm büyüklerinin, Şam halkı tarafından tanınmasını ve bu vesileyle muhalefet ve dağınıklığa bir kapı açılmasını engellemekti. Dolayısıyla, bu Şamlı adamın, Resulullah'ın amcası oğlunu nasıl tanıdığını, onun, İslâm'ı ilk kabul eden olduğunu, şefkatini, bağışlayıcılığını ve hükümet için önceliğini nasıl öğrendiğini bilmiyoruz.

Muaviye, halkı İslâm büyüklerinden habersiz bırakma siyasetini, hükümetinin sonuna kadar sürdürdü. Çünkü bu siyaset sayesinde, Sıffin'de ve daha sonra Meskin'de o büyük kalabalık orduyu oluşturması mümkün olabilmisti. Bu siyaseti gütmesinin nedenlerinden biri, -ki bu siyaseti yapanın kendisinin de âcizliğinin belirtisidir- Amr b. As'a hitaben söylediği bir sözünde görülmektedir. Bir gün Amr b. As İmam Hasan karşısında övünmeye başlamış ve İmam'dan, tahrik edicisi Muaviye'yi bile zor durumda bırakan olgun bir cevap işiterek ağzının payını almıştı. Muaviye Amr'a şöyle demişti: "Allah'a andolsun, bu konuşmanla bana ihanet etmiş

oldun. Şam halkı, Hasan'dan bu sözleri duyduğu şu ana kadar, benim makam ve mertebemde birinin olduğunu sanmıyordu." [165]

4- Kendi şahsî menfaatleri uğrunda mümkün olduğunca az hata yapma esasına dayanan Muaviye politikası, kendisini barış yanlısı olarak sunmasını, bunda ısrarlı olmasını, mümkün olduğu kadar Irak, Şam ve sesinin ulaştığı diğer bölge halklarına, barışçı biri olduğunu göstermesini gerektiriyordu. O, bu sözde barışseverliğiyle başka bir amaç güdüyordu. O da şu ki, savaşın kaderinin tayin edeceği kendi yakın geleceği için bir ortam hazırlamak istiyordu. Gerçekleşmesi beklenen iki ihtimalden biri şuydu: Savaş, Şam'ın zaferiyle sonuçlanacak; Hasan ve Hüseyin, aileleri ve dostları topluca öldürülecek. Bu durumda, bu büyük cinayetin ve facianın sorumluluğunu İmam Hasan'a yüklemek çok daha kolay olurdu.

Halka; "Ben Hasan'ı barışa davet ettim fakat o, savaştan başka hiçbir şeye razı olmadı. Ben onun

yaşammasını istiyordum, o ise benim ölmemi. Ben, halkın kanının akmasını önlemeye çalışıyordum, o ise, ikimizin arasında çıkacak bir savaşta insanların katledilmesini istiyordu..." diyecekti ve önceki plânı eksiksiz gerçekleştiği için de yalan söylemiş olmayacaktı. Bu siyasî maharet ve hokkabazlık, Muaviye'nin hedeflerinin birçoğunu temin eder ve ona, Peygamber soyunun işini kökten bitirme imkânını sağlardı. Bu durumda o, çoğunluğun nazarında kazanan taraf, aynı zamanda adil ve insafli bir kişi sayılırdı. Dolayısıyla savaşın başlamasından önce, onun barış çağrısını duyan herkes, hakkı onun tarafına verir, adaletli ve insafli olduğuna şahadet ederdi. Fakat İmam Hasan (a.s), rakibin siyasî maharetleri karşısında gafil avlanacak ya da kendisi bu metotları uygulamaktan âciz biri değildi. O her hâlükârda düşmanından daha uyanık, daha becerikli ve fırsatlardan doğru ve Allah'ın beğendiği bir şekilde yararlanmada daha güçlü idi. Onun için, her taraftan kendisini kuşatan olumsuz şartları, düşmanın alçak emellerini ve barışa davet etmedeki amacını dikkate alarak, barış önerisine olumlu cevap vermeyi gerekli gördü. Daha sonra, sadece Muaviye'nin plânlarını boşa çıkarmakla yetinmeyip, sağlam ve dâhiyane bir plânla, düşmanını barış silâhıyla ilelebet izi silinmeyecek bir yenilgiye mahkûm etti. Gelecek bölümlerde bu konuyla ilgili yeterli açıklama, değerli okurların bilgisine sunulacaktır.

BARİŞ ANLAŞMASI

Tarihçilerden bir bölümü, bu arada Taberî ve İbn-i Esir şöyle demişlerdir:

"Muaviye, altını mühürlediği boş bir sayfayı İmam Hasan'a gönderip altına şu notu düştü: Seçim senin. Bu sayfaya istediğin her şartı yazabilirsin." [166] Ama tarihçiler konuyu yarım bırakmış ve İmam Hasan'ın (a.s) o yaprağa ne yazdığını açıklamamışlardır. Bu konuda başvurabileceğimiz bütün kaynaklarda, rivayet edenlerin de itiraf ettiği gibi, dağınık birkaç madde dışında anlaşma maddelerinin bütününe rastlayamadık.

Sadece bir kaynakta, nispeten düzenli, başlangıcı, sonu belli olan ve rivayet edenin, barış anlaşmasının tam metni sandığı bir anlaşma suretine rastladık.

Fakat maddelerinden birçoğu, senet ve sayı açısından daha sahih olan diğer rivayetlerle çelişmektedir. Şayet bir rivayetle yetineceksek, anlaşmanın içeriğini öğrenmek için, eski rivayetçilerin yöntemiyle "boş sayfa" rivayetiyle yetinmemiz, onlar gibi yarım bırakmamız ve o özet hâline kanaat etmemiz gerekir. Zaten, "istediğin her şartı yazabilirsin." esasına göre barış anlaşmasının imzalanması, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'nin gönderdiği imzalı boş sayfayı, kendi benimsediği şartlarla doldurduğu, kendi yararına olan, kendisi, ailesi, Şiîleri veya hedefi doğrultusunda kendi görüşünü temin eden maddeler sığdırdığı anlamını taşımaktadır. Şimdi maddeleri tek tek bilmediğimize göre, barış anlaşmasının içeriği hakkında söylenenler arasından, İmam Hasan'ın yararı ve faydasına daha yakın, fikir ve hedefine daha uygun olanın gerçeğe en yakın olduğuna inanabilir ve rivayetlerin uzlaşması bağlamında, böyle bir rivayeti, Muaviye'nin yararına daha uygun şartları içeren bir rivayete tercih edebiliriz. Bu da şüphesiz, barış anlaşmasını düzenlemek ko-nusunda İmam Hasan'ın sahip olduğu serbestlikten

yararlanılabilir kesin ve kaçınılmaz bir sonuçtur. İmam Hasan'ın (a.s), o boş sayfaya yazdıkları şu anda elimizde olmadığı için, tarihî kaynaklarda dağınık hâlde bulunan muhtelif cümleleri derleyip, onların tümünden en doğru, en önemli maddeleri içerenleri seçip, birbiriyle uyumlu cümleleri tek madde altında birleştirip ve bu düzenlemeyle, barış anlaşmasını, en gerçeğe yakın şekline sokmamız gerektiğini düşünüyoruz:

İKİ TARAFIN İMZASINA SUNULAN ANLAŞMA METNİ

Madde 1:

Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine[167] ve gerçek halifelerin uygulamalarına uygun amel etmek[168] şartıyla, hükümet Muaviye'ye bırakılacak.

Madde 2:

Muaviye'den sonra hükümet Hasan'ın[169], ona bir şey olur ya da beklenmedik bir gelişme yaşanırsa Hüseyin'indir.[170] Ve Muaviye'nin, kendisinden sonraki halifeyi seçme[171] hakkı yoktur.

Madde 3:

Muaviye, namazlarda Emir'ül-Müminin'e küfür ve lâneti terk etmeli[172] ve Ali'yi ancak iyilikle yad etmeli.[173]

Madde 4:

Beş milyon dirhem mal varlığı bulunan Kûfe beytülmalına hükümet dokunmayacak; Muaviye her yıl 2 milyon dirhem Hüseyin'e gönderecek; bağış ve hediyeler konusunda Benî Haşim (Haşimoğulları) Benî Ümeyye'den imtiyazlı sayılacak; Cemal ve Sıffin Savaşlarında Emir'ül-Müminin'in safında şehit olanların yakınlarına 1 milyon dirhem dağıtılacak ve bu harcamaların tümü Darabcerd[174] bölgesi gelirlerinden karşılanacaktır.[175]

Madde 5:

Halk, Şam, Irak, Yemen, Hicaz, kısaca Allah'ın yeryüzünün tümünde güvenlikte olacak; ırk ayrımı olmayacak; Muaviye onların hatalarını görmezlikten gelecek, hiç kimseyi geçmiş hataları için cezalandırmayacak; Irak halkına yönelik eski kinini terk edecek.[176] Ali dostları her yerde emniyet ve huzur içinde olacak, Şiîlerine eziyet edilmeyecek; can, mal, namus ve evlâtları için endişede olmayacaklar, kimse onları takip etmeyecek, zarar vermeyecek, hak sahibinin hakkı kendisine ulaşacak ve ellerindekiler geri alınmayacaktır.[177] Hasan b. Ali, kardeşi Hüseyin ve Allah Resulü'nün Ehlibeyti'nden hiçbirine, gizlide veya açıkta suikast tertiplenmeyecek, İslâm âleminin hiçbir yerinde korku ve tehdit altında kalmayacaklar.[178] İbn-i Kuteybe şöyle yazıyor: "Daha sonra Muaviye'nin elçisi Abdullah b.

Amir, İmam Hasan'ın (a.s) şartlarını olduğu gibi Muaviye'ye yazıp gönderdi.

Muaviye hepsini kendi el yazısıyla bir sayfaya yazıp mühürledi, sağlam taahhüt ve yeminlerle anlaşmayı tekit etti; Şam ileri gelenlerinin tümünü şahit gösterdi ve tekrar elçisi Abdullah'a gönderdi, o da İmam Hasan'a teslim etti." [179]

Diğer tarihçiler, Muaviye'nin, anlaşmanın sonuna eklediği ve ahdine vefa edeceğine dair Allah'a yemin ettiği metni şu şekilde yazmışlardır: "Allah'a ve Allah'ın, kullarını bağlı olmaya mecbur kıldığı her şeye yemin olsun ki, Muaviye b. Ebu Süfyan, bu anlaşmanın maddelerine uyacaktır." [180] Ve bu anlaşma, en sahih rivayetlere göre, hicrî 41 yılının cemadiy'el-evvel ayının ortasında gerçekleşmiştir.

ANLAŞMANIN ÖNEMLİ MADDELERİNİN TETKİKİ

Şüphesiz, anlaşmanın dinî ve siyasî açıdan çok önemli konular içermesi, düzenleyenin hem dinî, hem de siyasî açıdan engin bir görüşe sahip olduğuna ilişkin yeni bir kanıttır.

Doğrusu, bu tür şeylerin, diplomasi gücünün en iyi göstergesi olduğu bir dönemde, İmam Hasan'ın emirlerine ve tedbirlerine baktığımızda, onun, fazlasıyla siyasî bir liyakate sahip

olduğunu itiraf etmeli ve inanmalıyız ki, eğer o daha iyi şartlarda, daha uygun ortamlara sahip muhitlerde ve insanlar arasında yaşamış olsaydı, İslâm âleminin en deneyimli siyasetçileri ve en büyük hükümdarları arasında yer alırdı. Bir kimsenin ileri görüşlü ve büyük düşünen biri olduğuna dair göstergeler, şüphe ve tartışma götürmeyecek kadar fazla ise, zaman ve şartların ürünü olan geçici mahrumiyetler ve yenilgiler, onun zaafına delil olamaz, eleştirilmesine bahane oluşturmaz. Kişisel yetenekler, mahrumiyet ve yenilgiler neticesinde, her bakımdan kendilerini göstermiş olmasalar da meydanı bütünüyle boş bırakmazlar. Bu büyük insanın çıktığı şu şanlı er meydanına, bir milletin tümünün canını, hem zamanında, hem de gelecekte koruma esasına dayalı dahiyane düşüncesine bakın ve o zaman görün, bu fikri nasıl anlaşma paragraflarına sığdırabilmiş ve şartlar hâlinde düşmanın önüne sürebilmiş, seyredin! Anlaşmanın beş maddesinin zekice hazırlanması ve meramını iletebilmesi, iyice gösteriyor ki, düzenleyen, rast gele ya da dağınık bir şekilde konular sıralamamış; aksine, birbirine bağlı bu maddeleri seçip düzenlemekle, özel bir amaç ve hedefi takip etmiştir. Üstelik en yakın ve pratik yolları dikkate alarak, hedefini gerçekleştirmeye, yani kendi meşru hakkını sağlamlaştırmaya, kendi ve kardeşinin makamını korumaya, Peygamber ailesinin işlerini kolaylaştırmaya, canlarını korumaya, Şiîlerinin güvenliğini garanti altına almaya, yetimler ve geride kalanlarının refah düzeyini yükseltmeye, bu vesileyle onların sebat ve vefasını ödüllendirmeye; ayrıca onların iman, ihlâs ve yardımlaşma duygularını, dostla ihtiyaç duyulacak günler için garanti etmeye çalışmıştır. Bu anlaşmada, hilâfeti Muaviye'ye, Peygamber'in sünnetine ve gerçek halifelerin uygulamalarına göre amel etme şar-tıyla bıraktı. Bu şartı koymakla, mahiyetini ve bu şarta karşı tepkisini çok iyi bildiği Muaviye'nin -bu şart gereğince amel edilmemesi durumunda- sayısız muhalefet,

tepki ve düşmanlıklarla karşı karşıya kalacağını biliyordu ve bunu temin etmiş oluyordu.

Sonuç itibarıyla bu, Muaviye'nin iktidarının temeline konulmuş bir dinamitti. Anlaşma dediğimiz, iki tarafın birbirlerine karşı taahhütlerini yerine getirmeye dair imzaladıkları bir senettir. Öyleyse bahsettiğimiz anlaşmanın konusuna şu başlığı verebiliriz: İki taraftan birinin aşırı istek ve alâkasını çeken sınırlı maddiyatın karşısında, diğer tarafın ideali olan sınırsız maneviyat. Muaviye için barış, iktidara gelmek için kullanacağı bir araçtan başka bir şey değildi.

İmam Hasan ise, ekolünü ve düşünce esaslarını korumak, Şiîlerini yok olmaktan kurtarmak ve Muaviye'nin ölümünden sonra, gasp edilmiş hakkını geri almayı kolaylaştırmak için, buna razı oldu. Rasyonel düşünmenin gereği, barış anlaşmasından böyle bir anlam çıkarmaktır. Barışın gerçekleşmesi anında iki taraftan her birinin hedefleri ve maksatları konusunda, yorumumuzun doğruluğunun tamamen ortaya çıkması için, geçmiş tarihçileri körü körüne taklit zincirini kırmamız ve bu önemli tarihî gerçeği keşfetmek için doğrudan, anlaşma maddeleri hakkında iki tarafın açıklamalarına veya genel olarak anlaşmanın gizli noktalarını aydınlatan sözlere geçmemiz gerekir. Böylece, niceleri hatta dostlar için bile gizli kalmış birçok sırrı da çözmüş oluruz.

1- İKİ TARAFIN AÇIKLAMALARI

Muaviye'nin barıştan sonraki açıklamalarından, sadece iki cümleyi aktarmakla yetiniyoruz:

1- İbn-i Kesir[181] ve diğer bazı tarihçilerin naklettiği Muaviye'nin şu sözü: "Biz bu saltanata razıyız, ondan hoşnuduz."

2- Barış için entrika çevirme bağlamında, İmam Hasan'a (a.s) yazdığı bir mektupta yer verdiği şu cümle: "Senin şöyle bir ayrıcalığın olacak: Kimse sana hükmetmeyecek, senden habersiz bir iş tamamlanmayacak ve hiçbir işte senin görüşüne karşı çıkılmayacak." [182]

İmam Hasan'ın (a.s) açıklamalarından da, aşağıdaki sözleri aktarmakla yetiniyoruz:

1- Barışın felsefesini Şiîlerine anlatmak amacıyla defalarca söylediği şu söz: "Ne bileceksiniz ki ben ne yaptım! Allah'a andolsun

ki, yaptığım iş, Şiîlerim için dünyada olan her şeyden daha iyidir."

2- Kûfe'deki Şiîlerin ileri gelenlerinden Beşir Hemedanî'ye söylediği şu cümle: "Bu barıştan, sizi ölümden kurtarmaktan başka bir amacım yoktu."[\[183\]](#)

3- İmam Hasan'ın barıştan sonra yaptığı şu konuşma: "Ey millet! Doğrusu Allah sizi, bizim ilkimizle (Hz. Ali'yle) hidayete erdirdi ve sonuncumuzla da canınızı korudu.

Şimdi ben Muaviye ile barış kararı almışım. Ne bilelim? Belki de bu bir imtihan ve başka bir zaman için fırsattır."[\[184\]](#)

Gerek Muaviye'nin, gerekse İmam Hasan'ın (a.s), aktardığımız bu ve benzeri açıklamalarının çoğu, bu anlaşmanın hedefini belirleme noktasında, zorlukla karşılaşmamıza ve belirsizliğe düşmemize imkân bırakmıyor... Muaviye şevk ve ısrarla hilâfeti istiyordu.

İmam Hasan (a.s) ise, plân programı gereği, kendisi için bütün yeryüzündeki her şeyden daha değerli olan, Şiîleri ölümden kurtarmak, İslâmî esasları ve fikirleri korumak ve bilâhare geçici barış ve sükûnet doğrultusunda yol alıyordu. Bu, yukarıda geçen açıklamalara binaen, hayret etmeden ve inkâr etmeksizin kabul edilebilecek ve tarihçilerin, iki tarafın barıştaki hedefi konusunda yaptıkları saptırmayı ve de iki tarafın açıklamalarını anlamada düştükleri hatayı gözler önüne serecek bir gerçektir. Dikkat ederseniz, ne anlaşma metninde, ne de iki tarafın açıklamalarında biat, imamet ve hilâfet ile ilgili mutlak bir söz vardır. Öyleyse, tarihçilerden bir grubun ve onların başında İbn-i Kuteybe Dineverî'nin naklettiği; "İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'ye biat etmesi" iddiası hangi kaynağa dayanmaktadır? diye sormak lâzım!!! Burada, bu konu hakkında ya da bunu söz konusu edenler hakkında incelemeye başlamadan önce, İslâmî hilâfeti Muaviye b. Ebu Süfyan'la bağdaştırmak ve onun gibi birine şer'î biat nasıl ve hangi anlamda değerlendirilir, bağlamında kısa bir ön değerlendirme yapalım: Önceki bölümlerde, İslâm'da hilâfet konusu hakkında söylediklerimizi kısaca hatırlayalım: İslâm'da "hilâfet" ve "Peygamber halefligi", sadece ruhî ve manevî meziyetler bakımından herkesten daha çok Allah Resulü'ne benzeyen kimsenin hakkıdır; Ömer b. Hattab'ın deyişiyle; azat edilmiş kölelerin, onların evlâtlarının ve fetih günü teslim olanların, bu makamdan payı yoktur. Ehlişünnet kaynaklı muteber bir hadise göre, hilâfet,

Resulullah'tan sonra 30 yıldır ve ondan sonra zalim bir padişah gelecek. Şia ve Mu'tezile inancına göre, imamet sadece atama

ve tayin ile olur; galebe çalmak ve güç kudret, caiz olmayı caiz kılmaz. Öyleyse bir kimsenin güç kullanarak hilâfeti elde etmesi ya da onu haydutluk ve zorbalıkla Müslümanlara dayatması doğru değildir. Peygamber'in halifesi olan kimsenin, onun kanunlarına,

açıktan veya gizlice muhalefet etmeye hakkı yoktur. Örneğin; zina yoluyla dünyaya gelmeyi meşru bir nesep olarak kabul etmek, cuma namazını çarşamba günü kılmak, yemin ve anlaşmaları bozmak, Peygamber'in halifesi vasfına sahip kimsenin yapacağı şeyler değildir...

Şimdi yukarıdaki sözlerimize şunu ekliyoruz: Sözde Emevî halifelerinin ve onların destekçilerinin, bin aylık hükümetleri döneminde gerçekleştirdikleri yaygın propagandalara, dağıttıkları hesapsız rüşvetlere, arzu ve isteklerine göre uydurdukları yalan ve efsane menşeli rivayetlere rağmen, Muaviye'nin döneminden bu güne kadar, hiçbir İslâm düşünürü, Muaviye'nin hilâfet makamını ele geçirmesini, gerçek İslâmî hilâfet anlamında algılamamış, hiç kimse onu Resulullah'ın halifesi olarak kabul etmemiştir. Onca maddiyata ve propaganda gücüne rağmen, tarihte "Padişah halife" unvanından öteye gidememiş ve o şekilde tanınmıştır. Muaviye'nin iktidarı iyice oturduktan sonra, bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas, huzuruna varıp şöyle dedi: "Selâm sana ey Padişah!" Muaviye gülümseyerek şöyle dedi: "Ne olur bana Emir'ül-Müminin diye hitap etsen ey Eba İshak!" Sa'd şöyle dedi: "Ne kadar da neşeli ve gülerek konuşuyorsun. Yemin ederim ki, bu makamı senin elde ettiğin yolla elde etmeyi istemem."[\[185\]](#) İbn-i Abbas, uzun bir konuşmanın ardından Ebu Musa Eş'arî'ye şöyle dedi: "Muaviye'de, onu hilâfet makamına yaklaştıracak

hiçbir özellik yoktur."[\[186\]](#) Ebu Hüreyre, Muaviye'nin hilâfetini inkâr bağlamında, Resulullah'tan bu hadisi nakletmiştir: "Hilâfet Medine'dedir, saltanat Şam'da."[\[187\]](#) İbn-i Ebi

Şeybe rivayet ediyor: Peygamber'in kölesi Sefine'den, Benî Ümeyye'nin hilâfete müstahak olup olmadıkları sorulduğunda, cevaben şöyle dedi: "Yalan söylediler mavi gözlü cariyenin oğulları. Onlar padişahların en şirretlilerindendirler ve ilk padişah da Muaviye'dir." [188] Aişe, Muaviye'nin hilâfet iddiasını uygunsuz bulup kınayınca, Muaviye şöyle dedi: "Aişe'ye şaşırdım doğrusu. Lâyık olmadığım bir şeyi elde ettiğime ve hak etmediğim bir makama oturduğuma inanıyor. O ne karışır bu işlere?! Allah onu affetsin." [189] Ebu Bekre (Ziyad b. Ebîh'in anne tarafından kardeşi) Muaviye'nin toplantısına katıldı. Muaviye ona şöyle dedi: "Bir hadis söyle ey Ebu Bekre!" İbn-i Said, Ebu Bekre'nin şöyle dediğini nakleder: "Resulullah'tan (s.a.a) hilâfetin 30 yıl olduğunu, ondan sonra ise saltanat olacağını duydum." Ebu Bekre'nin oğlu Abdurrahman şöyle der: "Ben babamın yanıdaydım, bu hadisten sonra, Muaviye bizi tekme tokat dışarı attırdı!" [190] Muaviye, Sa'saa b. Sûhan el-Abdî'ye sordu: "Beni, halifelerden hangi biri gibi görüyorsun?" Sa'saa cevaben şöyle dedi: "Halka zorla hükümet eden, kibirli davranan, yalan ve hile gibi batıl yollarla onlara musallat olan kimse, nasıl bir halife olabilir ki?! Evet ey Muaviye, yemin ederim ki, sen Bedir Savaşı'nda (Müslümanların yanında) bir kılıç vurup, (İslâm düşmanlarına karşı) bir ok dahi fırlatmadın. O gün, sen ve baban müşriklerin ordusundaydınız ve halkı Allah'ın Resulü'ne karşı kışkırtıyordunuz. Sen, köle oğlu köleydin; Allah Resulü seni ve babanı azat etti ve hilâfet, azat edilmiş bir köleyle nasıl olur da bağdaşır?" [191] Dostu Muğiyre b. Şu'be, huzuruna varıp, sonra çıktı. Ardından oğluna şöyle dedi: "İnsanların en alçağının yanından geliyorum." [192] Basra'daki yöneticisi Semure görevinden azledildiği gün, ona lânet edip şöyle dedi: "Allah Muaviye'ye lânet etsin. Eğer ona ettiğim itaati Allah'a etseydim, bana asla azap etmezdi." [193] Hasan Basrî şöyle der: "Muaviye'de, her biri tek başına onun bedbaht ve helâk olmasına yetecek dört özellik vardı: 1- Akılsızları, ümmetin sırtına yükledi; o kadar ki, hilâfeti ümmete meşveret etmeden ele aldı. Oysa ümmet arasında sahabe ve faziletli insanlar bulunmaktaydı. 2- İpek elbise giyip tambur çalan, şarapçı sarhoş oğlunu, kendisine halef, veliaht tayin etti. 3- Resulullah'ın (s.a.a); 'Çocuk yatak sahibinindir ve zina edenin nasibi taştır.' Buyruğuna rağmen, Ziyad'ı kardeşi ilân edip, Ebu Süfyan'ın oğlu diye hitap etti. 4- Hucr'u öldürdü. Yazıklar olsun ona, Hucr ve ashabına yaptıklarından dolayı! Yazıklar olsun ona, Hucr ve ashabına yaptıklarından dolayı!.." [194] Mutezile fırkası barıştan sonra, Muaviye'ye biat etmedi ve İmam Hasan'ı da, Muaviye'yi de terk ettiler ve bu yüzden kendilerine "Mu'tezile" yani, uzaklaşanlar, bir kenara çekilenler ismini verdiler. [195] Zaman kervanının, Muaviye'nin kişiliğini sonraki nesillere ulaştırmasından sonra, dört mezhebin fıkıhçıları, fikhî konularda Muaviye'yi "Zalim Padişah"a örnek olarak kullanıyorlardı! [196] Ebu Hanife Nu'man b. Sabit, onu "Savaşılması vacip bir zalim" biliyordu. [197] Şu hâlde, nerde Muaviye'ye yakıştırılan halifelik? Daha sonraları hicrî 284 yılında Abbasî halifesi Mu'tezid, yeniden Muaviye'nin yaptıklarını, büyük cinayetlerini, hakkında söylenen sözleri, nakledilen rivayetleri su yüzüne çıkarıp bir fermanla, Muaviye'ye lânet etmeyi bütün Müslümanlara tavsiye etti. [198] Gazalî kendi kitabında, İmam Hasan'ın (a.s) hilâfeti ile ilgili değerlendirmeler yaptıktan sonra şunları söyler: "Ve hilâfet, hak etmeden sahiplenen insanların eline düştü." [199] 6. asırda Muaviye hakkında söylenen en belîğ sözü, Basra idare amir vekili söylemiştir: "Muaviye sahte sikke gibidir." [200] İbn-i Kesir, Hz. Peygamber'in (s.a.a) açık hadisine dayanarak, Muaviye'nin hilâfetini açıkça reddedip şöyle der: "Daha önce dedik ki, Resulullah'tan (s.a.a) sonra hilâfet 30 yıl sürecek ve ondan sonra zalim bir saltanat dönemi gelecek. Bu 30 yıl Hasan b. Ali'nin hilâfetiyle son buldu. Şu hâlde Muaviye devri, o saltanatın başlangıcıdır." [201] Dimyerî, (ölm: hicrî 808) İmam Hasan'ın (a.s) hilâfet süresini belirttikten sonra şunları yazıyor: "Bu, Resulullah'ın (s.a.a) hilâfet için öngördüğü dönemin sonudur. Daha sonra saltanat ve ardından yeryüzünü kibir ve fesada boğan sulta dönemi idi. Gerçekten Resulullah'ın buyurduğu gibi de oldu." [202] Son olarak da Muhammed b. Akil, Muaviye hakkında kesin ve son hükmü veren ve şimdiye kadar iki defa basılan değerli kitabı

"en-Nesayih'ul-Kâfiye Li-men Yetevella Muaviye" yi hazırlayarak büyük bir iş başarmıştır. "Muaviye ve hilâfet" konusunda şimdiye dek söylenenler, yapılan açıklamalar ve değerlendirmeler, yani: 1- Böyle bir hilâfetin, İslâm kanunlarıyla aykırılığı; 2- Muaviye'nin, Resullullah'a (s.a.a) apaçık muhalefet etmesi; 3- İslâm tarihinin bütün dönemlerinde Müslüman düşünce sahiplerinin, Muaviye'nin hilâfet iddiasını kınayıp kabul etmemeleri, konuyu daha fazla irdelene ihtiyacını ortadan kaldırıyor. İmam Hasan'ın (a.s) kendisi de, hükümeti Muaviye'ye bıraktıktan sonra, diğer İslâm büyükleri gibi açıkça onun hilâfetini reddediyordu. Kûfe'de iki tarafın bir araya geldiğinde yaptığı konuşmada şöyle buyurdu: "Muaviye öyle sanıyor ki, ben onu hilâfete lâayık gördüm, kendimi değil; yalan söylüyor.

Biz, Allah'ın kitabında ve Resullullah'ın hükmüyle, hükümete herkesten daha evlâyız..." Gelecek bölümlerde, bu konuşmanın tam metnine yer vereceğiz. Barıştan sonra, Muaviye'nin de hazır bulunduğu bir ortamda yaptığı diğer bir konuşmada şunları söylemişti: "Halife; zulmeden, sünnetleri yürürlükten kaldıran, dünyayı kendisine anne-baba yapan kimse değildir. Böyle bir kimse, bir hükümetin başına geçen ve menfaatlerini gerçekleştirme fırsatına ulaşan bir padişah'tır. Bu hükümet ondan geri alınır ve o lezzet çabuk geçer de günahların yükü omzunda kalır ve yüce Allah'ın (c.c.) bir ayette; 'Bilmiyorum, belki azabın gelmeyişi, sizi denemek ve bir süreye kadar yaşatmak içindir...' [203] buyurduğu gibi bir durum ortaya çıkar."

2- BİAT KONUSU

Kuleynî (r.a) bir rivayette şöyle der: "İmam Hasan, Muaviye'ye, onu 'Emir'ül-Müminin' olarak isimlendirmeyeceğini de şart koştu."

İbn-i Babeveyyh'in (İle'uş-Şerayi, s.81) ve başkalarının naklettiği rivayette de şöyle geçer: "İmam Hasan (a.s), Muaviye'ye, onun yanında (herhangi bir olayla ilgili) tanıklık etmeyeceğini şart koştu." Muaviye'nin hilâfetini kabul etmeyen bir adam ona hiç biat eder mi? Bundan daha iyisi ve daha fazlası olamazdı; yani, ona Emir'ül-Müminin dememek ve onun yanında tanıklık etmemek. Olan sadece anlaşma metninde "işin teslimi" ve bazıları tarafından da "hükümetin teslimi" diye tabir edilen saltanatın bırakılmasından ibaretti. Dineverî'nin el-İmamet-u ve's-Siyase kitabında yer alan; "Hasan Muaviye'ye İmamet unvanıyla biat etti." cümlesi; 1- İslâmî hilâfet ve Müslümanları idare etmekle ne kadar uyumsuz olduğunu gördüğümüz Muaviye'nin özellikleriyle, 2- İmam Hasan'ın, Muaviye'nin hilâfetini reddettiğine ilişkin açıklamalarıyla, 3- Muaviye'nin halifeliğini onaylıyormuş gibi bir durumun ortaya çıkmaması için gösterdiği büyük dikkati ve titizliğiyle hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır.

(Nitekim Yukarıdaki iki rivayetten bu durum anlaşılıyor.) İmam Hasan ve Muaviye olayı bölümünde Dineverî'den nakledilenlerin toplamı, üçüncü asırda, yani Muaviye'nin propagandaları ve rüşvetlerinin artık etkili olmadığı bir dönemde yaşayan bir tarihçiye yakışmayan, apaçık bir taassup ve taraf tutmanın göstergesidir. Şüphesiz, bu tür yargılar, çoğu Müslüman tarihçilerimizin içinde olduğu duygusal ve ideolojik etkenlerin ürünüdür. Meselâ başka bir yerde şöyle yazıyor: "Hasan ve Hüseyin, Muaviye'nin hayatı boyunca, ondan hiçbir kötülük görmediler!" Bu tarihçiye sormak lâzım; hangi kötülük, birini zehirlemekten daha fazla ve hangi zulüm, birinin makamını gasp etmekten daha büyüktür? Hangi değer ve yargılarına göre hareket ediyor bu Dineverî?! İmam Hasan'ın Muaviye'ye biat etmesinden dem vuran tarihçiler için, zoraki bir mazeret veya bahane üretmemiz gerekecekse, bunların da, kendi zamanlarına kadar halkı rahat bırakmayan geniş bir propagandanın etkisi altında kaldıklarını söylememiz gerekir. Tarihte hiçbir olay, İslâmî hükümetin, İslâm Peygamber'inin evlâdı olan birinin elinden çıkıp, kendisinin ve ailesinin hayatı meşhur olan azatlı bir savaş kölesinin eline düşmesinden daha büyük değildir. Bu olayın önemi, barış karşıtlarının, bu olayı istedikleri biçimde gösterme, dilediklerini söyleme ve yazma yetkisini, kendilerinde görmelerine neden olmuştu. Böylece gerçekleri değiştirdiler, kendiliklerinden konular uydurdular. Netice itibarıyla biat yalanı da hayal âleminde şekillenmiş oldu. Bu uydurma efsaneyi tekrarlamak, hükümet

şefleri için barış olayından sonra önemli bir maslahatı daha içeriyordu. Bu efsane, Muaviye'nin hilâfet hakkına sahip olduğuna dayalı propagandaları için hatırı sayılır bir kanıt olabilir ve Müslümanların genelinin inkâr ve reddine maruz kalan ve Peygamber'in hizmetçisi Safine'nin, onun hakkında; "Yalan söylüyorlar mavi gözlü cariyenin çocukları. Onlar padişahların en şirretlilerindendirler ve ilk padişah da Muaviye'dir." dediği Muaviye'nin, halife olduğu meselesi bu vesileyle kesinlik kazanabilirdi. Safdillik ve körlüğün, tarihçilerin başına belâ olması ve İslâm tarihiyle ilgili hazırladıkları her konuya etki etmesinden sonra, bu uydurma efsane de gerçek gibi algılanmaya başladı. Azınlıkta kalan bir grup, dillerini bu saçma iddialardan korudular. Fakat bazıları; "Hasan'ın kendisi de biat ettiğini açıkça itiraf etmiştir!" şeklindeki sapkın iddiayı ileri sürecektik kadar, hakikatten uzaklaşmışlardır. Diğer bazıları, kendilerini töhmet ve iftiraya da bulaştırdılar; İslâm Peygamberi'nin evlâdı hakkında konuşan hiçbir Müslümanın mertliğine yakışmayan bir bataklığa gömüldüler... ve şöyle yazdılar: "Hasan, hilâfeti dünya malına sattı!!.." Biz şimdi bu iftiracıların saçmalıklarına cevap vermek niyetinde değiliz. Burada sadece şunu kanıtlamak istiyoruz: İki tarafın imza ve kabulü ile gerçekleşen barış olayında, bizim kanaatimize göre, biat edildiğini gösteren bir kanıt yoktur.

Bunu söylerken dayanağımız, her Müslümanın biat ve imamet kavramından çıkarması gereken doğru anlayıştır. Buna ilâveten, konuya ilişkin rivayetler ve de bu olayın etkin şahsiyetlerinden nakledilen açıklamalar, bu iddianın başka delilleri sayılabilir. Kendisiyle ilgili bunca sağlam kanıtlar bulunduğu hâlde, şüphe ve belirsizliğe mahkum edilen dünyada başka bir gerçek gösterilemez. Herhangi bir olayı tanımak ve anlamak için, o olayın meydana geldiği dönemde veya olaydan kısa ya da uzun süre sonra yaşayan tarihçilere başvurmak, bir alışkanlıktır. Sonraki nesillerde bu yönteme devam edilmesi, bir camia ve inancın takipçileri arasında, çeşitli görüş, inanç ve gruplaşmaların doğmasına neden oldu... Bunun bir tek nedeni vardır: Tarih yazarları da, bu gibi koşullardan kurtulamadıkları o döneme has resmî ideolojilerin, gruplaşmaların, görüş ve inançların tesiri altında yaşıyorlardı. Doğrusu o şartlarda, hem ahlâkî açıdan, hem sosyal faaliyetleri bağlamında etkili olan duygusal etkenlerden kendilerini uzak tutmaları zordu. İslâm tarihinin birtakım karışıklıklara ve üzüntü verici perişan duruma düşmesi bu noktadan kaynaklanıyor.

Gerçekten kabul etmek gerekir ki, barış konusunda bazılarının kınama ve eleştiri duygularını kabartan biat yalanı, tarihçilerin, kitaplarını yazarken etkisi altında kaldıkları konjonktürün bir ürünüdür. Bu efsaneyi bir gerçek gibi göstermek için yapılan maksatlı propagandalar, birçok tarihçiyi, maddî çıkarlardan veya hakikatten habersiz olmalarından dolayı, bu propagandalara uymaya zorluyordu. Anlaşma metninde geçen "işin teslimi" tabiri de, İmam Hasan'ın, Muaviye'nin halifeliğini resmen tanıdığını ve daha sonra ona biat etmeyi de kabul ettiğini iddia edebilmeleri için bir kanıt sayılıyormuş!! Oysa ilâhî bir makam olması itibarıyla, hilâfetin muameleye veya başka birisine teslim edilmeye tâbi tutulamayacağına ve barış ya da hakemliğin kabulü gibi beklenmedik gelişmelerin, onun gerçek mahiyetine tesir etmesinin mümkün olamayacağına dikkat etmediler. Şimdi, barış anlaşmasının ilk maddesinde açıklanan, "işin teslimi" tabirinin anlamının tamamen ortaya çıkması için, kendi yöntemimizle tarihçilerin zayıf sözleri arasında, ciddi ve gerçek sonuçları elde etmemiz ve bu kısa tabirin yorumunu, anlaşmanın iki tarafından nakledilen sözlerde aramamız gerekiyor.

3- İŞİN TESLİMİ

Geçen bölümlerde, Muaviye'nin, oğlu Yezit'le konuşmasında, Peygamber ailesi hakkında şöyle dediğini gördük: "Gerçekten hak onlarındır." Barışa ortam hazırlamak için İmam Hasan'a yazdığı bir mektupta şu şarta yer vermişti: "Senden habersiz hiçbir iş yapılmayacak ve hiçbir işte senin görüşüne muhalefet edilmeyecek." Yine barış imzalandıktan sonra şöyle demişti: "Bu saltanata razıyız ve ondan hoşnuduz." Kûfe'ye girdiği gün yaptığı konuşmada da şöyle demişti: "Ben, namaz ve zekât için sizinle savaşmadım... Bu ordu sevkinden amacım, sadece size hükümlanlık etmektir." Ayrıca, İmam Hasan'ın (a.s), Muaviye'nin yüzüne karşı, onun hilâfetini

reddettiğini ve onun da susup hiçbir şey söylemediğini görmüştük. Buna göre, bildiklerimize bir husus daha eklenmiş oluyor: Muaviye saltanata razı olduğu an, hilâfet makamını kendisinden soyutlamış oldu ve "Namaz ve zekât için sizinle savaşmadım..." demekle, dinî bir halife olmadığını, aksine halkın namaz ve zekâtıyla işi olmayan ve bütün gayretini, halka hükümlanlık etmeye harcayan diğer padişahlar gibi bir padişah olduğunu kanıtlamış oldu... Yine İmam Hasan'a; "Senden habersiz bir iş yapılmayacak", oğluna da; "Hak onlarındır." demekle, İmam Hasan'ın yüce makamını itiraf etmiş ve karşı çıkılmaması gereken otoritesini kabullenmiştir. Bu da, hilâfet makamından ve otoritesinden başka bir şey değildir... Böyle bir durumda İmam Hasan'ın, Muaviye'nin karşısında, onun hilâfetini reddetmesine, boş ve yersiz iddiasını yalanlamasına, Muaviye'nin sessiz kalması ve cevap vermemesi çok doğaldır. Bu gerçekler nere, bu beyefendilerin "işin teslimi" tabirini, "hilâfetin teslimi" manasına yorumlamaları nere?! Analitik görüş açısından, Muaviye'nin kendisinin, halifeliği hak etmediğini itiraf ettiğine daha fazla delâlet eden diğer bir kanıt da şudur: Bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas Muaviye'nin yanına gelir ve ona "Emir'ül-Müminin" yerine; "Selâm sana ey padişah!" der. Emir'ül-Müminin değil de, padişah demesinin karşısında, Muaviye yenilgiyi kabullenir bir edayla gülümser. Bu gülüş, Muaviye'nin, hilâfet unvanını, Peygamber'le ümmet arasında aracılık değil de, savaş ganimeti gibi algılamadaki hatasını açıkça itiraf ettiğini gösteriyor. Bu yüzden, şahsiyetli bir kişi olan ve Muaviye'nin yağcılığına kanmayan Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şu cevabını; "Allah'a andolsun, bu makamı senin yönteminle elde etmeyi istemem." hak ediyor. Yani Sa'd b. Ebi Vakkas, haksız kanların aktığı, fitnelerin ve yalan anlaşmaların üzerinde bittiği bir unvandan, kendisini daha üstün görüyor. Gördüğünüz gibi Sa'd da "işin teslimi" tabirinden, saltanat ve hükümetin tesliminden başka bir anlam çıkarmamıştır. Bu da, hilâfet konusunda Kur'an'ın görüşüne ve barış anlaşmasında iki tarafın literatürüne aşina olan herkesin çıkarması gereken bir sonuçtur. Büyük İslâm araştırmacısı Seyyid Emir Ali Hindî (r.a), barış konusunu ele aldığı anda, "hükümetten çekilme" tabirini kullanmıştır.[204] Barışın yorumu bağlamında ashabından biriyle yaptığı konuşmada, İmam Hasan şunları söylemiştir: "Ben müminleri küçük düşürmedim; aksine, onları saltanat uğruna feda etmek istemedim." [205] Böylece görüyoruz ki, bu savaş her iki taraf açısından (hem Hasan, hem de Muaviye açısından) da, güç ve hükümet için olmuştur. Dolayısıyla iki tarafın görüş birliğine vardığı barış anlaşmasının şartlarının da aynı konu üzere (hükümet) olması kaçınılmazdır.

Çünkü iki taraf dün, uğruna savaşa kalkıştıkları konuda bugün barış anlaşması yapıyorlar. Böyleyken ne açıklamaları arasında ve ne de barış anında, hilâfet alışverişine dair bir ifadeye rastlamıyoruz. Dolayısıyla bu açıklamalardan hareketle başka bir gerçekle karşılaşıyoruz: Hiçbir konuda sahibinin görüşüne karşı çıkılmaması ve ondan habersiz bir iş yapılmaması gereken bir makamın, yani yöneticilikten daha üstün bir makamın Hasan b. Ali'ye (a.s) ait olduğu konusunda her iki taraf da görüş birliği içindeydiler... İmam Hasan'a, Muaviye'nin yüzüne, birini bir işe görevlendiriyormuş gibi; "O, kendi durumunu daha iyi bilmekte ve kendisine bıraktığımız iş (yöneticilik işi) için şükretmektedir." [206] deme cesareti ve yetkisi veren de işte bu makamdır. Bu makamla, zıralayan tarihçilerin zannettikleri ve de kitaplarında yazdıkları (İmam Hasan'ın Muaviye'ye biat etmesi ya da hilâfeti ona teslim etmesi) makam arasında ne kadar çok fark vardır! Öyle görünüyor ki, bu saçmalıklar ilk olarak maksatlı ve kötü niyetli bir yazar tarafından hazırlanmış, daha sonra

gelen yazarlar da, kendilerine ait olmaksızın bu önceki görüşü aynen alıp aktarmışlardır. Tarihte bu tür yanlışlara çok rastlanmaktadır. Bunlardır gerçekleri değiştiren, güzellikleri örten, araştırmacıların zahmetlerini kat kat artıranlar. Eğer bir araştırmacı, gerçek, objektif anlayışa önem verir ve kaynakları dikkatlice incelerse, bu tahrif ve saçmalıkların tümünün bir kaynağa ve bir köke dayandığını; biraz daha araştırma yaparak meselenin köklerine indiğinde ise, konunun bütünüyle asılsız olduğunu görecektir. Elbette sözde hilâfet makamının ve halife unvanının Muaviye'nin eline geçtiğinde, ondan sonra da kılıç zoruyla veya miras yoluyla diğer zorbalara eline geçtiğinde hiçbir şüphe ve ihtilâf yoktur. Muaviye ve onun

gibi bir zorbaya biat eden bir toplumun literatüründe zorbalık, diktatörlük ve yalan iddialar ile elde edilen hükümete "hilâfet" adı verilebiliyorsa, onlara diyecek bir sözümüz yoktur. Bu durumda bırak da Muaviye zorbalık ve diktatörlüğün halifesi, İmam Hasan da Peygamber'in halifesi ve Kur'an'ın yoldaşı olsun. Yine bu durumda, senedi sahih, metni tahrife uğramamış olduğu farz edilse dahi, bazı rivayetlerde geçen "halife" sözcüğünün de bu yeni anlamda kullanıldığını kabul etmemiz lâzım!!

4- MUAVİYE'DEN SONRA HİLÂFETİN KADERİ

Muaviye, barışa ortam hazırlamak için İmam Hasan'a yazdığı mektuplarda, "Muaviye'nin ölümünden sonra hilâfetin kaderi" konusunu unutmaz ve sürekli olarak buna işaret eder. Bu mektupların tümünde, onun İmam Hasan'dan dileği, yaşadığı sürece hükümeti kendisine bırakmasıdır. Bu mektupların bazısında şöyle yazar: "Benden sonra hükümet senindir." [207] Diğer bazısında da; "Sen o işe herkesten daha önceliklisin." [208] der. Barış anlaşması metninde de, konu bu şekilde açıklanmıştır. Halk da bu barıştan şunu anlıyordu: İktidar yaşadığı sürece Muaviye'nin yetkisinde olacak, onun ölümünden sonra da (Muaviye ile İmam Hasan arasında 30 yıl yaş farkı vardır, dolayısıyla normal şartlarda Muaviye'nin daha önce ölmesi gerekir), yöneticilik asıl sahibine dönecek ve İmam Hasan (a.s) o sırada yaşlılığın ilk dönemlerinde ya da gençliğin sonlarında olacaktır. Halkın, anlaşmadan anladığı

buydu... Ne yazık ki, cehennemî entrikalar ve şeytanî plânlar, sıradan hesaplarla anlaşılabilir!! Muaviye'den sonra İmam Hasan'ı açıkça halife olarak tanıtan madde, anlaşmanın en seçkin ve meşhur maddesi olarak on yıl boyunca devamlı, İslâmî toplumlar arasında yer aldı.

Fakat sonraları maksatlı propagandalar bu maddeyi değiştirdi ve hadis ravileri, yalan üretme atölyelerinde değişiklik icat ettiler. Bazıları, cümleyi şu şekilde değiştirdi: "Muaviye'nin, kendisinden sonra hilâfeti bir başkasına bırakma yetkisi yoktur." Bazıları da işi daha ileri götürerek şu yalana başvurdular: "Muaviye'den sonra halifeyi, Müslümanlarca oluşturulan bir şûra seçecek." Sadece doğru sözlü raviler o maddeyi asıl şekliyle rivayet ettiler. Tarihçiler, bu gerçeği tahrif etmenin ve anlaşma metnini

değiştirmenin, bu maddeyi uygulama esnasında, gerçeği onların lehine çevirmeyeceğini gözden kaçırdılar. Zira Muaviye'nin ölümünden sonra, İmam Hasan'ın hayatta olması durumunda ve halifenin seçimi gündeme geldiğinde, halkın özgür bir seçim yapmasına izin verildiğinde Müslümanların, alışılmışın aksine başkasını Peygamber'in evlâdına tercih etmeleri, şûra veya başka bir vesileyle hilâfete seçmeleri mümkün değildi. Kısacası ister sahih, ister uydurma olsun, bütün rivayetler" ve bir rivayet için gündeme gelen her üç ihtimale göre, İmam Hasan'ın (a.s) hayatta kalması durumunda, pratik açıdan aynı sonuç çıkacaktı, yani Hasan b.

Ali halifelige seçilecekti. Öyleyse, tarihî güvenilirlikten kaçmak için, bu yalancı ravilerin, iş başındaki güç merkeziyle alçakça iş birliğine

girerek, Yezid'e biat edilmesine uygun bir ortam hazırladıklarını tasavvur etmekten başka ne yapabiliriz?! İmam Hasan'ın hilâfet makamına tayin edildiğini açık bir şekilde vurgulayan bu maddeyi bir kenara bırakıp ve onun yerine "şûra" meselesini yerleştiren usta tarihçi, uydurma ve tahrif konusunda en iyi yöntemi seçtiğini sanıyordu! Fakat yaptığı işin, şûradan bile bahsetmeyen diğer meslektaşlarıyla aynı olduğunu anlamamıştı. Oysa İslâm'da şûranın, halifeyi seçmek gibi bir görevi yoktur; halifenin veya Müslümanların önderinin yapması gereken işleriyle ilgili bir misyona sahiptir. Şûra hükmünün, "İş hakkında onlara danış." ayetiyle hükme bağlanmasından ve Allah'ın, Müslümanları, yaptıkları işlerde meşveret ettiklerinden dolayı; "Onların işleri, aralarında danışma iledir." ayetiyle övmesinden amaç, Müslümanların önderine ait kararlar ve işlerde yapılan meşverettir. Meşveret emri içeren ayet, uydurma liderliğin yerleşmesinin bir aracı olmaktan çok, böyle bir liderliğin egemen olmasını önleme amacına yöneliktir. Bu ve bunun gibi tarihçilerin, halifeyi seçme meselesini Allah'ın kitabına dayandırmaya çalışmaları bir yanılgıdan

başka bir şey değildir. Bu yüzden Aişe, halkı şûraya çağırdığı zaman, onu Allah'a dayandırmadı; Ömer b. Hattab'ın yaptığını delil gösterdi ve eğer Allah'ın kitabına dayandırma imkânı olsaydı, kesin ve daha ikna edici olan bu delilden asla vazgeçmez ve Ömer'in yaptığını dayanak göstermezdi. Aişe Basra'ya geldiği gün şöyle demişti: "Doğru olanı, Osman'ı öldürenleri yakalayıp

hepsine kısas uygulamak, daha sonra Ömer b. Hattab'ın yaptığı gibi, halifeyi belirleme işini şûraya havale etmektir." [209] Dolayısıyla eldeki bunca kesin kanıt gereğince, söz konusu metin, anlaşmanın 2.

Maddesiyle ilgili olarak yaptığımız açıklamanın dışında anlaşılamaz. Nedenine gelince: 1- Daha önce işaret ettiğimiz, Muaviye'nin İmam Hasan'a (a.s) yazdığı mektuplar. 2- Bu tarzı, maddeleri öneren İmam Hasan'ın ortaya koymuş olması, diğer tüm şekillerden daha uygun ve gerçeğe daha yakın olması. Nitekim "beyaz sayfa" ile ilgili rivayetin açıklamasında buna işaret etmiştik. 3- Bu rivayetin daha meşhur ve ravilerinin daha çok olması.

4- İkinci madde bu şekliyle, İmam Hasan hayatta olduğu sürece çok meşhur ve dillerden düşmezdi.

Öyle ki, birçok hutbe ve hadislerde kanıt olarak gösterilirdi. Meselâ, Süleyman b. Surad, barış anlaşmasının imzalanmasından sonra İmam Hasan'a sunduğu önerilerinde, buna işaret etmiştir. Cariye b. Kudame, Muaviye'nin huzurunda, meşhur ve kesin bir konu şeklinde kendisinden sonra hükümet hakkının, İmam Hasan'ın olduğunu hatırlatır. Ahnef b. Kays Yezid'e biati reddetmek için, büyük bir toplantıda

Muaviye'nin de hazır bulunduğu bir sırada yaptığı konuşmada, konunun kesinliğinden bahseder.

Ahnef şöyle der konuşmasında:

"Çok iyi biliyorsun ki, Irak'ı kılıç zoruyla fethetmedin, kendi gücünle oraya hâkim olmadın. Bildiğin gibi, Hasan b. Ali'ye, kendinden sonra yönetimi ona bırakacağına dair Allah'a söz verip anlaştın. Şimdi eğer verdiğin sözü tutarsan, bu işe lâıksın; ihanet ve hile yolunu seçersen, zulmetmiş olursun.

Allah'a andolsun ki, Hasan'ın arkasında soylu atlar, güçlü bilekler ve keskin kılıçlar hazır bekliyor. Eğer bir karış dahi mazeret ve hileye yaklaşırsan, karşında güçlü bir pazu bulacaksın. İyi biliyorsun ki Irak halkı, sana karşı kin ve nefretlerini kalplerine kazıdıkları günden beri, bir an bile seni sevmemiştir..." [210] Bu konuyla ilgili başka örnekler de var, ama hepsine yer vermek, özete riayet ilkemize ters düşer.

5- ANLAŞMANIN DİĞER MADDELERİ

Gördüğünüz gibi, anlaşmanın önemli cümleleri etrafındaki incelememiz, şimdiye kadar ilk iki maddeden öteye geçmedi. Üçüncü maddeye gelince: "Barışın Görünümü" bölümünde, bu madde hakkında geniş açıklamalarda bulunduk. "Barış Anlaşması" bölümünde "beyaz sayfa" rivayetinden bahsederken, bu rivayetin, barış anlaşmasına ilişkin rivayetler arasında içeriği, düşmanın maslahatıyla değil, İmam Hasan'ın maslahatıyla daha fazla bağdaşması bakımından bir rivayetin kabul ve tercih edilebilir oluşuna ilişkin önemli bir kanıt olduğunu belirtmiştik. Anlaşmanın üçüncü maddesi konusunda kabul etmemiz gerekir ki, bu maddenin anlamı, İmam Hasan'ın huzurunda veya gıyabında, Emir'ül-Müminin Ali'ye (a.s) lânet edilmesi kat'i surette yasaklanmıştır.

Dolayısıyla, bazı tarihçilerin dediği; "Sadece İmam Hasan'ın huzurunda bu yasak geçerliydi." [211] sözü doğru değildir. Zira şimdi dediğimize ilâveten, "şartlı yasak", barış ruhu ve iki tarafın anlaşma halinde olmasıyla bağ-daşmaz. Dördüncü madde: Bu madde, bazı özel malları, anlaşma gereği Muaviye'ye bırakılması gereken mallardan istisna tutuyor, o kadar. Bu istisnaya göre barış anlaşması, Muaviye'nin kafasındaki mülk, hükümet ve malları kendisine bırakıyor ama, maddede işaret edilen tutarı istisna ediyor. İmam Hasan bu istisnaları, kendisi, kardeşi ve Şiîleri için öngörmüştü. Darabcerd bölgesinden vergi alınmasını da, şer'i açıdan daha

uygun bildiği için seçti. [\[212\]](#) Şimdi düşünün, bazı yazarların İmam Hasan'ın (a.s) makamına yönelik adaletsizce iftira ve kınamalarıyla bu yorum arasındaki farklılığın boyutlarını... Sözü edilen yazarlar, bu maddeyi doğru şekilde anlamadıkları için, istisna edilen malları hilâfetin karşılığı sanıp, İmam Hasan'ı hilâfeti satan ve Muaviye'yi de halifeliği para karşılığı satın alan şeklinde lanse ettiler! Keşke, hem alım satıma malzeme olan şeyi, hem de onun karşılığını, satanın malı olarak varsayan ve buna rağmen bunun adını alım satım koyan böyle geri zekâlı cahiller, ellerine kalem almamış olsalardı! Böyle işlere karışmaları bilgisizliklerinin ve geri zekâlılıklarının habercisidir. Keşke bu konuda bir şey yazmamış olsalardı; hem kendilerine, hem de bu konuya kötülük etmeselerdi! Ne olurdu! Geçen sayfalarda, hilâfetin anlamından ve Muaviye'nin bu makama ilişkin liyakat derecesinden söz ettiğimiz gibi, bu boş sözün de imkânsız olduğu konusunda gerekli bilgiyi verdik. Burada ayrıca tekrar etme gereğini duymuyoruz. Beşinci maddeye gelince: Bundan sonraki bölümlerde bu konuyla ilgili açıklamaları bulacaksınız.

KÛFE'DE KARŞILAŞMA

Tarafların, barış antlaşmasını imzaladıktan sonra doğal olarak, hem tarihin tanıklık edebileceği bir davranış örneği sergileyerek barışı tescil etmek, hem de birbirlerine karşı taahhüt ettikleri şeyleri Müslüman kamuoyunun önünde deklare etmek üzere bir yerde buluşmayı kararlaştırmaları gerekiyordu. Bu amaçla, taraflar buluşma için Kûfe'yi seçerek oraya doğru hareket ettiler. Büyük bir kalabalık bu kente akın etmeye başladı. Bu büyük başkent her taraftan gelen insanlarla dolup taşı. Bu kalabalığın büyük çoğunluğunu, Kûfe'nin meş'um tarihinde yazılı olan ve kaçınılmaz olarak tanık olunması gereken bu tarihî olaya katılmak için ordugâhlarını terk edip kente gelen iki tarafın askerleri oluşturuyordu. Irak'ın başkenti ilk defa Şam'ın on binlerce kırmızı üniformalı Hristiyan veya Müslüman askerleri yakından görüyordu. Bu iki ordu, uzun zamandı emniyet ve asayiş birbirine haram etmişlerdi. Uzun bir zamandan beri - Osman b. Affan döneminde Selman-i Bahilî ve Habib b. Mesleme el-Fehrî olaylarından beri- sadece tarihî düşmanlıklar ve kanlı olaylarla karşı karşıya gelmişlerdi. Şimdi, silâhlarını yere atmak ve Kûfe'nin takva temeli üzere kurulmuş, görkemli camiinin revaklarının altını dolduran Şam ordusunun fatihane kibir ve gururu karşısında teslim olmak zorunda kalan bir vefalı Kûfe askerinin nasıl bir duygu içinde olacağını düşünün biliyor musunuz? Bu olay, Peygamber'in Ehlibeyti'nin samimî dostlarından olup, İmam Hasan'ın barışı kabul etmesindeki amacından veya İmam'ı barışa mecbur eden şartlardan habersiz olan kimseler için acı ve öldürücüydü. Fakat hain çoğunluk, bir çırpıda bütün perdeleri yırtarak gerçek çehreleriyle ortaya çıktılar. Şam askerlerinin oluşturduğu kalabalık arasında, onların bitmek bilmeyen zafer kutlamalarının buruk sevincine katılan bazı Kûfeli gruplar da göze çarpıyordu! Tellâlar, barış taraflarının söylevlerini dinlemek için halkı Kûfe Camii'ne çağırdılar. İlk konuşmacı Muaviye olması gerekiyordu. Konuşmasını yapmak için minbere doğru ilerlerdi ve çıkıp minberin üstünde oturdu. [\[213\]](#) Tarihî kaynakların, sadece birkaç bölümünü kaydettiği uzun bir konuşma yaptı. Yakubî, bu söylevin bir bölümünü şöyle kaydetmiştir: "...Bütün bunlardan sonra, hiç şüphesiz Peygamber'inden sonra ayrılığa düşen her ümmette batıl hakka galip olmuştur!!" Yakubî diyor ki: "Muaviye birden bu sözün kendi zararına olduğunu fark etti. Bu nedenle şöyle ekledi: Bir tek bu ümmet hariç ki, bu ümmette hak batıla galip geldi." [\[214\]](#) Bu konuşmanın bir bölümünü Medainî şöyle nakletmiştir: "Ey Kûfe halkı! Sanıyorsunuz ki ben, namaz, zekât ve hac uğruna mı sizinle savaştım? Hayır! Ben sizin bütün bunları yerine getirdiğinizi biliyordum. Ben, sırf size hükümet etmek ve işlerinizin yularını elime geçirmek için sizinle harp etmeye kalkıştım. Şimdi siz hoşlanmasanız da, Allah beni bu arzuma kavuşturmuştur. Şimdi bilmiş olarsınız ki, bu fitnede akıtılmış olan her kan hederdir ve biriyle yapmış olduğum her antlaşma ayağımın altındadır!! Şu üç şeyi yerine getirmeleri halkın yararınadır: Vergileri zamanında ödemek, zamanında asker göndermek ve düşmanla evinde çarpışmak. Çünkü eğer siz onlara gitmezseniz, onlar size gelirler." Ebu'l-Ferec el-İsfahanî, rivayet senediyle birlikte

Habib b. Ebi Sabit'ten, Muaviye'nin bu konuşmasında Hz. Ali'yi anarak ona küfrettiğini, ardından İmam Hasan'a da yakışsız sözler sarf ettiğini rivayet eder.[\[215\]](#) Ebu İshak es-Sebiî,[\[216\]](#) şu cümleyi de fazladan nakletmiştir:

"Bilin ki, Hasan b. Ali'ye verdiğim her taahhüt şu iki ayağımın altındadır, ona bağlı kalmayacağım!!" Ebu İshak sonra şöyle diyor: "Andolsun Allah'a, o hilekâr ve düzenbaz idi."[\[217\]](#) Muaviye konuşmasını bitirip minberden aşağı indikten sonra bir an bir bekleyiş ve sessizlik her tarafta çöktü. Bu sırada aniden görünüm, ahlâk, davranış, heybet ve efendilik itibarıyla herkesten daha çok Resulullah'a (s.a.a) benzeyen Peygamber'in torunu görüldü ki, o büyük camide babasının mihrabı tarafından minbere doğru ilerliyordu... Büyük kalabalıklarda genellikle halk, olağanüstü bir hayranlık ve titizlik psikolojisine girdikleri için büyüklerin en ufak hâl ve hareketini gözden kaçırmazlar. Az önce Muaviye'nin kekelemelerini ve telâşlı hâlini gören halk, şimdi tam bir metanet ve soğukkanlılıkla ayak üstünde minberin üzerinde durup dikkatli bakışlarıyla kalabalığı süzen Hasan'ı gözlemliyor ve ikisinin durumunu birbiriyle karşılaştırıyordu. Cami, âdeta kulak kesilmişti.

Herkes merakla Hasan b. Ali'nin Muaviye'ye vereceği cevabı bekliyor, Muaviye'nin oyunbazlığı ve küfürbazlığı karşısında nasıl bir tepki göstereceğini merak ediyordu. İmam Hasan, hazırlıksız konuşma yapmak hususunda herkesten daha yetenekli ve konuyu tasvir edip belirlemede bütün büyük hatiplerden daha güçlüydü. Bu yüzden bu hassas zamanda, o belîğ ve uzun hitabesini irat etti. Müslümanlara öğüt, nasihat, birlik ve beraberlik çağrısı ile dolu olan bu hitabe, aynı zamanda Peygamber'in vefatından sonra halkın, Peygamber'in Ehlibeyti'yle ilişkileri konusundaki en açık belgelerden biridir. İmam Hasan, o güzel beyanıyla önce halka Peygamber'in Ehlibeyti'nin konumunu, bu arada genel olarak peygamberlerin durum ve konumunu hatırlattı. Ardından sözlerinin sonunda da Muaviye'nin saçmalıklarına yanıt verdi. Fakat asla onun gibi küfrederek ağzını bozmadı. Çünkü belâgatlı sözler, Muaviye'ye yapılacak bütün kötü küfürlerden daha ağır bir hakaret niteliğindeydi. Hitabesine şu sözlerle başladı: "Bütün övenlerin övdüğü gibi Allah'ı övgüyle anarım. Tanıkların tanıklık ettiği gibi Allah'tan başka ilâh olmadığına tanıklık ederim. Yine tanıklık ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Onu, halkı doğru yola iletmek üzere göndermiş ve vahyin güvenilir taşıyıcısı kılmıştır. Allah'ın selâmı ve rahmeti ona ve soyuna olsun. Şimdi: Andolsun Allah'a, insanlar için halkın hayrını en çok isteyen kişi olduğumu umuyorum. -Rabbime şükürler olsun ki- hiçbir Müslümana karşı kalbimde kin taşımıyor, hiçbir Müslümanın kötülüğünü istemiyorum. Bilin ki, birlik ve beraberlik hâlinde hoşlanmadığınız durum, yalnız başına ve dağınıklık hâlinde hoşlandığınız durumdan (sizin için) daha iyidir. Bilin ki, benim sizin için düşündüğüm, sizin kendiniz için düşündüğünüzden daha iyidir. O hâlde emrime karşı çıkmayın, görüşümü reddetmeyin. Allah, beni ve sizi bağışlasın ve bizi sevdiği ve razı olduğu şeye yöneltsin."[\[218\]](#) Sonra şöyle dedi: [\[219\]](#) "Ey millet! Allah sizi bizim ilkimizle doğru yola iletti, sonuncumuzla da kanlarınızı korudu. Şüphesiz, bu işin de bir süresi vardır. Dünya değişim ve dolaşım hâlinde. Aziz ve yüce Allah, peygamberi Muhammed'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: De ki: ...Size vaat edilen yakın mı uzak mı, bilmiyorum. Hiç kuşkusuz O, sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir. Bilmiyorum, belki de bu, sizi denemek ve bir zamana kadar faydalandırmak içindir."[\[220\]](#) Daha sonra şöyle dedi: "...Muaviye, meseleyi benim onu hilâfete lâayık gördüğüm, kendimi ise bu işe lâayık görmediğim şeklinde lanse ediyor. Yalan söylüyor. Biz, aziz ve yüce Allah'ın kitabında ve Resulü'nün hükmüyle hükümete herkesten daha lâayız. Ancak Resulullah'ın vefatı anından itibaren sürekli zulme maruz kalmış, haksızlığa uğramışız. Bizimle bize zulmederek bize musallat olan, halkı bize karşı kıskırtan, payımız ve nasibimizi bizden esirgeyen ve Resulullah'ın annemize verdiğini onun elinden alan kimseler arasında Allah hüküm verecektir.

Andolsun Allah'a, eğer halk Resulullah vefat edince babama biat etseydi, gök onların üzerine rahmetini yağdırır, yer bereketini onlardan esirgemezdi ve sen –ey Muaviye,- hilâfete göz dikmezdin!... Fakat hilâfet asıl ahallinden uzaklaşınca, Kureyş kendi arasında onun üstünde

çekismeye başladı. Böylece azatlı köleler ve evlâtları -yani sen ve dostların- da ona göz koydular. Oysa Resulullah; 'İçlerinde daha bilgili biri bulunduğu hâlde yularını ona değil de başka birine teslim eden bir millet, sürekli geriler, çöker; sonunda başladığı ilk noktaya geri döner.' buyurmuştur." "İsrailoğulları, Musa'nın halifesi olduğunu bildikleri hâlde Harun'u terk edip Samiri'ye uydular. İslâm ümmeti de, babamı terk edip başkalarına uydular. Hâlbuki Resulullah'ın defalarca ona; 'Sen bana göre, peygamberlik dışında, tıpkı Musa'ya göre Harun gibisin.' buyurduğunu duymuşlardı. Gadir-i Hum günü Resulullah'ın babamı yerine tayin ettiğini görmüşler, bunu oradakilerin orada olmayanlara iletmelerini emrettiğine tanık olmuşlardı. Resulullah -kavmini Allah'a davet ettiği hâlde- onlardan kaçıp mağaraya sığındı. Oysa kendisine yardım edenler olsaydı, asla kaçmazdı. Babam, halka Allah adına yemin ettirip onlardan yardım istemiş, ancak olumlu cevap alamayınca, işten elini çekmişti. Allah yardımcısız kalıp güçsüz düşen ve canı tehlikede olan Harun'a genişlik bahşetti, onu kınamadı. Yardımcısız kalınca mağaraya kaçan Resulullah'ı da serbest bıraktı, onu sorguya çekmedi. Bu ümmet tarafından himaye edilmeyip yardım görmeyen ben ve babam da Allah katında sorumlu tutulmayacağız, hesaba çekilmeyeceğiz. Bunlar, Allah'ın belirlemiş olduğu sünnetler, kurallardır; birbiri ardınca gerçekleşen benzer durumlardır."[\[221\]](#) Sonra şunları ekledi: "Muhammed'i hak olarak gönderen Allah'a andolsun ki, kim bizim hakkımızdan bir şey eksiltirse, Allah onun amelini eksiltir. Yine hangi güç bize hâkim olursa, sonunda galip olan taraf biz olacağız. Bunun haberini bir süre sonra öğreneceksiniz."[\[222\]](#) Daha sonra babasına ettiği küfrü kendisine iade etmek üzere Muaviye'ye dönerek şöyle dedi -ne de güzel söyledi-: "Ey Ali'nin adını anan! Ben Hasan'ım, babam da Ali'dir. Sen ise Muaviye'sin, baban da Sahr'dır. Benim annem Fatıma'dır, senin annen Hint'tir. Benim ceddım Resulullah'tır, senin ninen Fetile'dir. Allah, biz ikimizden adı-şanı daha alçak, soyu-sopu daha aşağılık, geçmişi daha kötülüklerle dolu, küfür ve nifak sabıkası daha çok olana lânet etsin!" Ravi diyor ki: "İmam'ın bu tel'inine cami cemaatından birçok kimse yüksek sesle 'Amin!' dedi." Fazl b. Hasan diyor ki: "Yahya b. Muin; 'Ben de 'Amin!' diyorum.' dedi."

Ebu'l-Ferec el-İsfahanî, Ebu Übeyd'den, Fazl b. Hasan'ın da; "Ben de 'Amin!' diyorum." dediğini naklediyor. Daha sonra Ali b. Hüseyin el-İsfahanî (Ebu'l-Ferec) diyor ki: "Ben de 'Amin!' diyorum." Abdulhamid b.

Ebi'l-Hadid, Şerh-u Nech'il-Belâğa adlı eserinde; "Bu kitabın yazarı Abdulhamid b. Ebi'l-Hadid de 'Amin!' diyor." diye yazıyor.[\[223\]](#) Yazar: Biz de kendi adımıza "Amin!" diyoruz. Evrensel hitabeler tarihinde, tarih boyunca ardışık kuşakların kabul ve övgüsüne mazhar olan tek hitabedir bu... Hak söz böyledir işte! Sürekli yücelir, hiçbir şey ona üst olamaz. Ondan sonra İmam Hasan Medine'ye doğru hareket etmeye hazırlandı. Şiîlerin ileri gelenlerinden Müseyyib b. Neciyye el-Fezarî ile Zabyan b. Ammare et-Teymî, İmam'ı uğurlamaya geldiler. İmam Hasan (a.s) bu görüşmede şöyle konuştu: "Hamd, Allah'a ki işine egemendir. Eğer bütün varlıklar olacak bir şeyi önlemek için toplansalar, bunu yapamazlar." Sonra Müseyyib konuştu ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne karşı samimiyetlerini dile getirdi. İmam Hüseyin (a.s); "Müseyyib! Biz, senin bizi sevdiğini biliyoruz." dedi. İmam Hasan (a.s) da ekledi: "Babamdan duydum, Resulullah (s.a.a); 'Kim bir kavmi severse, onlarla birlikte olacaktır.' buyurmuştur." Sonra Müseyyib ve Zabyan, İmam'ın Kûfe'ye geri dönmesini istediler. "Bunun imkânı yok." buyurdu. Ertesi gün Kûfe'den çıktı. Kûfe halkı gözyaşlarıyla onu uğurladılar!! Böylece barıştan sonra Kûfe'de birkaç günden fazla kalmadı.

Deyr-i Hind'e[\[224\]](#) (Hiyre) vardığında, dönüp Kûfe'ye baktı ve şu şiiri okudu: "Nefret ve kinden dostların diyarını terk etmedim. Onlardı benim harimimi savunanlar..."[\[225\]](#)

Şu ruhaniyete bakın! Meleklerin ruhunun saflığında!... Bu şehrin halkının itaatsizliğinden çektiği onca acı ve zahmete rağmen, şimdi bu şiirle ona elveda ediyor ve yaşadığı onca maceradan, harimini savunan vefalıların vefasından başka bir şey anımsamıyor. Medain'de canını koruyan, Meskin'de, o zor anda kendisine bağlı kalıp

itaatinden çıkmayan, azınlıkta oldukları hâlde daima gerçek kardeşler ve samimî dostlar olarak kalan kimselerden başka hiç kimse ve hiçbir şey hatırına gelmiyor.

Evet, Allah'ın yeryüzündeki hizbi ve Resulullah'ın İslâm mirasını taşıyan o görkemli kabile, bineklerine binip hareket etti... Kûfe onları sıkıştı ya da onlar Kûfe'den bıkmışlardı ki, şimdi böylece ilk vatanlarına dönüyorlardı. Dönüyorlardı ki, ulu cetlerinin kabrinin civarında zamanenin acı olaylarından yana güvende olsunlar.

Muhammed evlâtlarının Kûfe'den çıkmasından sonra Allah, vebayı, toplu ölümleri bu şehre musallat etti. Bu, Kûfe'nin o tertemiz insanlara yaptığı kötü muamelenin cezası olarak tattığı ilk azaptı. Kentin Emevî valisi Muğiyre b. Şu'be, veba korkusundan kaçtı. Bir süre sonra kente döndüğünde bir suikast sonucu öldü. [\[226\]](#)

BAŞKA BİR SAHNEDE

Belki siz de bizim gibi kabul ediyorsunuz ki, hayatın iniş çıkışları ve değişik sahneleri, insanların kişiliklerini ölçebileceğimiz en hassas öğütler konumundadırlar. Bu bağlamda özgür iradeleriyle verdikleri sözler, yaptıkları anlaşmalar karşısında tutumları belirleyicidir. Şahsiyetli her insan, bir söz verdiği, bir taahhütte bulunduğu zaman, sözünü tutmaması, taahhüdünü yerine getirmemesi durumunda insanî şerefine, şanına, kişilik ve haysiyetine büyük bir darbe ineceğinin farkında ve bilincindedir. Verdiği söz, ettiği taahhüt uğruna canını feda edecek bir insanı düşünmek oldukça kolaydır. Böyle bir insan, yüce insanî bir haslet uğruna bu hayatın sınırlı ufkuza göz yummuş, fakat ebedî hayatın sınırsız iklimini elde etmiştir. Ayrıca, tüm iyilikler ve güzelliklerin merkezi olan ideal insanlık binasına yeni bir tuğla koymuştur. Buna karşılık, güler yüz göstererek, gülücükler dağıtarak yalan bir vaatte bulunup daha sonra yüzünü asan, pişmanlığını ifade ederek sözünden dönen, ahdini bozan, anlaşmasına bağlı kalmayan yalancı kimseyi gönül rahatlığıyla insan diye nitelendirmemiz zordur. Böyle bir kimse, bir yandan insanlığın temellerini yıkan, kurallarını çiğneyen bir insanlık düşmanı, öte yandan kendisinin de düşmanıdır. Çünkü bu davranışıyla adını kötüye çıkarmış, kendini küçük düşürmüş, toplumun nefretini kazanmış, güvenini yitirmiştir. Hiçbir dayanağı olmayan "Amaca ulaşmak için her araç meşrudur." Mantığı da onun için mazeret sayılmaz, onun için bir savunma aracı olmaz. Çünkü bu mazeretin kendisi, bağışlanma kapsamına girmeyen büyük bir günahıdır. Amaçlar, genel anlaşmalar çerçevesinde değerlendirilir. Her birine kendine özgü değer verilir. Her amacın, değerine ve saygınlığına uygun bir aracı olmalıdır. Şerefli araçlarla ulaşılamayan hiçbir amaç, değerli ve şerefli sayılmaz.

Toplumların ilk kuruluşlarından beri, bütün insanlar, antlaşmalara ve ahitlere değer verme ve saygın bilme konusunda hemfikir olmuşlardır. Bütün semavî dinler, ahdin sorumluluk gerektirdiğini vurgulamışlardır. Bu da insanlık camiasına hâkim olan genel iyiliğin belirgin tezahürlerinden biridir. Bu konuda, müminlerin emiri Hz.

Ali'nin (a.s) Malik-i Eşter en-Nahaî'ye yazdığı fermanı dinlersek, daha iyi bir fikir edinmiş oluruz. Bu fermanla şöyle buyruluyor: "Düşmanıyla bir anlaşma yaptığın, ona karşı bir taahhütte bulunduğun zaman, anlaşmana bağlı kal, ahbine vefa et, canını bu uğurda kalkan yap. Çünkü görüşleri farklı, yolları ayrı olmasına rağmen insanların Allah'ın farzları içinde ahde vefa kadar saygı duydukları, önem verdikleri gereken başka bir fariza yoktur.

Müşrikler bile kendi aralarında - Müslümanlara karşı değil- bu farizaya riayet etmişlerdir.

Çünkü sözünde durmamanın kötü sonuçlarını görmüş, zararlarını anlamışlardı. O hâlde verdiğin söze ihanet etme, düşmanını bile aldatma! Çünkü bedbaht cahilden başkası Allah'a karşı böyle bir cürette bulunamaz. Allah, ahdini ve vaadini rahmetiyle bütün kulları için ortak bir sığınak yapmış, gölgesinde herkesin huzur ve sükûnet bulacağı ve faydalanacağı bir harem, bir güvenli yer kılmıştır... [\[227\]](#) Bu gerçekleri göz önünde bulundurarak konumuza dönecek olursak, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye'den aldığı ve barış anlaşmasının maddeleri arasına koyduğu taahhütlerin görünüm itibarıyla tarihin hatırladığı bütün taahhütler ve antlaşmalardan

daha sağlam olduğunu görüyoruz. Antlaşmanın son nüshasını kendi el yazısıyla yazıp mühürleyen (imzalayan) da Muaviye'nin kendisiydi. O günün İslâm dünyasında kamuoyunun antlaşmayı imzalayan iki tarafın böyle antlaşmalara ve ahitlere, bu düzeydeki şahsiyetlere yaraşır biçimde bağlı kalmalarını beklemelerine şaşmamak gerekir. Bu nedenle, antlaşmanın imzalanmasından daha bir hafta geçmemişken, Muaviye Kûfe Camii'nde minbere çıkıp açıkça antlaşmayı çiğnediği, Medainî'nin rivayetine göre de; "Verdiğim her söz, şu iki ayağımın altındadır." dediği, Sebiî'nin rivayetine göre ise İmam Hasan'ın da adını anıp; "Hasan'a karşı verdiğim her söz, şu iki ayağımın altındadır, ona bağlı kalmayacağım." dediği zaman, bu davranış İslâm toplumunda bomba etkisi bıraktı. Böylece o dünya zengini, ama ahlâk fakiri (Muaviye), açıkça antlaşmaları ve ahitleri çiğneyerek halkın güvenini tamamıyla kaybetti ve bütün insanların kabul ettiği manevî ölçüler açısından en aşağılık insan durumuna düştü. Lâyık olduğu cezayı da, onun haklı görünümüne aldananların, ona karşı, onun kendi sözleri ve ahitleri ile ilgili davranışlarını esas alan bir tutum içinde olmaları, onu saymamaları, ona itibar etmemeleri şeklinde gördü... Ne bilelim?! Belki tarihin dönüm noktası ve mağlup geçmiş ile galip geleceğin yollarının açıkça birbirinden ayrıldığı, yolların ayrılış noktası burasıdır. Ve belki İmam Hasan ile Muaviye tarihinin, Hz. Hasan'ın galibiyeti, Muaviye'nin yenilgisi ile sonuçlanmasının sırrı da buradadır. Muaviye, çıkarları konusundaki bütün gözü açıklığına rağmen bu noktada fena avlanmıştı.

Bildiğiniz gibi İmam Hasan (a.s), Muaviye'yi herkesten daha iyi tanıyor, onun dürüstlük derecesini, sözüne bağlılık düzeyini çok iyi biliyordu. Ondan en sağlam ahitleri alıp en ağır antlaşmaları yaparken amacı, onun dürüstlük ve vefasına daha bir güven duymak değildi; aksine en kıt zekâlı insanları bile, onun sadakat, dürüstlük, vefa ve şerefle ilgili tutarsızlığından haberdar etmekte.

Bu, İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile savaşın ikinci aşamasından itibaren start verdiği bir taktikti. Ehlibeyt'in üstlendiği misyon binasının yeni şekline ilk taşı koyduğu yerd. Sonraları zaman ilerledikçe, bu plân da, başarılı adımlarla, yavaş yavaş, zamana paralel olarak ilerledi. Plânın başarıya ulaştığının habercileri, ardarda ve birbirlerinin yardımına koşan büyük, düzenli askerî gruplar gibi ortaya çıkmaya başladılar... Nice zaferler vardır, silâhsız kazanılır ve nice zaferler vardır, ilk bakışta yenilgi gibi görünür de, basiretli gözler, zaferin parlak güneşinin yenilginin tepesinden doğmakta olduğunu görürler. Hayatında ve ölümünden sonra Muaviye'nin kötülüğünü ortaya koyma ve genel olarak Benî Ümeyye'yi rezil etme yolunda barış plânının attığı en seçkin başarılı adımlardan bazıları şunlardan ibarettir:

1- Muaviye'nin tek başına iktidara geçtiği dönemin başlangıcında, İslâmî memleketin sayılır şahsiyetlerinin birçoğu, ona düşman olmaya başladılar. Muaviye'yi açıkça lânetleyenlerden tutun, pis ve alçak damgası vuranlara; kendisiyle kapışanlardan tutun, ilişkisini kesenlere kadar birçok şahsiyet sayabilirsiniz. Büyüklerden biri, Muaviye'nin yaptığı işlere o kadar içerledi ki, üzüntüden can verdi. Başka bir büyük Muaviye hakkında şöyle dedi: "Allah'a andolsun hilekâr ve düzenbaz birisi idi." Başka bir şahsiyet şu yargıda bulundu: "Muaviye'de, sadece birisi bile onun helâk olmasına ve bedbahtlığına yetecek dört özellik vardı..."[\[228\]](#) Birçokları tarafından Muaviye'ye bu tür muhalefetler yapıldı; ama maksadımız bunların hepsine yer vermek değil.

2- Antlaşma maddelerinde, kendileri için can güvenliği istenmesi ya da özel haklar belirlenmesi gibi, bir şekilde sözü edilen gruplar, Muaviye'ye muhalif grubun saflarındaki yerlerini aldılar. Böylece Muaviye'ye düşman bir cephe oluştu. Sonuç olarak Muaviye bir anda, halkın birçoğunun gözünde hunhar bir düşman şeklini aldı ve sözü edilen grupların can ve mal güvenliği konusundaki antlaşmasını ayak altına aldığı için, artık onlar can ve mal hususunda ondan emin olamazlardı.

3- Muaviye, antlaşmaları çiğnemekle, oğlu Yezid'e biat toplama girişimine meşruluk kazandırabileceğini, biat ve hilâfete liyakat konusunda, İslâm'ın geçerli ve sabit

sünnetlerini görmezlikten gelebileceğini sanmıştı. Fakat gerçekler, yanlışını çok çabuk ortaya çıkardı. Zira bu biat, Yezid'in hilâfete aday gösterilmesinden itibaren, Benî Ümeyye'nin İslâm'a yönelik alçakça emellerine şahit olan Müslümanların genelinin, bir anda Muaviye'ye düşman kesilmesine sebep oldu.

4- Sonraları, barışı bozan Muaviye'nin işlediği apaçık kanlı cinayetler, hepsi de Peygamber'in sahabesinden ya da tâbînden olan günahsız Müslümanları katletmesi, her biri, İmam Hasan'ın (a.s) plânıyla beraber, Muaviye'yi rezil rüsva eden ve manevî haysiyetine ağır bir darbe indiren birer etken oldu.

5- Hicretin 61. yılında vuku bulan İmam Hüseyin'in (a.s) Kerbelâ'da şehit edilmesi olayı, İmam Hasan'ın önceden yaya takıp kardeşi İmam Hüseyin'in eline verdiği, kendisinin, kardeşinin ve babasının ortak düşmanına yönelttiği en keskin oktu. Vefat ettiği sırada kardeşi İmam Hüseyin'e söylediği; "Hiçbir gün senin günün gibi değildir, ey Eba Abdullah!" sözünü unutmayınız. Bu söz, bütün kısalığına ve birçok yönden müphem olmasına rağmen, gizli plânı hakkında İmam Hasan'dan (a.s) duyulan tek sırdır. Öyle bir plân ki, barış anından günümüze kadar altı açıdan karmaşıklığa ve belirsizliğe duçar olmuştur. Bu kısa sözde, emri altındaki komutanları görevlerine atayan ve her bir rolü, uygun kimseler arasında dağıtan "büyük bir komutan" edasını görüyoruz. O sırada İmam kardeşine dönüp rolünü belirliyor ve şöyle diyor: "Hiçbir gün senin günün gibi değildir..." Zamanın şartlarının, o genel plânın birbirine bağlı aşamalarını gerçekleştirmesi, bütün zincirin halkalarından her birinin, sonraki halkayı tamamlaması ve her alevinin sonraki alevi oluşturması doğaldı... İmam Hasan (a.s), bu adımları atarken ve bu aşamaları kat ederken, her bir adım ve aşama için gerekli hesaplamaları, barış görüşmelerinden itibaren yapmıştı. Ayrıca kendisine, kardeşine, Şiîlerine ve hedeflerine karşı büyük bir düşmanlık besleyen hasmın sapkın psikolojisini de tam olarak incelemişti. Kendisi ve düşmanı hakkında İmam Hasan'ın (a.s) gelecekteki kararlarının kural ve temelini işte bu kapsamlı inceleme ve hesaplamalar oluşturuyordu. Yine bu kararlar doğrultusunda hareket etmeye ömrü yetmeyip plânını gerçekleştiremediğinde, bu işi kardeşi İmam Hüseyin'e bırakması da doğaldı. Daha önceki bölümlerde bu konuya değinmiştik. Bu durumda, İmam Hüseyin'in (a.s) ölümsüz kıyamı, büyük dahi kardeşi İmam Hasan'ın (a.s) genel plânının son derece önemli ve hassas aşamalarından biriydi, diyebiliriz. Yeryüzünün her tarafında dilden dile dolaşan Kerbelâ faciası, Kerbelâ'dan bir iz ve Benî Ümeyye'den bir isim kalana dek, Benî Ümeyye tarihinin kepezeliğini ortaya koyan kara bir leke olarak kalacaktır.

6- Kerbelâ olayından sonra da, bu derin ve uzun vadeli plân, yakın aralıklarla, Muaviye döneminden, özelliklerinin çoğu aynı olan amcası oğlu Himar [\[229\]](#) devrine kadar, istisnasız Emevî düzenini sarsan büyük olayların meydana gelmesini sağladı. "Emevîlik", Müslümanlıklarına güvenilen Müslümanların literatüründe "zalim, yüzsüz, dinî değerlerin çoğuna ilgisiz bir hükümet" olarak tanındı; halkın onlara karşı düşmanlığı gün geçtikçe artmaya başladı. Öyle ki Benî Ümeyye aleyhine ve onlarla savaşmak için açılan her bayrağın altında, binler ve hatta on binlerce ölüme koşan insan toplanıyordu. Öyleyse, kabul etmeliyiz ki "barış", İslâm'ın, Ehlibeyt'in maslahatlarından ve vahyin derinliklerinden beslenen bir tohumdu. Ayrıca İmam Hasan'ın (a.s), bir asırdan daha az bir zaman geçtikten sonra, hasmını tarihin akışı içinde yenilgiye uğratan muzaffer ve galip bir rakip kimliği ile belirginleştiğini de kabul etmeliyiz. Başarılı adımlar; gitgide parlayan, gelişen bir siyaset; aynı zamanda huzur, tevazü ve gizlilik. Islâh, barış ve canları koruma bayrağı altında... Büyüklük bundan başka bir şey midir ki?!

ANLAŞMA ŞARTLARINA VEFA

Buraya kadar, iki tarafın barış önerisi veya kabulünün sebeplerini ve her birinin barıştaki amacını belirleyen şartları gördük. Ayrıca, barışı pratikte uygulamak için, iki tarafın Kûfe'de bir araya geldiğini gözlemledik. Bu tarihî buluşma ile, yazışma ve resmî görüşmelerden daha fazla birbirlerini anlama ve tartma fırsatını bulmaları bekleniyordu... Fakat Muaviye, barışa ve dış görünümü korumaya İmam Hasan'dan (a.s) daha fazla muhtaç olduğu hâlde ve Ahnef b.

Kays'ın deyimi ile, kendisini hiç sevmeyen bir halka hükmetmek isteyen bir padişah olmasına rağmen, bu buluşmada, yağcı olmayı bir kenara bırakıp, istediği ve düşündüğü her şeyi açıkça söylemeyi tercih etti. Muaviye'nin İmam Hasan'la görüşmesi, silâhı bırakıp barış belgelerini değiş tokuş eden iki rakibin görüşmesi değil, Ebu Süfyan'ın oğluyla Mekke Fatih'i'nin oğlunun görüşmesi şeklinde belirginleşiyordu. Muaviye'nin, yapmacık ve gösteriş icabı tahammül ve sabrına bile ters düşen bu özelliği (yağcılığı bırakıp istediğini söyleme özelliği), İmam Hasan'ın (a.s) Muaviye ile savaşın ikinci aşamasında, sağlam ve keskin bir silâh şeklinde yararlandığı bir koz hâline geldi. Önceki bölümde bu konuya değinmiştik. Yukarıda işaret ettiğimiz bu konuları önceki bölümlerde incelediğimiz için, şimdi gelin bu taahhütlerden her birinin ne derece pratiğe dönüştüğünü veya ihmal edilip ihanete maruz kaldığını görelim. Bu aşamada, tarihte uzun süre devam eden hassas bir noktaya karşı karşıya kalıyoruz. İsterdik ki, acı hatıraları ya da utanç verici sahneleri ve çok azı dışında birçoğu göz ardı edilemeyecek olayları canlandıran bu konuyu açmayalım; ama kitabın ana yapısı itibarıyla bu hususu göz ardı edemeyiz. Bu kitapta, "Barış olayı" hakkında geniş ve analitik bir inceleme yapmayı, konunun bütün yönlerini ve İmam Hasan'ın hayatının bu en önemli sürecini bütün detaylarıyla incelemeyi amaçladığımız için, barışın istenilen sonucu vermesinin en önemli unsuru olan bu konuya ilgisiz kalmayı uygun görmüyoruz. Ayrıca bu konu, tüm zorluğuna ve tatsızlığına rağmen, büyük bir öneme sahip olduğu için, sabır ve tahammülle ilerlememiz, sağlam ve kesin verilerle istenilen sonuçlara ulaşmamız gerekir. O zaman, zafere ermiş mazlumun ihtişam ve yüceliğini, yenilgiye uğramış zalimin bedbahtlık ve kara gününü görmüş oluruz.

1- BİRİNCİ SARTA VEFA

(Yönetimin Muaviye'ye Bırakılması) Bu, İmam Hasan'ın Muaviye lehine taahhütte bulunduğu ve barış anlaşmasının şartlarından bağlı kalınan tek şart idi. Barış anlaşmasının imzalanmasından sonra, İmam Hasan'ın (a.s) bu şartı bozmak amacıyla olduğuna, bu konuda olumsuz bir şey söylediğine veya bu bağlamda yapılan konuşmalara razı olduğuna ilişkin herhangi bir şey duymuş değiliz.

Muaviye'nin, anlaşmalara bağlı kalmayacağını açıkça ilân etmesinden sonra, Şia'nın ileri gelenleri, Medine'ye dönen İmam Hasan'ın huzuruna varıp, adamlarıyla birlikte, emrinde savaşımaya hazır olduklarını açıkladılar. Kûfe halkı, şehrin Emevî valisini göndereceklerini ve Şam'a yeniden saldırmak için gereken at ve silâhları emrine vereceklerini vaat ettiler. Fakat bu duygu fırtınası onu sarsmadı ve dostlarının tahriki onu etkilemedi. İbn-i Kuteybe'ye göre Irak'ın en önde gelen büyüğü olan Süleyman b. Surad, İmam Hasan'a şöyle dedi: "Ben kendi kulaklarımla duydum, Muaviye herkesin önünde; 'Ben, bir kısım insanlara birtakım vaatlerde bulunmuş, bazı şartları kabullenmiş ve bazı umutların yeşermesine neden olmuşum... Onların hepsi, şu andan itibaren iki ayağımın

altındadır.' dedi. Allah'a andolsun ki, seninle yaptığı anlaşmayı kastediyordu. Gizlice kendini savaşa hazırla ve Kûfe'ye gidip valiyi çıkarmama, açıkça azlını ilân etmeme ve onların yaptığı gibi anlaşmayı bozmama izin ver. Şüphesiz Allah, hıyanet edenlerin düşmanlığını boşa çıkarır." Süleyman'dan sonra başkaları da, onun gibi görüşlerini belirtip dediler ki: "Süleyman'la bizi gönder, daha sonra valiyi Kûfe' den çıkarıp azlettiğimizi duyunca, sen de bize katıl." [230] Irak'ta önemli bir mevkie sahip olan Hucr b. Adiyy el-Kindî de, İmam Hasan'la görüşmeye gelen kimseler arasındaydı. Mudar kabilesinden olan ve Züfer b. Haris'in; "Eğer Mudar eşrafından on kişi sayılsaydı, birisi mutlaka o olurdu." dediği Müseyyib b. Neciyye de buna benzer sözler söyledi. Başkaları da bu tür önerilerle geldiler; fakat İmam Hasan kırıcı olmadan, bu önerileri reddetti ve bu işi, Muaviye'nin ölümünden sonraya bıraktı. O, Kûfe'yi ilk kez denediğinde, yeni bir denemeye kalkışmasını engelleyecek olumsuz sonuçlara ulaşmıştı. Kendisine önerilerde bulunan bu topluluğa, verdiği son cevap şuydu: " Muaviye hayatta olduğu sürece, hiçbiriniz sığınacağını terk etmesin. Eğer Muaviye ölür de bizler hayatta olursak,

Allah'tan, bize kılavuzluk etmesini, işlerimizde yardımcı olmasını ve kendi başımıza bırakmamasını niyaz ederiz. Şüphesiz Allah, takvalılar ve iyilerle beraberdir. [\[231\]](#)

2- İKİNCİ ŞARTA VEFA

(Kendinden Sonra Halef Belirlememe)

Gerek değişik gruplara mensup tarihçiler, gerekse bağımsız bütün tarihçiler Muaviye'nin, kendisinden sonra hiç kimseyi yerine veliaht tayin etmeyeceği taahhüdünde bulunduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu şartın anlamı şuydu: Hükümet Muaviye'den sonra meşru sahibine yani Hasan b. Ali'ye, o olmasa kardeşi Hüseyin'e (a.s) bırakılacaktı. Bunu şuradan anlıyoruz ki, İmam Hasan (a.s) hükümeti sadece Muaviye hayatta olduğu süre için bırakmıştı, ki bunun anlamı da şuydu: Muaviye'nin, kendisinden sonra birisini yerine veliaht tayin etme yetkisi ve salahiyeti yoktur. Yine bütün tarihçilerin yazdığına göre; Muaviye, bu sözünü de çiğneyip, oğlu Yezid'i (o meşhur Yezid'i!!!) kendisine veliaht tayin etti. Şu anda, Muaviye'nin ahde vefasızlığını, sözünde durmamasını tartışmak amacıyla değiliz; ancak sözünde durmamak, Muaviye'nin, barış olayında bilerek veya bilmeyerek işlediği hataların ortak paydası, en belirgin özelliğidir. Muaviye'nin, taahhütleri ile ilgili olarak izlediği metot ve hareket tarzı hakkında defalarca görüş belirttikten sonra, bu konuda (Yezid'in, İslâmî hilâfete tayin edilmesi konusunda) şu hususa değinmeden geçmek istemiyoruz: Muaviye bu hareketiyle, dinde en büyük günahı ve toplumun menfaatleri bağlamında en korkunç cinayeti işlemiş oldu. Bu küstahça ve beklenmedik kararın (Yezid'i veliaht tayin etmenin) en açık sonuçları şunlardır: İslâm âleminin başkanlığı, asıl mecrasından çıktı. Halk, pratik önderliği kaybetti. Topluma egoizm ve kişileri putlaştırma anlayışı hâkim oldu. Birey ve toplumun karşılıklı güven ve inancı sarsıldı. Yönetenle yönetilenler arasındaki karşılıklı etkileşim, birlik ve beraberlik ortadan kalktı. Amaçlar farklılaştı, yollar birbirinden ayrıldı. İş öyle bir yere vardı ki, toplum, aslında hataların telâfisi ve tehlikelere dikkat çekmek için gerekli olan kanlı ayaklanmalara ve iç isyanlara hazır hâle geldi. Yezid hakkında, onun ruh hâli, ahlâkî ve kişisel özellikleri hakkında söylenenleri, yaşadığı dönemden şimdiye kadar bütün tarihlerin yazdıklarını ve onun döneminde gerçekleşen onca faciayı geçelim. Amacımız bu değil; sadece, Muaviye'nin yaptığı büyük hatanın ve bu hatadan kaynaklanan günahların vebalini hiç çekinmeden üstlenmesinin önemini aydınlatmak istiyoruz. Yezid'in veliahtlığı için, Muaviye'nin gerçekleştirdiği hayret verici işler, (Muaviye'nin dostları bile bunları nakletmişlerdir) onun, bırakın bir halife olmayı, nasıl bir Müslüman olduğunu açıkça gösteriyor. Muaviye'nin yaptığı bu işlerin açıklaması, İslâm tarihinin en kötü, ve İslâm'ın hedefi açısından, en olumsuz sayfalarını oluşturuyor. Ve eğer bu konu, Muaviye'nin hayatından bazı kesitleri ve onun peşine takılan toplumun yapısını ortaya çıkarması açısından, asıl konumuzun (yani İmam Hasan'ın barışının sırrı) can damarlarından biri olmasaydı, bu konudan vazgeçer ve on üç asır boyunca ifşa edilmiş rezaletine rağmen, bu konuyu kapatmayı tercih ederdik. Lâkin şimdi, tarihçilerin sözlerinin bir özetini, açıklama ve yorumlama gereği duymaksızın (zaten açıklamaya ihtiyacı yok) burada tekrarlayacağız. Muaviye'nin, Yezid İçin Biat Alma Şekli Ebu'l-Ferec el-İsfahanî şöyle yazıyor: "Muaviye, Yezid için biat almak istedi; fakat önünde iki büyük engel vardı; İmam Hasan ve Sa'd b. Ebi Vakkas. Bu yüzden gizlice ikisini de zehirletip öldürdü." [\[232\]](#)

İbn-i Kuteybe ed-Dineverî şöyle yazıyor: "İmam Hasan'ın vefatından sonra, Muaviye, kısa bir bekleyişin ardından, Şam'da Yezid için biat aldı ve her tarafa bu emri verdi." [\[233\]](#) İbn-i Esir de şöyle yazıyor: "Bu işin baş aktörü Muğiyre b. Şu'be idi. Muaviye, Muğiyre'yi Kûfe valiliğinden azledip, yerine Said b. As'ı getirmek istedi.

Muğiyre bu haberi duyunca, Muaviye'nin yanına gidip istifa etmesinin, böylece halka; bu görevde gereğinden fazla kaldığı için, kendisinin ayrılmak istediği izlenimini vermenin daha mantıklı olacağını düşünerek Şam'a hareket etti. Şam'a varınca dostlarına şöyle dedi: Eğer ben bugün sizler için bir hükümet veya valilik koparamazsam, bundan sonra hiç mümkün olmaz." "Ardından gidip Yezid'in yanında şunları söyledi: [\[234\]](#) 'Doğrusu, Peygamber'in (s.a.a) önde

gelen sahabeleri, Kureyş'in büyükleri[235] ve yaşlıları göçüp gittiler, sadece onların evlâtları geride kaldı ve sen onların arasında en faziletli(!), en iyi görüşlü(!), sünnet ve siyaseti en iyi bilensin!!! Bilmiyorum, neden Emir'ül-Müminin (yani Muaviye) senin için biat istemiyor?' Yezid; 'Sana göre bu iş olur mu?' dedi. Muğiyre; 'Evet.' dedi." Yezid babasının yanına gidip, Muğiyre'nin söylediklerini ilettiler. Muaviye, Muğiyre'yi çağırıp şöyle dedi: 'Ey Muğiyre! Yezid ne diyor?' Muğiyre; 'Ey Emir'ül-Müminin! Osman'dan sonra ne kanların döküldüğünü ve ne dağınıklıkların çıktığını gördün ve Yezid iyi bir haleftir! Öyleyse onun için biat al, eğer sana bir şey olursa, halkın sığınağı ve senin halifen olur; artık ne bir kan dökülür!!! ne de bir fitne çıkar!!!' dedi."

"Muaviye; 'Bu konuda kim bana yardım edecek?' dedi. Muğiyre; 'Kûfe'yi bana bırak, Basra'yı da Ziyad'a. Bu iki şehirden sonra kimse sana muhalefet edemez.' dedi. Muaviye; 'İşinin başına dön ve güvendiğin kimselerle bu konuda müzakere et ve düşün, biz de düşünüyoruz...' dedi." "Muğiyre veda edip dostlarının yanına döndü, dostları; 'Anlat bakalım ne oldu?' dediler. Muğiyre; 'Adamcağızı öyle bir işe soktum ki, Muhammed ümmeti için pek çok sonuçlar doğuracak!!! Ve öyle bir gedik açtım ki, ilelebet kapanmayacak!' dedi." [236] "Muaviye, yandaşı olan toplumun ileri gelenlerinin her birisiyle konuşup, hutbe irat etmelerini ve Yezid'in faziletlerini(!) açıklamalarını istedi.

Çeşitli şehirlerden grupların gelip Şam'da toplandığı (Ahnef b. Kays da aralarındaydı) bir sırada, Muaviye, Dahhak b. Kays el-Fehrî'yi isteyip ona şöyle dedi: Ben minbere çıkıp biraz vaaz ettikten sonra, izin alıp ayağa kalk. İzin verince, Allah'a hamd ü senadan sonra Yezid'in adını an ve lâîk olduğu şekilde öv. Sonra benden, onu kendime veliaht tayin etmemi iste!!!" "Ondan sonra Abdurrahman b.

Osman es-Sekafi, Übeydullah b. Mes'ade el-Fezarî, Sevr b. Ma'n es- Selemî ve Abdullah b. Isam Eş'arî'yi çağırıp onlara, Dahhak sözünü bitirince, ayağa kalkıp onun söylediklerini tasdik etmelerini emretti! Bunların hepsi ayağa kalkıp, Yezid'i öven sözler sarf ettiler!!...Bu sırada, bu iş için Muaviye'nin önceden hazırladığı kimselerden olmayan Ahnef b. Kays ayağa kalkıp şöyle dedi: "Allah, emiri selâmete erdirdi. Doğrusu halk kötü günlerin ardından iyi günlere kavuştu. Zaman defterinden nice sayfalar çevrildi ve işler ağır bir imtihana gelip dayandı. Senden sonra yönetimi bırakacağın kimseyi tanı ve o zaman seni yanılsız teşvik edenlere boyun eğme. Olmaya ki senin maslahatını gözetmeyen müşavirlerinin oyununa gelesin. Tüm bunlardan sonra bil ki, Hicaz ve Irak halkı bunların söylediklerine rıza göstermeyecektir. Hasan hayatta olduğu sürece, Yezid'e biat etmeyeceklerdir." Devamla şunları söyledi: "Çok iyi biliyorsun ki, Irak'ı kılıç zoruyla fethetmedin, kendi gücünle oraya hâkim olmadın. Bildiğin gibi, Hasan b. Ali'ye, kendinden sonra yönetimi ona bırakacağına dair Allah'a söz verip anlaştın. [237] Şimdi eğer verdiğin sözü tutarsan, bu işe lâîksin. Eğer ihanet ve hile yolunu seçersen, zulmetmiş olursun. Allah'a andolsun ki, Hasan'ın arkasında soylu atlar, güçlü bilekler ve keskin kılıçlar var. Eğer bir karış dahi olsa ona hileyle yaklaşırsan, zaferin alâmetini onda kaç kat daha fazla görürsün. İyi biliyorsun ki, Irak halkı seni düşman bellediğinden beri, bir an bile seni sevmemiştir. Ali ile Hasan'a muhabbet besledikleri andan itibaren, onlara düşmanlık duygusu kalplerinde yer etmemiştir. Gökten de üzerlerine değişiklik iksiri yağmamıştır. Sıffîn'de ve Ali saflarında sana çekilen kılıçlar, şimdi yine onların ellerinde ve sana yönelik kin ve düşmanlıkla dolu kalpleri, yine o göğüslerde atmaktadır." [238] Yazar: Ahnef'in bu konuşması açıkça gösteriyor ki, Muaviye, henüz İmam Hasan hayattayken, Yezid'e biat toplamaya kalkışmıştır. Ancak tarihçilerin bir bölümü, Yezid'e biatin, İmam Hasan'ın vefatından sonra gerçekleştiği görüşündeler. Ebu'l-Ferec şöyle yazıyor: "Muaviye, Hasan ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ı, Yezid'e biat ortamını hazırlamak için zehirletti. Buna göre, Muaviye'nin bu amacını iki aşamada gerçekleştirdiğini anlayabiliriz: Aşamalardan biri, İmam Hasan henüz hayattayken ve onca yemin ve anlaşmalara rağmen Yezid'e biat toplama girişiminde bulunmaktı... Bu bölümde barış anlaşmasının karşı tarafı, henüz hayatta olduğu için, bu çaba başarısızlıkla karşılaştı.

Diğeri, İmam'ın vefatından sonraki bölüm... Bu bölümde, bu uğursuz plân, tarihçilerin çoğunun yazdığı zalimane vesilelerin yardımıyla sonuca ulaştı." "Muaviye, Yezid'e biat toplayamadığı için, Mervan'ı Medine valiliğinden azledip yerine Said b. As'ı getirdi. Said şiddete başvurup, halkı baskı altına aldı ve biate yanaşmayanlara zor kullandı. Buna rağmen az bir grubun dışında, kimse biate boyun eğmedi. Özellikle Benî Haşim'den hiç kimse biat etmedi." "Mervan, sinirli bir şekilde Şam'a gelip, Muaviye ile uzun uzun tartıştı ve şunları söyledi: Hükümetini koru ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Çoluk çocuğa görev vermekten vazgeç ve unutma ki, kavminin arasında, hepsi de sana düşman ve muhalif olan meslektaşların var..." "Fakat ondan sonra hiçbir şey söylemedi. Çünkü Muaviye her ay onun için bin dinar maaş tahsis etti!!" "Muaviye, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyir, Abdullah b. Cafer ve Hüseyin b. Ali'ye (a.s) mektuplar yazıp, onları Yezid'e biate çağırırdı!" "İmam Hüseyin'e yazdığı mektup şöyledir: "Doğrusu senden beklemediğim haberler ulaşıyor bana. Vefalı olmaya herkesten daha lâıyk, senin gibi Allah vergisi makam ve şeref sahibi olan biridir. Bölünmeye çaba harcama ve Allah'tan kork!! Bu ümmeti fitneye düşürme!!.. Kendinin, dininin ve Muhammed ümmetinin maslahatını düşün, yakın ehli olmayan kimselerin seni kışkırtmasına sakın izin verme!!" "İmam Hüseyin (a.s) cevaben şöyle yazdı:

"Benden beklemediğin haberler aldığına dair ifadeler içeren mektubun ulaştı. Allah'ın hidayet ve yardımı olmaksızın, asla iyi işe erişilmez. Benden birtakım haberler duyduğunu yazıyorsun; sanıyorum bu haberler, dedikoducular ve fitneciler tarafından sana ulaşıyor. Yalan söylemişler bu dinden çıkan sapıklar; benim, seninle düşmanlığa ve savaşa niyetim yok. Bu işi terk edip, sana ve zulüm taraftarı, kovulmuş şeytanın yardımcıları olan yandaşlarına muhalefeti bıraktığım için Allah'tan korkuyorum..." "Sen değil misin, bidati büyük bir günah sayıp, insanları iyiliğe teşvik edip, kötülükten alıkoyan, abit ve Allah'ın emirlerine teslim olan Hucr b. Adiyy ve dostlarının katili? Onlarla sağlam anlaşmalar yaptığın hâlde, acımasızca onları öldürdün ve Allah'a karşı küstahlık edip, ettiğin yemini hafife aldın." "Sen değil misin, Allah'a ibadet etmekten bedeni yıpranmış, derisi solmuş o yüce insan Amr b.

Hamık elHuzaî'nin katili? Hâlbuki, onunla öyle bir anlaşma yapmıştın ki, eğer bu anlaşma ceylanlarla yapılsaydı, dağların tepesinden aşağı inerlerdi." "Sen değil misin, Ziyad'ı kendine kardeş edip, Ebu Süfyan'ın oğlu olduğunu ilân eden? Allah'ın Resulü (s.a.a); 'Çocuk, yatak sahibinindir ve zina edenin nasibi taşlanmaktı.' buyurduğu hâlde? Daha sonra onu İslâm ehline musallat ettin de onları öldürsün, ellerini ayaklarını kesip hurma ağaçlarının dallarında sallandırırın diye! Sübhanallah ey Muaviye! Sanki sen bu ümmetten değilsin ve bunlar da senden değil!!!" "Yoksa sen, Ziyad'ın sana mektup yazarak; 'O, Ali'nin dinindendir.' dediği Hazremî'nin katili değil misin? Ali'nin dini, senin şu an makamını işgal ettiğin, amcasının oğlu Muhammed'in (s.a.a) dininin ta kendisidir. Eğer bu din olmasaydı, şimdi senin ve babalarının övünebilecekleri tek şey, çıktıkları iki seferin zahmetine katlanmak olurdu. (Kureyş suresinde işaret edilen kış ve yaz seferleri.) Allah bu din sayesinde size lütufta bulundu da, bu zahmeti üzerinizden attı." "Ve yine şöyle diyorsun: 'Bu ümmeti fitneye düşürme!' Ben, bu ümmet için senin yönetiminden daha büyük bir fitne bilmiyorum." "Diyorsun ki: 'Kendinin, dininin ve Muhammed ümmetinin maslahatını gözet.' Allah'a andolsun ben, seninle savaşmaktan daha üstün bir maslahat tanımiyorum. Eğer savaşsam, Allah'a yakınlığıma vesile olacaktır; savaşmazsam, günahımdan Allah'a sığınır ve sevip beğendiği şeylerle amel etmem için beni muvaffak etmesini niyaz ederim." "Şunu demişsin: 'Bana ne kadar düşmanlık edersen, o kadar da benden görürsün.' Elinden geldiği kadar düşmanlık et. İyiler daima düşmanlığa maruz kalmışlardır. Umarım kendinden başkasına zarar veremez ve sadece kendi amelini zayi edersin... Elinden geleni ardına koyma!" "Allah'tan kork, ey Muaviye! Ve bilesin ki Allah'ın, küçük büyük her işi yazdığı bir dosyası vardır. Allah, senin bu yaptığını, yani, gühansızları zan üzere ve töhmet altında bırakarak tutuklamayı ve şarapçı, köpek oynatan bir zavallıyı hilâfete getirmeni unutmayacak!!! Sadece kendini bedbaht etmekte, dinini harap edip halkı zayi etmekte. Vesselâm." [239] Bundan sona Muaviye, İbn-i Esir'in bin atlı dediği, Şam halkından

bir grupla Medine'ye geldi. İbn-i Esir daha sonra şöyle der: "O arada Aişe'nin yanına gitti. Aişe, Muaviye'nin, İmam Hüseyin ve dostları hakkında; 'Eğer biat etmeseler onları öldüreceğim.' dediğini haber almıştı. Aişe'nin bu meyanda Muaviye'ye söylediği sözlerden bir bölümü şöyleydi: Onlarla dostça geçin! İnşallah senin istediğin şeye yönelecekler...!![240] Dineverî, Muaviye'nin Medine'ye girişini anlattıktan sonra şöyle yazıyor:[241] "Muaviye ikinci günün sabahı oturmuş, katiplerini de emirlerini yazmaları için duyacakları şekilde oturtmuş ve perdedara, her ne kadar yakın biri olsa da, kimseye giriş izni vermemesini emrettikten sonra, birini, Hüseyin b. Ali (a.s) ve Abdullah b. Abbas'ı çağdırmak için gönderdi. İbn-i Abbas daha erken geldi. Muaviye onu sol tarafına oturtup biraz sohbet ettikten sonra, Hüseyin (a.s) geldi. Onu da sağ tarafına oturtup, İmam Hasan'ın çocuklarının hâlini, yaşlarını sordu. Hüseyin de onun sorularına cevap verdi." "Sonra Muaviye bir konuşma yaptı. Önce Allah'ı ve Resulü'nü methetti, daha sonra Şeyheyn'i (Ebu Bekir ve Ömer) ve Osman'ı yad etti. Ondan sonra Yezid hakkında ve ona biati toplamakla toplumun bünyesindeki gediği kapatmaya çalıştığı hakkında konuştu. Onun, Kur'ân ve Sünnet hakkındaki bilgisini ve hilim sahibi olduğunu(!) siyaset ve tartışma açısından kendilerinden üstün olduğunu anlattı. Kendileri yaşça ondan daha büyük[242] ve akrabalık bakımından daha önde olsalar da Yezid'in dirayetli olduğunu söyledi. Bir de Resulullah'ın (s.a.a), Zat'us-Selâsil Savaşı'nda Amr b. As'ı Ebu Bekir'e, Ömer'e ve sahabenin büyüklerine komutan olarak atamasını kanıt gösterdi ve ardından onlardan cevap istedi." Dineverî ardından şöyle yazıyor: "İbn-i Abbas söze başlamak isteyince, İmam Hüseyin (a.s) ona; 'Bekle! Onun amacı benim[243] ve hakkı daha fazla çiğnemen yine benim.' dedi ve ayağa kalktı; Allah'u Tealâ'yı methedip, Resul'üne salât ve selâmdan sonra şöyle dedi: "Resulullah'ın (s.a.a) sıfatlarını saymaya kalkan kimse, sözü ne kadar uzatsa da, onun fazilet deryasından, bir damladan fazlasını beyan edemez. Ben, Peygamber'den sonra vasisi hakkındaki yanıltmacanı anladım[244] ve sözünü kısa kestir, sözü biate getirmekten kaçındın![245] Yazıklar olsun ey Muaviye! Tan yerinin ağartısı, gecenin karanlığını yarmıştır ve güneş lambaların ışığını silmiştir... Sen bu sözde, bazılarını ifrat derecesine övdün, bir makamı, birtakım kimselere mahsus kıldın ve bu konuda aşırıya kaçtın. Bir hakkı, sahibinden geri alıp cimrilik ettin, zulmettin, tecavüz ve saldırmayı reva gördün.

Bir kimsenin hakkı olan unvanından payını kendisine vermedin; böylece şeytan nasibini fazlasıyla almış oldu." [246] "Yezid'in, marifetinin ve Muhammed ümmeti için siyasetinin hakkında söylediklerine gelince; bu sözlerle halkı onun hakkında yanıltmak istediğini anladım. Sanki tanınmamış birinden söz ediyor veya gizli kalmış bir şeyi açıklıyormuşsun! Ya da senden başka kimsenin bilmediği bir şeyden haber veriyormuşsun gibi ! Yezid'in kendisi kapasitesini ve dirayetini göstermiştir! En iyisi onun hakkında, kendisinin peşinde olduğu iftiharları açıkla. Örneğin av köpekleriyle oynamasını, yarış güvercinleriyle uğraşmasını, şarkıcı kadınları, çalgıcıları bir araya getirmesini ve türlü türlü eğlenceler tertiplemesini anlat... O zaman daha doğru konuşmuş olursun..." "Düşündüğün şeyden vazgeç! Bu halkın günah ve vebalini bundan fazla kendinle beraber Allah'ın huzuruna götürmen, senin yararına olmaz! Allah'a andolsun, o kadar zalimane batıl yola dalmış ve halka öylesine zulmetmişsin ki, artık insanlar gına geldi... Hâlbuki ölümle aranda, bir göz açıp kapama kadar mesafe var... Ömrünün kalan bu bölümünde, kaçışın olmadığı ceza günü için azık olacak işlerle uğraş." "Resulullah (s.a.a) döneminde o adamın, bahsettiğin topluluğa komutan oluşundan söz ediyorsun...

O zaman bu makam Amr'a havale edilince, o topluluk, bu işi kendilerine ayıp bilip, onun öne geçmesini kabul etmeyerek yaptığı işleri saydılar. Resulullah (s.a.a) şöyle buyurdu: 'Öyleyse ey muhacir topluluğu! Onun bundan sonra size hükmetme hakkı yok.' O hassas dönemde ve doğru iş yapmaya en ihtiyaç duyulan şartlarda iptal edilen bu uygulamayı nasıl delil gösteriyorsun? Ya da tâbiî olan birini nasıl sahabeyle aynı tutuyorsun? Hâlbuki etrafında, Resulullah'ın itimat ettiği, dinine yakınlığına güvendiği kimseler bulunuyor. Sen bu insanları, zalim ve sapık bir şahsa itaat etmeye çağırıyorsun. Halkı şüpheye düşürmek, geride kalan yakınlarını dünyada bahtiyar etmek, kendini ise ahirette bedbaht etmek için! Şüphesiz bu,

apaçık bir hüsrandır. Allah'tan, beni ve sizi affetmesini diliyorum." Ravi şöyle der: "Muaivye, İbn-i Abbas'ı şöyle süzdükten sonra; 'Ne diyor bu, ey Abbas'ın oğlu?! dedi. Herhâlde senin kalbinden geçenler de bunlardan az değil!' İbn-i Abbas şöyle dedi: Andolsun ki o, Peygamber'in evlâdı, Ashab-ı Kisa'dan biri ve o pak ailenin bir ferdidir.

Düşündüğün şeyden vazgeç. Bu kadar halk sana yeter. Allah'ın hükmünü bekleyelim, o en iyi hükmedendir." İbn-i Esir ve diğer tarihçilerin yazdığına göre, bu konuşmadan sonra Muaviye Mekke'ye hareket etti ve ondan önce İmam Hüseyin (a.s), Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebu Bekir ve Ömer'in oğlu Abdullah Mekke'ye gitmişlerdi. Muaviye, Mekke'de ikâmetinin son günlerinde, bu grubu çağırıp onlara şöyle dedi: "Önceden söylemeyi uygun gördüm, bildiğiniz üzere baştan uyarının mazereti geçerlidir. Bundan önce aranızda hutbe irat ettiğim zaman, aranızdan biri aniden kalkar, halkın karşısında sözümü tekzip ettiğinde, ben buna tahammül eder ve geçiştirirdim.

Şimdi halkla aramda bir mesele var. Yemin ediyorum eğer sizlerden biri muhalefete kalkışırsa, söz söylemeye yeltenirse, bir kelime cevap işitmeden kılıçları tepesinde görür. Canınızı düşünün!" O sırada muhafızların komutanını çağırıp şöyle dedi: "Bunlardan her birinin başına iki kılıçlı adam koyuyorsun. Hangisi olumlu veya olumsuz konuşmaya kalkarsa, hemen kılıçlar başlarına indirilecek..!!!"

Daha sonra hep birlikte oradan ayrıldılar. Muaviye minbere çıktı. Allah'a hamdü senadan sonra şöyle dedi: "Bunlar Müslümanların önde gelenleri, ümmetin seçkinleridir.

Hiçbir iş onların görüşü olmadan yapılmaz ve onlarla meşveret edilmeksizin hiçbir hüküm verilmez. Bunlar razı olup Yezid'e biat ettiler!! Hadi, bismillah hepiniz biat edin!.." Ve halk biat etti. Böyle şiddetli bir zorlamayla o menfur biat gerçekleşti ve bunda insanların, tepelerinde kılıçların sallanmasından başka hiçbir etken yoktu. Öyleyse bu biat, entrikaların, düşmanlıkların, korku ve tehditlerin doğurduğu bir çocuktur. İslâmî hilâfet bu hâle geldikten sonra, bu dinin Fâtîha'sını okumanın zamanı gelmiş demektir. Buharî, Sahihinde Nebiyyi Ekrem'den (s.a.v) şöyle rivayet etmiştir: "Müslümanlardan bir bölümünün yönetimini ele alan ve onlara hıyanet eden yöneticiye, Allah cenneti haram kılmıştır."

3- ÜÇÜNCÜ ŞARTA VEFA

(Hz. Ali'ye -a.s- Sövmenin Kaldırılması)

İbn-i Esir şöyle yazıyor:

"Muaviye her kunut duasında Ali'ye, İbn-i Abbas'a, Hasan'a, Hüseyin'e ve Malik Eşter'e lânet ediyordu." [247]

Ebu Osman el-Cahiz, er-Redd-u Ale'l-İmamiyye kitabında der ki:

"Muaviye hutbesinin sonunda şöyle derdi: 'Allah'ım! Ebu Turab (yani Ali) senin dininden çıkmış ve halkı senin yolundan alıkoymuştur. Öyleyse ona lânet et ve elim bir azapla azaplandır.' Bu cümleyi bütün şehirlere de yazdı ve bu sözler minberlerde söylenmeye başladı." [248]

Mervan'a dediler: "Neden minberlerde ona küfrediyorsunuz?" O şöyle dedi: "İktidarımızı ancak bu şekilde ayakta tutabiliyoruz."

Muaviye'nin bu yöndeki faaliyet ve çabaları, biyografi ve tarih kitaplarını doldurmuştur. Buna göre o, Peygamber'in sahabesine açıkça küfredilmesi bidatinin temelini atan ve bu uğursuz kapıyı gelecek nesillere açan kimsedir. Muaviye'den önce bu işi sadece Aişe yapmıştı; şöyle derdi: "Şu yaşlı bunağı (Osman'ı kastediyor) öldürün; kâfir olmuştur." Buna rağmen İslâm uleması arasında, sahabeyi sövmeyi caiz bilen, hatta işi tekfire kadar götüren Aişe ve Muaviye'yi dinden çıkmış kâfir bilen kimseye rastlamıyoruz. Şüphe yok ki, benzer işlerin hükmü devamlı aynıdır ve zaman içinde değişmezler. Öyleyse, Muaviye'ye veya herhangi bir sahabeye lânet edip söven kimseler, Hz. Ali (a.s) ve Osman'a lânet edip söven Aişe ve Muaviye hükmündedir. Resulullah'ın dilinden söylenen, "Sahabemden hangisine uyarsanız hidayete erersiniz." düzmece rivayete gelince; bundan genelliğini geçersiz kılacak ölçüde istisnalar

gerçekleşmiştir. Ve eğer bu rivayet genel bir kanıt olsaydı, Resulullah'ın diğer sahabelerine sövüp lânet eden sahabeler, başkalarından daha fazla buna amel ederlerdi. Eğer Muaviye, örnek alması gereken Peygamber ailesinin fertlerine dil uzatmaktan, onlara küfretmekten dilini koruyabilseydi, halk da, Muaviye ve onun gibi zalimlere lânet okumaktan sakınırdı; mutaassıp sesler susar ve barış, Müslümanların yararına sonuçlanırdı. Fakat bu, Muaviye'nin bilinçli olarak ektiği, yakınları aracılığıyla beslenen ve sonuçta İslâm tarihinde köklü bir diken hâline gelen pis bir tohumdu. Saf insanları bununla kandırıp, cahilleri saptırıp, tarihî bir ayıbı, İslâmî sünnet saymalarını sağladı. Bunun etrafında toplanıp o kadar önem verdiler ki, bunu terk etmeye kalkan kimseyi sünnet düşmanı bellediler ve onunla tartıştılar. [249] Muaviye'nin, Allah katında ve Müslümanlar nezdinde, bu davranışlarına neden oluşturacak hiçbir mazereti yoktur. Onun dosyasında, başkalarının gıpta etmesine neden olacak

veya adının iyi anılmasına ya da insanlar nezdinde itibarının artmasına vesile olacak en küçük bir övünç ve görkemi söz konusu değildir... Eğer uyanıklık, iş bitiricilik ve de deha, insanın kendisini sonsuza dek haysiyetsiz ve müflis yapması ise, Muaviye, insanların en uyanığı ve en dahisidir! Muaviye'nin uyanıklığı ve iş bilirliğinin en ilginç tezahürlerinden biri, İmam Hasan'la (a.s) yaptığı barış neticesinde, hayatı boyunca ve ölümünden sonra, rezalet ve bedbahtlığa müptelâ olduğu bu durumdur!! Barış -öyle bir barış ki, gerçekleşmesi için, Muaviye bütün vesilelere baş vurdu- halkın nazarında, silâhların susması, dedikoduların kapanması, herkesin barış anlaşmasının belirleyeceği şartlara uygun hareket etmesi anlamındaydı. Anlaşmanın üçüncü maddesi, küfür ve lânetlemenin kaldırılmasını açıkça öngörüyordu. Öyleyse Muaviye gerçekten barış yanlısı veya o yemin ve anlaşmalar gereği, anlaşmada yazılı taahhütlere vefa etmek istiyorduydu, bu hükme boyun eğip, küfretmeyi kaldırmalıydı. Fakat zavallı adam barışı sadece ordularının bir müddet rahat etmesi ve kendisinin, Resulullah'ın evlâdıyla savaşma belâsından kurtulması için istiyordu. Yoksa barış kararlarına uymak ya da kendisini bu anlaşmalara bağlı kılmak gibi bir niyeti yoktu. Barışı imzaladı ama, bu sadece bir kâğıt parçasına işlenen bir semboldü. Yeminler edip anlaşmalar yaptı fakat, bunların tümü dilinde tekrarladığı birtakım kuru kelimelerden ibaretti. Bu kelimelerin ardında anlaşma ve sorumluluk duygusu yoktu; Kûfe'de minbere çıkıp Hz. Ali ve İmam Hasan'ı (a.s) kötileyip, İmam Hüseyin (a.s) de ayağa kalkıp cevap vermeye çalışınca, İmam Hasan (a.s) kardeşini oturtup, söylemesi gerekeni hekimane bir üslûpla beyan etti. (Bu hutbe ve Muaviye'nin bundan önce söylediği sözler 18. bölümde geçti.)

İmam Hasan'ın hitabesine halkın verdiği tepki, vehmî bir zafer sarhoşluğunda olan Muaviye'yi üzdü, kaygılandırdı. Tarihte kimsenin asla gıpta etmeyeceği bir ahlâk ve alışkanlığın -yani sövme ve ağız bozukluk alışkanlığı gelişmesi için, baştan yeni bir saldırı teçhizatını hazırlaması gerektiğini düşündü. Neyin karşısında? İslâm'ın güzel ahlâkının tam karşısında. Dinin öğretilerinde sevgiye, kardeşliğe ve dostluğa davet edilmesine, kötü söz ve küfrün kınanmasına rağmen. Hadislerde şöyle buyrulur: "Mümin hiçbir zaman kötü söz söyleyen, küfreden, rahatsız edici göndermelerde bulunan ve lânetleyen biri olamaz." Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ebi Yusuf el-Medainî, el-Ahdas kitabında şöyle yazar: "Cemaat Yılından [250] sonra Muaviye, bütün şehirlere şu fermanı yolladı: 'Ebu Turab ve ailesinin faziletleri hakkında hadis nakledenlerin can güvenliği kalmamıştır.' Bu fermanın ardından, hatipler her bölge ve şehirde, her minberde Ali'ye lânet edip, onun ve ailesi hakkında kötü sözler söylemeye başladılar. Bu dönemde en çok zor durumda kalanlar Kûfelilerdi. Zira bu şehirde birçok Şii yaşıyordu." [251] "Barıştan sonra, Muğiyre b. Şu'be'yi Kûfe valiliğine atamak istediği zaman, kendisini çağırıp şöyle dedi: Bu günden önce, gördüğün şu ilim sahibi, birçok badireler atlattı ve sana birkaç nasihattan başka vereceği bir ödül yoktur.

Sana birçok tavsiyelerde bulunmak istiyordum; fakat sana güvendiğim için gerek görmüyorum. Sadece bir tavsiyede bulunacağım; Ali'ye sövmeyi ve kötülemeyi asla terk etme!" [252] "Muğiyre'den sonra da Ziyad'ı Kûfe'ye atadı ve o da, halkı sarayının kapısının önünde toplayıp, Ali'ye lânet etmeye zorluyor, bundan kaçınanları kılıçtan geçiriyordu." [253] Basra'da, Busr b.

Ertad'ı göreve getirdi. Bu adam minberde hutbe okuyor, İmam Ali'ye sövüyor ve şöyle diyordu: "Allah'a yemin ediyorum ki, her kim beni bu sözümde doğru biliyorsa, sözümü onaylasın ve her kim yalan biliyorsa yalanlasın." Taberî, Tarihinde şöyle yazar: "Ebu Bekre haykırdı: 'Biz seni yalancı olarak tanıyoruz!' Busr emir verdi: 'Susturun onu!' Birkaç kişi onu Busr'un adamlarının elinden ancak kurtardı!!" [\[254\]](#) Medine valisi olan Mervan b.

Hakem, hiçbir uma günü minberde Hz. Ali'ye sövmeyi terk etmedi. İbn-i Hacer el-Mekkî şöyle yazıyor: "Hasan bunu bildiği için, namaz başladığı vakit camiye gelirdi. Mervan bununla yetinmedi ve birini kendisine ve babasına küfretmesi için Hasan'ın evine gönderdi!!" [\[255\]](#) "Barıştan sonra Muaviye hacca gitti. Bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas'la tavafta birlikteydi. Tavaftı bitirince, Dar'un-Nedve tarafına hareket etti. Sa'd'a da kendi yanında sedirde yer verdi ve ardından Ali'ye sövmeye başladı. Aniden Sa'd ayağa kalktı ve oradan uzaklaşırken şöyle dedi: Beni yanında oturtuyor ve Ali'ye küfür mü ediyorsun?! Allah'a andolsun eğer Ali'nin hasletlerinden biri bende olsaydı, güneşin üzerine doğduğu her şeyin benim olmasından daha mutlu olurum: Eğer Resulullah'ın (s.a.a) damadı olsaydım ve Ali'nin evlâtları gibi evlâtlarım olsaydı, bu benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha değerli olurdu. Eğer Resulullah (s.a.a) Hayber Savaşı'nda Ali için söylediği sözü benim hakkımda söyleseydi ('Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki, Allah ve Resülü onu sever, o da Allah ve Resülü'nü sever. Asla kaçmaz ve Allah onun eliyle zafer kazandırır.'), benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha sevimli olurdu. Eğer Allah'ın Resülü, Tebük Savaşı'nda Ali'ye söylediği sözü benim hakkımda deseydi ('Razı olmaz mısın? Ben ve sen, Harun'la Musa gibi olalım; şu farkla ki benden sona peygamberlik yok.'), benim için güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha değerli olurdu. Yemin ediyorum ki, artık yaşadığım müddetçe evine adım atmayacağım." [\[256\]](#) Mes'ûdî, Muaviye'nin Sa'd'a cevabını da nakletmiş; fakat o kadar çirkin ve nahoş ki, kalemi bunlarla kirletmekten imtina ediyorum. Her hâlükârda bu da, onun halet-i ruhiyesinin ve ahlâkî çöküntüsünün başka bir delilidir...

4- DÖRDÜNCÜ ŞARTA VEFA

(Darabcerd Vergileri)

Taberî şöyle yazar:

"Basra halkı, Darabcerd bölgesi vergilerinin Hasan'a ulaşmasını engelleyip; 'Bu bizim hakkımız.' dediler." [\[257\]](#)

İbn-i Esir ise şöyle yazıyor:

"Onların (yani Basra halkının) engellemesi de, Muaviye'nin emriyle idi!!" [\[258\]](#)

5- BEŞİNCİ ŞARTA VEFA

(Güvenlik ve Sakınma)

Bu şart, genel güvenlik anlaşmasından ve hususen İmam Ali Şiîlerinin can güvenliğinden, ayrıca Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in (a.s) hayatlarına yönelik açık ve gizli plânların yapılmamasından ibaretti. Bu maddeyle ilgili konularda tarihçiler çok şey söylemişlerdir.

Kimisi, Muaviye zamanında Emevî yöneticilerin Şiîlere yönelik facialarından; kimisi, Emir'ül-Müminin Ali'nin (a.s) seçkin dostlarından olan şahsiyetlerle Muaviye arasında geçen hususî olaylardan ve bazıları da, onun, İmam Hasan ve kardeşi İmam Hüseyin'e yaptığı hıyanetten söz eder. Tarihçilerin aktardıkları bu sözleri, daha önce işaret ettiğimiz sıraya göre okuyucuların dikkatine sunuyoruz.

MUAVİYE VE HZ. ALİ (A.S) ŞİASİ

Temelini Muaviye'nin attığı ve kendisinden sonraki hükümdarların da devam ettirdiği Emevî siyaseti, halk arasında kendilerini seçkin, beğenilen en güzel huy ve hasletlere sahip kişiler olarak göstermekten ibaret olup, bu hasletlerin kendilerinden başka kimsede olmadığı

izlenimini insanlara empoze etmek idi. Güzel huy, dirayet, cesaret, fesahat gibi özelliklerin Allah'ın kendilerine vermiş olduğu meziyetlerin sadece bir kısmını oluşturduğunu ileri sürüyorlardı. Hiçbir esas ve dayanağı olmayan, bir sürü düzmece hadis, uydurma hikâye ve yalanlarla dolu bir tarih uydurarak bunu söz konusu söylemlerinin meşruiyetine ilişkin bir kanıt olarak gösteriyorlardı. Bu yalanları İslâm yurdunun dört bir yanında yaymak için âlim kisvesine bürünmüş saray hatip ve hocalarını görevlendirmektedirler. Görevlendirilen kişiler, bu asılsız övgüleri ve Ehlibeyt'e yönelik gerçek dışı kötülükleri, halk arasında anlatarak ellerinden geldiği kadar yeni yetişen çocukların sempatisini kazanmakta ve bu neslin iman duygularını politik amaçlara yönelik seferber etmekteydiler. Sonuç itibarı ile yeni nesil uzun bir süre geçmeden büyük bir orduya dönüşerek temiz kanlarını çok rahat ve düşünmeksizin Emevîlerin çirkin emellerine ulaşabilmeleri için feda ettiler. Hâkim olan hükümdarlarına en iyi şekilde hizmet ettiklerinin göstergesi olarak da toprağı kanlarıyla boyadılar ve bu uğurda seve seve can verdiler. Hükümdarlık, saygınlık, makam ve mevki elde etmek, servet ve dünya nimetlerinden faydalanmak, bu insanların (Emevîlerin) ulaşmak istedikleri tek ve önemli bir hedefi idi. Ama Ehlibeyt ve gerçek dindar insanlar, bu sahte değerlere karşı ihlâsla ve içtenlikle direndiler. Böylece iki grup arasında amansız bir mücadele ve düşmanlık başlamış oldu. Bir tarafta, İslâm'ın ihlâslı mirasçıları, öte tarafta ise hâkim güç Emevîler. Taberî Tarihi'nde (c.7, s.104) Zeyd b. Enes'ten kısa bir açıklama ile Muaviye dönemindeki Şiîlerin geneline yönelik baskılar anlatılır. Meselâ Şiîlerden birinin diğer insanlara hitaben şöyle dediğini yazıyor Taberî: "Sizleri Peygamber soyunu sevdiğinizden dolayı öldürüyor, el ve ayaklarınızı kesiyor, gözlerinizi oyuyor ve bedenlerinizi de hurma dallarında sallandırıyorlardı.

Buna rağmen sizler evlerinizin bir köşesinde oturmuş ve düşmanlarınızdan emir alıyordunuz." Bu rivayet, kısa da olsa şaşırtıcı ve korkunç bir manzarayı gözler önüne sermektedir. Daha önce yer verdiğimiz gibi kendisinden naklettiğimiz Mes'udî, rivayetinde bu konuyla ilgili yalnızca çok kısa bir bölüm rivayet etmiştir. Fakat Medâinî (ölm: 225 h.) ve Süleym b. Kays (ölm: 70 h.) ise her biri bu dehşet verici korkunç olayların hepsini detaylarıyla belgelendirmişlerdir. Süleym b. Kays, Muaviye döneminde yaşamış ondan on yıl sonra ise vefat etmiştir. Kendisi yukarıda belirttiğimiz olayları, yaşanan baskı ve zulümlerin canlı şahidi olarak aktarmıştır. Acaba bundan daha iyi bir şahit olabilir mi? Bu sebepten dolayı onun anlattıkları tercih bakımından diğerlerine oranla özel bir önceliğe sahiptir. Bunun yanı sıra Medâinî'nin beyan ettikleri ile Süleym b. Kays'ın söyledikleri arasında fazla bir farklılık görünmemektedir. (Medainî) şöyle yazmaktadır: Muaviye hilâfette iken, yani Hz. Ali'nin (a.s) şahadeti ve İmam Hasan (a.s) ile barış anlaşması yaptıktan sonra hacca gitti. Medine halkının yanı sıra ensarın büyüklerinden olan Süleym b. Kays, İbn-i Sa'd, Muaviye'yi karşılamaya gitti. Muaviye ve Kays arasında birtakım şeyler konuşuldu ve söz dönüp dolaşıp hilâfet meselesine geldiğinde Kays şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki, Ali ve evlâtları varken ensar, Arap ve Acemden hiç kimsenin hilâfet

hakkı yoktur." Duymuş olduğu bu söz üzerine çok sinirlenen Muaviye, emrindeki valilere şu fermanı gönderdi: "Biliniz ki, bundan böyle Ali ve soyunun hadislerini rivayet edip yazanlar, emniyet ve güven içinde yaşamamalıdır." O günden sonra hatipler bulundukları her ortamda, bütün vaazlarında, Hz. Ali ve evlâtlarının adını kötülükle andılar, onları yerip lânetlediler. Sonra Muvaviye bir grup Kureyşlinin yanından geçerken orada bulunan Abdullah b. Abbas dışında hepsi ayağa kalkıp saygı gösterisinde bulundular. Bu durum karşısında Muaviye şöyle dedi:

– Ey Abbasoğlu! Senin diğer arkadaşların gibi ayağa kalkmana mani olan şey, Sıffin Savaşı'ndan dolayı bana duyduğun kinden başka bir şey değildir. Ey Abbas oğlu! Amcamın oğlu Osman mazlum bir

şekilde öldürüldü. İbn-i Abbas şöyle dedi:

– Ömer b. Hattab da mazlumca öldürüldü.

Öyleyse hükümeti onun vârislerine ver. İşte bu onun oğludur.

- Muaviye: – Ömer'i kâfir birisi öldürdü.
- İbn-i Abbas:
- Öyleyse Osman'ı kim öldürdü? – Müslümanlar! – Bu senin delilini daha iyi çürütür. Çünkü onu Müslümanlar öldürmüş ve öylece bırakmışlarsa, bu, onların doğru yaptıklarını gösterir.
- Biz tüm nahiyelere Ali ve soyunun övülmesini yasaklayan bir ferman gönderdik. Diline sahip ol İbn- i Abbas!
- Bize Kur'ân okumayı mı yasaklıyorsun? – Hayır. – Öyleyse Kur'ân yorumunu yasaklamaktasın. Öyle mi?
- Evet.
- O zaman Kur'ân okuyup Allah'ın ne demek istediğini sormayalım mı?
- Evet.
- Acaba Kur'ân'ı okumak mı, yoksa ona amel etmek mi daha elzemdir?
- Amel daha elzemdir.
- O zaman Allah'ın söylediklerini bilmeden O'nun için nasıl amel edebiliriz?
- Kur'ân'ın manasını sen ve soydaşlarına göre tefsir etmeyen birilerinden sor.
- Kur'ân benim soyuma nazil olduğu hâlde, onun yorumunu Ebu Süfyan ve Ebu Muayt'ın soyuna mı mı sormamı bekliyorsun?
- Kur'ân'ı okuyun fakat Allah'ın sizin hakkınızda indirdiği ve Allah Resulü'nün bu konuda söylediklerini rivayet etmeyin. Başka şeyler rivayet edin!
- Allah şöyle buyurmaktadır: "Onlar, Allah'ın nurunu ağızları ile söndürmek istiyorlar; fakat kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır."
- Muaviye şöyle dedi:
- Ey Abbas'ın oğlu! Kendini intikam almamdan koru ve benim aleyhime konuşmaktan sakın! Ama mutlaka bir şey söylemek istiyorsan, gizlice söyle ki başkaları onu duymasın. Sonra Muaviye sarayına döndü. Belâ ve musibetler her yerde Şiîlerin üzerine yağmur gibi yağmaya başladı. Tüm şehirler arasında en ağır baskıyı Kûfe yaşıyordu. Zira bu şehirdeki Şiîlerin sayısı bir hayli fazla idi. Ziyad b. Ebîh'i iş başına getirip Irakeyn'i (Basra ve Kûfe) ona emanet etti ve o da Şiîleri sorguya çekmekte ve takibe almaktaydı. Kendisi de bu şehirden biri olduğundan dolayı Şiîleri iyi tanıyordu. Bu yüzden Şiîler herhangi bir taşın altında gizlenmiş olsalar dahi onlara çok rahat bir şekilde ulaşabiliyordu. Kimini öldürdü, kimini evsiz, barksız ve perişan bıraktı. Kalplerde acı vardı. Kiminin el ve ayaklarını kesti ve dar ağacında idam etti, kiminin de gözlerini oydu. Muaviye tüm şehirlerdeki kadınlara ve valilere Hz. Ali'nin faziletlerini rivayet edenlerin ve onun üstünlüğü hakkında söz söyleyenlerin şahitliklerini kabul etmemeleri yönünde bir emir gönderdi. Yine aynı şekilde kendi eli altındaki şehirlerde bulunan görevlilerine şöyle yazdı: "Osman taraftarları ve sevenlerine ve onun faziletleri hakkında hadis rivayet edenlere, onun üstün olduğunu savunanlara aranızda hürmet edin ve diğerlerine karşı daha üstün tutun ve onların isimlerini yazıp bana gönderin." Bu kişilerin hepsi için birçok hediyeler gönderdi. Durum öyle bir hâl aldı ki, artık halk arasında bu yüzden rekabet başladı, her yer bu tip insanlarla dolup taşıdı. Daha sonra tekrar görevlilerine şöyle bir yazı gönderdi: "Osman hakkında hadisler çoğalmıştır. Benim mektubum size ulaştıktan sonra halkı Ebu Bekir ve Ömer hakkında hadis rivayet etmeye çağırın!" Gönderilen bu emir, kadılar ve yöneticiler tarafından halka okundu ve halk onların faziletleri hakkında hadis rivayet etmeye başladılar. Sonra tüm bu halifeleri öven hadisleri bir araya toplayıp kitap hâline getirdiler. Bu kitabı İslâm beldelerinde minberlerde okunması ve medreselerde öğrencilere ders verilmesi için çoğalttılar. Çocuklara, Kur'ân-ı Kerim okudukları gibi bu hadisleri de okumaları ve rivayet etmeleri emredildi. Durum öyle bir hâl almıştı ki, artık cariye ve köleler dahi bu öğretileri öğrenmek durumundaydılar. Sonra Muaviye bütün şehirlerin yöneticilerine emir gönderdi: "Ali ve soyunu sevdiğine şahitlik edilenleri öldürün." Ve ardından

şöyle yazdı: "Ali'yi sevdiği söylenen kişileri şahit olmasa dahi öldürün." Bu gelen emirden sonra artık şüphe ve iftira üzerine niceleri öldürüldü.

Öyle ki, bazen yanlışlıkla ağızından bir şey kaçıranları dahi öldürmeye başladılar.

Artık belâlar günden güne daha da şiddetleniyor ve düşmanların sayısı gittikçe artıyordu.

Uydurma hadisler rivayet ediliyor ve halk da bu şekilde yetiştiriliyor ve bu yalanlardan başka hiçbir şey öğrenemiyorlardı. Tüm bunlardan daha kötü olan durum ise, riyakâr Kur'ân karileri, kendilerini züht ve huşu içinde gösteriş maksatlı ibadete vermiş olanlardı. Bu tabaka, hâkimler nezdinde bir yer edinmek amacı ile yaptıkları bu işler doğrultusunda yalanlarla insanları kandırıp para, ev ve mülk sahibi oldular. Yavaş yavaş uydurma hadisler, onları doğru sanan kitlelere ulaştı ve onlar da hadislerin doğruluğu zannı ile öğrenip, başkalarına rivayet eder oldular. Artık bu hadisler dindar grubunun da eline ulaşmıştı. Oysa bu dindarlar, yalanı caiz bilmez; ancak doğru bildikleri rivayetleri kabul ederlerdi. Yoksa yanlış olduğunu bilselerdi, okuyup rivayet etmez ve ona inanmazlardı.

Hasan b. Ali'nin (a.s) vefat etmesiyle birlikte fitne, şiddet ve belâ had safhaya ulaştı. Yazar: Ebu'l-Hasan Medainî de İbn-i Ebi'l-Hadid'in (c.3,s.15-16) rivayetini aynen nakletmiş ve sonunda şu açıklamayı yapmıştır: "İşler bu minval üzere devam ederken Hasan b. Ali (a.s) vefat etti. Fitne ve belâlar daha da artmaya başladı. Artık Şiîlerden, can korkusu ile sesini çıkarmayanlar veya evsiz-barksız kalıp göçebe hâlini alanlardan başka kimse kalmamıştı." İki karşıt grubun (Emevîler ve Şiîler) konum ve koşullarını göz önünde bulundurduğumuz zaman meselenin olasılığı daha iyi anlaşılmaktadır. Zaten diğer tarihî vakıalar

da buna ışık tutmaktadır. Ancak tarihçilerin göz yumması ve gafil davranması, konuların hak ettiği ölçüde bilinmesi ve değerlendirilmesini engelleyememiştir. Zira onlar –elbette mazeretleri gereği- hâkim güçlerin menfaati doğrultusunda veya bu güçlere hiçbir zarar vermeksizin tarih yazmaya çalışmışlardır. Daha önceden de gördüğümüz gibi, Taberî ve Mes'udî bu konulara değinmişlerdi. Buna göre bizim bu kısımda söylediklerimizin belgeleri - Süleym b. Kays, Medainî, İbn-i Ebi'l-Hadid, Taberî ve Mes'udî'dir. Allah yolunda niceleri kanlara boyandı, nice toplumlar dağıldı, nice evler yıkıldı, niceleri evsiz-barksız, biçare bırakıldılar.

Niceleri koyun sürüleri misali öldürülmek üzere götürülüp bir daha dönmediler.

Kimileri ise yaşamak için uzaklara, bazıları ise akıbetlerinin ne olacağından habersiz beklemeye koyuldular; ama hiçbir zaman yollarından sapmadılar. Muaviye, hilâfeti kendisinin ve evlâtlarının tekelinde tutmak için işte bu önlemi almıştı. Allah'a verdiği söze işte böyle vefa göstermiş oluyordu(!) Süleym b.

Kays bundan sonra şöyle yazmaktadır: "Muaviye'nin ölümünden bir yıl önce Hüseyin b. Ali (a.s), Abdullah b. Abbas ve Abdullah b. Cafer hacca gittiler.

İmam Hüseyin (a.s) Benî Haşim ve taraftarlarından oluşan kadınlı ve erkekli ensarla birlikte geldi, kendisi ve soyunu tanıyanları bir araya topladı. Daha sonra Allah Resulü'nün sahabelerinden ibadet ile meşhur olup bu yıl hacca Allah'ın evini ziyarete gelenleri bulup yanına getirmeleri için birkaç kişiyi görevlendirdi." "Mina'da İmam Hüseyin'in çadırında 700'den fazla erkek topluluğu, tâbiinden ise 200 civarında erkek sahabe bir araya geldiler.

İmam hutbe için ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: "Bu zorbanın bize ve taraftarlarımıza karşı aldığı tutumu hepiniz görmekte ve bilmektesiniz. Şimdi size soruyorum, eğer doğru söylersem tasdik, yalan söylersem tekzip ediniz. Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin ve yazın. Sonra kendi şehirlerinize ve beldelerinize döndüğünüz vakit güvendiğiniz kimseleri bize yönelmeleri için davette bulunun. Zira ben bu işin unutulması ve hakkın ortadan kalkıp yenilmesinden endişe etmekteyim. Ve kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır." "Daha sonra haklarında nazil olan ayetleri okudu ve tefsir etti. Allah Resulü'nün, babası, annesi ve kardeşi hakkında buyurduklarını nakletti. Bunları dinleyen sahabeler; 'Evet, doğrudur. Bunları kendimiz gördük ve duyduk.' dediler."

"Tâbiînden olanlar da; 'Evet! Bunları bize kabul ettiğimiz ve güvendiğimiz sahabeler nakletmişlerdi.' dediler." "Sonra İmam şöyle buyurdu: Öyleyse sizi Allah adına yemine veriyorum ki, bunları dinine ve kendine güvendiğiniz kimselere anlatın."

MUAVİYE VE ŞİA'NIN ÖNDE GELENLERİ

Barış antlaşmasından sonra, Şia'nın önde gelen şahsiyetlerine karşı Muaviye, düşmanca ve intikam peşinde olduğunu sergileyen, hiçbir ahit ve hoşgörü ve bağışlamayı kabul etmeyen acımasız bir tavır sergiledi. Bu saygın ve önde gelen kişilerin yaptıkları konuşmaların diğerlerinde gösterebilecek olası tesir karşısında kaygıya kapılan Muaviye, sürgün, zulüm ve cinayetlerini bu kişilerin kökünü kurutmak için daha da ağırlaştırdı. Biz bu bölümde Muaviye'nin bu büyük şahsiyetlere karşı işlediği tüm bu cinayetleri veya onlar hakkında yapmış olduğu büyük ve sinsi plânlarını anlatma durumunda değiliz. Bu kişinin kendi taahhüt ve yeminlerine ne kadar sadık kaldığını, yapmış olduğu birtakım girişimlerin, plânlarındaki niyetinin ne olduğunu kısa ve öz bir şekilde bu kadar beyan etmekle yetiniyor ve bu kısa sözün geri kalan kısmının daha önceki bölümlerden anlaşılacağı için anlatma gereğini duymuyoruz. Sonraları ise, taassupçu tarihçiler tarafından bu büyük şahsiyetlerin başından geçenler, nesillere ibret olacak bu inişli-çıkışlı tarihin parlak görüntüsü ve gerçeklerin üzeri örtüldü. Mevcut bulunan hâkim güçler bu tarihî gerçekleri ve nakledilen hadisleri yönlendirmek maksadı ile birçok işler yapıp Şia İmamları hakkında -ki İmamlar böyle duruma maruz kaldıysa, onlara tâbi olan Şia'nın önde gelenleri ve normal halk için neler yapıyorlardı!!!- birçok yalan ve asılsız sözler yazdılar. Tanınmış muhaddislerden biri ve Neftaveyh ismi ile meşhur olan İbn-i Urfe'nin kendi tarih kitabında konu ile ilgili olarak yaptığı açıklama bizim yukarıda bahsettiklerimizi doğrulamaktadır. Diyor ki: "Sahabenin fazileti hakkında uydurulan hadislerin birçoğu Benî Ümeyye zamanında uyduruldu ve onlara yakınlaşmak maksadı ile meydana getirildi. Yaptıkları icraatlar Haşimoğulları'nı gözden düşürmek ve ortadan kaldırmak maksadıyla yapılıyor idi." Medainî Muaviye dönemi ile ilgili olarak şöyle yazmaktadır: "Uydurulmuş birçok hadis, yaygın ve meşhur olan birçok yalan meydana çıktı. Fakihler, hakimler ve kadılar bu esasa dayalı olarak işgüzarlık yaptılar. Bu arada Kur'an kıraat edenlerin (karilerin) riyakârlıkları, züht ve huşu içinde ibadet ettiklerini zanneden kimselerin tutumu ise tüm belâların fevkinde idi. Bunlar hakimler nezdinde yer edinmek, saraylara nüfuz etmek amacı ile birçok hadis uydurup bu yoldan birçok mal ve servet ele geçirdiler.

O zaman bu hadis rivayetleri, yalan ve iftirayı caiz bilmeyen dindar halkın da eline geçiyor ve onlar da doğrudur kanısına kapılarak kabul edip diğer insanlara da rivayet ediyorlardı. Halbuki bu hadislerin yanlış ve batıl olduğunu bilmiş olsalardı, hiçbir zaman onlara inanmayacaklardı ve nakletmeyeceklerdi." [259] İbn-i Ebi'l-Hadid şöyle yazmaktadır: "Şeyhimiz Ebu Cafer (Nakib) el-İskafî dedi ki: Muaviye, sahabelerden ve tâbiînden olan bir gurubu, Hz. Ali'ye (a.s) karşı çirkin söz ve lânet içeren hadis rivayetlerini uydurup yaymaları için zorladı. Bunun karşılığında ise, kendilerine çok iyi bir miktarda ödülleri vaat etti. Onlar da Muaviye'nin sevinmesi için gereken her şeyi yerine getirdiler. Bu gruptan olan bazılarının isimleri şöyledir: Ebu Hüreyre, Amr b. As ve Muğiyre b. Şu'be ve tâbiînden olan Urve b. Zübeyr." [260]

Yazar: Sonuç olarak, tarafsızlık ve dikkatli bir araştırma, tarih ve hadis üzerine yapılan oyunları tüm boyutlarıyla ortaya çıkaracaktır. Öyle ki, İslâm'ın ilk dönemlerine ait olan olayları irdeleyen bir araştırmacı üzülerken şunu müşahade edecektir ki: İslâm tarihinde yaşanan olayların hiçbirisi, özellikle büyük önem taşıyan tarihî gelişmeler, zihinlerde kuşku uyandıran, kafaları karıştıran ve hedef saptıran tahrip ve müdahalelerden uzak kalamamıştır. Bunca anlatılanlardan sonra şunu söyleyebiliriz: İslâmî görünüm, uydurma delillere ve tahriflere [261] göre biçimlenmiştir. Kuşkusuz en büyük ve en güzel delil, tüm bu olaylara yakından tanıklık yapıp yaşayanlardır. Nitekim Hz. Hasan'ın (a.s) barışı da benzer bir şekilde, içinde bulunan birçok inişli-çıkışlı, ayrıntılı konular taşımasına rağmen siyasî güçlerin entrikaları, heves ve

istekleri doğrultusunda kırılmış ya da eklemeye bulunulmuştur. Olaylar kesinlikle birbirinden koparılmış ve tüm olaylar kendi istek ve maslahatları doğrultusunda değiştirilmiştir. Yaşanan tüm bu üzücü olaylar karşısında - tabii bu olayların tümü bilinçli ve kasıtlı bir şekilde yapılmadıysa da, bilinçsiz bir şekilde de yapıldığı söylenemez- gerçekler kendine özgü ve has olan görkemini ve azametini yitirmiş ve neticede ise doğal olarak bu konuda çok çeşitli algılamalar, çok aşırı söylentiler meydana gelmiştir... Ki bu anlatılanlar, İslâm tarihindeki tahrif ve çarpıtmaların yalnızca küçük bir numunesidir. Hz. Hasan (a.s) hakkında yazanlar, kendisinin İslâm dünyasındaki konumunu ve yerini görmekte ve dünyanın iki eşsiz şahsiyetinden biri hakkında konuştuklarını çok iyi bilmekteydiler. Buna göre bu tür özellikleri taşımayıp ve bir imamın şahsiyetiyle ilgili olmayan konuların çizgisinin mutlaka daha belirgin olacağı kesindir. Bu yüzden Muaviye ve Şia'nın önde gelenleri ile ilgili olarak tüm hakikatleri yansıtmak, konunun her yönüyle anlaşılmasını sağlayacak gerçek bir istatistik elde etmek mümkün olmadığı gibi, Medainî'nin rivayeti ve Sü-leym b. Kays'ın geniş açıklamaları ile aynı orantıda olabilecek rivayetleri bulmak imkânsızdır. Çünkü, genel olarak bu türden kabul edebileceğimiz Şia'nın tarihteki yaşanmış olaylarının iç yüzünü, bu zaman zarfında çeşitli hasmane tutumlar yüzünden tasarruf edilip tahrif edilmiş ve bunların yerine birçok yalanlar uydurulmuştur. Şu anda karşımızda tek bir yol bulunmaktadır. O da yazılı olan tarihe dönüp, orasından burasından oluşan bölümleri alıp bu dağınık olan sahneyi -tüm bu çirkinlik ve suçlamalarıyla birlikte- içinde ancak gerçeklerin bir bölümünü bulabileceğimiz kısımlarıyla birlikte şekillendirmeye çalışmaktır.

Gelecek sayfalarda üzümlere belirtelim ki, sahabî ve tabiîn adını taşıyan bazı kişilerin ibret verici tutumları, okuyucuların gözleri önüne serilecektir. Bununla birlikte Muaviye'nin barış anlaşmasının beşinci maddesi ile ilgili verdiği cevap açıklık kazanacaktır. Bunun ardından bu madde ile ilgili çeşitli bölümler incelemeye alınacaktır.

A) SAVUNMASIZ BİR ŞEKİLDE KATLEDİLEN ŞEHİTLER

1- Hucr b. Adiyy el-Kindî

"Güzel Hucr" olarak biliniyordu. Künyesi, Ebu Abdurrahman ve Zuhrehâr (Kindî kabilesinin lideri) lakaplı Adiyy b. Hars b. Amr b. Hucr'un oğludur. Bazıları baba silsilesinin şöyle olduğunu beyan etmişlerdir: Adiyy b. Muaviye b. Cebele b.

Adiyy b. Rabîa b. Muaviye. Bunların her birisi "Kinde" kabilesinin büyüklerinden ve saygınlarından idiler. [\[262\]](#) Kendisi Resulullah'ın (s.a.a) sahabelerinden, İmam Ali (a.s) ve İmam Hasan'ın (a.s) ashabının büyüklerinden ve Kûfe Müslümanlarının ileri gelenlerinden ve reislerindendi. O ve kardeşi (Hani b. Adiyy) Peygamber'in huzuruna vardılar.

el-İstiab adlı kitapta şöyle yazmaktadır: "Hucr'un yaşı diğer yaşlı sahabelerden küçük olmasına rağmen fazıl bir Peygamber sahabesiydi." Bunlara benzer sözler, Usd'ul-Gabe adlı kitapta da yer almıştır. Hâkim, el-Müstedrek adlı kitabında onun hakkında şöyle söylemiştir: "O, Muhammed'in (s.a.a) zahit, dindar sahabelerinden birisi idi." İbadetle ilgili tavrı şöyleydi: Abdesti olmadığı zaman hemen abdest alırdı ve abdest aldığı zaman da mutlaka namaz kılardı. Her gece ve gündüz bin rekât namaz kılardı. Onun zahitliği belirgin, duaları ise müstecap olurdu. [\[263\]](#)

Güvenilir kişilerin içinden en seçkini idi. Ahiretini dünyaya öyle bir şekilde tercih etmişti ki, bu uğurda can vermeye dahi hazırды. Ölmeye razıydı; ama İmam'ından vazgeçmeye asla! Bu, ayakların titrediği, arzuların erişemediği bir derecedir. Şam ve Kadisiyye'yi fetheden orduda yer almıştı. Cemel Savaşı'nda da İmam Ali'nin (a.s) safında yer almıştı. Sıffin Savaşı'nda Kinde kabilesinin, Nehrevan Savaşı'nda ise ordunun sol kanadının komutanlığını üstlenmişti. O, Tedmür denilen yerin batısında Dahhak b. Kays'ı yenen kahramandır. "Biz savaşın çocuklarıyız. Onu bol mahsullü kılar sonra meyvelerini toplarız. O bizi sınamıştır, biz de aynı şekilde onu sınamışızdır." diyen kimsedir. Sonuç itibarı ile İslâm'da silâhsız, savunmasız olarak öldürülen ilk kişi olmuştur o.

Muaviye, onu ve onun dostlarından 6 kişiyi Hicrî 51 yılında Merc-i Azra denilen yerde -ki bu yer Şam'ın 12 mil ötesinde Ğute isimli bir bölgedir- öldürdü. Onun mezarı bu gün dahi bilinmekte ve mezarında bulunan kubbe oranın ne kadar eskilere dayandığını göstermektedir. Mezarın yanında büyük bir cami bulunmaktadır. Kendisiyle birlikte şehit edilen 6 dostu da aynı mezarda gömülüdürler ki, onlardan da ileride bahsedeceğiz. Ziyad b. Ebih de Kûfe'deki evini yıktırdı. Hucr'un Öldürülme Sebebi Hz. Ali'nin (a.s) hakkında çirkin sözler sarf eden Muğiyre ve Ziyad'ın sözlerini reddedip kabul etmeyen Hucr şöyle diyordu: "Ben şahadet ederim ki, yerdiğiniz ve hakkında çirkince sözler sarf ettiğiniz kişi yerilmeğe değil, övülmeye lâyıktır. Hakkında övücü sözler sarf edilen ise, yerilmeye daha müstahaktır." Öyle ki, Hucr bu sözleri yüksek sesle söylediği zaman halkın üçte ikisi onunla aynı fikri paylaşıyorlar hep birlikte şöyle diyorlardı: "Allah'a andolsun ki, Hucr doğru söylemiş ve ne güzel konuşmuştur!" Muğiyre kendi valiliği döneminde, Hucr'un halk arasındaki değerini araştırıyordu; değerli bir sahabî, seçkin bir Şîî ve Kinde kabilesinin geçmişlerinden miras kalan meziyetleri üzerinde taşıyan bir Arap emiri gözüyle bakıyordu ona. Muğiyre, halkın kendi ve Emevî

Muaviye tarafından Horasan valiliğine atanan Rebi' b.Ziyad el-Harisî, Hucr'un öldürüldüğünü haber alınca büyük bir üzüntüye kapıldı ve üzüntüsünden can verdi. İbn-i Esir (c.3, s.195) şöyle der: "Onun ölüm nedeni, Hucr'un öldürülmesinden duyduğu büyük üzüntü ve öfke idi. O şöyle diyordu: 'Bundan sonra Araplar savunmasız olarak öldürülecekler.

Eğer Hucr olayında herkes üzerine düşeni yapıp karşı çıksaydı, hiç kimse bu şekilde öldürülemezdi. Ama onlar sustular ve tepki göstermediler. Şüphesiz zillate yakalanacaklar.' Bu sözlerden sonra yalnızca bir cuma yaşayabildi ve cuma günü halkın huzuruna çıkıp şöyle dedi: 'Ey insanlar! Ben bu hayattan, yaşantıdan artık yorgun düştüm. Dua edeceğim ve herkes bu duaya amin desin! Sonra namaz kılıp ellerini göğe doğru açarak şöyle yakardı: Allah'ım! Eğer benim senin yanında hayırlı bir amelim var ise, acil olarak benim canımı al.' Dinleyenler hep bir ağızdan 'Amin' dediler. Camiden çıkıp giderken henüz gözlerden kaybolmamıştı ki cansız yere yıkıldı..."[275] İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'ye yazdığı bir mektupta şunları söylüyor: "Hucr ve arkadaşlarını öldüren sen değil misin? Onlar namaz kılıp zulmü kötölemekten, bidati baş tacı yapanları Allah için azarlamaktan başka ne yaptılar? Onlar, bidati büyük bir günah sayıp Allah yolunda, kınayıcıların kınamsına hiçbir zaman aldırış etmezlerdi. Onca yemin ve sağlam ahitten sonra sırf zulüm ve düşmanlıktan dolayı onları öldüren sen değil misin? [Anlaşmanın beşinci maddesinin bölümlerine işaretir.]..."[276] Son olarak sıra tarihçilere geldi; neticede, Nasr b. Mezahim el-Minkarî ve Lut b. Yahya b. Sa'd el-Ezdî[277] gibi tarihçiler, Hucr'un öldürülmesi faciası ile ilgili olarak birer kitap yazdılar.

Hişam b. Muhammed Saib ise, Hucr'un öldürülmesi hakkında bir kitap, Rüseyd, Meysem ve Cüveyriye b. Müshir'in öldürülmesi olayları ile ilgili de bir kitap yazdı.[278] Hucr ve Dostları Hakkında Rivayet Edilen Hadisler İbn-i Asakir şöyle yazmaktadır: "Aişe Muaviye'yi Hucr'u öldürdüğü için ayıplayıp kınadıktan sonra şöyle dedi: Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle duydum: Azra'da (Hucr ve dostlarının şahadet yeri) öyle insanlar öldürülecek ki, bunların öldürülmelerinden dolayı Allah ve gökyüzü ehli gazaplanacaktır." Bu hadis başka bir yoldan da Aişe'den nakledilmiştir... Beyhakî, ed-Delâil adlı kitapta, Yakub b. Süfyan kendi tarihinde Abdullah b. Zerir el-Ğafikî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: Ali b. Ebu Talib'in (a.s) şöyle dediğini duydum: "Ey Irak halkı! Sizlerden yedi kişi Azra denilen yerde öldürülecekler, onlar Uhdud Ashabı'na benzerler." Hucr'un Şehit Arkadaşları Daha önceden de bildiğimiz gibi Hucr'un dostları Allah erlerinden en iyileri ve parmakla gösterilen din adamlarından idiler. İmam Hüseyin'in (a.s) de buyurduğu gibi: "Abid, birer namaz ehli, zulmü kötöleyen kimselerdiler. Bidati büyük bir günah sayıp Allah yolunda kınayıcıların kınamasına hiçbir zaman aldırış etmezlerdi..." Aynı şekilde Müslümanların saygıdeğer şahsiyetlerinin, Hucr'den söz ettiklerinde onların adını nasıl andıklarını gördük. Eğer Emevîler çeşitli oyunlarla bu şahısların isimlerini insanların zihinlerinden silmek isteselerdi, hiçbir zaman böyle bir şeyi başaramazlardı. Zira bu şahısların hepsi inanç ve düşünce şehitleri, gasp edilmiş hakikatlerin

kurbanlarıydı. Bu da onların tarih boyunca isimlerinin hatırlanması için yeterliydi. Muaviye bu büyük şahsiyetleri ve aziz insanları öldürdükten sonra "makbul!" bir hac ziyaretinde bulunurken İmam Hüseyin (a.s) ile karşılaştı, kibirli bir edayla şöyle dedi: – Senin babanın dostları olan Hucr ve arkadaşlarına neler yaptığınızı duydun mu? – Ne yaptın? diye sordu İmam. – Onları öldürüp kefenledik. Sonra da Cenaze namazlarını kılıp mezarlara gömdük!!dedi. İmam Hüseyin (a.s) tebessüm edip: – Onlar seni yendiler, dedi.

Ama bizler senin dostlarını öldürürsek, onları ne kefenler, ne onlara cenaze namazı kılar ve ne de onları mezara gömerdik.[\[279\]](#) Şimdi sırayla şehitlerin isimlerini, onlar hakkında bildiklerimiz ile birlikte yazacağız:

1- Şerik b. Şeddad -veya Seddad- el-Hadremî:

Bir görüşe göre adı, Arik b. Şeddad'dir.

2- Seyfi b. Fesîl eş-Şeybanî:

Sağlam bir akideye, doğru ve sert konuşmaya, demir gibi bir kalbe sahipti. Hucr'un dostlarının önde gelenlerindendi. Tutuklanıp Ziyad'ın yanına getirdikleri zaman Ziyad ona doğru dönerek şöyle dedi:

– Ebu Turab (Hz. Ali -a.s-) hakkında görüşün nedir, Ey Allah'ın düşmanı?!

– Ben Ebu Turab'ı tanımıyorum.

– Sen onu çok iyi tanıyorsun!

– Tanımıyorum.

– Nasıl yani? Sen Ali b. Ebu Talib'i tanımıyor musun?

– Tanıyorum.

– Çok güzel. İşte o, Ebu Turab'ın ta kendisidir.

– Hayır; o Hasan'la Hüseyin'in babasıdır. Ona selâm olsun.

Bu sırada Ziyad'ın güvenlik görevlilerinin komutanı; "Vali onun Ebu Turab olduğunu söylüyor ve sen o olmadığını mı diyorsun?" dedi. Seyfi şöyle dedi: "Eğer vali yalan söylerse, benim de yalan mı söylemem gerekiyor? Ve eğer o yalan bir şeye şahitlik ederse, benim de ona şahitlik etmem mi gerekiyor?" (Şu Müslümanın sağlamlığına ve kararlılığına bakınız.) Ziyad ona şöyle dedi: "İşte başka bir suç daha! Benim bastonumu getirin!" Bastonunu getirdiler:

– Güzel! Şimdi Ali hakkındaki düşüncelerin nedir, onu söyle bakalım.

– Allah'ın seçkin kullarından birisi hakkında düşünölebilecek en güzel şeyi düşünmekteyim.

Ziyad öfkeyle bağırdı:

– Yere düşene kadar boynuna vurun.

Ona o kadar vurdular ki yerlere yuvarlandı.

Sonra Ziyad:

– Bırakın onu... dedi.

Ardından Seyfi'ye dönerek sordu:

– Şimdi söyle bakalım, onun hakkındaki görüşlerin nelerdir?

– Allah'a andolsun ki, beni kılıçla küçük parçalara ayırsan dahi az önce duydukların dışında hiçbir şey duymayacaksın.

– Onu lânetlemek zorundasın ve eğer bunu yapmazsan boynunu vuracağım.

– Öyleyse boynumu vurmalısın ve eğer böyle yaparsan Allah'a andolsun ki ben huzurlu, sen ise bedbaht olacaksın.

Ziyad bağırarak::

– Onu zincirlere vurup hapse atın, dedi.

...Ve sonunda o da Hucr ile birlikte ölüm kervanına katılıp Azra'da katledilen diğer şehitlere katıldı.

3- Abdurrahman b. Hassan el-Anzî:

Hucr'un dostlarından biriydi. Onunla birlikte elleri bağı ve zincire vurulmuş bir şekilde öldürüleceği yere götürüldü. Azra çimenliğine gelindiği vakit kendisinin Muaviye'nin yanına götürülmesini istedi. -Muaviye'nin, Sümeyye'nin oğlundan (Ziyad'dan) daha iyi biri olabileceğini düşünmüştü belki- Muaviye'nin yanına gittiğinde, Muaviye ona hitaben: – Ali hakkındaki görüşlerin nelerdir? diye sordu.

– Bu konudan vazgeçmen ve bu soruyu bana sormaman senin için daha hayırlıdır, dedi.

– Hayır! Allah'a andolsun ki vazgeçmem, diye ısrar etti.

– Ben şahadet ederim ki o (Hz. Ali) Allah'ı çokça yad eden, insanları hakka çağıran, adaleti hakim kılan ve insanları bağışlayan biriydi.

– Öyleyse Osman hakkındaki görüşlerin nelerdir?

– O (Osman) zulüm kapısını aralayan ve hak kapılarını kapatan ilk kişiydi.

– Bu sözlerinle kendini ölüme attın.

– Hayır! Tam tersine, ben seni öldürdüm ve Rabîa'dan vadide -seni koruyacak, şefaet edecek- kimse de yoktur.

Muaviye onu (Abdurrahman) Kûfe'ye, Ziyad'ın yanına gönderdi ve en kötü bir şekilde öldürülmesini emretti!!! Muaviye'nin gardiyanları Azra yeşilliğinde Abdurrahman'a saldırdıkları zaman, o şöyle dedi: "Allah'ım! Beni yalnız bırakıldıklarına değer verdiğin, makamı yüksek olup, razı olduğun kimselerden kıl. Birçok kez ölümle burun buruna geldim, fakat Allah'ın takdiri dışında hiçbir şey olmadı." Habbe el-Uranî, Kûfe Tarihi adlı kitabın 274. sayfasında ondan bahsederken şöyle der: "Abdurrahman b. Hassan el-Anzî, İmam Ali'nin (a.s) dostlarından idi. Kûfe'de yaşamakta ve halkı Ümeyyeogulları aleyhine tahrik etmekteydi. Ziyad onu tutuklayıp Şam'a gönderdi. Muaviye onu Ali'yi (a.s) kötülemesi, ondan nefret ettiğini söylemesi için çağırttı. Abdurrahman ise ona (Muaviye'ye) çok sert yanıt verdi. Bunun üzerine Muaviye onu tekrar Ziyad'ın yanına gönderdi ve Ziyad da Abdurrahman'ı

öldürdü." İbn-i Esir (c.3, s.192 de) ve Taberî (c.6, s.155 de) Ziyad'ın onu "Kuss'un-Natîf"[\[280\]](#) denilen yerde diri diri toprağa gömdüğünü yazmışlardır.

Yazar: Eğer Muaviye Kûfe'de Hz. Ali'nin (a.s) taraftarlarının Ziyad tarafından nasıl idam edildiklerini

bilseydi, el ve ayak kesmelerden, dil koparmalardan, göz çıkarmalardan haberdar olsaydı, Abdurrahman b. Hassan'ın en feci şekilde öldürülmesini emretmezdi. Acaba bu tür ölümlerden, bedenlerin diri diri parçalanarak öldürülmekten daha fecisi düşünülebilir mi? [Yani, Muaviye'nin derdi, Abdurrahman'ın en feci şekilde öldürülmesiydi. Oysa böyle bir tavsiyede bulunmasına gerek yoktu. Çünkü Ziyad zaten Şiîleri akla gelebilecek en feci, en korkunç şekilde öldürüyordu. Eğer Muaviye bunları duymuş olsaydı, bu tavsiyede bulunma gereğini duymazdı.] Buna rağmen Ziyad Muaviye'nin bu emrini yerine getirerek, diri diri toprağa gömmeyi de idam çeşitlerinin arasına kattı![\[281\]](#) Acaba herkesin Kahhar olan Allah'ın dergâhında toplandığı zaman Muaviye bu tür emirlerinin, Ziyad ise bu cinayetlerinin cezasını nasıl alacaktır?

4- Kabisa b. Rabîa el-Absî:

Bazı tarihçiler adını Rabîa yerine Dabia olarak yazmışlardır. Çok cesur biriydi. Kavminin yardımı ile silahlı bir mücadeleye devam etmek istiyordu. Fakat devletin güvenlik görevlilerinin komutanı, ona Araplar arasında yaygın olan can ve mal güvencesi verdi ki, güvence sözü (eman) kendisi Araplar arasında -Müslümanlar bir yana- çok büyük bir saygınlık ve geçerliliğe sahipti. Bu yüzden savaşı bıraktı.

Fakat İslâm ve Arapların seçkin hasletleri ve davranışları Ümeyyeogulları'nın lügatlerinde hiçbir mana taşımamaktaydı. Bu tür haslet ve davranışlar, onların zalim ve zelil sistemlerinde yalnızca hakimiyetlerini sürdürmek için kullanılan bir alet olarak kullanılmaktaydı. Kabisa'yı Ziyad'ın huzuruna götürdüler ve Ziyad ona dönerek şöyle dedi: – Allah'a andolsun, öyle bir iş yapacağım ki, artık yöneticilerin aleyhine isyan ve kıyam edecek vaktin olmayacak!! [İktidar sahiplerinin dar görüşlerine bakın!] – Bana verilmiş bir güvence (eman) ile buraya gelmişim!!!

Ziyad bağıarak::

– Onu zindana götürün! dedi.

Ve sonunda o da eli kolu bağlı savunmasız bir şekilde esirler kervanıyla birlikte öldürülecekleri yere doğru yola çıkarıldı... Peygamberimiz (s.a.a) bir hadiste şöyle buyurur: "Ben, birisine güvence verip, sonra onu öldüren den beriim... Öldürülen kâfir dahi olsa." [282] Esirler kervanı Kûfe'nin dışına doğru giderken, esirleri Kabisa'nın evinin önünden geçirdiler. Kabisa kızlarını ona bakıp hüngür hüngür ağlar durumda olduklarını gördü. Kendisini gözleyen Vail ve Kesir isimli iki bekçiye şöyle dedi: "Aileme vasiyet etmeme izin verin." Onların yanına yaklaştığında biraz sustu ve şöyle dedi: "Susun!" Kızlar sustular.

Sonra şöyle dedi: "Takvayı kendinize ilke edinin. Ben kendi Rabbimden bu yolda beni iki güzellikten birine nasip etmesini ümit ediyorum. Birisi benim için mutluluk olan şehadet; diğeri ise, sizlere sağ salim geri dönmektir.

Yaşadığınız müddetçe Allah yardımcınız olacaktır. O daima diridir ve hiçbir zaman ölmeyecektir. [Bak! beşerin bu küçücük bedeninde nasıl bir melek karakteri ve nasıl gökyüzü ruhlu biri yaşamaktadır.] Ümit ediyorum ki sizi yalnız bırakmasın ve sizinle ilgili duamı kabul etsin." Sonra yoluna devam etti ve ardından yolunu ümitsiz, gözü yaşlı, perişan ve dua ile gözleyen bir aile bıraktı... O kara günlerde nice Kubeyslerin aileleri ve kızları yaşamaktaydı. Taberî şöyle yazmaktadır: "Kabisa b. Zabıa, Ebu Şerifi Bedi'nin eline düştü. Kabisa ona şöyle dedi: 'Benim ve senin kabilen arasında hiçbir münakaşa ve anlaşmazlık bulunmamaktadır.

Bırak beni başka birisi öldürsün.' O da bunu kabul etti ve sonra Kuzaî onu öldürdü." Yazar: Ve yine geniş kalpliliğin ve büyüklüğün azametına bakın! Zira böyle bir durumda bile endisinden sonra iki kabilenin arasında düşmanlık ve nifak çıkmasını istemiyor, dostluk ve barışın korunmasını sağlıyor!.

5- Kıdam b. Kayyan el-Anzî:

6- Muhriz b. Şehab b. Buceyr b. Süfyan b. Halid b. Mınkar et-Temimî:

Kendisi büyük şahsiyetlerden olup, kabile reisi ve aynı zamanda Şia'nın seçkin simalarından ve Şia taraftarlığı ile meşhur idi. Hicrî 43 yılında Ma'kıl b. Kays Haricîler ile savaşırken, Muhriz ordunun sol kanadında Ma'kıl'ın kumandanlarındandı. Bu savaşta (Taberî'nin c.6, s.108'deki rivayetine göre) Makıl'ın ordusu 3000 savaşçıdan oluşmakta ve her biri Şia'nın seçkin şahsiyetlerindendi.[283]

2- Amr b. Hamık el-Huzaî

Bu şahsiyetin nesep silsilesini şu şekilde kaydetmişler: Amr b. Hamık el-Huzaî b. Kâhin b. Habib b.

Kıyn b. Zerah b. Amr b. Sa'd b. Ka'b b. Amr b. Rabia el-Huzaî... Kendisi Mekke'nin fethinden önce Müslüman oldu ve Medine'ye hicret etti. O, Resul-i Ekrem'in kendisi hakkında; "Gençliği daim olsun." dediği güzel sıfatlı bir sahabeydi. Ömründen 80 yıl geçmesine rağmen saçında tek bir beyaz saç bulunmamaktaydı. Güzel yüzlü ve yakışıklı olması ve saçlarının rengini koruması onun güzelliğine güzellik katıyordu. Allah Resulü'nün vefatından sonra Hz.

Emir'ül-Müminin Ali (a.s) ile birlikteliği seçti ve onun sadık dostluğu öyle bir hadde ulaşmıştı ki Hz. Ali (a.s) ona şöyle buyurdu: "Keşke benim ordumda senin gibi 100 kişi bulunsaydı..." Cemel, Sıffin ve Nehrevan Savaşları'nda Hz. Ali'nin (a.s) saflarında yer aldı. Hz. Ali (a.s) onun için şöyle dua etmiştir:

"İlâhî! Onun kalbini takva ile ışıktandır ve onu doğru yola hidayet eyle." Ve ona şöyle buyurmuştur: "Ey Amr! Benden sonra sen

öldürüleceksin ve senin başını şehirden şehre dolaştıracaklar ve İslâm'da dolaştırılan ilk kesik baş seninki olacak. Vay seni öldürenin hâline." [284] İbn-i Esir (c.3, s.113) şöyle yazmaktadır: "Ziyad Kûfe'ye geldiği zaman Ammare b. Ukbe b. Ebu Muayt ona şöyle dedi: 'Amr b. Hamık Ebu Turab'ın (Hz. Ali) taraftarlarını etrafında topluyor.' Ziyad yanına birini gönderdi ve şöyle sordu: Senin etrafında toplanan bu gurup nedir? Camide istediğin herkesle konuşmaktasın,

amacın nedir?"[285] Amr ondan sonra -Taberî'nin rivayetine göre- endişe ve kaygı ile beklemeye başlamıştı. Derken Hucr b. Adiyy el-Kindî'nin hadisesi meydana geldi. O, bu olayda kendisine yakışır bir şekilde sınavından yüzünün akıyla çıkmıştı. el- Hamrâ'dan (Ziyad'ın askerî birliği) olan Bekir b. Übeyd mızrakla başına vurup onu yere indirdi. Şîiler onu savaş meydanından kaçırıp Ezd kabilesine mensup bir şahsın evinde gizlediler. Birkaç zaman orada saklandıktan sonra gizlice Kûfe'den ayrıldı. Şia'nın önde gelen isimlerinden olan Rufaa b. Şeddad da onunla birlikte Kûfe'den ayrıldı.

Önce Medain'e doğru gittiler ve daha sonra Musul'a doğru yol aldılar. Musul şehrinin yakınlarında olan bir dağ kendilerine bir sığınak seçtiler. Köyün hâkimi o dağın yakınlarında onlar hakkında kötü bir zanna kapılarak bir gurup atlıyla birlikte onlara doğru hareket etti. Amr daha Musul'a yetişmeden siroz hastalığına yakalanmıştı ve doğal olarak kendisini savunacak gücünü bu hastalıktan dolayı kaybetmişti. Fakat Rufaa b. Şeddad henüz güçlü ve kuvvetliydi ve hiç vakit kaybetmeden atına binip Amr'a şöyle dedi: "Seni koruyacağım; canını kurtarmaya çalış!" Rufaa onlara hücum etti ve çemberi kırdı. Hızla oradan uzaklaştı. Atlılar onu takibe aldılar ve Rufaa çok iyi bir okçu olduğundan yanına yaklaşan her atlıyı oklarıyla yaralıyor veya öldürüyordu.

Bu yüzden artık onu takip etmekten vazgeçtiler ve tekrar Amr'a doğru yöneldiler. Ona şöyle sordular: "Sen kimsin?" "Serbest bıraktığınızda sizin için kurtuluşunuz yakın olacak, öldürdüğünüz takdirde ise size çok pahalıya mal olacak biriyim!" dedi. Onlar tekrar ismini ve kim olduğunu sordular. Yine sorulan soruyu cevapsız bıraktı. Köyün hâkimi olan İbn-i Ebi Beltea onu Musul'un valisi olan Abdurrahman b. Abdullah b. Osman es-Sekafî'nin yanına götürdü. Vali Amr'ı görür görmez tanıdı ve bu olup bitenleri Muaviye'ye bir mektupla bildirdi. Muaviye ise Amr için, Osman'a vurduğu gibi dokuz mızrak darbesi vurulmasını emretti. Onlar da emre uyup denileni yaptılar ve Amr, birinci veya ikinci darbeyi aldığı anda vefat etti. İbn-i Kesir'in rivayeti az önce naklettiğimiz Taberî'ye ait olan rivayetle birçok yönden farklılık arz etmektedir. İbn-i Kesir şöyle demektedir: "Muaviye'nin adamları onu bir mağarada ölü olarak buldular ve başını bedeninden ayırıp Muaviye'ye gönderdiler. İşte bu kesik baş, İslâm tarihinde şehirden şehire dolaştırılan ilk kesilmiş baş olarak tarihe geçmiştir. Muaviye, bedeninden ayrılmış olan bu kesik başı, kendi hapishanesinde tutuklu bulunan Amr'ın eşi Amine bint-i Şüreyd'e gönderdi. [Şu insan kılıklı vahşiye bakınız!]

Kesilmiş başı hanımının kucağına attılar. Amine ellerini kesilmiş başın alnına sürdü ve sonra dudaklarından öperek şöyle dedi: Uzun süredir beni ondan ayırdınız. Şimdi de bana onun ölüsünü mü geri getirdiniz. Ne kadar güzel bir hediyedir ki bu, hem seviyor, hem de seviliyor." İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'ye bir mektup yazarak dedi ki: "Resulullah'ın ashabından, Amr b. Hamık'ı

öldüren sen değil misin? Allah'a ibadet etmekten bedeni yorgun düşmüş ve rengi sararıp solmuştu. Üstelik sen ona eman vermiştin. Öyle, ki bu güvenceyi uçan kuşa verselerdi, bu emana güvenip bulutların üstünden yere inerdi. Sen onu öldürüp Allah'a karşı küstahlık yaptın. Verdiğin ahdi hafife aldın..."

Yazar: Buradaki ahitten, barış antlaşmasının beşinci maddesi kastedilmektedir.

Sefinet'ül-Bihar adlı kitabın yazarı şöyle der:

"Onun kabri Musul şehrinin yakınlarındadır. Seyfud- Devle'nin amcasının oğlu Ebu Abdullah Said b. Hamdan, hicrî 336 yılının şaban ayında mezarını ilk kez inşa eden şahıstır." Usul'ut-Tarih ve'l-Edeb adlı kitapta (c.9, s.2) şöyle deniyor: "Ebu Hasan Ali b. Ebu Bekir el-Hirevî, ez-Ziyarat kitabında şöyle yazmaktadır: Musul şehrinin yukarı semtinde Amr b. Hamık'ın mezarı bulunmaktadır. Bedenini oraya gömdüler. Başını ise Şam'a götürdüler. İslâm'da şehir şehir dolaştırılan ilk kesik baş olduğu söylenmektedir. Bu ebedî istirahatgâhında İmam Hüseyin'in büyük evlâtlarından bazıları da yatmaktadır."

3- Abdullah b. Yahya el-Hadremî ve Arkadaşları

Muhammed b. Bahr eş-Şeybanî, Kasım b. Muceyme'den naklen el-Furuk Beyn'el-Ebatil ve'l-Hukuk adlı kitapta şöyle der:

"Muaviye verdiği sözlerin hiçbirinde durmadı ve ben Hasan'ın mektubunu Muaviye'ye okudum. Mektupta Muaviye'nin, kendisine ve taraftarlarına karşı işlediği cinayetleri sıralarken, özellikle Abdullah b. Yahya el-Hadremî ve dostlarının öldürülmesinin üzerinde duruyordu..." Yazar: Hadremî ve onunla birlikte öldürülenler hakkında fazla bir bilgimiz yoktur. Fakat Hz. Ali'nin yakın dostlarından ve sahabesinden olduğunu bilmekteyiz. Hz. Ali (a.s) Cemel Savaşı'nda ona şöyle buyurmuştur: "Sana ve babana müjdelersun ey Yahya'nın oğlu!" [286] Bazı tarihçiler, İmam Hasan'ın, Muaviye'ye yazdığı mektupta Abdullah b. Yahya'nın ismini diğer dostlarından daha önce zikretmesinin sebebi olarak, onun diğer ashaba nispeten daha takvalı, dünya hayatından daha uzak ve toplumdaki kopuk bir şekilde yaşadığını göstermişler. Bir de Muaviye hükümeti için ondan yana herhangi bir tehlike ve tehdit söz konusu olmadığını söylemişlerdir. Bu tarihçiler diyorlar ki: "Muaviye, Ali'nin vefatından sonra Abdullah ve dostlarının üzüldüklerini, Hz. Ali'ye karşı muhabbet beslediklerini, onu övdüklerini ve faziletlerinden bahsettiklerini haber aldı. Bu yüzden onları tutuklatıp el ve ayaklarını bağlayarak başlarını vurdu. Bir rahibi çekildiği inziva köşesinden çıkarıp hiçbir suçu ve günahı yokken öldürmek, bir papazı kiliseden çıkarıp öldürmekten daha korkunç bir cinayettir. Zira papaz faaliyet ve çaba göstermeye, yeryüzü ile gökyüzü arasında inzivaya çekilerek yaşamakta olan rahipten daha yakındır. Dolayısıyla İmam Hasan'ın (a.s) bu abid, zahit ve aydın kişileri diğer insanlardan -ki onlar da bu sıfatlara sahip idiler- daha önce zikretmesinde, öne geçirmesinde, onlar için bir öncelik tanınmasında şaşılacak bir şey yoktur..." [287] Abdullah b. Yahya ile Hucr b. Adiyy cinayetleri birçok yönden birbirine benzerlik arz eden olaylardır. Her ikisi de evvela savunmasız bir şekilde öldürüldüler; ikincisi her ikisiyle birlikte diğer arkadaşları da şehit edildi; üçüncüsü her ikisinin suç unsuru olarak tutuklanma sebepleri, şüphesiz onların sahip oldukları üstünlüklerin önemlisi idi.

4- Rüseyd Hacerî[288]

Hz. Ali'nin (a.s) öğrencisi, sahabesi, aşığı, ölümleri ve gelecekteki olayları önceden görebilen bir ferasete sahip olduğu insanlar tarafından itiraf edilen bilge bir kişiydi. Birçok kişi ondan hadis rivayet etmiştir. Fakat hepsi Emevî hükümdarlarından korktuklarından dolayı onun ismini beyan etmekten kaçınmışlardır. Onun ismini açıkça nakleden, onun biricik kızı olmuştur ki o, babasının öldürülmesini kendi gözleriyle görmüş ve babasının kesilmiş el ve ayaklarını yerden toplamıştır. Kızcağız babasının kesik el ve ayaklarını topladığı zaman (henüz babası hayatta iken) ona şöyle sordu: – Canın acıyor mu babacığım? – Hayır kızım! Yalnız kalabalıktan dolayı bir insanın çektiği sıkıntı kadar sıkılma duyuyorum! Rüseyd'i Ziyad'ın yanına götürdüler. Ziyad ona şöyle dedi:

– Dostun -yani Ali (a.s), başına getirdiğimiz belâlar hakkında sana bir şey söylemedi mi? – El ve ayaklarını kesecek ve beni asacaksınız, dedi. – Allah'a andolsun ki, onun gelecekte verdiği bu haberi yalanlayacağım. Bırakın gitsin! Tam çıkmak üzereyken Ziyad bağırarak şöyle dedi: "Geri getirin!" Daha sonra şöyle devam etti: "Senin için dostunun önceden haber verdiği beladan daha iyisini bulamadık. Mutlaka sen yaşadığın sürece kötülükten başka bir şey yapmayacaksın." Görevlilere dönerek de; "Onun el ve ayaklarını kesin!" dedi. Sonra emir üzerine el ve ayakları kesildi; fakat o hâlâ konuşmakta idi. Rüseyd şöyle dedi:

– Başka bir şey daha vardı ki onu yapmayı unuttun.

Ziyad şöyle dedi:

- Dilini kesin.

Dilini dışarı çıkartıp kesecekleri an şöyle dedi Rüseyd:

– Bırakın bir şey söyleyeyim.

Onu bıraktılar ve Rüseyd şöyle dedi:

– Allah'a andolsun ki, bu işiniz de Emir'ül-Müminin'in (Hz. Ali) sözünü tasdik etmektedir. Beni dilimin kesileceğinden dahi haberdar etmişti. Onun el ve ayakları kesik, yaralı bir şekilde saraydan dışarı atıldılar. İnsanlar onun etrafında toplandı ve o gece vefat etti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

Kızı şöyle der:

Bir gün babama sordum: "Ne kadar çalışıyorsun baba?!" Dedi ki: "Kızım! Bizden sonra öyle bir halk gelecek ki onların din hakkındaki görüşleri ve bilgileri bizim şimdiki çalışmamız ve zahitliğimizden daha faziletli olacaktır." O, kızına şöyle nasihat ederdi: "Kızcağızım! Sözü gizlemekle öldür ve kalbini emanet mekânı kıl!" [\[289\]](#)

5- Cüveyriyye b. Mushir el-Abdî

İbn-i Ebî'l-Hadid şöyle yazmaktadır: "Bir gün Ali (a.s) ona bakarak şöyle dedi: 'Cuveyriye! Yaklaş! Sana ne zaman gözüm takılsa seni sevdiğimi anlıyorum...' Daha sonra sır kabilinden birtakım şeyleri onunla paylaştı ve sonunda şöyle dedi: Ey Cüveyriyye! Bizim dostlarımız bizi sevdikleri müddetçe onları sev. Bize düşman olduklarında ise onlara düşman ol. Ve düşmanlarımız bize karşı düşmanlık ettikleri sürece onlarla düşman ol; fakat bizim muhabbet ve sevgimiz kalplerine yerleştikten sonra onlarla dost ol."

Cüveyriyye'nin Hz. Ali'ye (a.s) yakınlığını belirtmek amacıyla şu rivayeti beyan edebiliriz: "Bir gün İmam'ın evine geldi. İmam uyuyordu. Bir grup arkadaşı da orada oturuyordu.

Cüveyriyye şöyle dedi: 'Ey uyuyan, kalk! Şüphesiz başına öyle bir darbe alacaksın ki, yüzündeki sakalın kana bulanacak!' İmam tebessüm ederek şöyle buyurdu: Ben de seni akıbetinden haberdar edeyim. Canım elinde olan Allah'a andolsun ki, seni zina çocuğu, gaddar, acımasız bir hükümdarın yanına götürecekler. O hükümdar senin el ve ayaklarını kesecek ve seni bir... ağaca asarak idam edecektir." Ravi der ki: "Aradan fazla bir zaman geçmeden Ziyad Cüveyriyye'yi tutukladı. Ellerini ve ayaklarını kesip... kısa bir ağaca astılar." Yazar: Bu hadisi Habbe el-Uranî (r.a) de nakletmiş ve şunları eklemiştir: "Ziyad b. Ebîh tam bir Ali (a.s) düşmanlığı uzmanıydı. Sürekli olarak Ali (a.s) dostlarını araştırırdı. Onları çok iyi tanırdı. Nerede olurlarsa onları bulur ve öldürürdü."

6- Evfa b. Husayn

Benî Ümeyye zulmünün bir diğer kurbanı... Ziyad, onun anına gelmesini istedi; fakat o Ziyad'la karşılaşmaktan kaçındı. Bir gün Ziyad etrafındaki insanlara göz gezdirirken, birden onu fark etti:

– Kim bu? diye sordu.

– Evfa b. Husayn, dediler.

Ziyad kendi kendine; "Kendi ayaklarıyla tuzağa düştü."

dedi. Sonra ona sordu:

– Osman hakkındaki görüşün nedir?"

– Osman Peygamber'in (s.a.a) damadı, iki kızının eşiydi.

– Muaviye hakkında ne diyorsun? diye sordu.

– O bağışlayıcı ve hoşgörülü biridir.

Evfa usta bir konuşmacıydı, nerede nasıl konuşacağını iyi bilirdi. Bu yüzden Ziyad onun sözlerinden aleyhine kullanabileceği bir şey bulamadı.

Tekrar sordu:

– Peki, benim hakkımda ne düşünüyorsun?

– Duydum ki Basra'da şöyle demişsin: Allah'a yemin ederim ki, suçsuzu suçlunun yerine, burada bulunanı bulunmayanın yerine cezalandıracağım.

– Evet, dedi, bunu söyledim. [\[290\]](#)

– Çok yanlış ve hatalı bir yol tutmuşsun.

Yazar: İleri görüşlü bu usta konuşmacı, Ziyad'a cevap verirken tedricî olarak ve hikmetli bir ifade tarzıyla onun kendi yanlışlıklarının farkına varmasını hedefliyor. Unutmayalım ki, o bu cevapları verirken, bir yandan mızrak ve kılıçların arasında, bir yandan da hak ile batıl arasındaki bir yol üzerinde bulunuyordu. Bu da Hz.

Ali'nin (a.s) bu öğrencisinin nüktedanlığı karşısındaki hayranlığımızı bir kat daha artırmaktadır. Ancak Evfa'nın bu öğütlerinin bir tek faydası oldu, o da Ziyad'ın şöyle demesidir: "Zurnacı adam, diğerlerinden daha kötü değil." [291] Sonra öldürülmesini emretti. [292] Sahi, Ziyad, Evfa b. Husayn'ı hangi suçtan dolayı hedef seçti, kanını döktü? Oysa Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmamış mıydı: "Müslümanın canı, ırzı ve malı diğer Müslümanlara haramdır." Gördüğünüz gibi bu büyük adam, Ziyad'a cevap verirken, hiçbir gizliliği açığa vurmadığı gibi, saklı kalması gereken hiçbir sırrı da aşikâr etmemiştir; sadece herkesin bildiği şeyleri söylemiştir.

Ancak Kur'an'ın; "Hiçbir günahkâr bir başkasının günah yükünü taşımaz." gibi açık hükmüne muhalefet eden, bu hükmü kulak ardı eden ve suçsuz birine suçlu muamelesi yapıp onu cezalandıran birisinin Kur'an ve din mantığını hiçbir şekilde anlamayıp bunun gibi bir yiğidin kanını dökmesinden şaşırılmamak gerekir. Ziyad, o zamanlar zulüm ve adaletsizlik sarayının divanına oturmuştu. İnsanlar dünya hayatının en sıkıntılı günlerini yaşıyorlardı.

Kitleler hâlinde zindanlara atılıyor, gruplar hâlinde yurtlarından sürülüyorlardı. Sürgünde yaşamak zorunda kalıyorlardı. Her gün yüzlerce insan, gözlerin oyulması, ellerin kesilmesi, ayak, göğüs ve sırt kemiklerinin kırılması gibi [293] çeşitli cezalara çarptırılmak üzere onun cehennemi andıran sarayına götürülürdü. Elleri ve ayakları bağlı nice insanlar, gruplar hâlinde Kûfe ve Şam arasında götürülüp getirilirdi. Kûfe'de ölümcül bir korku ve dehşetten, Şam'da da bu insanlar için korkunç bir ölümden başka bir şey yoktu. Kûfe daha kısa bir süre önce isyan ve komploların merkeziydi.

Zalim Emevî yönetiminin baskı ve zorbalıkları sonucu kırık bir organa, yaralı bir uzva dönüşmüştü. Mecalsiz, bitkin ve her buyruğa amade, iradesiz bir varlık sergiliyordu. Bitkindi Kûfe. Dünün komplocuları, bugünün müstebit ve her istediğini yapan hükümdarları olmuşlardı. Öyle ki, Emevî zulmü şehirde ölüm saçıyordu. Mazlum millet zulüm altında inim inim inliyordu. Yazık! Niçin halkın öfkesi bir zelzeleye dönüşüp şehri yerle bir etmiyordu! Neden halk topluca şehri terk edip dağlara ve çöllere çekilmiyordu?! Muaviye, babasının gayrimeşru çocuğu (Ziyad b. Ebih) ve mektebinin diğer mensupları şu noktayı kavrayamıyorlardı: Zor ve baskı, uğruna savaşılan ideallerin olgunlaşmasının en büyük etkenidir. Zalim, zorba ve müstebitler bu ideallere karşı savaştıkça onlar daha bir gelişirler. Şunu anlamıyorlardı: Baskı ve korku, ebediyet mührü vurulan bir düşünceyi, bir mektebi yok edemezdi. Köklü bir düşünce tıpkı sağlıklı bir tohum gibi, tarihle beraber adım adım, nesiller ve asırların akışına paralel olarak olgunlaşır. Zaman geçtikçe yaşama yeteneği gelişir ve gittikçe hayatiyet kazanır. Nitekim sonraki dönemlerde, o günkü Kûfe ile aynı fikri paylaştan, Muaviye ve dostlarına yönelik asla bitmez bir kin ve nefret besleyen yüz milyonlarca insan, dünya sahnesine çıktı. İdam Dışında Uygulanan Çeşitli İşkenceler Emevî tezgahın cinayetleri, öldürmek, sürgün etmek, evleri yıkmak, insanların mallarına el koymak, ağızları dikmek gibi korkunç uygulamalarla sınırlı değildi. Bunların yanında başka işkence yöntemlerini de geliştirmişlerdi. İbn-i Esir, Evfa b. Husayn faciasını aktarmak bağlamında şunları yazıyor: "O, otuz ya da seksen kişinin ellerinin kesilmesinden sonra Ziyad tarafından öldürülen ilk kişiydi." Muaviye Kûfe ve Basra'nın her tarafını araştırıyordu. Bu iki şehirde eli kılıç tutan, etkili konuşmalar yapan, güçlü şiirler yazan Şiîlerden herkesi kendi merkezlerinden topluyor ve zindanlara atıyordu. Ellerini zincirlere vuruyor, evlerini yerle bir ediyordu veya boyunlarını vuruyordu. Yezid'in babasının o günlerde Şia'nın büyüklerine, önde gelen şahsiyetlerine karşı uyguladığı korkunç cinayetlerden birkaç örnek sunuyoruz:

B) BASKI VE TEHDİT ALTINDA OLAN KİMSELER

1- Abdullah b. Haşim Mırkal

Kureys'in ileri gelenlerinden ve Basra'daki Şiîlerin önderi sayılırdı. Babası Haşim Mırkal [b. Utbe b. Ebi Vakkas] Sıffin Savaşı'nın cesur ve öncü komutanlarından biriydi.

Muaviye Sıffin Savaşı'nda onun karşısında ölümcül bir dehşet yaşamıştı. Haşim o gün İmam Ali'nin (a.s) ordusunun sol kanadının başında bulunuyordu. Muaviye, valisi Ziyad'a şu mektubu yazdı:

"...Abdullah b. Haşim b. Utbe'yi göz altına al, yakalayıp elleri bağlı olduğu hâlde Şam'a benim yanıma gönder." Ziyad gece vakti ona bir saldırı düzenledi. Ellerini zincirle bağlayarak Şam'a gönderdi. Onu Muaviye'nin yanına götürdükleri sırada, Amr b. As da orada bulunuyordu. Muaviye Amr'a şöyle dedi: "Bu adamı tanıyor musun?" "Evet, dedi, bunun babası Sıffin Savaşı'nda... diyen adamdır." (Haşim'in Sıffin Savaşı'nda söylediği şiiri tekrarladı.) Daha sonra şu beyti okudu: "Bazen yeşillik ve otlar tezeğin üzerini örter. Ancak içerideki öfke ve kin, olduğu gibi baki kalır." [294] Sonra şunları ekledi:

"Sakin! Ey müminlerin emiri! Bu sessiz timsahı serbest bırakma. Onun can damarını kopar. Irak'a geri gönderme. Çünkü bu, nifak ve ayrılık çıkarmaktan geri duracak bir adam değildir. Bunlar İblis'in hile ve düşmanlık ateşini körükleyen kimselerdir.

Onun içinde, seninle onun arasında silâhlı çatışmanın olmasına ilişkin bir arzu vardır. Kafasında sana karşı isyana dönük fikirler dolaşmaktadır. Onun etrafında ona yardım eden kimseler de vardır. Her günaha kendi benzeri ceza verilir." Iraklılara bu şekilde hakaret etmek, onlara bu şekilde saldırmak, Amr b. As'ın öteden beri bilinen ve asla terk etmediği bir davranışıdır. Bundan önce Iraklıları bu şekilde düşmanca tasvir eden başka birine rastlamadık. Fakat Mırkal'ın oğlu korkak biri değildi ki, bu tür iğrenç hakaret ve saldırılar etkili olabilsindi. O bir aslan yavrusuydu. Nesebi güçlü pençeleri olan aslanlara dayanıyordu. Nitekim Amr'a cevap vermek maksadıyla konuşmaya başladığı zaman bu asaletini sergiledi: – Ey Amr! Ben eğer öldürülürsem, akrabaları onu yalnız bırakan ve bu arada ölümü yetişen biri olurum. Fakat sen değil misin ki, er meydanına çağırıldığında bundan kaçan? Seni ne kadar meydana çağırdıysak, bir bahaneyle bundan kaçtın, yüzü kara bir cariyeye gibi veya bir tarafa götürülmek istenen inatçı bir koyun gibi hep yüz çevirdin ve kaçtın. En küçük bir savunma refleksi dahi gösteremedin! Amr şöyle dedi: – Dikkat et! Allah'a yemin ederim, şu anda öyle bir aslanın tuzağına düşmüşsün ki, bütün akranlarından daha üstündür. Öyle sanıyorum ki, Emir'ül-Müminin'in pençesinden kurtulamayacaksınız! Abdullah şu karşılığı verdi: – Ey As'ın oğlu! Allah'a yemin ederim, seni görüyorum

ki, meydanı boş bulunca kükremektesin; ama yüz yüze gelindiği zaman bir ödleksin. Arkadan zalim ve insafsız birisin; yüz yüze gelindiğinde ise korkağın tekisin. Diken tarlasında eğri bir dal gibi meyvesiz ve faydasızsın... Sen değil misin ki, daha düne kadar, çocuklukta şiddete maruz kalmamış, yaşlılıkta dinden uzaklaşmamış, elleri güçlü, dilleri keskin, eğrileri bertaraf edip, zorlukları ve engelleri aşan, azı arttıran, susuzluğu gideren, zelili aziz kılan adamlar sana egemen olmuşlardı? Amr şunları söyledi: – Allah'a yemin ederim ki, o gün babanı gördüm; karnını deşmişlerdi, bağırsakları dışarı dökülmüştü, sırtının kemikleri kırılmıştı ve bütün bedeni yara bere içindeydi. Abdullah da şu karşılığı verdi: – Ey Amr! Biz seni ve sözlerini sınamışız. Senin dilinin yeterince yalancı ve aldatıcı olduğunu gördük. Sen şu anda senin durumunu bilmeyen, senin yaptıklarını sına imkânını bulmayan insanlar arasındasın. Eğer Şam halkından başka bir halkın arasında olsaydın, iğrenç fikirlerini ifade etmekten utanacaktın, söz söyleme yolunun kesildiğini görecektin. Sırtındaki ağır vebal yüküyle yerinde oturacaktın. Korkudan ayakların birbirine dolanacak tir tir titreyecektin.

Bu sırada Muaviye araya girdi ve ikisine şöyle dedi: "Yeter artık...!" Sonra aralarındaki akrabalık bağının hatırına Abdullah'ın serbest bırakılmasını emretti. Bundan sonra Amr b. As bu davranışından dolayı Muaviye'yi sürekli olarak eleştirdi ve bu olaya ilişkin serzenişler içeren şu anlama gelen şiirler okudu: "Sana bir emir verdim; yapmadın. Haşim'in oğlunu öldürmedin;

oysa onu öldürmek bir zaferdi. Ali'ye o kanlı hengamede yardım eden değil miydi o? Sıffin'de kanımızdan deryalar oluşuncaya kadar savaştan geri durmadı. İşte bu da onun oğludur ve herkes babasına benzer. Çok geçmeden pişmanlıktan parmaklarını ısıracağını."

2- Adiyy b. Hatem et-Tâî

Değerli sahabî... Peygamber'in (s.a.a) huzuruna geldiğinde, Peygamber onu saygıyla ağırlamıştı.

Büyük lider, hatip, zeki ve yiğit insan... Hicretin dokuzuncu yılında Müslüman oldu ve güzel bir Müslümanlık örneği sergiledi. Kendisi anlatıyor: "Medine'ye geldiğim zaman, insanlar merakla beni süzüyorlardı ve birbirlerine; 'Adiyy b.

Hatem'dir bu!' diyorlardı. Allah'ın Resulü bana; 'Müslümanlığı kabul et ki, selâmete eresin.' dedi. Dedim ki: 'Benim bir dinim var.' Buyurdu ki: 'Senin dinini senden daha iyi biliyorum. Bana öyle geliyor ki, etrafımdaki yoksulları görüyorsun, insanların hepsinin eşit olmasını gözlemliyorsun ve bu, senin Müslüman olmanı engelliyor.' Sonra şunları söyledi: 'Hiç Hiyre'ye gittin mi?' 'Hayır, gitmedim, dedim, ama nerede olduğunu biliyorum.' Buyurdu ki: 'Yakın bir zamanda bir devenin sırtındaki hevdece oturmuş bir kadın, bir erkeğin himayesinde olmaksızın Hiyre'den çıkıp Mekke'ye gidecek ve Allah'ın evini tavaf edecektir. Hiç şüphesiz Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın hazineleri elimize geçecektir.' 'Hürmüz'ün oğlu Kisra'nın mı?' diye sordum. 'Evet, her taraftan öyle mal ve servet akacak ki, insanlar zekât alacak birini bulmaya çalışacaklar...' dedi." Adiyy diyor ki: "Peygamber'in (s.a.a) haber verdiği olayların ikisini gözlerimle gördüm. Devenin sırtındaki hevdece oturmuş kadını da gördüm, Kisra'nın hazinelerinin ele geçirilmesini de... Hatta ben o hazinelere saldıran ilk süvariler arasındaydım. Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsü de gerçekleşecektir." [295] Devam ediyor: "Kabileme mensup bazı adamlarla birlikte Ömer'in yanına geldim. Bir işle meşgul olduğu için bana bakmadı. Öne çıktım ve 'Beni tanıdın mı?' diye sordum. 'Evet; sen, başkalarının inkâr ettiği sırada iman eden, başkalarının tanımadığı zaman tanıyan, başkalarının ihanet ettiği zaman vefa gösteren, başkalarının yüz çevirdiği zaman koşup bağlanan kimsesin. Ayrıca Peygamber'in (s.a.a) ashabının yüzünü ağartan ilk sadaka da Tayy kabilesinin gönderdiği sadakaydı.' dedi." [296] Adiyy devamla şunları söylüyor: "Müslüman olduğum günden itibaren hiçbir namaz kılınmamış ki benim abdestim olmasın." [297] Sıffin Savaşı'nda, Âiz b. Kays Hurmuzî et-Tâî sancağı

taşımak hususunda onunla münakaşa etti. Tayy kabilesinde Hurmuzî koluna mensup olanların sayısı Adiyyoğulları'nın [298] sayısından fazlaydı. Abdullah b. Halife et-Tâî ortaya atıldı ve şöyle dedi: "Ey Hurmuzîler! Adiyy'le mi kavga ediyorsunuz? Yoksa aranızda Adiyy gibi birisi veya atalarınız arasında onun babası gibi birisi mi vardır? Kabilenin hamisi ve ihtiyaç zamanı suyun savunucusu o değil midir? Mirba'nın [299] (dörtte bir ganimet payı) sahibinin oğlu, o değil midir? O değil mi Arapların en cömerdinin oğlu? Bütün varlığı talan edildiği hâlde, kendi himayesinde olan kimseleri savunan kimsenin oğlu değil midir? O hiçbir zaman hile nedir bilmeyen, günah işlemeyen, cahil olmayan, cimrilik etmeyen, yaptığı iyilikleri başa kakmayan ve korku nedir bilmeyen kimse değil midir? Sizin atalarınız içinde onun babası gibi birisi ve sizin içinizde de onun gibi birisi var mıdır? Varsa gösterin! O İslâm'da sizin en üstünüz değil midir? Hem sizin adınıza Peygamber'in (s.a.a) yanına giden de, o değil miydi? Nuhayle, Kadisiyye ve Medain Savaşları'nda, Celulâ, Nehavend ve Şuşter vakıalarında sizin komutanınız o değil miydi? Nasıl olur da kendinizi onunla mukayese edersiniz? Allah'a yemin ederim ki, sizin kabilelerinizin gruplarından hiçbir grup sizin talep ettiği şeyi talep etmez." Bu sırada Hz. Ali (a.s) şöyle dedi: "Bu kadarı yeter, ey Halife'nin oğlu! Hepiniz yanıma gelin ve kabilenin bütün mensuplarını da getirin." Herkes Hz. Ali'nin yanında toplandılar. Buyurdu ki: "Abdullah b. Halife'nin sözünü ettiği bu savaşların tümünde sizin komutanınız kimdi?" "Komutanımız Adiyy idi." dediler. Abdullah b. Halife dedi ki: "Ey Emir'ül-Müminin! Onlara sorun; acaba

Adiyy'in kendilerinin başkanı ve büyüğü olmasına razı değil midirler?" Hz. Ali (a.s) onlara sordu. Şu cevabı verdiler: "Niçin razı olmayalım!" Dedi ki: "Adiyy içinizde sancağı taşımaya en lâyük olan kimsedir. Sancağı ona verin."[\[300\]](#) 51 yılında Ziyad memurlarını, onu Kûfe'de kendi adıyla bilinen (Adiyy Camii) camide yakalamaları için gönderdi. Onu camiden çıkarıp hapse attılar. Şehirdeki bütün Yemenliler, Rabîa ve Mudar kabilelerinin mensupları Adiyy'in tutuklanmasına karşı tepki gösterdiler. İnsanlar Ziyad'ın yanına geldiler ve Adiyy hakkında onunla konuştular. Peygamber'in (s.a.a) sahabeti olan bir kimseye karşı sergilediği bu muameleden dolayı onu eleştirdiler, kınadılar. Ziyad, Adiyy'den Abdullah b. Halife et-Tâî'yi kendisine getirmesini istedi. -Abdullah Hucr'un arkadaşlarındandı. Ziyad'ın memurlarına (el-Hamrâ) karşı gelenlerden biriydi.- Adiyy bu öneriyi kabul etmedi. Sonunda Ziyad, Abdullah'ın Kûfe'den çıkmasına razı oldu.[\[301\]](#) Bir gün Adiyy Muaviye'yle karşılaştı. O, Muaviye'nin gözünde büyük ve heybetli biri görünürdü. Onun fitne ortamlarındaki doğruluğunu sınamış, zorluklar esnasındaki isabetli kararlarını gözlemlemiş, geçmişindeki isabetli görüşlerini ve deneyimlerini görmüştü. Bu yüzden onunla konuşurken, öteden beri kendisine muhalif olan büyük insanlara karşı sergilediği özel tutumunu sergiledi ve onunla dikkatli bir konuşma yaptı. Sordu:

- Tarafa'lar neredeler ey Adiyy? (Tarafalar derken, Adiyy'in oğulları, Tariyf, Târif ve Tarafa'yı kastediyordu.)
- Sıffin Savaşı'nda Ali'nin safında savaşırken öldürüldüler.
- Ali sana karşı insafli davranmamış; senin oğullarını ölüme gönderirken, kendi oğullarını korumuş.
- Asıl ben Ali'ye karşı insafli davranmamışım; o öldürüldü, ben henüz hayattayım.
- Osman'ın kanından bir damla kalmıştır ki, Yemenli bir büyüğün kanından başkası onu temizlemez.

Adiyy şu karşılığı verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, ey Muaviye! Senin düşmanlığını yerleştirdiğimiz kalplerimiz, hâlâ sinelerimizde çarpılmaktadır. Eğer sen bir parmak kadar hile ve kandırma yolundan girişimde bulunursan, biz bir karış düşmanlık yolundan sana yöneliriz. Şunu da bil ki, boğazımız kesilse ve canımız dudaklarımıza gelip dayansa bu durum, bizim için Ali hakkında söylenen kötü bir söz işitmekten daha kolay gelir.

Kılıcı öyle birine salla ki elinde kılıç olsun...

Bu sırada Muaviye hazır bulunanlara döndü ve şöyle dedi:

"Bunlar hikmetli sözlerdir; onları yazın..." Böylece Adiyy'in hamlesinden bu şekilde sıyrılmış oldu. Sonra tekrar Adiyy'e döndü ve onunla her konuda koyu bir sohbete daldı. Diyeceksin ki, az önceki sert ve kırıcı konuşmalar onların arasında geçmemişti.[\[302\]](#) Bir süre sonra:

- Bana Ali'yi anlat, dedi.

Adiyy:

- Mümkünse bu konuyu bir kenara bırak, dedi.

Muaviye:

- Hayır, vazgeçmiyorum, dedi.

Bunun üzerine Adiyy konuşmaya başladı ve Ali'yi şöyle anlattı:

- Allah'a yemin ederim ki, Ali sonu olmayan bir varlık gibiydi. Güçlü bir adamdı. Daima doğru konuşan, dürüst biriydi. Adaletle, insafla hükmederdi. Çevresinden hikmet fişkırdı. Yaptıklarından ve sözlerinden ilim dökülürdü. Dünyadan ve dünyanın çekici süslerinden uzaklaşırdı. Geceleri yalnızlık köşesine çekilirdi. Allah'a yemin ederim ki, daima göz yaşı döker ve uzun düşüncelere daldı. Yalnız kalınca nefis muhasebesi yapardı. Geçmişine daima üzülür, hüznü duyardı. Giysi olarak kısa elbiseleri, yiyeceklerden de kuru ve sert yemekleri seçerdi. Aramızda bizden biri gibiydi. Ona bir soru sorduğumuzda cevap verirdi. Ona yöneldiğimiz zaman o da bize yaklaşırdı. Onun bu kadar merhametli ve bize yakınlık göstermesine rağmen

heybetinden onun yanında konuşacak gücü kendimizde bulamazdık. Azameti karşısında ona bakacak mecalimiz olmazdı. Tebessüm ettiği zaman inci misali dişleri görülürdü. Dindar insanlara büyük saygı gösterirdi. Güçsüzlerle dost olurdu.

Güçlüler onun kendilerine zulmetmesinden endişe etmezlerdi, zayıflar onun adaletinden ümitlerini kesmezlerdi. Yemin ederim ki, çok iyi hatırlıyorum; bir gece onu ibadet ettiği mihrabında gördüm. Gece karanlık perdesini her tarafa yaymış, yıldızların üzerini örtmüştü.

Göz yaşları sakallarına

dökülüyordu. Yılan tarafından ısırılmış gibi kıvranıyordu, yürek yakacak şekilde inliyordu. Sesi şu anda kulağımda gibi: "Ey dünya! Bana yönelmiş, bana yüzünü mü gösteriyorsun! Benden başkasını aldat! Henüz eline o fırsat geçmemiş ki, beni aldatasın! Seni üç talakla boşadım ki, bundan geri dönüş olmaz. Senin hayatın alçak ve değer de azdır... ah! Azık az; yol uzun ve bir dost yoktur!.."

Muaviye'nin gözleri doldu. Elbisesinin yeniyle göz yaşlarını sildi ve:

– Allah Ebu'l-Hasan'a rahmet etsin! dedi. Gerçekten dediğin gibiydi... Peki ona karşı sabrın nasıldı?

– Tıpkı, kucağında yavrusu boğazlanan bir annenin sabrı gibi. Göz yaşları kurumaz ve gözlerindeki yaşlar dinmez...

Muaviye sordu:

– Onu ne kadar anıyorsun?

– Zaman onu unutmama izin veriyor mu ki? [\[303\]](#)

Yazar: Adiyy b. Hatem, Muhtar b. Ebu Übeyde zamanında hicrî 68 tarihinde [\[304\]](#) 120 yaşında vefat etti. Onun ölümüyle birlikte, sadece meleklerde bulunan bir ruh, yalnız hikmet ehli olan kimselerde bulunan sağlam bir fikir ve ancak Allah'ın velilerinde bulunan gerçek bir iman bu cihandan ayrılmış oldu.

3- Sa'saa b. Sûhan

Önde gelen bir Arap lideriydi. Üstün bir soya mensup, faziletli bir öncüydü. Resulullah (s.a.a) zamanında Müslüman oldu. Ancak yaşı küçük olduğu için Peygamber'le hiç karşılaşmadı. Ömer'in hilâfeti zamanında halifenin karşısına ağır bir problem çıktı. Halife bir konuşma yaptı ve bu problemle ilgili olarak insanların görüşlerini öğrenmeye çalıştı. Henüz genç bir delikanlı olan Sa'saa yerinden kalktı, problemin üzerindeki perdeyi kaldırdı ve bu meseleyle ilgili doğru yolu gösterdi. Gerçekten onun dedikleri aynen uygulanarak problem aşıldı. Kısacası Kûfe'de ünlü bir adamdı. Emir'ül-Müminin'in (a.s) yanında Cemel ve Sıffin Savaşları'na katıldı. el-İsabe [\[305\]](#) adlı eserde şöyle yazıyor: "Muğiyre (Kûfe valisi), Muaviye'nin emri doğrultusunda Sa'saa'yı Kûfe'den Cezire'ye veya Bahreyn'e sürdü. Bazıları, onun İbn-i Kafan adasına sürüldüğünü... ve orada vefat ettiğini söylemişlerdir..." Muaviye, Sa'saa b. Sûhan'ı, Adiyy'i, Abdullah b. Kevvâ Yeşkurî'yi ve Hz. Ali'nin dostlarından ve Kureyş'in büyüklerinden bir grubu hapse attı. Bir gün onların bulunduğu zindana uğradı ve onlara dedi ki:

– Sizi Allah adına yemine veriyorum. Soracağım soruya doğru cevap verin. Benim nasıl bir halife olduğumu düşünüyorsunuz.

İbn-i Kevvâ şu karşılığı verdi:

– Eğer bizi yemine vermemiş olsaydın, senin bu soruna cevap vermeyecektik. Çünkü sen zalim bir kindarsın ve iyi kimseleri öldürmekten dolayı Allah'tan korkmazsın! Ama şimdi zorunlu olarak cevap vereceğiz. Şu kadarını biliyoruz ki, senin geniş bir dünyanın ve dar bir ahiretin var. Karanlıkları aydınlık gibi gösteriyor, aydınlığı da karanlık olarak nitelendiriyorsun.

Muaviye -belki de mevzuyu değiştirmek için- şöyle dedi:

– Yüce Allah hilâfete Şam ehli ile değer kazandırdı. Çünkü onlar haremın savunucularıdır. Allah'ın koyduğu haramları terk ederler. Iraklılar gibi değildirler ki, Allah'ın koyduğu haramları hafife alsınlar; Allah'ın haram kıldığını helâl, helâl kıldığını da haram saysınlar.

Abdullah şöyle dedi:

– Ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Her sözün bir cevabı var. Ama biz senin baskı ve zorbalığından endişe ediyoruz. Eğer bize konuşma özgürlüğünü verirsen, Allah'ın yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmayan, pişmanlık duymayan keskin dillerimizle Iraklıları savunuruz. Aksi takdirde Allah'ın emri gelinceye ve genişliğe çıkıncaya kadar sabrederiz.

Muaviye dedi ki:

– Allah'a yemin ederim ki, hiçbir zaman senin diline özgürlük vermeyeceğim.

Bu sırada Sa'saa söz aldı ve şöyle dedi:

– Sözüünü söyledin, ey Ebu Süfyan'ın oğlu! Maksadını da anlattın. Söylemek istediğin her şeyi de söyledin. Ama gerçek senin söylediğin gibi değildir. Zorla hükümet koltuğuna oturan, insanlara karşı kibir ve gururla hareket eden, yalan ve aldatma gibi batıl yöntemlerle halka egemen olan bir kimse nasıl halife olabilir ki? Allah'a yemin ederim ki, sen Bedir Savaşı'nda ne bir darbe vurdun, ne de bir ok attın.

Bilâkis o savaşta tam da şu sözde ifade edilen duruma örnek oluşturdu: 'Olup bitenlere seyirci kaldın...' [306] Sen ve baban hem kervan (Ebu Süfyan kervanı), hem de sefer (Bedir'e giden Kureyş ordusu) [307] olayında da insanları

Resulullah'a (s.a.a) karşı kışkırtan kimselerdendiniz. Sen ve baban Resulullah'ın (s.a.a) azat ettiği savaş esirlerindendiniz. Azat edilmiş bir köleden halife olur mu? Muaviye bu sözlerle cevap olarak sadece şunu söyleyebildi:

– Eğer Ebu Talib'in şu şiirini kendime şiar edinmiş olmasaydım, mutlaka sizi öldürürdüm: "Onların cahilliklerine hilimle ve hoşgörüsüyle cevap verdim. / Güç yettiği hâlde birini affetmek, bir tür büyüklüktür..."

Bir başka seferinde Muaviye Sa'saa'ya sordu:

– İyiler ve fasıklar kimlerdir?

Sa'saa şu karşılığı verdi:

– Hileyi terk etmenin bir gereği de açık söz söylemektir. İmam Ali ve dostları iyilerin önderleridirler. Sen ve dostların da diğer grubu temsil ediyorsunuz.

Muaviye sordu:

– Şam halkı hakkında ne düşünüyorsun?

– İnsanlara karşı herkesten çok itaatkârdırlar; ama Allah'a karşı herkesten çok asidirler. Karşı konulmaz güce sahip Allah'ın emrine isyan ediyorlar; buna karşılık kötülerin kudret tezgahlarının tufeylisidirler. Kahrolsunlar. Yok olsunlar. Daima utanç içinde olsunlar; yüzleri kara olasıcalar!

Muaviye şöyle dedi:

– Allah'a yemin ederim ki, ey Sûhan'ın oğlu! Çoktan beri hayat kadehin dolmuştur; ancak Ebu Süfyan'ın oğlunun hilmi seni savunuyor.

Sa'saa şu karşılığı verdi:

Bu, Allah'ın emrine ve kudretine bağlıdır. Beni savunacak olan O'nun gücüdür. Kuşkusuz başıma her ne gelirse, ezelde ilâhî takdir olarak yazılmıştır. [308]

Mes'udî şöyle der:

"Sa'saa'nın başından ilginç maceralar geçmiştir. Ondan geriye son derece belîğ, açık, derin anlamlı, aynı zamanda veciz ve kısa sözler kalmıştır." "Sa'saa Emir'ül-Müminin'in (a.s) dostları arasında seçkin bir şahsiyete sahipti.

Emir'ül-Müminin onu 'güçlü ve usta hatip' olarak överdi. Sonraları Cahiz onu, insanların en düzgün ve en açık konuşanı olarak nitelendirmiştir." Barış anlaşmasından sonra Kûfe'ye gelen Muaviye, bir gün ona şöyle dedi:

– Allah'a yemin ederim ki, senin bu şekilde güven içinde dolaşmandan nefret ediyorum. O da şu karşılığı verdi:

– Allah'a yemin ederim ki, ben de seni bu unvanla (halife unvanıyla) çağırmaktan nefret ediyorum. Sonra onu halife diye selâmladı. Muaviye şöyle dedi:

– Eğer doğru söylüyorsan ve beni gerçekten halife olarak kabul ediyorsan, minbere çık ve Ali'ye lânet oku.

Sa'saa minbere çıktı. Allah'a hamd ü sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben şu anda kötülüğü önüne almış, iyiliği ise arkasında bırakmış bir adamın yanından geliyorum.

Bu adam bana Ali'yi lânetlememi emretti. Haydi ona lânet okuyun. Allah'ın lâneti onun üzerine olsun."

Camide bulunanlar hep bir ağızdan "Amin." dediler.

Ardından Muaviye'nin yanına gitti ve olanları ona anlattı.

Muaviye dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, senin maksadın benden başkası değildir. Geri dön ve ona ismen lânet oku."

Sa'saa tekrar camiye döndü, minbere çıkıp şöyle dedi:

"Ey insanlar! Emir'ül-Müminin bana Ali'ye lânet okumamı emretti. Haydi ona lânet okuyun."

Camide bulunanlar hep

bir ağızdan "Amin" dediler. Bu olay da Muaviye'ye aktarılınca şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, onun maksadı benden başkası değildir. Onu bu şehirden çıkarın. Benimle aynı şehirde bulunmasın." Bunun üzerine Sa'saa'yı Kûfe'den sürdüler.[\[309\]](#)

İbn-i Abdurabbih yazıyor:

"Bir gün Sa'saa Muaviye'nin yanına gitti. Amr b. As da Muaviye'nin yanında divanda oturuyordu. Sa'saa içeri girince Amr b. As şöyle dedi: 'Turabîciliğinin[\[310\]](#)

hatırına ona yer verin!' Sa'saa şöyle dedi: Ben turabîyim (aslım topraktır). Topraktan yaratıldım ve ona geri döneceğim. Yine ondan diriltileceğim. Fakat sen ateşten bir kıvılcımsın." Iraklılardan oluşan bir heyet Muaviye'nin yanına geldi. Kûfelilerden oluşan grubun içinde Adiyy b. Hatem, Basra grubunun arasında da Ahnef b. Kays ve Sa'saa b. Sûhan da bulunuyordu. Amr b. As Muaviye'ye şöyle dedi: "Bunlar dünya ehli ve Ali Şiîlerindendirler. Cemel ve Sıffin Savaşları'nda onun yanında savaştılar. Onlardan sakın!" Abdulkays Sa'saa b. Sûhan'ın o kadar çok macerası var ve bu maceralar o kadar çeşitlidir ki, bunların tümünü anlatmak, kitabımızda esas aldığımız özetleme yöntemine uygun düşmez. Yukarıda bazı örnekler verdik ki, tarihten bazı sayfaları dikkatlere sunalım ve onun Muaviye'yle karşılaşmalarına ve Muaviye'nin ona karşı takındığı tavra ışık tutalım.

4- Abdullah b. Halife et-Tâî

Savaş meydanında ateş saçan bir kahraman... Uzeyb, kanlı Celûlâ, Nehavend, Şuşter ve Sıffin Savaşları'nda eşsiz kahramanlıklar sergilemişti. Öyle etkileyici bir hatipti ki, Sıffin Savaşı'nda Tayy kabilesine mensup bir adam, kabilenin sancağını taşımak hususunda Adiyy b. Hatem'le tartışınca, kesin ve etkileyici bir konuşma yapmış –bu konuşmaya daha önce yer verdik- ve tartışmaya son noktayı koymuştu.

Ayrıca Hucr ile omuz omuza Emir'ül-Müminin'i (a.s) cansiperane savunmuştu. Ziyad'ın "el-Hamrâ" grubundan oluşan askerleri ona saldırmıştı. O kendisini kahramanca savunmuş, kavminin ve kabilesinin yardımıyla onları yenilgiye uğratmıştı. Onun takva sahibi ve iffetli kız kardeşi dışarı çıkmış ve şöyle feryat etmişti: "Ey Tayy kabilesinin erkekleri! Mızraklarınızı ve dillerinizi Abdullah b. Halife'ye veriyor musunuz?" Kabilenin erkekleri, bu kamçılayıcı söz üzerine askerlere saldırmış ve onları tarumar etmişlerdi.

Böylece Ziyad çaresiz kalmıştı. Sonra kabilenin büyüğü Adiyy b. Hatem'i zindana attı ve kurtulması için Abdullah b. Halife'yi teslim etmesini şart koştu. Adiyy bu öneriyi kabul etmedi. Sonunda Ziyad Abdullah'ın Kûfe'yi terk etmesi şartıyla razı oldu. Adiyy, Abdullah'a Kûfe'den çıkmasını önerdi ve serbest olarak Kûfe'ye dönmesi için çaba sarf edeceğine söz verdi. Abdullah Cebeley'n'e,[\[311\]](#) bir rivayete göre de San'a'ya gitti. Vatan özlemiyle dolu bir yürekle uzun zaman oralarda derbeder yaşadı.

Aradan bir süre geçince Adiyy'e bir mektup yazdı ve verdiği sözü tutmasını istedi. Olayları çok güzel tasvir eden güçlü bir şairdi. Birçok kasidesi ve beyitleri var. Bunları Adiyy'i eleştirmek

maksadıyla yazmıştır. Bu şiirlerde geçmişini, yaşadığı gurbeti ve şimdiki esareti ona hatırlatır. Ancak Adiyy verdiği sözü yerine getirme imkânını bulamadı. Abdullah ömrünün sonuna kadar sürgün edildiği yerde kaldı. Ziyad'ın ölümünden çok kısa bir süre önce öldü. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun. [\[312\]](#)

MACERANIN SONU

Yukarıda işaret ettiğimiz olayların arasında, tarih kaynaklarında dikkat çekecek bir boşluk vardır. Mevcut tarih kaynakları, kotardıkları hikâyelerle bu boşlukları bir türlü kapatamamışlardır. Buraya kadar Muaviye'nin kesin anlaşmalarla verdiği sözlere ne kadar bağlı kaldığını gördük. Gördük ki, anlaşmanın beş maddesi de yeminler verdiği, kesin sözlerle pekiştirdiği ve ahdettiği hâlde, anlaşmaya uygun bir şekilde uygulanmamıştır. Ne hükümeti ele geçirdiği sırada söz verdiği gibi Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine ve lâıyk halifelerin uygulamalarına göre hareket etti, ne kendisinden sonra halifenin belirlenmesini şûraya bıraktı, ne de hilâfeti gerçek sahibine tevdi etti. Aynı şekilde Hz.

Ali'ye yapılan çirkin küfürleri de durdurmadı. Hatta bu çirkin küfürlerin minberlerde yapılması geleneğini başlattı. Anlaşma gereğince verilmesi gereken haracı da vermedi. İmam Ali'nin taraftarları ve dostları da onun hain saldırılarından kurtulamadılar. Anlaşmadan sonra onlara karşı öyle cinayetler işledi ki, İslâm'dan önce dahi benzerlerine rastlanmamıştı. Örneğin: İslâm döneminde ilk defa kılıçla kesilip şehirlerde teşhir edilen baş, İmam Ali dostlarının ve bu iş Muaviye'nin emriyle gerçekleşti. İslâm döneminde ilk defa diri diri mezara konulan kişi de bir Şii'ydı ve bu cinayetin emrini de Muaviye vermişti. İslâm döneminde ilk defa hapse atılan kadın da bir İmam Ali dostuydu ve bu hükmü de Muaviye vermişti. Elleri ayakları bağlı, savunmasız bir şekilde katledilen ilk şehitler de Şiilerdi ve onların katili de Muaviye'ydı. Kısacası, Muaviye anlaşmanın bütün maddelerini ihlâl etti. Bütün sözlerini çiğnedi. Şaşırmamak elde değil, bütün bu yaptıklarına rağmen İslâmî hilâfet iddiası da vardı! Anlaşmanın son maddesi ise, son derece titiz ve duyarlılıkla hazırlanmıştı. Halkın nazarında en ağır şart sayılıyordu.

Bu şartı çiğnemek açık bir şekilde Kur'ân'a ve Peygamber'e muhalefet anlamına gelirdi. Bu yüzden söz konusu madde bir süre ihanetten ve çiğnenmekten masun kaldı.

Sekiz yıl bu maddeyi gözettiler. Ama sonunda bu maddeden de sıkıldı. Bu gibi işleri yapmaya teşvik eden ve sürekli olarak kendisine vesveseler telkin eden Emevîlik karakteri sonunda galip geldi. Muaviye'nin Emevî olduğu kesinleşti. Tarihçilerin iddia ettikleri ve dilden dile dolaşan annesi Hind ile ilgili söylentilerin asılsız olduğu ortaya çıktı. Artık Muaviye'nin Emevî soylu Ebu Süfyan'ın oğlu olduğuna kuşku kalmamıştı!

Ebu Süfyan'ın ve Hind'in oğlu da Kur'ân'ı dikkate alır mıydı?! Geçmişteki bütün cinayetlerini unutturan cinayeti nihayet gerçekleştirdi. İbn-i Abbas'ın deyimiyle Arapların ya da Ebu İshak Sebiî'nin deyimiyle insanlığın iki büküm boyun eğdikleri süreç başlamış oldu. Barış anlaşmasının içerdiği maddelerden biri İmam Hasan'ın can güvenliğini öngörüyordu. Bu madde doğal

olarak diğer maddelerden daha çok ihanetten masun kalacaktı ve şartlar gereğince daha çok korunup gözetilecekti. Kılıçların kınına koyulmasından, savaş meydanının boşaltılmasından ve karşı taraf anlaşmaya bağlı kalacağına söz vermesinden sonra bu maddenin çiğnenmesi, Muaviye'nin hayatı boyunca işlediği cinayetlerin en büyüğüydü. Ne Medine'de -İmam Hasan'ın (a.s) evinde-, ne Peygamber'in (s.a.a) ailesinde, ne Şiiler arasında, ne de akrabalık veya başka bir bağla İmam Hasan'la ilişkisi bulunan kimseler arasında Muaviye'nin dünyasının aleyhine sayılabilecek bir davranış sadır olmuş değildi. Şu hâlde bu hainliğin nedeni neydi ve hangi bahaneyle izah edilebilirdi?! Hiçbir anlaşma metninde rastlanmayacak kadar ısrarla verilen onca söze, onca yemine ne oldu?... Acaba sözde Müslüman bazı aldanmış kimselerin Muaviye'nin oğlu Yezid'in Hüseyin'i katletmesini mazur göstermek için "Mağrur bir gençti, maymunlarla oynaması aklını başından almıştı, şarap içtiği için o cinayeti işledi." şeklinde

düzdükleri bahaneye ve gerekçeye benzer bir gerekçeyi Muaviye için de kurgulayabilir miyiz? Muaviye'ye yakıştırdıkları tedbirlilik, olgunluk, uyanıklık gibi özellikleri ne yapacağız? Acaba bu niteliklerle İmam Hasan'ı katletme faciası birbiriyle bağdaştırılabilir mi? Aslında babanın işlediği bu korkunç cinayetti oğlu o dehşet verici cinayeti işlemeye sevk eden. Böylece babaoğul İslâm tarihinin en büyük cinayetini işlediler: İki cennet serverini öldürme cinayeti. Peygamber'in (s.a.a) neslinin devam edeceği tek kanalı kesme faciası. Gerçekte bu cinayet, Peygamber'in tarihsel devamlılığını kesmeye yönelikti. Evet, bu iki katilin Peygamber'in halifesi adını taşıyor olmaları da ayrıca hayret vericidir!! Vah İslâm'ın hâline ki, Peygamber'inin halifeleri bu tıynetle insanlardandı!! Muaviye'nin dirayeti ve işbirliği(!) adam öldürmede öyle özel yöntemler geliştirmesine yol açtı ki, ondan sonra oğlu Yezid babasıyla özdeşleşen bu özel cinayet yöntemini kullanmadı ve kendisi mağrur bir genç, babası da deneyimli, usta bir siyasetçi adıyla tarihteki yerlerini aldılar!! Kuşkusuz eğer Ebu Süfyan'ın ömrü vefa etseydi, soyu için öngördüğü ikbalin bu iki evlâdı aracılığıyla gerçekleştirilmiş olduğunu gönül rahatlığıyla seyredecekti. Derken Muaviye Mervan b. Hakem'i, [313] İmam Hasan'ın eşlerinden biri olan Eş'as b. Kays el-Kindî'nin kızı Cu'de ile görüşüp İmam Hasan'ı zehirletmesini sağlamak üzere görevlendirdi. Cu'de'ye bu hizmetine karşılık Hasan'ın ölümünden sonra Yezid'le evlendirileceği vaat edildi ve peşin olarak da bin dirhem para verildi. Eş'as b. Kays Müslümanlığı kabul ettikten sonra utanç verici bir şekilde irtidat eden, sonra şartların zoruyla tekrar Müslüman olmak durumunda kalan ünlü münafıktır. Cu'de de böylesine kirli bir kimsenin kızı olması hasebiyle, böylesine utanç verici bir görevi kabul etmeye herkesten daha hazır bir karaktere sahipti. İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Eş'as, Emir'ül-Müminin'in (Hz. Ali) kanına ortak oldu. Kızı Hasan'ı zehirledi. Oğlu Muhammed'in eli de Hüseyin'in kanına bulaştı." Böylece Muaviye'nin amacı fiilen gerçekleşti. Bu eylemle birlikte ümmetin kaderi değişti. Mutsuzluk ve yozlaşma her tarafı kapladı. Bizzat Muaviye'nin kendisi ve ondan sonra gelenler de kanlı eylemlerin ve intikamların hedefi hâline geldiler. Bu eylemle birlikte anlaşmanın son maddesi de

Muaviye tarafından çiğnenmiş oldu. İmam Hüseyin (a.s) ömrünün son demlerinde onun hakkında şöyle demişti: "Kadehi doldu ve bütün arzularına kavuştu. Allah'a yemin ederim ki sözlerini tutmadı, doğru konuşmadı." [314] Mervan'ın habercisi, Muaviye'ye İmam Hasan'ın zehirlenerek öldürülmesi plânının başarıyla gerçekleştiği haberini verdi ve şöyle dedi: "Hasan'a hayret ediyorum. Rûme [315] suyuna karıştırılmış bal şerbetini içti ve can verdi." [316] Muaviye sevincini daha fazla gizleyemedi. O sırada yeşil sarayda bulunuyordu. Yüksek sesle tekbir getirdi.

Saray halkı da yüksek sesle tekbir getirdiler. Mescittekiler de tekbir sesini duyunca hep bir ağızdan; "Allahu ekber..." dediler. Karaza b. Amr b.

Nevfel b. Abdumena'f'ın kızı ve Muaviye'nin karısı Fahite odasından çıktı ve şöyle dedi: "Allah seni sevinçli kılsın, ey Emir'ül-Müminin! Ne haber aldın ki bu kadar seviniyorsun?" "Hasan b. Ali'nin ölüm haberini aldım." dedi. Fahite; "İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn..." dedi. Ağlayarak şunları söyledi: "Müslümanların serveri ve Peygamber'in (s.a.a) kızının oğlu dünyadan ayrıldı." Muaviye şöyle dedi: "Ne kadar yerinde ve doğru bir iş yaptın. O gerçekten senin söylediğin gibiydi. Onun için ağlamaları daha yerindedir." İbn-i Kuteybe bu rivayete şu eklemeyi yapar: Muaviye Hasan'ın ölüm haberini alınca, sevinç gösterilerinde bulundu ve secdeye kapandı. Yanında bulunan kimseler de secdeye kapandılar. O sırada Şam'da bulunan Abdullah b. Abbas olup bitenleri haber alınca Muaviye'nin yanına gitti.

Oturunca Muaviye ona şöyle dedi: "Hasan b. Ali öldü, ey Abbasın oğlu!" İbn-i Abbas şöyle dedi: "Evet o öldü." Ardından birkaç kere; "İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn" [=Biz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz.] dedi. Sonra şunları söyledi: "Duydum ki onun ölümünden dolayı sevinç gösterilerinde bulunmuşsun. Allah'a yemin ederim ki, onun bedeni senin kabrini doldurmayacak ve onun ölümü senin ömrünü

uzatmayacaktır. O senden daha iyi olduğu hâlde vefat etti. Bugün onun yasını tutuyorsak, bundan önce ondan daha büyük birinin yasını tutmuştuk. Onun dedesi Peygamber'in (s.a.a) yasını tutmuştuk. Fakat Allah Peygamber'den sonra bizi teselli etti ve en güzel şekilde bizi onurlandırdı." Bunları söyledikten sonra İbn-i Abbas feryat etti ve mecliste bulunanlar da ağlamaya başladılar. Muaviye de ağladı. O, "Bugüne kadar bu kadar çok ağlayan göz görmemiştim." diyordu. Muaviye sordu: "Hasan kaç sene yaşadı?" İbn-i Abbas şu karşılığı verdi: "Hasan, bir kimsenin onun doğum tarihini bilmeyecek kadar büyüktür..." Ravi der ki: Muaviye bir süre sessiz kaldı, sonra şunları söyledi: "Ondan sonra kavmin büyüğü sensin. İbn-i Abbas dedi ki: Allah, Ebu Abdullah Hüseyin'e ömür verdiği sürece, kavmin büyüğü ben değilim."[\[317\]](#) Yakubî, kendi tarih kitabında İmam Hasan'ın ölümü üzerine Kûfe'ye hâkim olan matem havasını, Şia'nın önde gelen isimlerinin Süleyman b. Surad'ın evinde toplanmalarını ve etkili ve hüznü bir mektupla taziyelerini İmam Hüseyin'e bildirmelerini ayrıntılı olarak anlatır.[\[318\]](#) İmam Hasan'ın (a.s) ölüm haberi Basra'ya ulaştı. Basra valisi Ziyad b. Sümeyye idi. Bütün halk ağlıyordu.

Her taraftan ağlama ve inleme sesleri geliyordu. Ebu Bekre - Ziyad'ın ana bir kardeşi- hasta yatağındaydı. İnsanların uğultusunu duyunca şöyle dedi: "Allah onu daha büyük kötülüklerden kurtardı ve insanlar onun ölümüyle büyük bir hayrı ellerinden kaçırmış oldular. Allah Hasan'a rahmet etsin."[\[319\]](#) Kardeşi Muhammed b. Hanefiyye cansız bedeninin yanında ona ağıt yakıyordu: "Allah sana rahmet etsin, ey Ebu Muhammed! Allah'a andolsun, gerçi hayatın aziz ve seçkindi, ölümün de yeterince ezici ve yıkıcıdır. Senin bedenine hayat veren ruha ne mutlu! Ne mutlu o bedene ki kefenin onu kucaklamaktadır..! Nasıl olmasın ki? Sen hidayetin çocuğusun, takva ehlinin yadigârı, Ashab-ı Kisâ'nın beşincisisin.

Hakikatin elinde terbiye gördün, İslâm'ın kucağında eğitildin. İman membaından süt emdin. Ne güzel bir hayat ve ne güzel bir ölüm! Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerine olsun... Gerçi senin hayat anıların hatıramızdan silinmeyecektir ve senin iyi payından kuşku duymayacağız..."[\[320\]](#) İmam Hasan'ın Muaviye tarafından zehirletildiğine ilişkin olarak tarihî kaynaklarda yer alan rivayetler, başka birtakım hadiselerde olduğu gibi mütevatir derecesine varmış sağlamlıkta ve kuşku kabul etmez düzeydedirler. Bu görüşü belirtenleri şu şekilde sıralayabiliriz: el-İstiab, el-İsabe, el-İrşad, Tezkiret'ul-Havas, Delail'ul-İmame[\[321\]](#) ve Makatil'ut- Talibiyyin adlı eserlerin yazarları. Şa'bî, Yakubî, İbn-i Sa'd (Tabakat adlı eserinde), Medainî, İbn-i Asakir, Vakîdî, İbn-i Esir, Mes'udî, İbn-i Ebî'l-Hadid, Seyyid Murtaza (Tenzih'ul- Enbiya adlı eserde), Şeyh Tusî (el-Emali adlı eserde), Şerif Razî (şîir divanında), Hâkim (el-Müstedrek adlı eserde) gibi yazarları da gösterebiliriz. el-Bed'u ve'l-Hitam adlı eserin yazarı şunları yazıyor: "Hasan, hicrî 49 yılında vefat etti. Eş'as'ın kızı Cu'de ona zehir verdi. Bu zehiri de Muaviye ona göndermişti. Bu hizmeti karşılığında oğlu Yezid'le evlendireceğini vaat etmişti. Fakat sonra bu sözünü tutmadı." İbn-i Sa'd, et-Tabakat adlı eserinde şöyle yazıyor: "Muaviye defalarca onu zehirledi..." Medainî diyor ki: "Hasan'a dört kere zehir verildi..." Hâkim el-Müstedrek adlı eserde şöyle yazıyor: "Hasan b.

Ali'ye defalarca zehir verildi. Her defasında kurtuldu. Fakat son olayda ciğeri

parçalandı ve öldü."[\[322\]](#) Yakubî şunları yazıyor: "Ölmek üzereyken kardeşi Hüseyin'e şunları söyledi: Kardeşim! Bu üçüncü ve son keredir ki bana zehir verildi. Hiçbiri bu son zehir kadar etkili değildi. Bugün öleceğim. Dünyadan ayrıldığım zaman beni Resulullah'ın (s.a.a) yanında defnet. Çünkü hiç kimse benden daha fazla ona komşu olmaya lâyık değildir. Ama biri bu hususta sana karşı çıkarsa, bir tek damla kanın dahi dökülmesine meydan verme." İbn-i Abdulberr yazıyor: Hüseyin kardeşi Hasan'ın yanına geldi. Hasan ona şöyle dedi: "Kardeşim! Bugüne kadar üç kere bana zehir verildi. Ama hiçbiri bu seferki kadar etkili değildi. Şu anda ciğerim mahvolmuştur." Hüseyin sordu: "Kardeşim! Sana kim zehir verdi?" Dedi ki: "Niçin soruyorsun? Yoksa onlarla savaşmak mı istiyorsun? Onları Allah'a havale et!" Taberî, Delail'ul-İmame[\[323\]](#) adlı eserde şöyle yazıyor: "Hasan'ın ölüm sesebi, Muaviye'nin

onu yetmiş kere zehirlemesiydi. Bu girişimlerin hiçbirinde zehir etkisini gösterememişti. Sonunda bir adamını

Muhammed b. Eş'as b. Kays el-Kindî'nin kızı Cu'de'nin yanına gönderdi. Yirmi bin dinar, Kûfe'de on parça arazi verdi. Ayrıca Hasan'ın ölümünden sonra oğlu Yezit ile evlendireceğini vaat etti. Kadın Hasan'ı un ve şekere karıştırılmış zehirli altın yongasıyla zehirledi." Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız? İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir."

SON SÖZ

İMAM HASAN VE HÜSEYİN'İN KOŞULLARININ KARŞILAŞTIRMASI

Bazılarına göre, yükseklerde uçan ve bütün yüksekliklere tepeden bakan bir kartalı andıran heybetli, caydırıcı Haşimî ruh, İmam Hasan'ın (a.s) davranışlarından çok İmam Hüseyin'in (a.s) pratiğiyle örtüşmektedir. Bu, ilkel, yüzeysel, derinlik ve dikkatten uzak bir bakıştır. İmam Hasan (a.s) da başka olaylarda ve hayatının geri kalan sahnelerinde, heybetli ve yükseklerde uçan bir Haşimî

olarak belirginleşmiştir ki, bütün övünçlerde babasına ve kardeşine ortaktır. Bu üçlü, tarihin tanık olduğu ıslâhatçılara örnek oluşturmuşlardır. Bunların her birinin kendine özgü bir cihadı, özel bir misyonu ve görevi vardı. Bunlar da mevcut koşulların derinliklerinden, içinde bulundukları durumlarından kaynaklanıyordu. Her biri gerek cihadın yöntemi, gerek heybet ve ululuk, gerek gasp edilmiş haklarının savunması açısından orijinal ve önceden benzeri olmayan pratikler geliştirmiştir. İmam Hüseyin bulunduğu koşullarda şahadet şerbetini içmek ve İmam Hasan'ın bulunduğu koşullarda ana sermayeyi korumak amacıyla barış imzalamak, mektebin ebedî kılınmasına ve karşı tarafın tarih önünde mahkûm edilmesine dönük iki farklı yöntemdi. Ve bunlar kendi koşullarında tek mantıklı ve rasyonel çözümlerdi. Bunları belirleyen de her iki bağlamda karşılaşılan problemlerin farklılığıydı. Dolayısıyla bu yöntemleri uygulamak kaçınılmazdı ve başka da çözüm yolu yoktu. Bu yöntemlerin her biri, kendi koşullarında Allah'a yaklaşmanın en iyi yolu ve Allah'ın emirlerini uygulamanın en seçkin metoduydu. Ancak dünyevî perspektiften bakıldığında bu yöntemlerle birlikte mahrumiyetten başka bir şeyin görülmeyeceği de kuşku götürmez bir gerçektir. İlkeler ve değerler bazında baktığımızda ise, bu yöntemlerin her birinin kesin birer zafer olarak tarih sahnesinde belirginleştiklerini görürüz. Tarihin sahnesinde parlayan bu zaferleri görmezsek, bu yöntemleri uygulandıkları zamanlar bağlamında mahrumiyet ve zahiri iktidarı elden kaçırmak olarak algılamamız normaldir. Bu iki fedakârlık; İmam Hüseyin'in (a.s) canını kurban etmesi ve İmam Hasan'ın egemenlik ve iktidarı feda etmesi, dinî önderlerin davaları uğruna yaptıkları fedakârlıkların en son noktasını oluşturmaktadır. Her iki kardeşin dönemlerinde egemen olan güç, gelişmeleri belirleyen tek etkeni. Bu bakımdan dostlar ve yardımcıları açısından olduğu kadar, düşmanlar ve muhalifler açısından da özel koşulların belirginleşmesini sağlamıştı. Diğer bir ifadeyle; her dönemin hâkim gücünün oluşturduğu objektif koşullar, diğerinden tamamen farklılık arz ediyordu. Doğal olarak koşulların farklılığı, cihat yöntemlerinin farklılığını, bu da sürecin sonunun farklılığını gerektirecektir.

İKİ İMAMIN DOSTLAR VE YARDIMCILAR AÇISINDAN FARKLILIĞI

Kûfeli dostların ihaneti, İmam Hüseyin (a.s) bağlamında, tarihî heybet ve başarıya ulaşmasının bir adımı niteliğindedir. Ama aynı topluluğun İmam Hasan (a.s) bağlamında -Medain ve Meskin'de- ihanet etmeleri, ölümcül bir darbeydi. Nitekim İmam Hasan'ın ordusunun saflarının dağılmasına neden olmuş ve İmam Hasan'ın cihat etme imkânını ortadan kaldırmıştı. Açıklamak gerekirse: Kûfelilerin İmam Hüseyin'e (a.s) verdikleri sözü tutmamaları, biati geçersiz saymaları, İmam'ın cihada hazırlanmasından önce gerçekleşen bir olaydı. Bu yüzden

İmam Hüseyin'in (a.s) küçük ama yek vücut ordusu, o sırada savaşımaya psikolojikmen hazırды. Bir ordunun saflarının çözülmesine neden olacak her türlü şaibeden uzaktı; büyük hedef ve idealleri olan bir imamın etrafında toplanan "fedakâr ordu"nın tam bir mücessem örneğini oluştıruyordu. Buna karşılık İmam Hasan (a.s) hareketi bağlamında, onun askerî bir başarıdan yana ümitsiz olmasının en büyük etkeni, bizzat üçte ikisi savaş meydanından çekilmiş, Muaviye'nin desiseleri sonucu safları bozulmuş, İmam Hasan'ın cephesini hercumerc ederek isyanlara kaynaklık eden ordusunun kendisiydi.

Bundan dolayı şunu rahatlıkla kabul edebiliriz: İmam Hasan'a biat edip, mücahit askerler olarak onun ordugâhında toplanan, sonra da biatlerini bozarak düşman saflarına katılan veya imamlarına baş kaldıran kimseler, kardeşi İmam Hüseyin'le daha karşılaşmadan biatlerini bozan kimselerden daha kötü ve daha tehlikeli kimselerdir. Dolayısıyla İmam Hüseyin (a.s), Kûfe hadiseleri çerçevesinde denenen, iyileriyle kötöleri kalın çizgilerle birbirinden ayrılan dostlarının yaşadıkları pratikten hareketle, bir ordu oluştırmıştı ki, bu ordu sayı olarak ordu bile sayılmayacak bir küçüklüğe sahip olmasına karşın, ihlâs ve samimiyet açısından tarihin tanık olduğı en seçkin ordulardan biriydi. Oysa İmam Hasan'ın (a.s), samimî ve ihlâslı Şîr'ler arasında dahi her bakımdan güvenebileceğı dostlar bulmak şöyle dursun, önceki bölümlerde de işaret edildiğı gibi, ordusunun saflarında meydana gelen bozgundan sonra, mücadeleyi savaş alanında sürdürmesinin imkânı kalmamıştı. İki kardeşin dostları arasında mevcut bulunan bu farklılıktan daha büyük ve etkili bir fark olabilir mi?

İKİ İMAMIN DÜŞMAN AÇISINDAN ÖZEL DURUMLARI

İmam Hasan'ın düşmanı Muaviye, İmam Hüseyin'in düşmanı da Yezid idi... Baba ile oğul arasındaki fark tarihte, ğul; ahmak ve bön, baba ise zeki ve uyanık olarak gösterilir. Bazıları ise babanın deha derecesinde zeki olduğunu söylemişlerdir. Bu iki düşmanın İmam Hasan ve İmam Hüseyin'e yönelik husumetleri, o zamanın koşullarının doğurduğu bir olgu değildi. Bu, Haşimoğulları'yla Ümeyyeoğulları arasındaki tarihî ve uzun geçmişi olan husumetin bir uzantısıydı. Husumetin ilk ortaya çıktığı günden beri, Ümeyyeoğulları'nın Haşimoğulları'na denk, onlarla aynı ağırlıkta oldukları bir tek gün dahi olmamıştır. Ümeyyeoğulları Haşimoğulları karşısında her zaman, güçlü ve önemli bir rakip karşısında hakir, basit ve amansız husumet güden bir düşman konumunda idiler. Bu durum, Emevîlerin adlarının Haşimîlerle beraber, önce insanların dilinde, sonra tarihçilerin kaleminde ve gözlemcilerin zihinlerinde anılmasına neden olmuştur. Yoksa heva ve heveslerin azgınlığını ideallerin faziletiyle, en çirkef nesebi, Kur'ân'ın tanıklığıyla en güzel ve tertemiz bir soyla mukayese etmenin imkânı var mıdır? Şehvetperestliğin, güç ve iktidar hırsının,

bencilliğin ve günahın mücessem timsali olanlarla, üstün ahlâkın, tertemiz soyun, aklî ve ahlâkî melekelerin somut örnekleriyle aynı kefeye koymak caiz olabilir mi? Kısacası, insanlık düşüncesini yüksek düzeylere ulaştıran, insanlık yeteneklerine sonsuz birikimler

kazandıran öğretmenlerle, yani Haşimoğulları'yla, onların tam zıddını temsil eden Ümeyyeoğulları'nı aynı kefeye koymak caiz değildir. Bunlar nerde, öbürleri nerde?! İmam Hasan'ın (a.s), tarihî düşmanı Muaviye b. Ebu Süfyan b. Harb ile giriştiğı mücadelenin sonu bağlamında sezdiği akıbet, bu süreçte kendi geleceğı ile ilgili tahminleri tamamen makul ve realiteye uygundu. Bu savaşı fiilî olarak sürdürmek İslâm'a en büyük darbenin vurulmasıyla sonuçlanırdı ve son olarak da gerçek İslâmî değerleri taşıyan son fert de ortadan kaldırılıncaya kadar bir katliam gerçekleştirilirdi. Çünkü Muaviye gibi Hz. Ali'nin ve Alevî düşünce sisteminin en belirgin düşmanının, bu gibi eylemleri gerçekleştirmede büyük bir kabiliyete, akıllara durgunluk veren bir yeteneğe sahip olduğunu biliyoruz. Önceki bölümlerde bu hususla ilgili yeterli açıklamalara yer verdik. İmam Hüseyin (a.s) açısından bu ölümcül ihtimalin bertaraf edilmesi için, düşmanının nasıl bir bolluk içinde ve nasıl bir eğitimle yetiştiğini hatırlaması yeterliydi. O, problemleri çözebilme veya muhalefet dalgalarını diplomatik girişimlerle halledebilme kabiliyetinden yoksundu. Onun için tek önemli şey, ne pahasına

olursa olsun güç ve iktidarın elinde olmasıydı. Değerlere gelince, Hz. Hüseyin'in düşmanının değerler karşısındaki konumu, tıpkı şair Ahtal'in (Beyhakî'nin rivayetine göre) yüzüne karşı söylediği şu şiirde tasvir edildiği gibiydi:

"Doğrusu senin dinin eşeğin dini gibidir. Daha doğrusu, sen Hürmüz'den daha kâfırsın." Bu öngörü bağlamında zikredilmesi gereken bir husus daha var. İmam Hüseyin'in (a.s) mücadelesine esas kıldığı yöntemi gerektiren son derece güçlü ve göz ardı edilemez bir etken vardı. Şöyle ki: Kûfe'nin ve çevresindeki yerleşim birimlerinin her tarafında, her köşe ve bucağında Şiîler tehdit altındaydılar. Ehlibeyt mektebinin taşıyıcıları konumundaki büyük Şiî şahsiyetleri -ki, bu mektebi ve bu ağır emaneti gelecek nesillere aktarmak için bir hazine gibi koruyorlardı- kuyuların karanlık diplerinde, sürgünlerde ve mağaralarda dağılmış hâldeydiler. Bu durum İmam Hüseyin'i, amaçladığı hedefe götürecek yolda çok rahat bir şekilde, mektebin geleceğinden yana endişe duymadan, büyük bir özgüven ve kararlılıkla mücadelesinde esas aldığı yöntemle hiç tereddüt etmeden adım atmasını sağladı. Buna karşılık İmam Hasan (a.s) kendisinin şehit olmasından sonra bu mesajın, bu mektebin devam edeceğinden emin değildi. Çünkü Muaviye'nin entrikalarıyla bu mesajın ortadan kalkması işten bile değildi. Bilâhare İmam Hüseyin (a.s) Muaviye'nin güvenli

bölgelere saldırmak gibi hatalarından, barış anlaşmasının maddeleri karşısında sergilediği tavırlarından, İmam Hasan'ı (a.s) zehirlemesinden, oğlu Yezid için biat almasından ve işlediği daha bir sürü yanlışlıktan büyük ölçüde istifade etti ve bunları, kamuoyunda Emevî aleyhine olan kıyamın İslâmî ölçülere uyumunu daha da netleştirdi, kıyamın asalet ve gücünü artırdı. Bunun yanında "Muaviye'nin halefinin", şarap içen, maymunlarla oynaşan ve türlü günahlar içeren bu gencin davranışları da mücadelesinin esasını oluşturan yöntemi benimsemesinin önemli gerekçesiydi. Bunlar İmam Hüseyin'i amacına ulaştıran etkenlerdi ve düşünsel olarak mesajını pekiştirici unsurlardı. İmam Hüseyin'in (a.s) gerek düşmanları açısından konumu, gerekse dostları açısından konumu, kıyamını gerçekleştirmesine, mesajını iletmesine, o parlak zaferi yaratmasına ve Allah huzuruna muzaffer olarak çıkmasına, tarihin yargısından da yüzünün akıyla çıkmasına yardım etti. Buna karşılık İmam Hasan'ın (a.s) konumu -daha önce de zikrettiğimiz gibi dostları bağlamındaki konumu- şahadet yolunu kapatıcı nitelikteydi. Düşmanlarının durumu ise, onlara karşı fiilî savaşı yürütmesi, mektebin ve ilâhî mesajın yok edilmesini doğuracak nitelikteydi. Bu yüzden fiilî mücadele vermesinin imkânı yoktu. Bu yüzden, cihat metodunu değiştirmesi gerektiğini fark etti; savaş sahnesini barış yoluyla süslemesi gerektiğini anladı.

İmam Hasan'ın (a.s) barış anlaşmasına koyduğu patlamaya hazır birer bomba niteliğindeki maddeler -yani Muaviye'nin vaatleri- Muaviye'nin, tâbilerinin ve düşüncesini paylaşan kimselerin feci şekilde mahkûm olmalarına ve utanç verici bir duruma düşmelerine vesile oldu. Bu açıklamadan sonra, doğrusu bu kardeşlerden hangisinin -Allah'ın selâmı ve rahmeti onların üzerine olsun cihat metodunun hedefe ulaşmak bakımından daha etkili, daha ileri götürücü ve düşman açısından daha ölümçül, daha keskin ve daha yıkıcı olduğunu belirlemekte güçlük çekiyoruz. Şu da artık herkesin bildiği bir gerçektir ki, tarihte, İmam Hasan'ın barış anlaşması aracılığıyla yürürlüğe koyduğu stratejiden sonra Ümeyyeoğulları'nın başına gelen bütün felâketler, yaşadıkları bütün bedbahtlıklar İmam Hasan'ın (a.s) yürürlüğe koyduğu stratejinin, aldığı yaratıcı tedbirlerin sonucuydu.

Şayet, bu başarılı plân -ki objektif koşulları başarılı olmasını, düşmanların objektif koşulları da bilerek veya bilmeyerek bu plânın başarılı olmasına yardımcı olmalarını gerektiriyordu- olmasaydı, Emevîler için birer felâkete dönüşen bu olayların hiçbiri bu şekilde meydana gelmiş olmayacaktı.